ΝΕΑ ΕΣΤΙΑ

ΑΦΙΕΡΩΜΕΝΗ ΣΤΗ ΧΑΡΑΚΤΙΚΗ

ΝΕΑ ΕΣΤΙΑ

ΙΔΡΥΘΗ ΤΩι 1927

ΕΚΔΙΔΕΤΑΙ ΤΗΝ 1ΗΝ ΚΑΙ 15ΗΝ ΚΑΘΕ ΜΗΝΟΣ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΠΕΤΡΟΣ ΧΑΡΗΣ

ΕΚΔΟΤΑΙ: ΙΩΑΝΝΗΣ Δ. ΚΟΛΛΑΡΟΣ & Σ'ΙΑ Α. Ε.

ΓΡΑΦΕΙΑ: *Διεύθυνσις, Σύνταξις: Πειραιῶς 78.*
Διαχείρισις, Διεκπεραίωσις: Σταδίου 46.

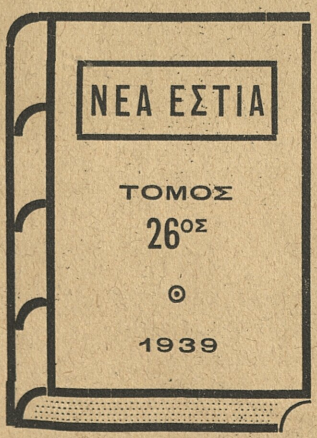
ΣΥΝΔΡΟΜΗ: *Ἐσωτερ. ἐτησία δρχ. 200, ἐξάμηνη δρχ. 110.*
Ἐξωτερικοῦ, ἐτησία μόνον, Στερλίνα 1.

ΔΙΑΦΗΜΙΣΕΙΣ: *Ὁλόκληρος σελ. δρ. 500. Ἡμίσεια καὶ τέταρτον ἀναλόγως. Τελευταία σελὶς ἐξωφύλλου δρχ. 700.*

Πᾶσα παραγγελία, μετὰ τοῦ ἀντιτίμου, πρὸς τοὺς κ.κ. Ι. Δ. Κολλάρον καὶ Σ^ιαν Βιβλιοπωλεῖον τῆς «Ἑστίας», ὁδὸς Σταδίου 46, Ἀθήνας.

Ὅ,τι ἀφορᾷ τὴν σύνταξιν, ὕλη κλπ., πρὸς τὸν κ. Πέτρον Χάρην, ὁδὸς Πειραιῶς 78, Ἀθήνας.

Συνεσωρεύθη καὶ κυκλοφορεῖ

Ἡ ποίησις, τὸ διήγημα, τὸ μυθιστόρημα, ἡ αἰσθητικὴ καὶ φιλολογικὴ μελέτη ἀνθιστορισωγεύονται εἰς τὰς 800 περίπου σελίδας του καλὰ τὸν ἱκανοποιητικώτερον τρόπον. Ἐπίσης, δίδεται ὅλη ἡ λογοτεχνικὴ κίνησις τοῦ τελευταίου ἑξαμήνου. Ἕνα ὀγκώδες καὶ καλλιτεχνημένο βιβλίον, εὐχάριστον καὶ χρήσιμον εἰς κάθε μορφωμένον.

ΔΩΡΕΑ Δ. Τσάμη

Βιβλιοθήκη
ΤΕΛΛΟΓΛΕΙΟΥ
ΙΔΡΥΜΑΤΟΣ
ΤΕΧΝΩΝ
Α.Π.Θ.
Κωδ.....

A. DÜRER

Ο ΑΣΩΤΟΣ ΥΙΟΣ (ΧΑΛΚΟΓΡΑΦΙΑ, BURIN)

ΝΕΑ ΕΣΤΙΑ

ΤΟΜΟΣ ΚΣΤ΄ — ΤΕΥΧΟΣ 312 — ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΑ 1939 — ΑΘΗΝΑΙ

ΠΡΟΣΕΥΧΗ ΠΡΟΣ ΤΟ ΒΡΕΦΟΣ

Κύριε, Κύριε, πότε θὰ στερέψει
Τῶν αἱμάτων, ἄχ ! αὐτὸς ὁ ποταμός !
Πληγωμένη σέρνεται κ᾽ ἡ σκέψη,
Τῆς καρδιᾶς ἀνταριασμένος κι᾽ ὁ παλμός...

Πρὸς τ᾽ἀστέρια τόσα μάτια ἀνυψωμένα,
Πρὸς τὴ γῆς κατεβασμένα σιωπηλά,
Κλάματα, βουβοὶ λυγμοί, κανένα,
Ποῦ, ἀχειλάκι, θαρεμένο, νὰ γελᾶ!

Κύριε, Κύριε, τὴν ὀρφάνια συλλογίσου,
Τῶν μικρῶν τὶς τραγωδίες, τὶς συμφορές,
Τὰ παιδάκια ποὺ ἄλλοτε μαζί σου
Τἄθελες, ἄχραντες ψυχοῦλες τρυφερές!...

Τώρα, Κύριε, ἡ γέννησή σου ἡ δοξασμένη
Κάμε τὴ φρίκη νὰ σκορπίσει ὅλων αὐτῶν.
Τὸ ἀνέσπερό σου φῶς, νά το, προβαίνει
Μέσ᾽ στὰ σκοτάδια τῶν καπνῶν καὶ τῶν βροντῶν.

Μ. ΜΑΛΑΚΑΣΗΣ

Ἐθνικὸν Ἀριστεῖον Γραμμάτων

ΚΑΙ ΕΠΙ ΓΗΣ ΕΙΡΗΝΗ!

ΕΙΣ τὴν ἀτμόσφαιραν τοῦ ἀλληλοσπαραγμοῦ καὶ τοῦ ὀλέθρου, εἰς τὴν ὁποίαν ζῶμεν, ὡσὰν ἀπὸ ἄλλον κόσμον ἀντηχεῖ ὁ χριστουγεννιάτικος χαιρετισμὸς «καὶ ἐπὶ γῆς εἰρήνη». Πράγματι, ἀφότου ὑπάρχει ἀνθρωπότης, ἡ εἰρήνη, «τὸ γλυκὺ καὶ πρᾶγμα καὶ ὄνομα», ἐθεωρήθη ὡς τὸ μεγαλύτερον τῆς γῆς ἀγαθόν· καὶ δικαίως, διότι εἶναι ἡ προϋπόθεσις κάθε ἄλλου ἀγαθοῦ, χωρὶς τὴν ὁποίαν τίποτε δὲν ἠμπορεῖ νὰ εὐδοκιμήσῃ, χωρὶς τὴν ὁποίαν δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ὑπάρξῃ πρόοδος καὶ χαρά.

Ἂν καὶ ἀνομολογεῖται ὅμως ἡ εἰρήνη ὡς τὸ μέγιστον τῆς γῆς ἀγαθὸν καὶ ἂν καὶ ὅλοι εὔχονται καὶ ποθοῦν τὴν ἐπικράτησίν της, δὲν κατορθώνεται ἐν τούτοις νὰ γίνῃ κτῆμα τῆς ἀνθρωπότητος, καὶ μὲ διαφόρους ἀφορμάς, ἐθνολογικάς, οἰκονομικάς, κατακτητικάς, δυστυχῶς καὶ θρησκευτικάς, ἀδιαλείπτως ἀγωνίζονται ἔθνη κατὰ ἐθνῶν καὶ ὁμάδες κατὰ ὁμάδων.

Ἆρά γε ὑπάρχει ἐλπὶς νὰ παύσῃ αὐτὸ τὸ κακὸν καὶ νὰ ἐκπληρωθῇ ἡ εὐχὴ τοῦ πατρὸς τῆς ἐκκλησίας Ἰσιδώρου τοῦ Πηλουσιώτου, ὁ ὁποῖος ἤλπιζε «τὸ ἄροτρον τῆς εἰρήνης», δηλαδὴ τὸ θεῖον περὶ Χριστοῦ κήρυγμα, νὰ τιθασσεύσῃ τὰς φιλοπολέμους χώρας καὶ νὰ συντελέσῃ εἰς μετασκευὴν τῶν ἀμυντηρίων τῆς κακίας ὅπλων «εἰς βιωφελῆ τῆς γεωργίας ὄργανα»; Εἴθε, ἀλλὰ φοβοῦμαι τὸ δυσεκπλήρωτον τῆς εὐχῆς, ἀφοῦ αὐτὸς ὁ μέγας τῆς εἰρήνης κήρυξ, ὁ Χριστός, βαθὺς γνώστης τῶν ἀνθρωπίνων ἀδυναμιῶν, κατανοῶν ὅτι ἡ ἀπόλυτος ἠθικοποίησις ἀνθρώπων καὶ κοινωνιῶν δὲν εἶναι δυνατή, καὶ συνεπῶς αἱ ἀφορμαὶ προστριβῶν καὶ ἐρίδων δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ παύσουν, ἀλλὰ μόνον νὰ μειωθοῦν, προέβλεπεν ἀγῶνας καὶ πολέμους μέχρις αὐτῆς τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος· «μελλήσετε ἀκούειν πολέμους καὶ ἀκοὰς πολέμων». Πάντως ὅμως ὁ χριστουγεννιάτικος χαιρετισμὸς τῆς εἰρήνης, ἀκουόμενος κατὰ τὴν μεγάλην τῆς Χριστιανοσύνης ἑορτήν, ἐν μέσῳ τῶν ἀνησυχιῶν καὶ τῶν φρικαλεοτήτων τοῦ πολέμου, ἀπηχεῖ τὰ μύχια συναισθήματα ὁλοκλήρου τῆς ἀνθρωπότητος, ἡ ὁποία μὲ λαχτάραν καὶ μὲ κρυφὴν ἐλπίδα ἀναπέμπει πρὸς τὸν Ὕψιστον τὴν εὐχὴν «καὶ ἐπὶ γῆς εἰρήνη!».

Ἂς εὐχηθῶμεν τοὐλάχιστον νὰ εἶναι ὅσον τὸ δυνατὸν ὀλιγώτερα τὰ ἐκ τοῦ πολέμου δεινὰ καὶ διὰ τὸν κόσμον ὅλον καὶ μάλιστα διὰ τὴν χώραν μας. Καὶ ἐνθυμοῦμαι τοὺς ὡραίους καὶ ἐπικαίρους στίχους τοῦ Schiller(1):

Ὦ χρυσῆ χρυσῆ Εἰρήνη,
ὦ Ὁμόνοια γλυκειά,
πάνω ἀπὸ τὴν χώρα ἁπλῶστε
τὴ φτερούγα σας πλατειά!
Νὰ μὴ σώσῃ νἄρθῃ ἡ μέρα
ποὺ σ' τὴν ἥσυχή μας γῆ
τἄγρια νὰ περνοῦν τὰ στίφη,
κι' ὁ γαλάζιος οὐρανός,
ρόδινα ποὺ τὸν στολίζει
καὶ μὲ χάριν ἡ βραδειά,
σὲ φοβερὴ ν' ἀντιφεγγίζῃ
τῶν χωριῶν καὶ πόλεων πυρκαϊά!

Δ. Σ. ΜΠΑΛΑΝΟΣ
Πρόεδρος
τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν

(1) Das Lied von der Glocke, πρβλ. μετάφρασιν Θ. Βορέα, «Ρυθμοὶ ἀθανάτων», Ἀθῆναι 1936, σ. 55.

Η ΚΥΚΚΙΩΤΙΣΣΑ

ΜΙΑ τῶν προσκυνουμένων ὡς γνησίων εἰκόνων τοῦ Εὐαγγελιστοῦ Λουκᾶ εἶναι ἡ «Κυκκιώτισσα» ἢ ἡ «Παναγία τοῦ Κύκκου», ἡ πολιοῦχος δηλαδὴ εἰκὼν τῆς ἐν Κύπρῳ περιλαλήτου μονῆς.

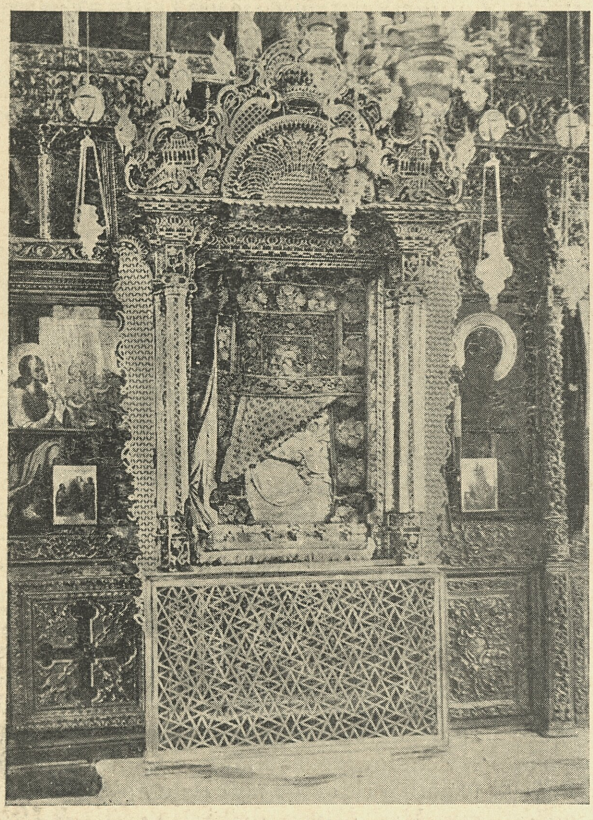
Τρεῖς εἶναι αἱ πιστευόμεναι ὡς εἰκόνες τοῦ Λουκᾶ εἰς τὴν Ὀρθόδοξον Ἑλληνικὴν Ἐκκλησίαν: Ἡ *Μεγασπηλαιώτισσα* (εἰκὼν τοῦ Μεγάλου Σπηλαίου), ἡ *Σουμελιώτισσα* (εἰκὼν τῆς παρὰ τὴν Τραπεζοῦντα μονῆς Σουμελᾶ) καὶ ἡ *Κυκκιώτισσα* (τῆς μονῆς τοῦ Κύκκου ἐν Κύπρῳ).

Καὶ τὰς τρεῖς εἰκόνας περιβάλλει πλῆθος παραδόσεων, ὁλόκληρος δὲ λαογραφικὸς κύκλος ἔχει περὶ τὰς εἰκόνας ταύτας δημιουργηθῆ. Τὰς μεγαλυτέρας ὅμως παραδόσεις ἔχει ἡ Κυκκιώτισσα, περὶ τῆς ὁποίας θὰ γίνῃ λόγος ἐνταῦθα.

Κατὰ τὰς παραδόσεις (ἐκτιθεμένας εἰς τὴν «Περιγραφὴν τῆς ἱερᾶς, σεβασμίας καὶ βασιλικῆς μονῆς τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου τοῦ Κύκκου», συνταχθεῖσαν τὸν ΙΕ΄ αἰῶνα καὶ στηριζομένην ἐπὶ παλαιοτέρας τοῦ ΙΔ΄ αἰῶνος ἀπολεσθείσης περιγραφῆς, ἐκδοθεῖσαν τὸ πρῶτον ἐν Βενετίᾳ τῷ 1751 ὑπὸ τοῦ Ἐφραίμ), ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ αὐτοκράτορος τοῦ Βυζαντίου Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ (1081-1118) ἦτο διοικητὴς τῆς Κύπρου μὲ τὸν τίτλον τοῦ δουκὸς ὁ Μανουὴλ Βουτομίτης, ἄριστος στρατηγὸς τοῦ Βυζαντίου, ἀποσταλεὶς ὑπὸ τοῦ Ἀλεξίου εἰς Κύπρον ἵνα καταβάλῃ τὴν ἀνταρσίαν τοῦ ἀναξίου βυζαντινοῦ διοικητοῦ Ραψομμάτη (ἱστορικῶς δὲν βεβαιοῦται ὅτι διετέλεσε διοικητὴς τῆς Κύπρου ὁ Βουταμίτης ἢ Βουτουμίτης, ὡς ὀνομάζει τοῦτον εἰς τὴν «Ἀλεξιάδα» της ἡ Ἄννα Κομνηνή, ἀλλ' ὅτι ἀπεστάλη ἵνα συνεργήσῃ μετὰ τοῦ δουκὸς τῆς Κύπρου πρὸς καταστολὴν τῆς στάσεως τοῦ Ραψομμάτη). Εἰς διοργανωθὲν ὑπ' αὐτοῦ κυνήγιον εἰς ὀρεινὰ μέρη τῆς Μυριανθούσης (Μαραθάσας), συνήντησε παρὰ τὸ ὄρος τοῦ Κόκκου (τὸ μετονομασθὲν τοῦ Κύκκου) γυμνὸν καὶ εἰς σπήλαιον κρυπτόμενον ἀσκητήν, ὀνόματι Ἡσαΐαν, τὸν ὁποῖον ἐκακοποίησεν, ὡς ἀρνηθέντα νὰ ὑποδείξῃ εἰς αὐτὸν κατάλυμα πρὸς ἀνάπαυσιν. Μετ' ὀλίγον ἀσθενεῖ βαρέως ὁ Μανουὴλ ἐκ «ληθαργίας» καὶ ἐνθυμεῖται τὴν ἄδικον συμπεριφοράν του· ὁ μοναχὸς αὐθόρμητος μεταβαίνει καὶ διὰ δεήσεως ἐπιφέρει τὴν θεραπείαν τοῦ δουκός. Εὐγνωμονῶν οὗτος ζητεῖ συγχώρησιν παρὰ τοῦ μοναχοῦ, ὅστις ὅμως ὑπόσχεται αὐτὴν ἂν ὁ Μανουήλ, ἐπιστρέφων εἰς Κωνσταντινούπολιν, ζητήσῃ παρὰ τοῦ βασιλέως νὰ ἀποσταλῇ ἡ ὑπὸ τῆς Εὐδοκίας ἀπὸ τῶν Ἱεροσολύμων εἰς Κωνσταντινούπολιν πρὸς τὴν Πουλχερίαν ἀποσταλεῖσα καὶ ἐν τῷ Παλατίῳ φυλασσομένη εἰκὼν τῆς Ἐλεούσης τοῦ Λουκᾶ

Εἰκ. 1. — Τὸ θαῦμα τῆς εἰκόνος τῆς Κυκκιωτίσσης κατὰ παλαιὰν χαλκογραφίαν.

Εἰκ. 2. — Ἡ θαυματουργικὴ εἰκὼν τῆς Κυκκιωτίσσης ἐπὶ προσκυνηταρίου τοῦ τέμπλου τοῦ Καθολικοῦ τῆς μονῆς τῆς Κύπρου.

σὴν εἰκόνα ἔασον ὧδε, τὴν δ' ἐμὴν ἀπόστειλον ταχέως εἰς τὴν νῆσον πρὸς τὸν μοναχὸν Ἡσαΐαν, οὕτω γὰρ ἐγὼ ἀρέσκομαι». Ἔντρομος ὁ βασιλεὺς ἐξηγέρθη τοῦ ὕπνου «καὶ εὐθὺς προσέταξε τοῖς περὶ αὐτὸν εὐτρεπῆσαι τὸ βασιλικὸν πλοῖον εἰς ὃ μετὰ πάσης τιμῆς τὴν ἁγίαν εἰκόνα, ἑκόντι ἀέκοντι θυμῷ, χρήματά τε ἱκανὰ πρὸς οἰκοδομὴν ναοῦ ἀπέστειλεν, προστάζων ἐγχειρίσαι ταῦτα τῷ μοναχῷ Ἡσαΐα τῷ ἀσκουμένῳ κατὰ τὸ ὄρος τοῦ Κύκκου». Τὴν εἰκόνα παρέδωκεν ὁ βασιλεὺς κεκαλυμμένην καὶ ἔκτοτε «ἦν οὕτω κεκαλυμμένη *μετὰ Μανδίου* οἰκονομικῶς· καὶ οὐδεὶς τολμᾷ ἀνακαλύψαι τὸ Μανδίον ὡς παιδευθέντων διὰ τὴν τόλμην πολλῶν». Ὅταν δὲ ἀλλάσσωσι τὸ λεγόμενον τοῦτο Μανδίον τῆς ἁγίας εἰκόνος, ἐπιλέγει ἡ διήγησις, «ὄπισθεν ἱστάμενοι τὴν ὑπηρεσίαν ταύτην ποιοῦσι μετὰ φόβου καὶ τρόμου».

Ἐπὶ τῇ ἀφίξει τῆς εἰκόνος τελοῦνται ἐν Κύπρῳ ἄπειρα θαύματα. Ὅταν ἀπὸ τοῦ λιμένος εἰς τὸ μοναστήριον τοῦ Ἡσαΐου ἐκομίζετο ἡ εἰκών, «αἱ κορυφαὶ τῶν ἐν τῷ ὄρει τοῦ Κύκκου δένδρων ὑποκλίνονται», ἀκολουθοῦν ἰάσεις διὰ τοῦ παρὰ τὴν μονὴν ἁγιάσματος, ἀνορθώσεις παραλυτικῶν «διὰ τῆς τοῦ ἱεροῦ Μανδίου τῆς εἰκόνος ἐπιθέσεως», ἀνάρρωσις τοῦ ὡς νεκροῦ προσαχθέντος παιδίου καὶ ἄλλα.

Ἡ βασιλικὴ μονὴ τοῦ Κύκκου ὑπέστη ἀλλεπαλλήλους πυρκαϊάς, ἡ εἰκὼν ὅμως τῆς Θεοτόκου παρέμεινεν ἀλώβητος. Κατὰ τὴν πρώτην πυρκαϊὰν ἡ Θεοτόκος προστάζει τὸν κάτωθεν τῆς εἰκόνος κοιμώμενον πτωχὸν ἀσθενῆ λέγουσα: «ἐγέρθητι ταχέως καὶ λαβὼν τὴν εἰκόνα μου φεῦγε καὶ σῴζου»· ὁ ἀσθενῶν, «ἔξυπνος γενόμενος καὶ θεασάμενος ἑαυτὸν μὲν ὑγιῆ τὸ δὲ πῦρ ἐγγίζον τὴν μονήν, λαμβάνει τὴν εἰκόνα καὶ ἀποθέτει εἰς πεῦκον· τὸ πῦρ, ὅτε ἔμελλεν ἐκεῖ πλησιάσαι, ἐπαναστραφὲν ἀπεσβέσθη». Τὸ γεγονός, ἓν τῶν ἀπείρων θαυμάτων τῆς εἰκόνος, ἅτινα ἔχει συγκεντρώσει καὶ εἰς τὸ

εἰς Κύπρον «ὡς ἐκελεύσθη τοῦτο ὑπ' αὐτῆς τῆς Θεοτόκου» εἰς τὸν μοναχόν. Ὁ Μανουὴλ ὑπόσχεται καὶ κατὰ τὴν μετάβασίν του εἰς Κωνσταντινούπολιν συνοδεύεται ὑπὸ τοῦ μοναχοῦ, πλὴν «οὐκ ἐτόλμα λαλῆσαι λόγον περὶ τῆς εἰκόνος τῷ βασιλεῖ». Ὁ μοναχὸς ἐπιστρέφει τότε περίλυπος εἰς Κύπρον. Ἐν τῷ μεταξὺ ἀσθενεῖ ἡ μονογενὴς θυγάτηρ τοῦ βασιλέως ἐκ τῆς αὐτῆς νόσου «ληθαργίας» καὶ τότε ὁ Μανουὴλ διηγεῖται τὰ κατ' αὐτὸν εἰς τὸν βασιλέα καὶ τὴν ὀπτασίαν τοῦ μοναχοῦ περὶ ἀποστολῆς τῆς εἰκόνος. Ὁ βασιλεὺς ὑπόσχεται μέν, ἀλλὰ μετὰ τὴν ἴασιν τῆς θυγατρός του δὲν ἐξεπλήρωσε τὴν ὑπόσχεσιν, ἕως ὅτου, ἀσθενήσας ὁ ἴδιος, ἐνθυμεῖται τοῦτο καὶ διατάσσει νὰ γίνῃ ἀντίγραφον τῆς εἰκόνος. Ἀλλ' ἡ Θεοτόκος φαίνεται κατ' ὄναρ καὶ μετ' ἀπειλῆς λέγει: «Βασιλεῦ, τὴν

βιβλίον του «Περὶ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κύπρου» ὁ Χάκκετ (κατὰ μετάφρασιν μετ' ἀξιολόγων προσθηκῶν τοῦ Παπαϊωάννου, τόμ. Β' σ. 108-131), παριστᾷ ἡ παρατιθεμένη εἰκὼν (εἰκ. 1) ἐκ χαλκογραφίας τῆς ἐν Βενετίᾳ ἐκδόσεως τῆς περιγραφῆς, τῆς μνημονευθείσης ἀνωτέρω.

***

Σήμερον ἡ εἰκὼν τῆς Κυκκιωτίσσης εὑρίσκεται εἰς ἰδιαίτερον προσκυνητάριον, τοποθετημένον εἰς τὸ τέμπλον τοῦ ναοῦ τῆς μονῆς, ἐπενδεδυμένη ὁλόκληρος δι' ἀργυρᾶς «ἐσθῆτος» μὲ κεκαλυμμένον τὸ πρόσωπον διὰ πολλαπλῶν λωρίδων ἐξ ὑφάσματος, δεύτερον δὲ χρυσοκέντητον ὕφασμα καλύπτει ὁλόκληρον σχεδὸν τὴν εἰκόνα (εἰκ. 2).

Κατὰ ποῖον τύπον ἦτο αὕτη ἐζωγραφισμένη, μαρτυρεῖ ἡ ἀργυρᾶ ἐσθής, ἥτις κατὰ τὸ σύνηθες μιμεῖται μὲ τὴν δυνατὴν ἀκρίβειαν τὴν εἰκόνα τὴν ὁποίαν ἐπενδύει, συμφωνεῖ δὲ ὁ εἰκονογραφικὸς τύπος τῆς ἐσθῆτος τόσον μὲ παλαιοτέρας περιγραφὰς τῆς εἰκόνος ὅσον καὶ μὲ ξυλογραφίας, παριστώσας θαύματα τῆς εἰκόνος καὶ κοσμούσας παλαιὰ βιβλία περὶ τῆς μονῆς τοῦ Κύκκου (βλέπε τὴν εἰκ. 1).

Πλὴν ὅμως τῶν ἐνδείξεων τούτων ὑπάρχουν εἰς τὴν νῆσον καὶ πολλὰ ἀντίγραφα τῆς περιφήμου εἰκόνος τῆς μονῆς τοῦ Κύκκου, τὰ ὁποῖα δίδουν πλήρη ἰδέαν τοῦ πρωτοτύπου ὡς πρὸς τὸν εἰκονογραφικόν του τύπον. Τὸ παλαιότερον ἐξ αὐτῶν δύναται νὰ χρονολογηθῇ ἐκ τῆς τεχνοτροπίας του εἰς τὸν ΙΓ' αἰῶνα. Εἶναι θαυμασία εἰκών, ἀτυχῶς λίαν ἐφθαρμένη, τὴν ὁποίαν εὗρον φυλασσομένην εἰς μικρὰν παλαιὰν ἐκκλησίαν τοῦ χωρίου Γαλάτα, μεταφερθεῖσαν ἤδη εἰς τὸ μητροπολιτικὸν μέγαρον Κυρηνείας. Δευτέρα ὁμοία εἰκών, μὲ χρονολογίαν 1757 καὶ ἐπιγραφὴν «*Μήτηρ Θεοῦ ἡ Κυκκιώτισσα*», κοσμεῖ τὸ τέμπλον μικροῦ ναοῦ μετοχίου τῆς μονῆς Κύκκου, εὑρισκομένου εἰς τὰ περίχωρα αὐτῆς καὶ ἐπιλεγομένου «Κήπου βασιλικῆς» (πρβλ. Γ. Σωτηρίου «Τὰ βυζαντινὰ μνημεῖα τῆς Κύπρου», ἔκδ. Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, 1935, Πίν. 126). Ἄλλη δὲ ἀρχαιοτέρα εἰκών, δυναμένη νὰ χρονολογηθῇ εἰς τὸν ΙΕ' αἰῶνα, εἶναι ἡ τοῦ Μουσείου Φανερωμένης ἐν Λευκωσίᾳ δημοσιευομένη ἐνταῦθα (εἰκ. 3). Τὴν εἰκόνα ταύτην περιβάλλουν ὡς πλαίσιον δώδεκα εἰκονίδια ἀντλοῦντα τὰ θέματά των ἐκ τοῦ βίου τῆς Θεοτόκου, λεπτομερῶς περιγραφομένου εἰς τὰ ἀπόκρυφα Εὐαγγέλια.

Καὶ αἱ τρεῖς αὗται πανομοιότυποι σχεδὸν εἰκόνες, αἱ ἀντιγράφουσαι τὴν Κυκκιώτισσαν, παριστάνουν τὴν Παναγίαν εἰς ἕνα ἰδιαίτερον σπανίζοντα τύπον, συναντώμενον καὶ εἰς τὴν θαυματουργικὴν εἰκόνα τοῦ Πρωτάτου τοῦ Ἁγίου Ὄρους τὴν ἐπιλεγομένην «Τὸ ἄξιον ἐστί». Ἡ Παναγία κλίνει τὴν κεφαλὴν καὶ στηρίζει θωπευτι-

Εἰκ. 3. — Εἰκὼν Παναγίας Κυκκιωτίσσης τοῦ Μουσείου τῆς Φανερωμένης τῆς Λευκωσίας Κύπρου.

κῶς τὴν παρειὰν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τοῦ βασταζομένου εἰς τὰς ἀγκάλας της παιδίου, κρατοῦσα εἰς τὴν δεξιὰν παλάμην τὴν μικράν του χεῖρα.

Ὁ Χριστὸς εἰς παιγνιώδη καὶ ἀφελῆ στάσιν κλίνει τὴν μικρὰν κεφαλήν, ἁπλώνει τοὺς γυμνοὺς πόδας εἰς τὸν μητρικὸν βραχίονα, καὶ κρύπτει τὴν ἀριστερὰν χεῖρα κάτωθεν τοῦ κεντητοῦ πέπλου τῆς Παναγίας, τοῦ ριπτομένου λοξῶς ἐπὶ τῆς κεφαλῆς καὶ τῶν ὤμων της, καὶ ὑπεγείρει αὐτόν. Μὲ τὸ θελκτικὸν αὐτὸ σύμπλεγμα μητρὸς καὶ παιδίου, τὸ ἐφάμιλλον πρὸς τὸν συχνότερον καὶ εἰς πολλὰς παραλλαγὰς συναντώμενον τύπον τῆς «Γλυκοφιλούσης», ἐκ τῆς εἰκόνος τῆς ὁποίας διετήρησε καὶ ἡ τῆς Κύπρου εἰκὼν τὸ ὄνομα «Ἐλεοῦσα», ἐπιζητεῖ ὁ καλλιτέχνης νὰ εἰκονίσῃ τὴν τρυφερὰν στοργὴν μητρὸς καὶ θείου βρέφους ἀπομακρυνόμενος τῆς ἱεροπρεποῦς ἐπισημότητος, ἥτις διακρίνει τὸν κλασσικὸν τύπον τῆς Θεοτόκου μετὰ τοῦ Χριστοῦ. Ἐπίσης εἰς τὰς ἐκφράσεις τῶν προσώπων διαφαίνεται ἐντονώτερος ὁ συναισθηματικὸς τόνος παρὰ εἰς τὸν κλασσικὸν τύπον τῆς Θεοτόκου, τὸν ὁποῖον διακρίνει γαληνιαία αὐστηρότης. Τὸ πρόσωπον τῆς Παναγίας τῶν τύπων Κυκκιωτίσσης καὶ Γλυκοφιλούσης ἢ Ἐλεούσης εἶναι συνήθως σύννουν, ὑπὸ βαθείας τινὸς μελαγχολίας σκιαζόμενον· ἐκ τούτου θὰ ἠδύνατό τις νὰ ὑποθέσῃ ὅτι παρίσταται εἰς αὐτὰς — τοὐλάχιστον εἰς τὰ πρωτότυπα — οὐχὶ ἁπλῶς ἡ στοργικὴ μήτηρ, ἀλλ᾽ ἡ Παναγία προαισθανομένη τὸ πάθος τοῦ Χριστοῦ, καὶ ὑπὸ τὸ κράτος τοῦ συναισθήματος τούτου ἐναγκαλιζομένη τὸν Χριστόν. Κατ᾽ ἐξοχὴν τοιοῦτον περιεχόμενον, στηριζόμενον εἰς προφητείας, ἔχει ἄλλος γνωστὸς τύπος, «ἡ Παναγία τοῦ Πάθους».

***

Καὶ οἱ τρεῖς συγγενεῖς οὗτοι τύποι τῆς Παναγίας θεωροῦνται σήμερον δημιουργήματα τῶν μέσων χρόνων καὶ οὐχὶ παλαιοχριστιανικά. Ποῖος ὅμως δύναται νὰ βεβαιώσῃ ὅτι δὲν ὑπάρχουν παλαιότερα παραδείγματα, ὅταν τόσον ὀλίγαι εἶναι αἱ διασωθεῖσαι παλαιοχριστιανικαὶ εἰκόνες; Πρὸ ὀλίγων ἀκόμη ἐτῶν αἱ ἀρχαιότεραι παραστάσεις τῆς Γλυκοφιλούσης δὲν ἐχρονολογοῦντο πέραν τοῦ ΙΔ΄ αἰῶνος· κατόπιν καθαρισμοῦ ἀπεκαλύφθη ἡ περίφημος βυζαντινὴ Παναγία τοῦ Βλαδιμίρ, φυλασσομένη σήμερον εἰς τὸ Μουσεῖον τῆς Μόσχας, ἐκ τῶν ἀρίστων ἔργων τοῦ ΙΒ΄ αἰῶνος, μεταθέσασα τὸ ὅριον κατὰ δύο αἰῶνας. Ὁμοίως ἡ Παναγία τοῦ Πάθους θεωρεῖται ὡς δημιούργημα τοῦ ΙΕ΄ καὶ ΙϚ΄ αἰῶνος, ἀβέβαια δὲ εἶναι τὰ δείγματα τοῦ ΙΔ΄ αἰῶνος. Ἐν τούτοις εἰς τὴν Κύπρον ὑπάρχει σπανία τοιχογραφία τῆς Παναγίας τοῦ Πάθους εἰς τὸν κατάγραφον ναὸν τῆς μονῆς Ἀράκου χρονολογουμένη τῷ 1192.

Ἡ Παναγία τοῦ Κύκκου θὰ ἠδύνατο νὰ λύσῃ τὸ πρόβλημα τῆς χρονολογίας ἂν ἦτο δυνατὴ ἡ μελέτη τῆς εἰκόνος της διὰ τῆς ἀφαιρέσεως τῶν καλυμμάτων καὶ τῆς ἀργυρᾶς ἐπενδύσεως· ἀλλ᾽ ἡ παλαιοτάτη παράδοσις, συμφώνως πρὸς τὴν ὁποίαν ἀπαγορεύεται ἡ ἀποκάλυψις τῆς σεβασμίας θαυματουργικῆς εἰκόνος, τηρεῖται αὐστηρότατα εἰς τὴν μονήν.

Γ. Α. ΣΩΤΗΡΙΟΥ
τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν

ΝΑ ΞΕΚΟΥΡΑΣΤΕΙ...

ΔΙΗΓΗΜΑ

ΚΟΥΡΑΣΜΕΝΗ, κατακομμένη, γύρισε στὸ σπιτάκι της. Ἕνα δωμάτιο εἶχε, κι' ἕνα μικρὸ μαγειριό, ποὺ μὲ δυσκολία χωροῦσε ἄνθρωπος, γιατὶ εἶχε καὶ μιὰ καρέκλα παλιά. Ἡ αὐλὴ ὅμως ἦταν μεγάλη καὶ γεμάτη σχοινιά. Κάθε τόσο, σὰ νὰ πανηγύριζε αὐτή, ἢ νἄχε γιορτὴ ἡ γριὰ Ἀρπάγη, τὰ σχοινιὰ γέμιζαν ἀπὸ ἄσπρα πανιά, θαλασσιά, πράσινα, κόκκινα. Σὰ σημαιοῦλες καραβιῶν φαίνονταν, καὶ κουνιώνταν, χτυποῦσαν, ἔκαναν θόρυβο ὅπως ἐκεῖνες στὸ πέρασμα τοῦ ἀνέμου...

Πολλὲς φορὲς ὅμως ἡ αὐλὴ δὲν εἶχε τίποτα. Τὰ σχοινιὰ ἔμεναν τεντωμένα χωρὶς νὰ κυματίζει πανὶ ἀπάνω τους. Μὰ οὔτε στὸ μαγειριὸ φαινόταν ἡ γριὰ Ἀρπάγη νὰ κουνιέται, νὰ ἑτοιμάζει φαΐ γιὰ τὸν ἑαυτό της καὶ τὸ μικρὸ γατάκι της, ἕνα μαῦρο.

Κι' αὐτό, τὸ γατάκι, δὲ φαινόταν στὴν αὐλὴ νὰ παίζει, ὅπως ἔκανε ὅταν ἡ γριὰ Ἀρπάγη ἦταν ἐκεῖ κι' ἔπλενε στὸ μισογκρεμισμένο πλυσταριό της.

Ἂν ὅμως ἔμπαινε κανεὶς μέσα στὸ σπίτι, ἢ κρυφοκοίταζε ἀπὸ κάπου, θὰ τὄβλεπε στὸ μαγειριό, στὴν παλιοκαρέκλα, νὰ κοιμᾶται πάνω σὲ ροῦχο τῆς κυρᾶς του.

Στὸ δωμάτιο ὑπῆρχαν δυὸ κρεβατάκια στηριγμένα σὲ στρίποδα. Ἕνα τραπέζι στὴ μέση, μεγάλο, μὲ μιὰ μόνο καρέκλα, καὶ πέρα, κοντὰ στὸ δεύτερο παράθυρο, ἕνα τραπεζάκι μὲ λίγα βιβλία πάνω, καὶ μελανοδοχεῖο χωρὶς μελάνη, ἐφημερίδα παλιά, γιὰ σκέπασμα, καὶ στουπόχαρτα...

Καὶ κεῖνος ποὺ θὰ κρυφοκοίταζε, θὰ ἤξερε πὼς τὸ τραπεζάκι μὲ τὰ βιβλία ἦταν τοῦ γιοῦ της, ποὺ σπούδαζε ἀπὸ καιρό, στὴν Ἀθήνα, καὶ εἶχε γίνει γιατρός...

Καὶ ἡ καρέκλα στὸ τραπέζι, κι' αὐτὴ δικιά του ἦτανε. Σ' αὐτὴν καθότανε ὅταν ἔτρωγε, στὴ μεριὰ ἐκείνη τοῦ τραπεζιοῦ.

Ἡ γριὰ Ἀρπάγη δὲν ἔτρωγε πιὰ ἐκεῖ ἀπ' τὴν ἡμέρα ποὺ ἔφυγε ὁ γιός της, εἶχε πάψει νὰ κάθεται στὸ τραπέζι. Ἔτρωγε στὸ μεγειριό, ἀκουμπώντας τὸ πιάτο της στὸ νεροχύτη. Καὶ τότε θἄτρωγε στὸ τραπέζι, ὅταν θὰ ρχόταν ὁ γιός της!

Μὰ πόσες φορὲς πρίν, ὄχι τώρα, δὲν εἶχε φανταστῖ πὼς ἐρχόταν καὶ πὼς κάθονταν οἱ δυό τους, ὅπως μιὰ φορά, στὸ τραπέζι. Ἡ μεγάλη λάμπα, ποὺ ἔμενε ἀπὸ τότε σβυστή, τοὺς φώτιζε...

Καὶ κεῖνος ὁ περίεργος ποὺ θὰ κρυφοκοίταζε ἀπὸ κάπου μέσ' στὸ σπιτάκι, θὰ μάθαινε, ἂν δὲν τὄξερε, πὼς ἡ γριὰ δὲν ἦταν ἐκεῖ, γιατὶ βρισκόταν ἀπ' τὰ ξημερώματα σὲ κάποιο πλούσιο σπίτι, καὶ δούλευε, σήκωνε μπουγάδες.

Νύχτα θὰ γύριζε σπίτι της κατακομμένη ἀπ' τὴ μεγάλη κούραση, καὶ θὰ φώναζε τὸ γατάκι της. Κι' ὅταν αὐτὸ θἄτρεχε κοντά της, θὰ τὄπαιρνε στὰ χέρια της, θὰ τὸ χάϊδευε, κι' ἔπειτα, ἀφίνοντάς το πάνω στὴν καρέκλα, θἄναβε φῶς, καὶ φωτιὰ γιὰ νὰ ζεστάνει τὸ φαΐ της, ποὺ τὄχε ἑτοιμάσει ἀπὸ τὸ βράδυ τῆς ἄλλης μέρας.

Καὶ ἡσυχία στὸ σπίτι μεγάλη, ὅπως ἦταν καὶ πρὶν ἔρθει ἡ γριὰ Ἀρπάγη. Καὶ μόνο ἕνα μικρὸ σιγαλὸ γουργούρισμα ἀκουγόταν, σὰ νὰ φούμερνε κανεὶς ναργιλέ. Ἦταν αὐτὸ ἀπ' τὸ γατάκι, ποὺ στὰ πόδια της καθισμένο, στὴν ποδιά της, δὲν ἔπαυε νὰ κάνει ἔτσι.

Μὰ ὁ περίεργος δὲ θἄξερε τί νὰ βάλει μὲ τὸ νοῦ του, ὅταν στὸ τέλος, ποὺ πήγαινε ἡ γριὰ Ἀρπάγη νὰ κοιμηθεῖ, τὴν ἔβλεπε

νὰ στέκεται ἀκίνητη γιὰ λίγο μπρὸς στὸ τραπέζι τὸ μεγάλο, στὴν καρέκλα καὶ στὸ τραπεζάκι μὲ τὰ βιβλία τοῦ γιοῦ της. Θὰ καταλάβαινε ὅμως στὸ τέλος, πὼς ἡ γριὰ παρακαλοῦσε τὸ Θεὸ καὶ τοὺς ἁγίους νὰ κρατοῦνε τὸ γιό της καλά, κι' ἂν ἔχουν τίποτα κακὸ γι' αὐτόν, νὰ τὸ ρίξουν ἀπάνω της...

***

Καὶ ἤξεραν ὅλοι, ἤξερε ὅλ' ἡ χώρα, πὼς μὲ τὶς μεγάλες οἰκονομίες της καὶ τὴν ἀδιάκοπη δουλιά της, εἶχε στείλει τὸ γιό της στὴν Ἀθήνα, γιὰ νὰ σπουδάσει γιατρός. Κι' ὁ γιὸς αὐτὸς μιὰ φορὰ μόνο εἶχε ἔρθει στὶς παύσεις, τὸν πρῶτο χρόνο, ἔπειτα ἔμενε στὴν Ἀθήνα καὶ τὶς διακοπές. Ἐκεῖ διάβαζε πιὸ ἥσυχα, τῆς ἔγραφε...

Κι' αὐτὴ δούλευε, δούλευε ὅσο μποροῦσε περισσότερο, καὶ στεροῦσε τὸν ἑαυτό της ἀπὸ κάθε καλὸ φαΐ, γιὰ νὰ στείλει στὸ γιό της ἀρκετὰ χρήματα, γιὰ νἄχει καὶ νὰ μὴ βλέπει τοὺς ἄλλους φοιτητὲς νἄναι καλοντυμένοι κι' αὐτὸς νὰ ντρέπεται μὲ τὰ φτωχικά του ροῦχα. Τοὔγραφε καὶ μὲ τὰ ὀρνιθοσκαλίσματά της κι' ὅλο τοῦ κοπανοῦσε, νὰ κοιτάζει νὰ θρέφεται καλά.

Κι' αὐτὸ θὰ τὄκανε ὁ γιός της, γιατὶ ἤτανε μιὰ χαρά, ὅπως τῆς ἔλεγαν ἄλλοι φοιτητὲς πατριῶτες του, ποὺ ἔρχονταν στὶς γιορτὲς γιὰ νὰ περάσουν λίγες μέρες κοντὰ στοὺς δικούς τους. Αὐτὸς ὅμως δὲν ἐρχόταν.

Κι' ἡ γριὰ Ἁρπάγη, καθὼς σκυμμένη στὴ σκάφη ἔτριβε, ἔπλενε τὰ ξένα ροῦχα, κι' αἰσθανόταν τὸν κόπο νὰ τὴ βαραίνει πολύ, ἔλεγε σιγά:

—Ἄ! θὰ μὰ μὲ ξεκουράσει ὁ γιόκας μου, μεθαύριο, θὰ μὲ ξεκουράσει!...

Καὶ ζοῦσε μὲ τὴν ἐνθύμηση τοῦ γιοῦ της. Τὸν ἔβλεπε μικρό, ὅταν πήγαινε στὸ Δημοτικὸ σχολεῖο:

— Μανούλα μου, ἕνα παιδί, ὁ Τουβλῆς, φορεῖ μιὰ φανέλα ὡραία πράσινη ἔξω ἀπ' τὸ πουκάμισο! Μὰ δὲν ξέρεις τί ὡραία εἶναι! Καὶ θὰ τοῦ βαστᾶ καὶ ζέστη!

Ἔτσι τῆς εἶχε πεῖ μιὰ μέρα. Κι' αὐτή:

— Μὴ μοῦ στενοχωριέσαι, παιδάκι μου, καὶ θὰ σοῦ πλέξω ἐγὼ μιὰ πιὸ καλή!

Καὶ τοῦ τὴν ἔπλεξε. Καὶ θυμόταν τὸ γιό της καὶ τῆς ἔρχονταν δάκρυα, μὲ τί καμάρι πήγαινε σχολεῖο, ὅταν φόρεσε τὴν ὡραία φανέλα ποὺ τοὔχε πλέξει.

— Τὸ παιδάκι μου, τὸ καημένο, ποὺ δὲ γνώρισε πατέρα!

Μικρὸ - μικρὸ ἤταν ποὔχε πεθάνει ὁ πατέρας του. Κι' ἡ κυρὰ Ἁρπάγη ἀφοσιώθηκε ἀπὸ τότε στὸ παιδί της, νὰ τὸ μεγαλώσει, νὰ τὸ σπουδάσει.

Καὶ τὸ φανταζόταν πολλὲς φορὲς γιατρό, καὶ νἄχει τὸ ὕφος ἐκεῖνο τὸ σοβαρὸ ποὔχαν οἱ λιγοστοὶ γιατροὶ τῆς μικρῆς πόλης. Καὶ νἄχει μάλιστα, κι' αὐτὸς ὅπως δυὸ - τρεῖς, καὶ ἀμάξι δικό του. Καὶ νὰ κάθεται καὶ σὲ σπίτι μεγάλο, ψηλό! Θἄταν μαζί του, κοντά του, καὶ θὰ καθόταν στὸ μπαλκόνι κοιτάζοντας τοὺς διαβάτες. Καὶ νά, ὁ γιός της ἐρχόταν μέσ' στ' ἀμάξι του. Πὼ - πώ, πῶς βγαίνουν οἱ πλούσιες κοπέλες καὶ τὸν κοιτάζουν! Εἶναι καὶ ὡραῖος ὁ γιός της, ὁ πιὸ ὄμορφος ἀπ' ὅλους τοὺς νέους!

Καὶ θὰ ξυπνοῦσε ἀργὰ ἡ κυρὰ Ἁρπάγη, ἀργὰ θὰ σηκωνόταν νὰ πιεῖ γάλα μὲ καφέ...

Ντίγκ, ντίγκ! Τὸ κουδούνι.

— Τὸ γιατρὸ θέλουνε! Γρήγορα τ' ἀμάξι!

Κι' αὐτὴ βγαίνει στὸ μπαλκόνι, νὰ δεῖ τ' ἀμάξι ποὺ θὰ φύγει μὲ τὸ γιατρό. Ἀκούει τὰ πόδια τῶν ἀλόγων νὰ χτυποῦνε, σκληρὰ καὶ γρήγορα, τὸν πετρωμένο δρόμο. Καὶ νά, τὸ ἀμάξι φεύγει. Ὁ ἀμαξᾶς κάνει στράκες στὸν ἀέρα μὲ τὸ καμτσίκι, καὶ τ' ἄλογα τρέχουν γρήγορα - γρήγορα, σέρνοντας τ' ἀμάξι. Σκόνη ὑψώνεται...

***

Τὰ χρόνια ὅμως περνοῦνε, χωρὶς νὰ φανεῖ τὸ παιδί της νἄρχεται. Καὶ ἤταν ἀρκετὸς καιρὸς ποὔχε μάθει, καὶ τὄμαθε καὶ ἡ χώρα ὅλη, πὼς ὁ γιός της ἔδωσε ἐξετάσεις καὶ πέτυχε μὲ τὸν καλύτερο βαθμό.

Ἄ, τὴν ἡμέρα ἐκείνη ἡ γριὰ Ἁρπάγη ἔκανε ἕνα μεγάλο γλυκό, ποὺ χάθηκε ὅμως γρήγορα, γιατὶ ἔδινε παντοῦ γιὰ νὰ τῆς εὐχηθοῦνε τὸ γιό της. Αὐτὴ μόλις εἶχε βάλει στὸ στόμα της γιὰ νὰ τὸ δοκιμάσει. Τῆς ἀρκοῦσε ἡ γλύκα πὼς ὁ γιός της πέτυχε...

Καὶ δὲ δούλεψε αὐτὴ τὴν ἡμέρα, γιὰ

νὰ μὴν κάνει γρουσουζιά. Κάθισε σὰν κυρὰ στὸ σπίτι της...

—Ἄ, ἔλεγε, νά, νά καὶ κοντεύει ποὺ θὰ ξεκουραστῶ κι᾽ ἐγώ, θὰ μὲ ξεκουράσει ὁ γιόκας μου!

Πολλὰ ἔλεγαν στὴ γειτονιά της ποὺ δὲ φαινόταν ὁ γιός της, ἔστω γιὰ λίγες μέρες, νὰ δεῖ τὴ μάνα του καὶ νὰ φύγει. Ἡ γριὰ Ἀργάγη δὲν ἤξερε τί ἔλεγαν, οὔτε εἶχε βρεθεῖ ἀκόμα κάποιος νὰ τῆς πεῖ. Ἐκεῖνο ποὺ εἶχε πεῖ αὐτή, ἦταν πὼς ὁ γιό της τῆς τόχε γράψει ὅτι δὲ θὰ ρχόταν ποτὲ στὴν πατρίδα του, γιατὶ ἦτανε μικρὴ χώρα...

Οἱ γνωστές της δὲν τόλμησαν νὰ τὴ ρωτήσουν κάτι, εἶχε σταθεῖ στὰ δόντια τους, τ᾽ ἄφησαν γιὰ νὰ τὸ ποῦνε μεταξύ τους.

Μὰ καὶ ἡ γριά, κι᾽ αὐτὴ ἡ ἴδια δὲν τολμοῦσε νὰ τὸ πεῖ στὸν ἑαυτό της καθαρά, καὶ νὰ παραπονεθεῖ μαζί. Κι᾽ ὅταν ἔλεγε κάτι, εὐθὺς τὄδιωχνε, ὅπως κάνει κάποιος ποὺ γράφει μιὰ λέξη κακιὰ καὶ μετανοεῖ μεμιᾶς καὶ τὴ σβύνει.

Κι᾽ ἐξακολουθοῦσε νὰ δουλεύει, καὶ τὸ τραπέζι της νἄναι στὸ μικρὸ μαγειριὸ μέσα, χωρὶς ποτὲ νὰ καθίσει στὸ μεγάλο τραπέζι, ποὺ ἡ καρέκλα τοῦ γιοῦ της κοντὰ ἦτανε πάντα καὶ φαινόταν νὰ περιμένει κι᾽ αὐτὴ τὸν κύριό της...

Κάτι ἄλλα παρουσιάστηκαν, πολὺ χειρότερα ὅμως, γιὰ νὰ τὴ βασανίσουν. Ἀλλὰ κι᾽ αὐτὰ προσπαθοῦσε, ἀφοῦ τὴν πόνεσαν, νὰ τὰ κρατᾶ ἀπ᾽ ἔξω ἀπ᾽ τὴ σκέψη της, νὰ μὴν τὰ σκέφτεται καὶ παραπονιέται, μὴν κινήσει κανενὸς ἁγίου τὴν ὀργὴ καὶ χτυπήσει τὸ γιό της.

—Ἐμένα, Θεούλη μου, ἐμένα! ἔλεγε παρακαλώντας.

Ἔμπαινε στὴ μέση τὸ θῦμα γιὰ νὰ δεχτεῖ τὴν τιμωρία, ποὺ ἦταν γιὰ τὸν ἐγκληματία.

Ἀπὸ καιρὸ δὲν ἔστελνε χρήματα στὸ γιό της. Τῆς εἶχε γράψει αὐτὸς νὰ μὴ τοῦ στέλνει, γιατὶ δὲν εἶχε πιὰ ἀνάγκη. Ἡ γριὰ τὸ βρῆκε τότε καλὸ σημάδι. Εἶχε ἀρχίσει ὁ γιός της νὰ βγάζει χρήματα. Ὕστερα ὅμως, ἀφοῦ πέρασε λίγος καιρός, παίρνει ἕνα γράμμα του ἡ γριά, ποὺ τῆς ἔγραφε νὰ πάψει νὰ τοῦ γράφει, γιατὶ ἔχει πολλὲς δουλιὲς καὶ δὲ μπορεῖ νὰ διαβάζει τὰ γράμματά της Αὐτὸς θὰ τῆς ἔγραφε κάποτε ὅταν τοὔμενε καιρός...

Μιλιὰ ἡ γριά, τὸ κατάπιε κι᾽ αὐτὸ καὶ κανενοῦ παράπονο.

Μὰ σὰ νὰ μὴ τῆς ἔφταναν τὰ τόσα καὶ τόσα, παύει ὁ γιός της νὰ τῆς γράφει. Καὶ μάταια περίμενε μῆνες ἕνα του γράμμα...

Ἄ, δίχως ἄλλο κάτι ἔπαθε ὁ γιός της! Τῆς ἐρχόταν νὰ τρέξει στὴν Ἀθήνα. Τί νἄκανε;

Πάει τότε στὸ σπίτι τὸ πλούσιο τοῦ κυρίου Μπλάνη, βρίσκει τὴ γυναῖκα του καὶ τῆς τὰ λέει ὅλα. Τῆς τὰ ἐξομολογήθηκε σὰ νὰ βρισκόταν ἐμπρὸς σὲ ἐξομολογητή, ποὔχε χρόνια νὰ πάει.

Ἀπ᾽ αὐτὴ μάθαινε πολλὰ γιὰ τὸ γιό της, γιατὶ εἶχε κι᾽ αὐτὴ ἐκεῖ, στὴν Ἀθήνα, τὸ δικό της παιδί, μικρότερο ἀπ᾽ τὸ γιό της, ποὺ σπούδαζε γιατρός.

Ἡ κυρία Μπλάνη ἔγραψε τὴν ἴδια μέρα στὸ γιό της. Καὶ δὲν ἄργησε νὰ ἔρθει ἡ

ἀπάντηση. Ὁ γιός της τῆς ἔγραψε αὐτὴ τὴ φορὰ πολλὰ γιὰ τὸ γιὸ τῆς γριᾶς Ἀρπάγης.

Τὸ πρῶτο, ὅτι εἶναι καλὰ καὶ καλὰ στὴν ὑγειά του καὶ εἶχε μάλιστα τελευταῖα νοικιάσει ἕνα ὡραῖο σπίτι σὲ κεντρικὸ μέρος τῶν Ἀθηνῶν. Καὶ οἱ δουλιές του πήγαιναν πρίμα, θαυμάσια.

Τῆς ἔλεγε ὅμως, πὼς αὐτὸς ἀπὸ χρόνια πολλά, ἀπὸ φοιτητὴς ἀκόμα, ἀπόφευγε τοὺς πατριῶτες του φοιτητές. Καὶ σιγὰ-σιγὰ εἶχε πάψει νὰ τοὺς χαιρετᾶ, ἀπόφευγε καὶ τὸ χαιρετισμό τους. Κι' ἔπειτα τοὺς κοίταζε σὰ νὰ μὴ τοὺς ἤξερε διόλου. Τώρα μεγαλοπιάνεται, ποιὸς τολμᾶ νὰ τοῦ μιλήσει...

Ἡ γριὰ Ἀρπάγη τ' ἄκουε καὶ στενοχωριόταν γιὰ τὸ φέρσιμο τοῦ γιοῦ της, ἀλλ' ὕστερα τοῦ ἔδωσε δίκιο, καταλάβαινε γιατὶ τὄκανε. Ἕνα φτωχὸ παιδί, τὸ παιδὶ μιανῆς πλύστρας....

Μὰ ἀπ' αὐτὰ ἔπεσε στὰ δικά της. Λησμονοῦσε ὅμως καὶ τὴ μάνα του, λησμονοῦσε κι' αὐτήν! Θὰ τοὔφερνε, δίχως ἄλλο, ντροπὴ νἄχει μιὰ μάνα πλύστρα!

Κι' αἰστάνθηκε πάλι βαθιὰ νὰ τοῦ δίνει δίκιο ποὺ τῆς φερνόταν ἔτσι...

Τρομαγμένη ὅμως, μὴ θυμώσει γι' αὐτὸ ποὺ ἔκανε ὁ γιός της ὁ καλὸς Θεὸς καὶ τοῦ κάνει κακό, τὸν χτυπήσει, μὲ λόγια θερμὰ τὸν παρακάλεσε νὰ μὴν πειράξει τὸ γιό της, νὰ τὸν ἀφήσει χωρὶς καμμιὰ τιμωρία.

— Ἔ, ἂς λάμπει ὁ ἥλιος, Θεούλη μου, εἶπε στὸ τέλος, κι' ἂς λάμπει στὰ βουνά!

***

Κεῖνο τὸ πρωῒ εἶχε πάει στὸ πλούσιο σπίτι μὲ ἐλπίδες. Ὁ γιόκας της δὲ θὰ τὴν ἄφινε ἔτσι, ἅμα ἔκανε περιουσία, κατόρθωνε ἐκεῖνο ποὺ ζητοῦσε. Θὰ τὴν ἔπαιρνε κοντά του...

Τὸ βράδι τῆς ἄλλης μέρας εἶχε μάθει πὼς ὁ μάστρο Μανώλης, ἕνας καλὸς ἄνθρωπος, ποὺ καθόταν ἐκεῖ κοντὰ στὸ πλούσιο σπίτι, εἶχε τρελαθεῖ. Καὶ ἡ αἰτία ἦταν τὰ δυό του παιδιά, ποὺ εἶχαν γίνει κλέφτες καὶ τἄχαν κλείσει τώρα στὴ φυλακή, καὶ οἱ δυό του κόρες, πούχαν φύγει μὲ κάποιους γιὰ τὴν Ἀθήνα.

Ἦταν καιρὸς πούχανε γίνει αὐτά, ἀλλ' αὐτὸς ἀπὸ τότε θὰ τρωγόταν. Κι' εἶχε ἀρχίσει καὶ νὰ πίνει, χωρὶς ὅμως νὰ μπορέσει τὸ κρασὶ καὶ τὸ οὔζο νὰ τοῦ ξεκλειδώσουν τὸ στόμα νὰ μιλήσει, νὰ πεῖ καὶ νὰ χαμογελάσει. Γιατὶ εἶχε γίνει πολὺ σιωπηλός. Καὶ ἴσα-ἴσα τὰ πιοτὰ τὸν ἔκαναν ἀκόμα πιὸ μελαγχολικὸ καὶ σκυθρωπό, καὶ ἀπ' τὸ στόμα του δὲν ἔβγαινε λέξη.

Κι' ἕνα βράδι τοὔστριψε, ὅπως τῆς τὄπαν τῆς γριᾶς Ἀρπάγη, λασκάρισε ἡ βίδα καὶ ποιὸς μποροῦσε νὰ τοῦ τὴν ξαναβιδώσει! Καὶ τρέχει τώρα, καὶ γυρίζει μιλώντας μὲ τὰ ξωτικά, μὲ κάποιους δαίμονες, ἀγγέλους, ποὺ μόνος αὐτὸς βλέπει. Ἡ καημένη ἡ γυναίκα του πάει νὰ τρελαθεῖ κι' αὐτὴ ἀπὸ τὴ νέα συφορὰ ποὺ τῆς ἦρθε.

Ἡ γριὰ Ἀρπάγη, χωρὶς πολὺ νὰ τὸ θέλει, ἔκανε σύγκριση τῆς θέσης της μὲ τὴ θέση τῆς κυρὰ Μανώλαινας. Καὶ βρῆκε τὴ δικιά της σὲ ὕψος μεγάλο. Αὐτὴ εἶχε ἕνα γιὸ ποὺ γινόταν καὶ προσπαθοῦσε νὰ γίνει σπουδαῖος γιατρός. Ὅλοι τὸν σέβονταν κι' ἔλεγαν γι' αὐτὸν πὼς θὰ γίνει μεγάλος γιατρός! Καὶ ποιό. Κεῖνο τὸ φτωχόπαιδο ποὺ δὲν εἶχε στὸν ἥλιο μοῖρα.

Καὶ τὰ παιδιὰ τοῦ μάστρο-Μανώλη, ἑνὸς τεχνίτη καλοῦ, μὲ μαγαζί, ποὺ ἔβγαζε καὶ παράβγαζε λεφτά, ἔγιναν λωποδύτες! Ἀμ' οἱ κόρες του; Πόρνες! Αὐτές, ποὺ τὶς εἶχε ντυμένες σὰν πλουσιοκόριτσα καὶ δὲν εἶχαν γνωρίσει ποτὲ τὴν πεῖνα!

Τώρα, ἐκεῖνο ποὺ ἔκανε ὁ γιός της, καὶ δὲ θέλει... — εἶναι μικρό!

Κι' ὕστερα ἀπ' αὐτὸ τῆς ἦρθε μιὰ μικρὴ ἐλπίδα.

Τὸ πρωῒ ἡ ἐλπίδα ἦταν, ἢ τὴ βρῆκε μεγάλη σὰ νὰ μεγάλωσε στὸν ὕπνο της. Κι' ἔτσι μ' αὐτὴν τὴν ἐλπίδα ἔφυγε καὶ πῆγε στὸ σπίτι τοῦ κυρίου Μπλάνη, γιὰ νὰ πλύνει.

***

Κάποτε, καθὼς ἔτριβε τὸ ροῦχο, ἔλεγε:

— Μὰ θὰ ξεκουραστῶ, θὰ ξεκουραστῶ κι' ἐγώ, δὲ θὰ μ' ἀφήσει ἔτσι ὁ γιόκας μου! Θὰ ξεκουραστῶ! Θὰ τὸ δεῖς, θὰ τὸ δεῖς! Θὰ ξεκουραστῶ!

Κι' ἦταν ἀδύνατο νὰ μὴ φανεῖ καὶ κάποια σκέψη κακιά, σὰ μαῦρο σύνεφο ποὺ κρύβει τὸ φῶς τὸν ἥλιο. Καὶ ἡ γριά, σταματώντας τὸ τρίψιμο:

— Μὰ κι᾽ἂν ξεχάσει τὴ μανούλα του, ἔλεγε, δὲ στὄπα, δὲ στὄπα; Δὲν ἔγινε λωποδύτης, κλέφτης, κακὸς ἄνθρωπος!... Πάλι καλά, πάλι καλά...

Καὶ ξανάρχιζε τὸ τρίψιμο.

— Μὰ ἅμα γίνει, ποὺ θὰ γίνει, ὅπως πρέπει... ἄ, δὲ θὰ μὲ ξεχάσει, δὲ θὰ μὲ ξεχάσει, τὸ ξέρω!... Δὲ θὰ ξεχάσει τὴ μανούλα του, δὲ θὰ τὴν ξεχάσει!...

— Μὰ γιὰ θυμήσου, εἶπε στὸν ἑαυτό της, καὶ στάθηκε σκυμμένη πάνω στὴ σκάφη, γιὰ θυμήσου τί μοὔλεγε τὴν τελευταία φορά, πρὶν φύγει: « Τί λές, μανούλα μου, ἐγὼ ἐσένα ὅλο σκέφτομαι ἐκεῖ στὰ ξένα! Καὶ γιὰ σένα θὰ πολεμήσω νὰ γίνω κάτι ».

Καὶ τὸ τρίψιμο τῶν ρούχων ξανάρχισε δυνατά.

— Ἔτσι εἶναι, ἔτσι εἶναι ...

***

Κοντὰ στὸ μεσημέρι μπῆκε στὸ πλυσταριὸ μιὰ ὑπηρέτρια ψηλὴ κι᾽ἀδύνατη:

— Κυρὰ Ἀρπάγη, δὲν ἔρχεσαι καὶ σύ, τῆς εἶπε, νὰ δεῖς τὸν καημένο τὸ μάστρο-Μανώλη; Κάνει βόλτες στὴν πλατεῖα... Εἶναι καὶ ἡ γυναίκα του...

Σηκώθηκε καὶ στάθηκε γυρτή, σφογγίζοντας τὰ χέρια στὴ βρεμμένη ποδιά της. Ἔπειτα, ἀργά, ἔρθωσε τὸ κορμί της τὸ σκυμμένο, διόρθωσε τὴ μέση της μὲ κάποιον πόνο, ποὺ φάνηκε στὸ πρόσωπό της, στὸ σφίξιμο τῶν δοντιῶν της καὶ στὸ σήκωμα τῶν χειλιῶν της. Κι᾽ἀνέβηκε τὰ δυὸ-τρία σκαλοπάτια τοῦ πλυσταριοῦ, καὶ βγῆκε στὴν αὐλή, κι᾽ἔπειτα ἀπ᾽ τὴν πόρτα τῆς ὑπηρεσίας τῆς αὐλῆς, στὸ δρόμο.

Ἀπ᾽ ἔξω στεκόταν μὲ τὸ γαϊδαρό του κι᾽ὁ μανάβης ὁ Ἀντώνακας, καὶ μιὰ γειτόνισσα φτωχιά.

— Νά, τώρα θὰ τοὺς δεῖς, τῆς εἶπε ἡ ὑπηρέτρια, τώρα κάνουν τὴ βόλτα τους. Μήπως πέρασαν;

— Μπᾶ! ἔκαμε ὁ μανάβης, πᾶνε σιγά...

Η ΠΡΙΜΙΤΙΒΙΣΤΙΚΗ ΧΑΡΑΚΤΙΚΗ

ΑΓΙΟΣ ΑΝΤΩΝΙΟΣ
(ΞΥΛΟΓΡΑΦΙΑ ΙΕ΄ ΑΙΩΝΟΣ)

Τώρα θὰ τοὺς δεῖς, κυρὰ Ἀρπάγη, θὰ δεῖς τὸ φουκαρὰ τὸ μάστρο-Μανώλη, πῶς κατάντησε. Αὐτὰ κάνουν τὰ παιδιά! Καλύτερα ἐγὼ ποὺ δὲν ἔχω! Κι᾽ἔτσι ἔχω τὸ κεφάλι μου ἥσυχο!... Δὲν τὸ λέω γιὰ σένα, κυρὰ Ἀρπάγη!... Σοῦ κάνω ὅρκο! Κι᾽ἔπειτα, ἐσένα τὸ παιδί σου ἔγινε, καθὼς ἀκούω, μεγάλος καὶ τρανός. Νὰ σοῦ ζήσει! Τὰ λέω γιὰ πολλοὺς ἄλλους, ποὔχουνε παιδιὰ καὶ καμαρώνουνε! Ἄ, μὰ δὲν ξέρετε πόσο λυπήθηκα γι᾽ αὐτό! Καὶ πιὸ πολὺ τὴ γυναῖκα του!... Τί καλὴ γυναίκα, ἡ φουκαρένια! Τὸ μάστρο-Μανώλη δὲν τὸν λυποῦμαι, μὰ τὸ Θεό!... Αὐτὸς πάει!... Ἀφοῦ τοὔστριψε ἡ βίδα, ὅλα τὰ βλέπει

φίνα! Νά, νά, σὰν τὸ γάϊδαρό μου ἅμα τοῦ στρίψει, ὅλο γρασίδι θὰ βλέπει, καὶ πὼς τρώει, τρώει!... Βρέ, τί κάνεις ἐκεῖ! Ἔ, τὸν ἄτιμο, μοῦ κατάφαγε τὰ σέσκλα!... Μὰ δὲν ξέρετε τί ἄτιμο ζῶο εἶναι!

— Νάτοι, νάτοι! εἶπε δυνατὰ ἡ γειτόνισα δείχνοντας πρὸς τὴν πλατεία.

— Αὐτὸς εἶναι!

Ἐφάνηκαν νὰ περνοῦν πολλοὶ ἀπ' τὴν πλατεία, ἀργὰ-ἀργὰ βαδίζοντας. Πιὸ ἐμπρὸς πήγαινε ἕνας ἄντρας ξεσκούφωτος καὶ μὲ μόνο τὸ πουκάμισο. Ὁ μάστρο-Μανώλης. Καὶ πίσω ἄλλοι.

Ὁ μάστρο-Μανώλης περπατοῦσε πολὺ ἀργά, ἀργὰ ἔσερνε τὸ καμπουριασμένο, ἐλεεινὸ σῶμα του.

Πίσω του, ἕνα-δυὸ βήματα, τὸν ἀκολουθοῦσε ἡ γυναίκα του. Καὶ πιὸ πίσω ἀπ' αὐτούς, πέντ'-ἕξη μάγκες.

Μαζὶ μ' αὐτοὺς τοὺς μάγκες, ἡ κυρὰ Ἀρπάγη εἶδε τὸν ἀνιψιό της τὸ Σαλίγκαρο, τῆς δεύτερης ξαδέρφης της τὸ παιδί. Καὶ πήγαινε αὐτός, ἢ ἀκολουθοῦσε μὲ τὰ δυὸ χέρια του πίσω σὰν κύριος, κρατώντας μιὰ βέργα καὶ χτυπώντας τὴν πλάτη του μ' αὐτή.

Ἡ μάνα του οὔτε πατοῦσε στὸ σπίτι τῆς κυρὰ Ἀρπάγης, σὰ νὰ τῆς εἶχε κάνει κανένα κακό. Ἀπὸ τότε ποὖστειλε τὸ παιδί της στὴν Ἀθήνα νὰ σπουδάσει γιατρός.

— Δὲν κοιτάζεις, κυρὰ Ἀρπάγη, τῆς εἶπε ὁ μανάβης, κι' ἕναν ἄλλο ὑποψήφιο γι' αὐτὴ τὴ δουλιὰ ποὖπαθε ὁ μάστρο-Μανώλης;

— Ποιόνα;

— Νά, ποιόνα! Νά, δὲν τὸν βλέπεις;... Τὸν ἀνιψιό σου δά, τὸ Σαλίγκαρο!... Νά, χτυπᾶ τὴν πλάτη του μὲ βέργα, δὲ χτυπᾶ καλύτερα τὸ κεφάλι του! Οὔμ! καλὸ κουμάσι! Δὲν τῆς λές, τῆς κυρὰ... — ξέχασα πῶς τὴ λένε,— νὰ μοῦ τὸν δώσει κάμποσον καιρὸ γιὰ νὰ ξεκουράσω τὸ γάϊδαρό μου. Εἶναι γερός, κάνει γι' αὐτὴ τὴ δουλιά!...

Ἡ κυρὰ Ἀρπάγη ἔφυγε γρήγορα. Ἴσως ἐκεῖνο ποὺ εἶπε ὁ μανάβης, νὰ ξεκουράσει τὸ γάϊδαρό του, τῆς θύμισε τὸ δικό της ξεκούρασμα, ποὺ περίμενε...

Ἡ ὑπηρέτρια θέλησε νὰ τὴν ἀκολουθήσει. Γύρισε καὶ πῆρε τὸ κοφίνι, ποὖχε βάλει ὅ,τι εἶχε ἀγοράσει, καὶ εἶπε:

— Γειά σας.

— Ἔ, ἔ, ἔκανε ὁ μανάβης, μιὰ στιγμή.

—Τί θέλεις πάλι;

— Γιὰ πές μου, ἡ αὐτή, ἡ...

— Ποιὰ αὐτή, καλέ;

— Ἡ κυρὰ Ἀρπάγη!

— Ἔ, τί;

— Ἀκόμα τίποτα, ὁ γιός... Ἔτσι αὐτή ἀκόμα θὰ...

Κι' ὁ μανάβης ἔκανε μὲ τὰ δυό του χέρια ὅπως πλένουν.

— Ἀκόμα! τοῦ ἀπάντησε ἡ ὑπηρέτρια. Ἄστε τη! Εἶναι δυστυχισμένη, ἡ καϊμένη!

— Καὶ γιατὶ τί, ἐγὼ ἀκούω, πὼς αὐτὸς ἔγινε μεγάλος καὶ τρανός!... Μὰ τὴν ἄφησε, ὅπως λένε;...

Ἡ ὑπηρέτρια κούνησε τὸ κεφάλι της καὶ εἶπε:

— Ναί, ναί!...

— Βρὲ τί λές!... Καὶ οὔτε ψιλό, ἔ;

— Μπᾶ, τέτοιο πρᾶμα! Οὔτε τῆς γράφει, τίποτα! Καὶ ἔχει! Πῆρε καὶ μιὰ πλουσία χήρα...

— Μωρὲ τ' ἄκουσα κι' αὐτό! Μπᾶ τὸν παλιάνθρωπο! Μὰ αὐτὸς θέλει κρέμασμα! Μὰ δὲ μοῦ λές, γιατί δὲ σηκώνεται νὰ πάει ἐκεῖ! Νὰ πάει νὰ τὸν εὕρει! Αὐτὸ θἄκανε ὅποια ἄλλη! Ὤ, ὤ, ἂν ἤτανε ἡ γυναίκα μου! Οὔτε ψύλλος στὸν κόρφο του!

— Ναί, ἡ γυναίκα σου! Μὰ αὐτὴ εἶναι ἄλλη, δὲ θέλει. Εἶναι περήφανη!... Ἄ, τὴν καημένη! Καὶ ποῦ νἄξερε κι' ἕνα ἄλλο! Ἄ, ἂν τὸ μάθει ἐκεῖ, θὰ μείνει!

— Τί, τί;... Μήπως θὰ τῆς τὸ πῶ ἐγώ;... Γιὰ πές μου το, ἔτσι, θέλω νὰ τὸ μάθω!... Ἔλα λοιπόν!...

Ἡ ὑπηρέτρια πῆγε κοντά του κι' ἔσκυψε ἀπὸ πάνω ἀπ' τὸ γάϊδαρό του νὰ τοῦ τὸ πεῖ κοντὰ στ' ἀφτί...

— Γειά σας, ἄκουσαν τὴ γειτόνισσα νὰ λέει, ποὔφευγε.

— Βρὲ τί μοῦ λές!... ἔκαμε ὁ μανάβης ὅταν τ' ἄκουσε. Καὶ νὰ σοῦ πῶ, τόχω ἀκούσει, μὰ ἔλεγα: Λόγια τοῦ κόσμου! Ὥστε εἶναι ἀληθινό! Βρέ, βρέ, βρέ! Καὶ πῶς τὸν λένε τώρα;...

Ἡ ὑπηρέτρια πάλι ἔσκυψε πάνω ἀπ' τὸ γάϊδαρο καὶ τοῦ εἶπε.

Ἡ ὑπηρέτρια ἔφυγε γρήγορη, κι' ἔκλεισε τὴ σιδερένια πόρτα μὲ κρότο. Ἂν κοίταζε ὅμως τὸ μανάβη μιὰ στιγμούλα, θἄβλεπε πὼς εἶχε βγάλει τὸ βιβλιάκι του, ποὺ ἔγραφε τὰ βερεσέδια, καὶ κάτι σημείωσε...

Η ΠΡΙΜΙΤΙΒΙΣΤΙΚΗ ΧΑΡΑΚΤΙΚΗ

ΑΓΙΟΣ ΧΡΙΣΤΟΦΟΡΟΣ
(ΞΥΛΟΓΡΑΦΙΑ, 1423)

Ἡ κυρὰ Ἀρπάγη, ὕστερ' ἀπὸ τὸ μεσημέρι, στὴ μικρὴ ἀνάπαυση, πετάχτηκε στὸ σπίτι της, ὅπως τόπε, γιὰ νὰ δεῖ τὸ γατάκι της ποὺ ἦταν ἄρρωστο. Καὶ πῆγε κεῖ γυρτή, μὴ μπορώντας νὰ σηκώσει τὸ κορμί της, νὰ τὸ ἰσιώσει.

Τὸ βρῆκε χειρότερα, καὶ χωρὶς νἄχει πιεῖ τὸ γαλατάκι ποὺ τοὔχε βάλει. Καὶ ἀνησύχησε μὴν τῆς πάθει, τὸ χάσει. Καὶ ἦταν ἡ μόνη της συντροφιά.

Ἡ γριὰ Ἀρπάγη τοῦ ἔδωσε τὸ γάλα νὰ τὸ πιεῖ μὲ τὴ βία. Κι' ἔπειτα, εὐχαριστημένη ὅτι θὰ τοῦ φέρει καλὸ αὐτό, πῆρε τὸ δρόμο τοῦ πλούσιου σπιτιοῦ. Κι' ἐκεῖ ἔπεσε στὴ δουλιά...

*
* *

Εἶχε σκοτεινιάσει ποὺ πῆγε σπίτι της.

Τὸ γατάκι της ἦταν χειρότερα ὅμως.

—Ἔχει γοῦστο νὰ τὸ χάσω! εἶπε.

Καὶ τρόμαξε. Θἄταν τότε μόνη, μόνη μέσ' στὸ σπίτι, χωρὶς κανέναν ἄλλο, δίχως καμιὰ ψυχὴ ζωντανή!

Τὸ περιποιήθηκε ὅσο μποροῦσε. Κι' ἔπειτα κάθισε νὰ φάει.

Εὐχαριστήθηκε ὅμως ποὺ εἶδε τὸ γατάκι νὰ τὴν παρακολουθεῖ τί ἔκανε, ὅταν στεκόταν νὰ πάρει κάτι, ὅταν καθόταν στὸ φαΐ της.

—Ἔχει ζωή, εἶπε, θὰ σωθεῖ, θὰ γίνει καλά!

Κι' ἔπεσε ἔπειτα σὲ σκέψεις...

Νά ὅμως, σὲ λίγο, ἕνα χτύπημα στὴν πόρτα της. Ποτὲ δὲν τῆς χτυποῦσαν τέτοια ὥρα τὴν πόρτα. Καὶ γι' αὐτὸ τρόμαξε ἀπὸ ἐλπίδα.

Ἦτανε μιὰ γειτόνισσα, τοῦ Ἀντώνακα τοῦ μανάβη ἡ γυναίκα. Κι' αὐτὴ τῆς εἶπε:

— Καλησπέρα, κυρὰ Ἀρπάγη. Ἤρθα νὰ μιλήσουμε λίγο, ἐχτὸς ἂν θέλεις νὰ πέσεις. Δὲν ἤξερα τί νἄκανα μόνη μου, καὶ λέω: Δὲν πάω στὴν κυρὰ Ἀρπάγη; Μόνη της θἄναι κι' αὐτή! Ὁ Ἀντώνακας θ' ἀργήσει ἀπόψε λίγο...

Τὴν ἔμπασε μέσα στὸ δωμάτιο καὶ τὴν ἔβαλε νὰ καθίσει στὴν καρέκλα της, ἐνῶ αὐτὴ κάθισε ἀπάνω στὸ κρεβάτι της.

Ἡ γειτόνισσα, ἅμα κάθισε, ἔφερε τὴ ματιά της γύρω. Εἶδε τὸ στρωμένο κρεβάτι τοῦ γιοῦ της, τὸ τραπεζάκι μὲ τὰ βιβλία καὶ τὸ μελανοδοχεῖο, τὸ μεγάλο τραπέζι μὲ τὴν καρέκλα κοντά, κι' ἔπειτα κοίταξε τὴ γριὰ Ἀρπάγη καὶ τὴ ρώτησε:

— Τί νέα μαθαίνεις ἀπὸ τὸ γιό σου;

— Τί νὰ μάθω, τῆς ἀπάντησε ἡ γριά, Καλὰ εἶναι.

— Σοῦ γράφει ταχτικά;

— Πῶς!... Ἀργὰ καὶ ποῦ ὅμως. Ἔχει πολλὴ δουλειά, καὶ ποῦ νὰ προφτάσει!...

᾽Αθήνα εἶν᾽ αὐτή! Τί νὰ σοῦ κάνει. Τοῦ βάλθηκε, βλέπεις, νὰ μένει ἐκεῖ, ἐκεῖ νὰ φανεῖ καὶ νὰ πιαστεῖ!...

Αὐτὰ τὰ τελευταῖα λόγια τῆς τἄχε πεῖ γιὰ παρηγοριά, πρὸ καιροῦ, ὁ κύριος Μπλάνης, ὁ κύριος τοῦ πλούσιου σπιτιοῦ ποὺ πήγαινε κι᾽ ἔπλενε. Κι᾽ ἡ γριὰ ᾽Αρπάγη τἄχε πάρει.

Ἡ γειτόνισσα ἄκουε κουνώντας τὸ κεφάλι καὶ χωρὶς νὰ τὴν κοιτάζει, λέγοντας μόνο κάποτε:

— Ναί, ναί, ναί.

Ὅταν ὅμως ἔπαψε ἡ γριὰ ᾽Αρπάγη, τὸ κούνημα τῆς κεφαλῆς τῆς γειτόνισσας, ποὖχε σταματήσει κι᾽ αὐτό, ξανάρχισε ἀργὸ καὶ μεγάλο. Καὶ εἶπε:

— Καλὰ ὅλ᾽ αὐτά, κυρὰ ᾽Αρπάγη, καλὰ τὰ λές, κι᾽ ἔτσι ὅπως τὰ λές, μπορεῖ καὶ νἄναι!... Μὰ θέλεις τώρα, ν᾽ ἀκούσεις καὶ τί λέει ἔξω ὁ κόσμος;... Νά τί λέει ὁ κόσμος: Πῶς ὁ γιός σου σ᾽ ἄφησε καὶ δὲ σοῦ γράφει πιά, οὔτε ρωτᾶ τί γίνεσαι, ἂν ζεῖς, ἢ πεθαίνεις! Ναί, αὐτὰ λέει ὁ κόσμος! Κι᾽ ἀκόμα λέει πὼς ὁ γιός σου παντρεύτηκε καὶ πῆρε μιὰ πλούσια χήρα! Ποῦ τὄμαθα; ᾽Ο κόσμος τὄχει τύμπανο καὶ μεῖς κρυφὸ καμάρι. Καὶ νὰ σοῦ πῶ κι᾽ ἀκόμα τί λέει: Πὼς ἄλλαξε καὶ τ᾽ ὄνομά του, καὶ δὲ λέγεται πιὰ ᾽Αρπάγης, ἄλλαξε τ᾽ ὄνομά του καὶ πῆρε ἄλλο! Τὸν λένε τώρα... Ἄρπη!...

***

Δὲ μπόρεσε νὰ κοιμηθεῖ, ὧρες πάλευε κι᾽ ὁ ὕπνος δὲν ἐρχόταν. Ἄκουσε καὶ πετεινοὺς νὰ λαλοῦν καὶ εἶπε:

— Ξημερώματα θὰ κοντεύουν, ἢ ἀλλαξοκαιριά.

Σκοτεινιὰ ὅμως δυνατή. Τὸ καντήλι εἶχε σβύσει. Τ᾽ ἄκουσε νὰ τσιτσιρίζει πρῶτα σὰ νὰ πονοῦσε, ἢ νὰ ζητοῦσε βοήθεια, κι᾽ ἔπειτα τὸ λίγο φῶς χάθηκε, σὰ νὰ πνίγηκε μέσ᾽ στὸ νερὸ τοῦ καντηλιοῦ.

Γιὰ λίγο ὅμως σὰ νὰ τὴν πῆρε ὁ ὕπνος. Κάποιος σὰ νὰ τῆς ἔλεγε, σὰ νὰ τῆς ἔλεγε, ἡ γειτόνισσα, γιὰ τὸ γιό της.

Ξύπνησε. Ἄκουσε τώρα ἄνεμο, κι᾽ ὕστερα μιὰ λάμψη νὰ φωτίζει τὸ δωμάτιο, κι᾽ ἔπειτα βροντή. Καὶ πάλι λάμψη, σὰ νὰ ζητοῦσε νὰ τὴ δεῖ, νὰ δεῖ τὴ γριὰ ᾽Αρπάγη. Νά καὶ βροχὴ σὲ λίγο. Τὴν ἄκουσε νὰ χτυπᾶ τὰ παράθυρα σὰ νὰ τὰ χτυποῦσε κάποιος ξωτικὸς ἄνθρωπος μὲ τὰ κοκκαλένια δάχτυλά του.

Δὲ σκεφτόταν, ἔμενε. Ξαφνικὰ ὅμως ἡ σκέψη κινήθηκε:

— Ἄ, δὲ θ᾽ ἁπλώσουμε αὔριο! εἶπε.

***

Τὸ πρωῒ εἶχε πάψει ἡ βροχὴ κι᾽ ὁ ἄνεμος. Μόλις κάτι σταγόνες ἔπεφταν ἀπ᾽ τὰ θολὰ τὰ σύννεφα. Σὰ νἄκλαιε, νἄριχνε δάκρυα ὁ οὐρανός, τῆς φάνηκε.

Πῆγε νὰ δεῖ τὸ γατάκι, ἀλλὰ δὲν τὸ βρῆκε στὴ θέση του. Τὸ ζήτησε. Δὲν ἦταν μέσ᾽ στὸ σπίτι. Ὅταν βγῆκε ὅμως στὴν αὐλή, τὄδε νὰ περνᾶ ἀπ᾽ τὸ σαμάρι τοῦ μαντρότοιχου, καὶ τὸ φώναξε.

Τὸ γατάκι, στὴ φωνή της, τὴν τόσο γνωστή του φωνή, στάθηκε ἀπότομα καθὼς βάδιζε γρήγορα, καὶ στράφηκε καὶ τὴν κοίταξε. Φάνηκε νὰ θέλει νὰ πάει κοντά της, ἀλλὰ καὶ πάλι ξακολούθησε τὸ δρόμο του καὶ μὴν ἀκούοντας τὴ φωνή της. Ἔφτασε σ᾽ ἕναν ἄλλον τοῖχο ψηλότερα, πήδησε στὴ σκεπή του, κι᾽ ἔπειτα σὲ μιὰ ταράτσα. Τὄχασε.

Κι᾽ ἀπὸ ψηλὰ ἐξακολουθοῦσαν νὰ πέφτουν οἱ σταγόνες τῆς βροχῆς, πιὸ πυκνὲς ὅμως...

Καθὼς ἔφευγε, πῆγε στὸ διπλανὸ σπίτι καὶ ζήτησε τὸ γατάκι της. Πίστευε πὼς θὰ τὄβρει ἐκεῖ. Καὶ κεῖ τὸ βρῆκε στὴν ταράτσα, σὲ μιὰ γωνιά της, καὶ κάτω ἀπὸ μιὰ σπασμένη καρέκλα, νὰ τελειώνει. Τὸ φώναξε, τοῦ εἶπε τ᾽ ὄνομά του. Τίποτα αὐτό, ἀκίνητο, τὸ στόμα του λίγο νὰ κουνιέται. Ξαφνικὰ ὅμως, σὰ νὰ συνῆλθε, σήκωσε τὸ κεφάλι, τὴν κοίταξε καὶ τῆς ἀπάντησε. Μὰ τί φωνὴ ὅμως ἦταν ἐκείνη! Σὰ νὰ βγῆκε ἀπὸ κάπου βαθειά, ἀπὸ βάθος ποὺ ἔκανε τὴ γριὰ ᾽Αρπάγη νὰ κοιτάξει γύρω της μὴ βγῆκε ἀπὸ κάτι τέτοιο καὶ ὄχι ἀπ᾽ τὸ στόμα τοῦ γατιοῦ της. Καὶ πάλι τὸ γατάκι, ὕστερ᾽ ἀπ᾽ αὐτό, ἔπεσε στὴν ἴδια κατάσταση, κι᾽ ἔφυγε ἡ γριὰ ᾽Αρπάγη μὲ δάκρυα στὰ μάτια. Τοὺς παρακάλεσε ὅμως, φεύγοντας, νὰ μὴν τὸ πετάξουν, γιὰ νὰ τὸ θάψει αὐτὴ κάπου.

Στὸ δρόμο τὴν ἔπιασε βροχή. Ρυθμικὰ ἔπεφτε αὐτή, δίχως ἄνεμο, ἔπεφε στὰ νερὰ

τ᾽ ἁπλωμένα δῶ καὶ κεῖ, καὶ σὲ κεῖνο ποὺ ἄρχισε νὰ τρέχει μὲ τὸ χρῶμα τοῦ χώματος, νὰ τρέχει σὰ φοβισμένο νὰ φύγει μακρυά. . .

Ἔφτασε βρεμμένη στὸ πλούσιο σπίτι. Ἡ φωτιὰ τριζοβολοῦσε κάτω στὸ πλυσταριό. Κρέμασε κοντὰ τὸ βρεμμένο πολὺ σάλι της καὶ τὴ φούστα της. Κι᾽ ἄρχισε τὴ δουλιά. . .

Σκυμμένη στὴ σκάφη, πολεμοῦσε νὰ πλύνει. Αἰσθανόταν ὅμως περισσότερο ἀπὸ ἄλλοτε τὴν κούραση νὰ τὴ βαραίνει.

— Δὲν ἔχω κοιμηθεῖ. . .

Κι᾽ ἔτριβε, ἔτριβε.

Ξαφνικὰ εἶπε:

—Ἄχ, ἐγὼ δὲ θὰ ξεκουραστῶ ποτέ μου, ποτέ μου! . . . Δὲ θὰ ξεκουραστῶ! . . . Μὰ τί λέω! Θὰ ξεκουραστῶ, θὰ ξεκουραστῶ μόνο τότες, τότες, καὶ δὲ θ᾽ ἀργήσει! . . .

Δάκρυα ἄρχισαν νὰ πέφτουν στὰ νερά, στὶς σαπουνάδες, στὸ πανὶ ποὺ ἔπλενε. Φοβήθηκε, καὶ κρατώντας μὲ δυσκολία τὸ κῦμα, ἢ τὴν πλημμύρα τῶν δακρύων, ἔστρεψε τὸ νοῦ της στὸ γατάκι της, ποὺ πάνω στὴν ταράτσα τὴν ξένη πέθαινε χωρὶς νἄχει κανένα κοντά του, μέσ᾽ στὰ νερά, στὴ βροχή. Κι᾽ ἄφησε ἔπειτα τὴν πλημμύρα τῶν δακρύων νὰ τρέξει μὲ ὁρμή. Δὲ μπόρεσε ὅμως καὶ νὰ μὴν πεῖ:

—Ἔτσι κι᾽ ἐγώ, ἔτσι κι᾽ ἐγώ.

ΔΗΜΟΣΘΕΝΗΣ Ν. ΒΟΥΤΥΡΑΣ
Ἐθνικὸν Ἀριστεῖον Γραμμάτων

ΒΡΑΔΥΝΗ ΦΑΝΤΑΣΙΑ ΣΕ ΤΡΕΙΣ ΠΡΑΞΕΙΣ

I

Τὰ δέντρα, ὁ τοῖχος, τὰ βουνά, μακέττες.
Κι᾽ ὡς πέφτει τὸ νεράκι ἀπ᾽ τὴν κρουνιά,
πηδάει, χορεύει, σβήνει μὲ κλακέττες, —
ζωῆς τραγούδι ἐδῶ στὴν ἐρημιά.

Τ᾽ ὅραμα σκηνοθέτης μας, κι᾽ αὐλαία
στὸν ἄνεμο σαλεύουν οἱ κισσοί.
Κ᾽ ἐμεῖς, σκιὲς - κοινό, μὲς στὴν ἀλλέα,
στὸ πάλκο θεατρῖνοι: ἐγὼ καὶ σύ.

Τί μᾶς χωρίζει ἀπ᾽ τὴ σκηνή; Τὰ χρόνια.
Τριάντα χρόνια!... Σήμερα ὡς τὰ χτές.
Μὴν τρέμης!... Νά οἱ τρεῖς χτύποι. Τὰ λαμπιόνια
φεγγοβολήσαν. Τὸ ἔργο ἀρχίζει, ἰδές:

II

Εἶσ᾽ ἕνας νέος κ᾽ ὕγιος δουλευτής,
ποὺ σκίζονται κ᾽ οἱ πέτρες στὴν ὁρμή σου.
Γιὰ τὴ σπορά, στὸ χῶμα ποὺ πατεῖς,
ἀνοίγει τὰ χαράκια ἡ δύναμή σου.

Παράμερά σου στέκω γελαστή,
πότε νερὸ νὰ φέρνω ἀπ᾽ τὸ πηγάδι,
καὶ πότε τῆς γαλήνης τὴν κλωστὴ
νὰ δένω στὸ χρυσό μου τυλιγάδι.

Θὰ καματεύης ὥσπου νὰ φανῇ
ἀπάνω ἀπ᾽ τὴ σκεπή μας τὸ φεγγάρι.
Καὶ τότε θὰ σταθῆς στὴ βραδυνὴ
τὴν ὥρα, κι᾽ ἀκουμπώντας στὸ λυσγάρι,

θὰ μὲ καλέσης, καὶ θὰ τρέξω ἐγώ,
πνεῦμα ἀγαθό σου ἀπ᾽ τοῦ καιροῦ τὰ βάθη,
κι ὡς ὄνειρο στὸ πλάϊ σου θὰ σταθῶ,
καθὼς στὸ Φάουστ ἡ Μαργαρίτα ἐστάθη.

Κι ὁ τόπος θὰ γιομίση ἀπὸ θεούς,
κ᾽οἱ δυὸ καρδιές μας ἔρωτα καὶ νιότη.
Μ᾽ ἀστέρια στὴν ποδιά, μὲ ροδανθοὺς
θὰ μᾶς δεχτῇ κ᾽ ἡ ἀγάπη μας ἡ πρώτη.

Καὶ θἄμαι ὡραία κι ὡραία! Τ᾽ἀσημοφῶς
θὰ παίζη στοῦ προσώπου μου τὸ χνούδι,
στὰ μάτια, στὸ χαμόγελο, καὶ ὤ! πῶς
θὰ γέρνω στ᾽ ἄγγιγμά σου σὰ λουλούδι.

Τὰ χέρια ἐσὺ θὰ μοῦ φιλῆς, θὰ μοῦ φιλῆς...
Καὶ θἄμαστε ὡς τὸ τέλος τόσο ἀθῶοι,
ποὺ ὡς θὰ μᾶς δῇ κι᾽ ὁ Μεφιστοφιλῆς,
θὰ φύγη νικημένος μὲς στὴ χλόη.

Γιὰ μᾶς θὰ παίζουν ἄφαντα βιολιά,
θὰ στήνουν τὸ χορὸ στὴ γῆς οἱ ἀγγέλοι,
κι ἀπ᾽ τῆς νεροδεσιᾶς τὴ σταφυλιὰ
θὰ στάζουν τὰ τσαμπιὰ δροσιὰ καὶ μέλι.

III

Καὶ θὰ τελειώνη τ᾽ Ὅραμα ὡς ἐδῶ.
Καὶ θἄναι τόση ἡ λύπη κ᾽ ἡ χαρά μας,
ποὺ ξάφνου, ὡς θὰ γυρίσω νὰ σὲ δῶ,
μὲ δάκρυα θὰ γελοῦν τὰ βλέφαρά μας.

ΑΙΜΙΛΙΑ ΣΤΕΦ. ΔΑΦΝΗ

REMBRANDT

ΤΟΠΙΟ (ΧΑΛΚΟΓΡΑΦΙΑ, EAU - FORTE)

"ΝΕΑ ΕΣΤΙΑ,, – ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΑ 1939

ΕΙΣ ΤΟ ΠΕΡΙΘΩΡΙΟΝ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΤΟΥ ΘΕΑΤΡΟΥ

Ο ΑΝΔΡΟΝΟΠΟΥΛΟΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΑΓΓΛΙΑΝ

ΠΕΡΙ τοῦ Βασιλάκη τοῦ Ἀνδρονοπούλου, ὅστις ἐπὶ μίαν ὁλόκληρον πεντηκονταετίαν ἔδρασεν ἐπὶ τῆς Νεοελληνικῆς σκηνῆς ὡς φαρσὲρ μᾶλλον παρὰ ὡς ἠθοποιός, ἐνησχολήθην μέχρι τῆς σήμερον πλέον ἢ ἅπαξ.

Ἤδη, μετὰ τὴν θριαμβευτικὴν ἐπίσκεψιν τοῦ Βασιλικοῦ Θεάτρου εἰς Ἀγγλίαν καὶ Γερμανίαν, ἐθεώρησα εὔκαιρον νὰ γνωρίσω εἰς τὸ Πανελλήνιον, ὅτι τὸν δρόμον τῶν εἰς τὸ ἐξωτερικὸν καλλιτεχνικῶν ἐκδρομῶν τῶν Ἑλλήνων ἠθοποιῶν τὸν ἤνοιξε πρῶτος ὁ περιβόητος αὐτὸς φαρσέρ.

Οὗτος λοιπόν, ἀφοῦ ἐπὶ μακρὰ ἔτη, ἔχων ὡς μόνον συμβοηθόν του ἕνα ὑποτακτικόν του, Βασιλάκην καὶ αὐτὸν τὸ ὄνομα, ἔδρασε κυρίως εἰς διαφόρους τῆς Τουρκίας πόλεις ὅπου ἐπεκράτει τὸ Ἑλληνικὸν στοιχεῖον, ἐπεθύμησε νὰ δράσῃ καὶ εἰς μεγαλύτερα εὐρωπαϊκὰ κέντρα, καὶ χωρὶς νὰ πολυσκεφθῇ τὸ πρᾶγμα, ἀπεφάσισε, συναποκομίζων καὶ τὸν ὁμώνυμόν του Βασιλάκην, νὰ διαπλεύσῃ τὸ στενὸν τῆς Μάγχης καὶ νὰ ἐμφανισθῇ πρὸ τοῦ κοινοῦ τοῦ Λονδίνου.

Πρὸς μεγαλυτέραν ἐπιτυχίαν τῆς παρατόλμου αὐτῆς καὶ ἐξωφρενικῆς καλλιτεχνικῆς ἐπιχειρήσεως, κατώρθωσε μὲ τὴν συνήθη εὐγλωττίαν του ν' ἀποσπάσῃ μίαν συστατικὴν ἐπιστολὴν ἀπὸ κάποιον τραπεζίτην τῆς Κωνσταντινουπόλεως πρὸς ἕνα εἰς Λονδῖνον συγγενῆ του καὶ πολλὰ ἰσχύοντα ἐκεῖ παρὰ τῇ Ἑλληνικῇ παροικίᾳ.

Μίαν ὁμιχλώδη λοιπὸν πρωΐαν ὁ καλός μας ὁ Ἀνδρονόπουλος, φέρων τὴν μεγαλοπρεπεστάτην γούναν του καὶ τὸν ἀχώριστον ὑψηλόν του πῖλον, ἐπαρουσιάζετο πρὸ τοῦ ἀτυχοῦς Ἕλληνος, πρὸς τὸν ὁποῖον εἶχε συστηθῇ ἀπὸ τὸν τραπεζίτην τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

—Ἔχω τὴν τιμὴν νὰ ὁμιλῶ πρὸς τὸν κύριον τάδε; ἠρώτησε τὸν κύριον τῆς οἰκίας.

— Μάλιστα, ἀπήντησεν ἐκεῖνος... Καὶ εἰς τί ὀφείλω τὴν ἐπίσκεψίν σας;

— Προηγουμένως, ἀξιότιμε κύριε, ἐπιτρέψατέ μου νὰ παρουσιασθῶ μόνος μου... Εἶμαι ὁ διάσημος τῆς ἑλληνικῆς σκηνῆς καλλιτέχνης, Βασίλειος ὁ Ἀνδρονόπουλος, περὶ τοῦ ὁποίου εἶμαι πλέον ἢ βέβαιος ὅτι θὰ ἔχετε ἀκούσει νὰ...

— Δηλαδή, ἀπήντησε δειλὰ-δειλὰ ὁ μεθ' οὗ συνωμίλει ὁ Ἀνδρονόπουλος, δὲν εἶχα αὐτὴν τὴν εὐτυχίαν...

— Περίεργον! Πολὺ περίεργον!... Καὶ ὅμως ἡ φήμη μου ἔπρεπε νὰ εἶχε προηγηθῇ ἐμοῦ.

— Δυστυχῶς, φαίνεται πὼς θὰ καθυστέρησε στὸ δρόμο... Τάχει, βλέπετε, αὐτὰ τὰ ἀπρόοπτα καμμιὰ φορὰ ἡ φήμη.

— Καὶ ὅμως οἱ ποιηταὶ τὴν λέγουν πτερόεσσαν... Ἂς εἶναι... δὲν πειράζει... Ἂν ἡ φήμη μου καθυστέρησε δι' ἀγνώστους εἰς ἐμὲ λόγους, θὰ μάθετε, εὐγενέστατε κύριε, τὰ κατ' ἐμὲ ἀπ' αὐτὴν τὴν ἐπιστολήν, τὴν ὁποίαν, σχεδὸν χωρὶς νὰ θέλω, μὲ ἠνάγκασεν ὁ ἐν Κωνσταντινουπόλει φίλος σας κύριος Ροδόσταμος νὰ σᾶς ἐγχειρίσω... Εἶναι, βλέπετε, καὶ αὐτὸς ἕνας ἀπὸ τοὺς πολυαρίθμους θαυμαστάς μου...

Εἶπε, καὶ διὰ μεγαλοπρεποῦς χειρονομίας ἐνεχείρισεν εἰς τὸν μεθ' οὗ συνωμίλει τὴν συστατικὴν τοῦ κυρίου Ροδοστάμου ἐπιστολήν, τὴν ὁποίαν ἀφοῦ ἀνέγνωσεν ἐκεῖνος, εἶπε:

— Τίνα σᾶς πῶ, κύριε Ἀνδρονόπουλε.. Βεβαίως ἔχω ὅλην τὴν καλὴν διάθεσιν νὰ σᾶς βοηθήσω, ἀλλὰ νὰ δώσετε παράστασιν ἐδῶ εἰς τὸ Λονδῖνον εἶναι πολὺ δύσκολον.

—Ἀλλὰ δὲν πρόκειται, ἀγαπητέ μου κύριε, περὶ παραστάσεως μόνον...

—Ἀλλά;

— Περὶ σειρᾶς παραστάσεων... Ἤλθα ἐδῶ μὲ τὴν πρόθεσιν νὰ ἐνθουσιάσω τοὺς Ἕλληνας τοῦ Λονδίνου... καὶ ὄχι μόνον αὐτούς, ἀλλὰ καὶ τοὺς Ἄγγλους... Νὰ τοὺς γνωρίσω τὴν ἑλληνικὴν τέχνην...

— Ναί, δὲν σᾶς λέω... Καλὸς καὶ ἅγιος εἶναι ὁ σκοπός σας, ἀλλὰ διὰ σειρὰν παραστάσεων δὲν σᾶς ἐγγυῶμαι... Διὰ μίαν παράστασιν κάτι ἠμπορεῖ νὰ γίνῃ, ἂν καὶ δι' αὐτὴν θὰ συναντήσωμεν, ξεύρετε, πολλὰς δυσκολίας.

—Ἂς γίνῃ ἡ πρώτη παράστασις, καὶ θὰ ἰδῆτε, ἀγαπητέ μου κύριε, ὅτι δυσκόλως θὰ μ' ἀφήσουν οἱ Ἕλληνες νὰ φύγω, χωρὶς νὰ ὑπολογίσωμεν καὶ τοὺς Ἄγγλους, εἰς τοὺς ὁποίους θὰ παρουσιάσω ἕναν Οἰδίποδα Τύραννον, τὸν ὁποῖον οὔτε στὸν ὕπνον τους δὲν ἔχουν ἰδῆ ποτέ.

—Ὥστε τὸν Οἰδίποδα θὰ παίξετε;

— Μὲ αὐτὸν θὰ ἀρχίσω... Κατόπιν θὰ παίξω τὸν Ἀθανάσιον Διάκον, τὸν...

— Καὶ ἔχετε φέρει τόσα πολλὰ πρόσωπα μαζί σας;

—Ἀκριβῶς εἰπεῖν, πολλὰ δὲν ἔφερα... Μόνον τὸν ρεζισέρ μου ἔχω φέρει, μὲ τὴν ἐλπίδα ὅτι ἡ ἐδῶ ἑλληνικὴ παροικία θὰ μοῦ προμηθεύσῃ τὰ κατάλληλα πρόσωπα...

—Ἡ ἐλπίς σας αὐτὴν τὴν φορὰν σᾶς ἠπάτησε... Οἱ ἐδῶ Ἕλληνες, κύριέ μου, δὲν ἀνακατεύονται σὲ τέτοια μασκαραλίκια.

— Πῶς εἴπατε; Μασκαραλίκια; Ὀνομάζετε μασκαραλίκια τὴν ὑψηλὴν τοῦ Θεάτρου τέχνην, τὴν ὁποίαν ἐδόξασαν ἐπὶ αἰῶνας ὁλοκλήρους τὰ μεγαλύτερα τοῦ κόσμου πνεύματα; Ἄ! μὲ λυπῆτε πολύ, ἀγαπητέ μου κύριε...

— Βεβαιωθῆτε πὼς δὲν ἠθέλησα νὰ σᾶς προσβάλω... Ἁπλῶς ἠθέλησα νὰ σᾶς δηλώσω, ὅτι ἀπὸ τοὺς ἐδῶ Ἕλληνας δὲν πρέπει νὰ περιμένετε νὰ σᾶς βοηθήσουν ἄλλως, παρὰ χρηματικῶς μόνον.

— Τέλος πάντων... Ἂς εἶναι κι' ἔτσι... Ἐγὼ θὰ φροντίσω νὰ συμπληρώσω τὸν θίασόν μου... περὶ αὐτοῦ νὰ εἶσθε βέβαιος... Σεῖς φροντίσατε διὰ τὰ λοιπά... διὰ τὸ θέατρον δηλαδή, τὴν διαφήμισιν, τὴν πώλησιν τῶν εἰσιτηρίων, τὴν...

— Θὰ φροντίσω δι' ὅλα αὐτά, ἀφοῦ προηγουμένως μοῦ φέρετε τὸν κατάλογον τῶν προσώπων, μὲ τὰ ὁποῖα θὰ δώσετε τὴν παράστασίν σας.

—Ἔχει καλῶς, εἶπεν ὁ Ἀνδρονόπουλος, καὶ ἀποχαιρετήσας τὸν δυστυχῆ τοῦ Λονδίνου Ἕλληνα, ἀνεχώρησε μὲ τὴν πεποίθησιν ὅτι καὶ ἐν Λονδίνῳ ἀκόμη θὰ εὕρισκεν ἐρασιτέχνας νὰ τὸν βοηθήσουν εἰς τὸ... ἀπονενοημένον διάβημά του!

***

Ἀφοῦ ἐπὶ ἀρκετὰς ὥρας περιεπλανήθη χαζεύων ἀνὰ τὰς ὁδοὺς τῆς ἀπεράντου πόλεως, χωρὶς νὰ συναντήσῃ οὐδὲ σκιὰν Ἕλληνος, ἔφθασε κάποτε παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ Ταμέσεως, ὅπου μερικοὶ δυστυχεῖς ἐξεφόρτωναν κάποιο ἀτμόπλοιον. Ἕνας ἀπ' αὐτούς, κάθιδρως καὶ ἐλεεινὸς ἀπὸ τὴν κούρασιν, ἠκούσθη μονολογῶν ἑλληνιστί:

—Ἄ' στὸ διάβολο! Δὲν εἶναι ζωὴ αὐτὴ πιά!

Εἰς τὸ ἄκουσμα τῶν λέξεων αὐτῶν ὁ Ἀνδρονόπουλος ἀνεπήδησε, καὶ πλησιάσας τὸν δυστυχῆ ἐργάτην, τὸν ἠρώτησε:

— Δὲ μοῦ λές, παλληκάρι μου, Ρωμιὸς εἶσαι;

— Σὰ νὰ τὸ κατάλαβες! Ρωμιός, καὶ δυστυχισμένος μάλιστα!

— Ἄ! ἄ!... ἄφησε τὶς ἀπελπισίες στὴν μπάντα!... Ὁ ἄνθρωπος δὲν πρέπει ν' ἀπελπίζεται ποτέ... Νά! κ' ἐγὼ πρὸ ὀλίγου ἤμουν σχεδὸν ἀπελπισμένος πὼς δὲν θὰ εὕρισκα ὅ,τι ζητοῦσα... καὶ ὅμως τὸ ηὗρα! Δὲν πρέπει λοιπὸν νὰ ἀπελπίζεται κανείς... Καὶ γιὰ νὰ μὴ τὰ πολυλογῶ, ἀγαπητέ μου φίλε, ἔχω ἀπόλυτη ἀνάγκη τῆς συνδρομῆς σου.

— Τῆς συνδρομῆς μου; Μοῦ φαίνεται πὼς μὲ κοροϊδεύεις! Μὰ δὲ βλέπεις, χριστιανέ μου, τὰ χάλια μου;

—Ὄχι, ὄχι, ἀγαπητέ μου, δὲ σὲ κοροϊδεύω... Ἄκουσε, νὰ ἰδῇς... Σὰ Ρωμιὸς ποὺ εἶσαι, θὰ ἔχῃς βέβαια ἀκούσει περὶ Ἀνδρονοπούλου τινός...

—Ὄχι, δὲν ἔχω ἀκουστὰ τέτοιο πρᾶμα.

—Πολὺ περίεργον, μοῦ φαίνεται... Ἂς εἶναι... θ' ἀκούσῃς τώρα. Εἶμαι λοιπόν, ποὺ λές, ὁ καλλιτέχνης Ἀνδρονόπουλος καὶ ἦλθα ἐδῶ εἰς τὸ Λονδῖνον νὰ δώσω μερικὰ δείγματα τῆς τέχνης μου... Ἀλλὰ πρὸς τοῦτο χρειάζομαι καὶ μερικοὺς βοηθούς... Ἕνας ἀπ' αὐτοὺς εἶσαι καὶ τοῦ λόγου σου.

—Δὲν σὲ καταλαβαίνω, πατριώτη.

—Θὰ μὲ καταλάβῃς ἀμέσως... Ἦλθα ποὺ λὲς ἐδῶ νὰ δώσω μερικὰς παραστάσεις, καὶ μοῦ χρειάζονται μερικοὶ συμπατριῶται, ὅπως εἶσαι καὶ ἡ ἀφεντιά σου, νὰ μὲ βοηθήσουν... Θὰ σᾶς δώσω ἕνα-δύο μικροὺς ρόλους χωρὶς νὰ εἰπῆτε τίποτε, καὶ πιστεύω πὼς δὲ θὰ μοῦ ἀρνηθῆτε.

—Καλά, καὶ ἡ δουλειὰ ποὺ ἔχω τί θὰ γίνῃ;

—Διὰ τὰς ἡμέρας ποὺ θὰ σὲ χρησιμοποιήσω, θὰ σὲ ἀποζημιώσω γενναιότατα... Νά, μάλιστα, πάρε προκαταβολὴν μίαν λίραν.

ΒΑΣ. ΑΝΔΡΟΝΟΠΟΥΛΟΣ

Ὁ δυστυχὴς ἐκφορτωτής, ὅστις πρώτην φορὰν ἔβλεπεν εἰς χεῖρας του ἀκεραίαν λίραν, ἀφοῦ προηγουμένως ἐπείσθη ὅτι δὲν ἦταν κάλπικη, ἐνθηλακώνει αὐτήν.

—Δέχομαι, εἶπε, χάριν πατριωτισμοῦ!

—Ἄ! ἤμουν βέβαιος διὰ τὰ εὐγενῆ σου αἰσθήματα, ἀγαπητέ μου φίλε... Καὶ τώρα, δός μου τὸ ὄνομά σου, διὰ νὰ καταρτίσω τὸ πρόγραμμα.

—Γεώργιος Λάσκαρης, εἶπεν ὁ ἐκφορτωτής.

—Λάσκαρης! ἀνεκραύγασεν ὁ Ἀνδρονόπουλος... Ἄ! ἱστορικώτατον ὄνομα! Ἱστορικώτατον!... Πολὺ ὡραῖα!

Ὁ φέρων τὸ «ἱστορικώτατον», κατὰ τὸν Ἀνδρονόπουλον, ὄνομα συνώνυμός μου, ὀφείλω νὰ ἀποκαλύψω ὅτι ἦτο μακρυνὸς συγγενής μου, υἱὸς ἑνὸς τριτεξαδέλφου τοῦ μακαρίτου πατρός μου, ὅστις, παιδὶ ἀκόμη, εἶχεν ἀναχωρήσει κρυφὰ ἀπὸ τὴν πατρίδα του τὴν Βυτίναν πρὸς εὕρεσιν τύχης καὶ εἶχε καταντήσει ὁ δυστυχὴς ἐκφορτωτὴς εἰς τὸν Τάμεσιν! Παρ' αὐτοῦ, ὅταν, μετὰ ἔτη, ἐγύρισε πλούσιος εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἔμαθα τὰ κατὰ Ἀνδρονόπουλον, τὰ ὁποῖα καὶ συνεχίζω.

—Λοιπόν, ἐξηκολούθησε λέγων ὁ Ἀνδρονόπουλος, θέλω καὶ κάτι ἄλλο ἀκόμη ἀπὸ σένα... Θὰ γνωρίζῃς βέβαια ἐδῶ καὶ ἄλλους Ἕλληνας... Μοῦ χρειάζεται ἀκόμη ἕνας.

—Οὔμ! ἔκαμεν ὁ Λάσκαρης... Δὲν γνωρίζω παρὰ ἕνα μόνον.

—Ἀρκετὸς εἶναι καὶ αὐτός... Πρέπει νὰ τὸν εὕρωμεν, καὶ ἀμέσως τώρα... Συνάδελφός σου εἶναι;

—Ὄχι, αὐτὸς καταγίνεται εἰς τὴν ζωγραφικήν... Μοῦ φαίνεται μάλιστα πὼς κάποτε-κάποτε λαβαίνει μέρος καὶ στὸ θέατρο.

—Ἄ! μὰ τότε, φίλε μου, αὐτὸς εἶναι εὕρημα... Πᾶμε, πᾶμε γρήγορα νὰ τὸν βροῦμε.

Διὰ νὰ μὴ τὰ πολυλογῶ, κατόπιν πολλῶν περιπετειῶν ἀνευρέθη ὁ ἀναζητούμενος, ὁ ὁποῖος καὶ αὐτὸς εἶναι γνωστὸν πρόσωπον, ὁ πατὴρ τοῦ σημερινοῦ ἐν Ἀθήναις σκηνογράφου κ. Ἀρμενοπούλου.

***

Κατενθουσιασμένος, ὁ Ἀνδρονόπουλος μετέβη καὶ πάλιν εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ κυρίου πρὸς τὸν ὁποῖον εἶχε συστηθῆ, καὶ τοῦ ἀνήγγειλε θριαμβευτικῶς ὅτι εὗρε τὰ κατάλληλα διὰ τὰς παραστάσεις του πρόσωπα.

—Καὶ τί πρόσωπα, ἀγαπητέ μου κύριε, προσέθεσε... Ἱστορικώτατα! Ὁ ἕνας

μάλιστα εἶναι καὶ ἀπόγονος τῶν Βυζαντινῶν Αὐτοκρατόρων.

— Πῶς εἴπατε;

— Μάλιστα, μάλιστα! Δὲν ξεύρω μόνον ἂν εἶναι κατ' εὐθεῖαν γραμμὴν ἀπόγονος ἢ ἐκ πλαγίου... Πάντως εἶναι ἀπόπογονος... ὀνομάζεται Γεώργιος Λάσκαρης... Ὁ ἄλλος εἶναι καλλιτέχνης ἀπὸ τοὺς τιμῶντας τὸ ἑλληνικὸν ὄνομα εἰς τὴν ξένην... Ἄ! εἶμαι εὐτυχής, ἀξιότιμε κύριε, ποὺ θὰ παραστήσω μὲ τοιαῦτα ἐπίσημα πρόσωπα.

Ὁ μεθ' οὗ συνωμίλει ὁ Ἀνδρονόπουλος, ἐννοήσας ὅτι τοῦ ἦτο ἀδύνατον πλέον ν' ἀποφύγῃ τὴν ἐπίθεσίν του, τοῦ ὑπεσχέθη νὰ τὸν ὑποστηρίξῃ, καὶ πράγματι ἐντὸς δύο-τριῶν ἡμερῶν καὶ ἡ κατάλληλος διὰ τὴν παράστασιν αἴθουσα εὑρέθη καὶ ἡ σχετικὴ διαφήμισις ἐγένετο καί, ὅπερ σπουδαιότερον, ὅλα τὰ εἰσιτήρια διετέθησαν.

Τὴν ἑσπέραν τῆς παραστάσεως καθ' ἣν ἐπρόκειτο νὰ δοθῇ, κατὰ τὸ κυκλοφορῆσαν ἑλληνοαγγλιστὶ πρόγραμμα, «ὁ Οἰδίπους Τύρρανος τοῦ Σοφοκλέους κατὰ πρωτότυπον ἐντελῶς ἑρμηνείαν ὑπὸ τοῦ διασήμου Ἕλληνος ἠθοποιοῦ Βασιλείου Ἀνδρονοπούλου», τὸ θέατρον, ἐκτὸς πολλῶν μελῶν τῆς ἑλληνικῆς παροικίας, ἐγέμισεν ἀπὸ Ἄγγλους σοφοὺς ἑλληνιστὰς μὲ τὸ ἀρχαῖον κείμενον ἀνὰ χεῖρας, τὸ ὁποῖον, φεῦ! εἰς οὐδὲν τοὺς ἐχρησίμευσε, καθόσον ὁ Ἀνδρονόπουλος, ἐμφανισθεὶς ἐπὶ τῆς σκηνῆς, ἤρχισε νὰ λέγῃ ἄρρητ' ἀθέμιτα πρὸς ἕνα Τειρεσίαν (τὸν Λάσκαρην) ὄχι μόνον τυφλόν, ἀλλὰ καὶ βουβὸν κατὰ τὰ συμφωνηθέντα. Βωβὸς ἐπίσης ἐνεφανίσθη μετ' ὀλίγον καὶ ὁ Κρέων, πρὸς τὸν ὁποῖον ὁ Οἰδίπους Ἀνδρονόπουλος ἐπὶ ἕνα τέταρτον τῆς ὥρας μὲ τὸ στομφῶδες καὶ μεγαλοπρεπὲς ὕφος του τοῦ ἔψαλε τὸν ἀναβαλλόμενον, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον μεθ' ὅλας τὰς προσπαθείας των δὲν ἀνεύρισκον οἱ δυστυχισμένοι Ἄγγλοι εἰς τὰ κείμενά των. Ἐν τῷ μεταξὺ οἱ Ἕλληνες ἀκροαταί, καὶ πρὸ πάντων ὁ πρὸς ὃν εἶχε συστηθῇ ὁ Ἀνδρονόπουλος ἐτραβοῦσαν τὰ μαλλιά των, ἐνῶ οἱ φλεγματικοὶ Ἄγγλοι περιωρίζοντο ζητοῦντες ἐξηγήσεις ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας φίλους των, οἱ ὁποῖοι, μὴ ἔχοντες τί ἄλλο νὰ εἰποῦν, ἀπεκρίθησαν ὅτι ὁ παιζόμενος Οἰδίπους ἦτο μία διασκευὴ τοῦ Ἀνδρονοπούλου ἐπὶ τὸ νεωτεριστικώτερον!

Μετὰ τὸ τέλος τοῦ ἀπονενοημένου διαβήματος τοῦ Ἀνδρονοπούλου, ἐπιτροπὴ Ἑλλήνων μὲ ἐπὶ κεφαλῆς τὸν πρὸς ὃν εἶχε συστηθῇ ἔσπευσε καὶ τοῦ ἐδήλωσεν ὅτι τὴν ἐπαύριον πρωΐ-πρωΐ πρέπει ἐξ ἅπαντος ν' ἀναχωρήσῃ ἀπὸ τὸ Λονδῖνον.

— Καὶ αἱ ἄλλαι μου παραστάσεις; ἠρώτησε.

— Δὲν χρειάζονται ἄλλες... Μᾶς ὑποχρέωσες μ' αὐτὴν ποὺ ἔδωσες... Τέτοιο ρεζιλίκι δὲν τὸ περιμέναμε!

— Πῶς εἴπατε; Ρεζιλίκι; Ἀποκαλεῖτε τὴν τέχνην μου ρεζιλίκι;... Ἄ! ὄχι! ὄχι!... Θὰ μείνω καὶ θὰ παίξω τὸν «Ὀθέλλον».

— Γιὰ τ' ὄνομα τοῦ Θεοῦ, μὴ μᾶς κάνῃς αὐτὸ τὸ κακό, κύριε Ἀνδρονόπουλε... Σοῦ δίνουμε ὅσα θὰ ἐκέρδιζες ἀπὸ τὰς παραστάσεις σου, ἀλλὰ νὰ μὴ τὰς δώσῃς...

— Θέλετε δηλαδὴ νὰ γίνω ρίψασπις;... Ἄ! ὄχι, αὐτὸ δὲν γίνεται... Ἡ τέχνη πρὸ παντός... Δι' αὐτὴν θυσιάζω τὰ πάντα!..

— Σοῦ δίνουμε διακόσιες λίρες κι' ἕνα εἰσιτήριο πρώτης θέσεως...

Εἰς τὸ ἄκουσμα τῶν διακοσίων λιρῶν ἡ Τέχνη ἐκλονίσθη ἐπαισθητῶς.

— Διακοσίας λίρας εἴπατε;.. Ξέρετε ὅτι μὲ φέρετε εἰς δύσκολον θέσιν;

— Δύσκολος θέσις, κύριε Ἀνδρονόπουλε, εἶναι ἡ δική μας.

— Ἔτσι νομίζετε;... Ἐ λοιπόν, ἀγαπητοί μου κύριοι, θὰ σᾶς ἐξαγάγω ἐγὼ ἀπὸ αὐτήν... Δέχομαι τὰς τριακοσίας λίρας.

— Διακοσίας εἴπαμε.

— Τί διακοσίας, τί τριακοσίας... γιὰ σᾶς δὲν εἶναι τίποτε. Τὰς δέχομαι καὶ ἀναχωρῶ.

Τὴν ἑπομένην ὁ Ἀνδρονόπουλος, ἐνθηλακώσας, κατόπιν συμβιβασμοῦ, διακοσίας πεντήκοντα λίρας, ἀνεχώρησεν ἐκ τοῦ Λονδίνου ὄχι διὰ τὴν Ἑλλάδα, ὅπως τοῦ ὑπεδείχθη, ἀλλὰ διὰ τὸ Μάντσεστερ, ὅπου, ἄγνωστον πῶς, κατώρθωσε καὶ ἔπαιξε, συμβοηθοῦντος τοῦ ὑποτακτικοῦ του Βασιλάκη, μερικὰ μέρη ἀπὸ τὸν «Ὀθέλλον» καὶ κατέπληξε μὲ τὸ στομφῶδες του ὕφος,

τὴν ἀγριωπὴν ὄψιν του τοὺς ἐκεῖ Ἄγγλους. Μία μάλιστα ἐφημερίς, ὁ « Μῶμος », ἐδημοσίευσε καὶ τὴν εἰκόνα του!

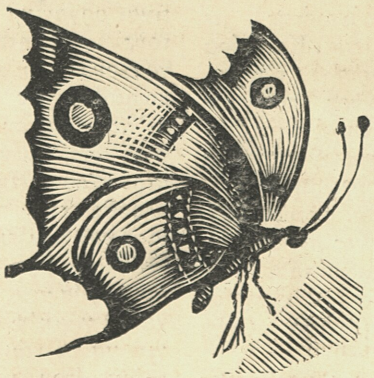
Κατενθουσιασμένος ἀπὸ τὴν ἐπιτυχίαν του αὐτὴν ὁ Ἀνδρονόπουλος καὶ φέρων ἐπὶ τοῦ μετώπου τὰς ἀγγλικὰς δάφνας καὶ ὑπὸ μάλης μερικὰ ἀντίτυπα τῆς ἐφημερίδος ποὺ ἐδημοσίευσε τὴν εἰκόνα του, διέπλευσε καὶ πάλιν τὸν πορθμὸν τῆς Μάγχης, ἡ θαλασσία αὖρα τοῦ ὁποίου ἐρρίπιζε τὴν μακρὰν αὐτοῦ κόμην, ἀποχαιρετίζουσαν οὕτω τὰ εὐγενῆ τῆς Ἀλβιόνος τέκνα, τὰ ὁποῖα ἀνεγνώρισαν τὸ καλλιτεχνικὸν αὐτοῦ τάλαντον!

ΝΙΚ. Ι. ΛΑΣΚΑΡΗΣ

ΣΟΝΕΤΤΟ

Νὰ μὴ μπορῶ νὰ βρῶ λίγη ἡσυχία!
Τ' εἶν' αὐτὸ ποὺ σκληρὰ μὲ τυραννάει;
Νοιώθω κάτι ποὺ μοιάζει νοσταλγία,
Μὰ ποὺ τόπος κανεὶς δὲν τὴν κοιμάει.
Θεῖα τριγύρω μου ἁπλώνονται τοπία,
Μὰ τὸ βλέμμα μου ἀδιάφορο περνάει,
Κι' ἡ λαχτάρα ἡ νικήτρα μὲ τὴ βία
Μὲ σέρνει ἐδῶ κι' ἐκεῖ καὶ μὲ πλανάει.
Ἔτσι ἀτέλειωτες οἱ ὧρες μου κυλᾶνε,
Κι' ἀσχολία καμιὰ δὲ μ' ἀναπαύει,
Καὶ μοιάζω μὲ ἀκυβέρνητο καράβι,
Ποὺ οἱ ἀνέμοι στὸ πέλαο κυβερνᾶνε.
Τὸ γροικῶ, μὰ εἶν' ἀνώφελη ἡ βοήθεια
Τοῦ νοῦ μου, ἀλλί, στὰ πληγωμένα στήθια.

ΓΕΡ. ΣΠΑΤΑΛΑΣ

ΤΟ ΓΑΛΑΖΙΟ ΠΟΥΛΙ ΤΗΣ ΑΓΓΛΙΑΣ*

ΠΡΥΦΕΡΟ πράσινο, αλαφρος μακρόσυρτος κυματισμος της γης, χαρα ανοιξιάτικη, υγρη, πηχτη, χινοπωριάτικη γλύκα στην καρδια του καλοκαιριου. Ψιχαλίζει ακατάπαφτα, αθόρυβα. Μυρίζει το κομένο χορτάρι, κοπάδια κανελιες με άσπρες βούλες καλοζωισμένες αγελάδες σηκόνουν το κεφάλι οκνα και μασουλίζουν. Ήσυχος, γαλάζιος ξετουλουπόνεται ο αχνος απο τα ρουθούνιατους κι ανεβαίνει στον ουρανο να γίνει κι αφτος ζεστη καλοκαιριάτικη βροχούλα.

Κάτω απο τα πόδιασου το χώμα είναι ελαστικο, καλοθρεμένο· και το μπαστούνισου να καρφόσεις, θα πετάξει βλαστους — σαν το ραβδι του αραβωνιαστικου της Μαρίας. Όταν η γης είναι έτσι ξαπλομένη, γαληνεμένη, σταβρο, θαρεις, τα χέρια, και πέφτει απάνωτης η βροχη και ποτίζεται, πάντα μου έρχεται, απο τα έγκατα του στήθους, η ίδια εικόνα. Όχι εικόνα, κόνισμα: Η «Κοίμηση της Παναγίας». Ξαπλομένη, με τη συνείδηση γαλήνια που τέλεψε το χρέος (να γενήσει γιον ανώτερότης), με σταβρομένα τα χέρια, αναπάβεται. Και γύρα αποπάνωτης οι γαλάζιες φτερούγες των αγγέλων, αγέρας λίγο πιο πυκνος, τυλίγουν και παίρνουν σαν αχνο την ψυχή της.

Άνοιξα την ξύλινη μουσκεμένη πορτούλα του εξοχικου σπιτιου και προχώρησα προς τον αντικρυνο λόφο. Αγελάδες, σγουρόμαλα στρουμπουλα πρόβατα, κόκινες πινελιες τα σπιτάκια στο πράσινο, ο ασφαλτοστρωμένος δρόμος γιαλίζει σαν ατσάλι. Ερημία. Άφραστη γλύκα και σιωπη. Μια σιωπη όχι σαν τη δική μας, στις χώρες του ήλιου, καμομένη απο χιλιάδες τζιτζίκια που τόσο δυνατα φωνάζουν ώστε το ανθρώπινο αφτι δεν μπορει να τ' ακούσει· κι όλασου τὰ νέβρα, μέσα στην ύπουλη τούτη επικίντυνη σιωπη, τινάζουνται και προσπαθουν να πιάσουν το άπιαστο. Μα μια σιωπη εδω τίμια, άδολη, χωρις ήχο, αναπαφτικη, που αλείφει με μέλι πηχτο τα μελίγγια.

— Τούτη είναι η Αγγλία; Τούτη είναι η Αγγλία; φώναζα μέσα μου ξαφνιασμένος.

Μιαν άλη μέρα στη Λόντρα. Ο σιδηροδρομικος σταθμος βουίζει γιομάτος κόσμο. Ο βασιλιας, ο πρώτος τζέντλεμαν της Αφτοκρατορίας, γυρίζει σήμερα απο τον Καναδα. Οι Εγγλέζοι αγαπουν τις επίσημες παράτες, τις μεσαιωνικες στολες, τις περούκες, τις ερμίνες των λόρδων· τα παλια χρυσα βασιλικα αμάξια που πηγαίνουν το βασιλια στὸ Ουεστμίνστερ όταν ανοίγουν οι Βουλες· τα βαρια κλειδια που δίνει ο λόρδος δήμαρχος στο βασιλια όταν μπαίνει στο Σίτυ.

Ο προλετάριος εγγλέζος τρέχει να τα δει, να καμαρόσει αφτους που στέκουνται πιο αψηλα στην κοινωνικη σκάλα. Νιόθει πως είναι οργανικα ενομένος με όλους τούτους τους λιγομίλητους λόρδους, τους κοκινομάγουλους πλούσιους. Δεν έχει ο εγγλέζος κοσμοθεωρίες που να θέλουν να κόψουν στ' αχνάριατους τον κόσμο. Δεν ακολουθάει αφηρημένες ένοιες που να τον παραστρατίζουν. Προχωράει βήμα βήμα, ψάχνει ολούθε την πραγματικότητα, υποτάζεται για να την υποτάξει, τη ρωτάει, προσπαθει να βρει το ρυθμο της και να βγάλει συμπεράσματα απλα και σίγουρα. Όχι για να τα γενικέψει σε παγκόσμιες αρχες, παρα για να τα κάμει κανόνες, να ενεργει κ' η ενέργειάτου νάχει άμεσους χεροπιαστους καρπους.

(*) Οἱ πρῶτες σελίδες ἀπὸ τὸ νέο «Ταξιδέβοντας» τοῦ κ. Ν. Καζαντζάκη, ποὺ θὰ τυπωθῆ μὲ τὸν τίτλο: «*Το γαλάζιο πουλι της Αγγλίας*».

Ξέρει (όχι ξέρει, πιστοποιει, βλέπει, ζει), πως υπάρχει κοινωνικη ιεραρχία κι απάνω σ' αφτη στηρίχτηκε όλη η ιστορία της ράτσας του. Μα ξέρει ακόμα πως οι πόρτες είναι ανοιχτες και μπορει, αν έχει θέληση, πείσμα και τύχη, αν παίξει καλα το παιχνίδι και προσφέρει σημαντικες υπηρεσίες στο σύνολο, να δρασκελίσει τις πόρτες αφτες και ν' ανέβει. «Η Αγγλία είναι μια αριστοκρατία με ανοιχτες τις πόρτες». Ο Εγγλέζος κοιτάζει με υπερηφάνεια κι αξιοπρέπεια τους ανώτερούστου και συλογιέται: «Είμαι κι εγω σαν κι αφτους και μπορω ν' ανέβω εκει που βρίσκουνται». Ενω ο Γάλος, κυριεμένος απο τις γενικες παγκόσμιες αρχες που του επιβάλει το λογικο, κοιτάζει τους ανώτερούστου κι όλητου η ψυχη επαναστατει για την αδικία: «Είναι κι αφτοι σαν και μένα, συλογιέται, γιατί να τους έχω πάνω απο το κεφάλι μου;»

Έφτασε το τραίνο, ο βασιλιας, χαμογελαστος, λιγνος, κουρασμένος, πρόβαλε. Όλοι οι Εγγλέζοι τρικύμισαν, σήκοσαν τα χέρια, άνοιξαν τα στόματα, άρχισαν το τραγούδι. Άλοι το βασιλικον ύμνο, άλοι απλα χαρούμενα τραγουδάκια, μερικοι ψαλμους της Γραφης. Καμμια δουλικη ενότητα. Όλοι χαίρουνται, μα σε χωριστες ομάδες, ελέφτερα. Η εγγλέζικη μάζα κατορθόνει να μην πνίγει ολότελα την ανεξαρτησία και την αξιοπρέπεια του ατόμου. Δε γίνεται ένα κοπάδι που ν' ακολουθάει μουντο και σκλάβο ένα σύνθημα. Παίρνει το σύνθημα, το προσαρμόζει στις πολυποίκιλες ενότητες, δίνει μιαν απόχρωση ελεφτερίας στην ανάγκη, ψέλνει θρησκεφτικα τροπάρια και έφθυμα τραγούδια ή ύμνους εθνικους, για να υποδεχτει, κάθε ομάδα με την εδικήτης ψυχή, το βασιλιάτους.

Στέκουμαι σε μια γωνια του σιδηροδρομικου σταθμου κι ακούω. Βουη σαν κυψέλη. Κάποτε την άνοιξη τα σμάρια τα μελίσια βουίζουν, όλο θρήνο, όταν μείνουν χωρις βασίλισα, ορφανα· και ξάφνου φέρνουν τη βασίλισα κ' η βουη μεμιας αλάζει τόνο, γίνεται πλούσιο, χαρούμενο, βαθι τραγούδι. Τόσο βαθι, που ξεχνώντας την εφήμερη αφορμη του τραγουδιου, νιόθεις μέσασου και συ να τραγουδας, σα να υποδέχεσαι μιαν αιώνιαν Ελπίδα.

Ο βασιλιας της Αγγλίας είναι πρόσωπο ιερο, σαν τον Μικάδο. Αναπόσπαστο απο την ολότητα, σαν τη Μάνα της κυψέλης. Δεν είναι όμως ακίνητος, απροσπέλαστος, πελεκημένος σε γρανίτη. Είναι κι αφτος οργανισμος ζωντανος, ξετυλίγεται με τον καιρο, αφομοιόνει, αφομοιόνεται, προσαρμόζεται, υποτάζει την πραγματικότητα,

υποτάζεται στην πραγματικότητα. Λαος και βασιλιας ψάχνουνται μέσα στη βαθια ροη της ιστορίας κι αγάλια, με υπομονη, συγκατάβαση ο ένας στον άλον κι αγάπη, σοφιλιάζουν. Όσο ξυπνούσεν η ατομικη ελεφτερία, άλαζε κι ο μονάρχης μορφη, μάζεβε τη δύναμήτου, έρχονταν σε συμφωνίες, τούπαιρναν, έδινε, χάριζε, εφεβρίσκουνταν νέοι τύποι — βασιλικο συμβούλιο των γερόντων, Βουλη των Λόρδων, Βουλη των Κοινοτήτων, υπέφθυνοι υπουργοι, συνταγματικες ελεφτερίες... Κ' έτσι με την ανοιχτομάτα προσαρμογη στον καιρο, νίκησε τον καιρο.

Η ΦΛΑΜΑΝΔΙΚΗ ΧΑΡΑΚΤΙΚΗ

BREUGHEL — ΤΟ ΜΕΓΑΛΟ ΨΑΡΙ ΤΡΩΕΙ ΤΟ ΜΙΚΡΟ (EAU - FORTE)

Ανεβαίνει ο Βασιλιας στο αμάξι κι όλοι αρχίζουν να τρέχουν πίσωτου τραγουδώντας. Σε όλα τα πρόσωπα ξεχύθηκε αλόκοτη λάμψη πορφύρας. Παράξενη Βασιλικὴ Μετάληψη. Δεν έτρεξα πίσω· στάθηκα κοιτάζοντας αχόρταγα την απροσδόκητη τούτη Βασιλικη «Κοινωνία».

— Είστε ξένος; Δεν έρχεστε; Δεν τραγουδάτε; με ρώτησε βιαστικα ένας γεροντάκος που περπατούσε γρήγορα να σμίξει με το πλήθος.

— Όχι, αποκρίθηκα. Δεν έρχομαι. Δεν τραγουδω. Είμαι ξένος.

— Αν μείνετε πολυ στην Αγγλία, είπε γελώντας, θα γίνετε καὶ σεις Βασιλικος. Τρόμαξα.

— Τούτη είνε ἡ Αγγλία; Τούτη είναι ἡ Αγγλία; φώναζα πάλι μέσαμου ξαφνιασμένος.

Μιαν άλη μέρα, στο Χάϊντ Παρκ. Σάβατο δειλινο. Αλαφρια σύνεφα στον ουρανο, γλυκια απροσδόκητη ζέστα, κοσμος πολης. Είχε βρέξει το πρωι, μύριζε ακόμα το χώμα. Απάνω σε σκαλωτα ξύλινα βήματα σκαρφαλομένοι μια τριανταρια ρήτορες μιλουν. Απόστολοι όλων των ιδεων: Μορμόνοι, ιρλανδοι πατριώτες, ιεροκήρυκες του στρατου της Σωτηρίας, χριστιανοι καθολικοι, βουδιστες, χιλιαστες, δημοκράτες, φασίστες, κομουνιστες, χορτοφάγοι... Όλοι φωνάζουν, χειρονομουν έξαλοι. Τ° ακροατήρια μετατοπίζουνται, περνουν απο ζώνη σε ζώνη παραφροσύνης.

Ένας νέος κοκαλιάρης με χρυσα δόντια μιλάει για το Δάντζιγκ, για τον Χίτλερ, για την ελεφτερία των λαων. Δίπλατου ένας σειληνος παχης, πλαδαρος, με γαλανα εκστατικα μάτια, ανεβαίνει αγκομαχώντας στην ξύλινη σκαλοσιάτου, κοιτάζει με συμπόνια το γείτονάτου που ξελαρυγγίζεται για τον Χίτλερ, κουνάει το κεφάλι:

— Δεν έχουν αφτα σημασία, φωνάζει. Είναι εφήμερα. Ακούσετε το λόγο του Θεου, τον αιώνιο!

Ανοίγει μια τεράστια Βίβλο με μαβρισμένα, πολυδιαβασμένα, γιομάτα ιδρώτα και δαχτυλιες φύλα και ξεφυλίζει.

— Ακούσετε το λόγο του Θεου!

Μιλάει για τον Παράδεισο και την Κόλαση· μα κανένας δε ζυγόνει. Αφτος επιμένει, ρίχνει γοερες κραβγες, οι φλέβες του λαιμούτου φουσκόνουν· τον λυπούμαι και σταματω μπροστάτου. Σιγα σιγα, έρχονται γύραμου κι άλοι, γριες, γερόντοι, αγαθοι αστοι, κοπέλες με ξανθες λιναρένιες πλεξούδες. Ένας δίπλαμου χοντρος άνθρωπος του λαου, γιομάτος αίμα, αγριέβει. Κόβει το ρήτορα, έχει απορίες. Φοβερα ερωτήματα τον ταράζουν.

— Έχω λέφτερη βούληση, φωνάζει, ναι ή όχι; Ο Θεος κάνει ό,τι θέλει ή εγώ; Κι αν δεν έχω λέφτερη βούληση, γιατί η Κόλαση, γιατί η Παράδεισο! Τί φταίω εγω; Γιατί ν' αμείβουμαι; Γιατί να τιμωρούμαι;

Ίδρονε, χειρονομούσε, άνοιγε το στόματου, όλα τα μπροστινάτου δόντια, τα πάνω και τα κάτω, τούλειπαν, τσέβδιζε. Κ' η αγωνίατου με την τσεβδη λαλια γίνονταν ακόμα φριχτότερη γιατι γίνουνταν πιο κωμικη.

Άξαφνα, την ώρα που φώναζε, μια στεγνη, στυγνη, χωρις στήθια γεροντοκόρη, προβαίνει αμίλητη πίσω απο τον ρήτορα. Τέτοια ζωγράφιζαν το Μεσαίωνα την πανούκλα. Ξεδίπλοσε μια σημαία γαλανη με άσπρα γράματα, κεφαλαία: «*Μετα το θάνατο, η Δεφτέρα Παρουσία*». Κοίταξε μὲ κρύα μπλε ματάκια τον άνθρωπο του λαου που ήθελε συζήτηση κι αφτος έκλεισε το στόματου και λούφαξε. Η Πανούκλα εξαφανίστηκε.

Το βράδι πέφτει σιγα σιγα. Ανάλαφρη

Η ΓΕΡΜΑΝΙΚΗ ΧΑΡΑΚΤΙΚΗ

KÄTHE KOLLWITZ **ΟΡΓΩΜΑ**

ομίχλη, τα δέντρα τυλίγονται σε άσπρους αχνους. Τα πρόσωπα των γυναικων αποχτουν σατανικη λάμψη, τα κορίτσια γελουν και σκληρίζουν, νεαροι λαϊκοι λιμοκοντόροι, καθισμένοι απάνω στα κάγκελα, πετουν πειραχτικα λόγια.

Ερωτικος αγέρας αρχίζει και φυσάει όσο πέφτει η νύχτα και τ' ακροατήρια αραιόνουνται. Οἱ νέοι κ' οι νέες τρυπόνουν βιαστικα κάτω απο τις δεντροσειρες και λιόνουν μέσα στην ομίχλη.

Μα οι απόστολοι με πρισμένο το λαιμο φωνάζουν. Κομουνιστες, φασιστες, δημοκράτες εκθειάζουν τα γιατροσόφια τους. Ένας ιρλανδος βριζει την αγγλικη Κυβέρνηση και ζητάει να λεφτερωθει όλη η Ιρλανδία. Πιοπέρα ένας φθισικος Ινδος φοιτητης, με χρυσα γιαλια, με τεράστια μπροστινα δόντια, με μακρια λιγδερα κορακάτα μαλια, εξιστορει τα μαρτύρια της πατρίδας του και ζητάει κι αφτος ελεφτεριά. «Είμαστε 350 εκατομύρια ψυχες, σκληρίζει, έχουμε ένα μεγάλο πολιτισμο, πιο παλιο και πιο μεγαλο απο τον εδικόσας, γιατί μας τυρανάτε ; Φτάνει πια!» Και δίπλατου ένας γηραλέος χιλιαστης απλόνει τις αχνες διάφανες παλάμες του, χαμογελάει και καθησυχάζει το ακροατήριοτου: Έρχεται η μέρα που θ' αναστηθουν οι νεκροι, μουρμουρίζει ξεπνεμένος. Έφτασε. Ας ντυθούμε, αδελφοι, άσπρους χιτώνες να τους προϋπαντήσουμε!»

Δυο τρεις πόλισμαν, ήσυχοι, καλοντυμένοι, με γιαλιστερες μάβρες κάσκες, με χοντρα άσπρα γάντια, πάνε κ' έρχονται, αδιάφοροι, σίγουροι, χαμογελαστοι.

— Ελεφτερία! Αφτο θα πη ελεφτερία! μου λέει ο σύντροφός μου, ένας αγαθος νέος ενθουσιώδης. Σε ποιό άλο μέρος του κόσμου μπορείτε να δείτε ένα τέτοιο θέαμα;

Κ' εγω συλογίζουμουν μια φορα στην Κρήτη που μιλούσα στον πατέρα μου, που δεν ήξερε τί θα πει κομουνισμος κ' ήθελε να του ξηγήσω. Κι αφου του μίλησα πολην ώρα και με άκουσε με μεγάλη υπομονη, κούνησε το κεφάλιτου κ' είπε:

— Καλα αφτα που λες, καλα κι άγια μα αν γίνουν;

Δηλαδη: «Λέγε, λέγε, σα δε βαριέσαι! Λέγε, κοκορόμιαλε, να ξεθυμάνεις. Δεν έχω καμιαν αντίρηση. Μα ώς ένα σημείο: όσο μένουν λόγια και «παρλαπίπες» (παρλαπίπες έλεγε τις ιδεολογίες). Μα αν τολμήσεις να τα βάλεις σε πράξη, αλοίμονό σου! Τότε θα σου δείξω εγω!»

Τα ίδια λέει κ' η Αγγλία.

Ν. ΚΑΖΑΝΤΖΑΚΗΣ

ΠΡΟΣΔΟΚΙΑ

Κύριε, κάποτε θὰ ρθῆ καὶ τὸ δικό σου βράδυ·
ἡ τελευταία μας εἶναι ἀπαντοχή.
Τὰ μάτια μας θ' ἀνοίξουν, φῶς γεμᾶτα, στὸ σκοτάδι.
Θὰ ξαναβρῆ τὸ δρόμο σου ἡ ψυχή.

Τὴ γήινη μνήμη θὰ γδυθῆ κ' ἐλεύθερη θὰ φύγη.
Τὸ βῆμα της στὸ χάος δὲ θ' ἀντηχῆ,
καθώς, στὴ σιωπηλὴ τὴν ἁρμονία, θὰ σμίγη
τὸ Τέρμα ποὺ ἦταν ἄλλοτε ἡ Ἀρχή.

Ἀνταύγεια ἀπὸ τὸ φῶς αὐτό, μὲς στὸ πηχτὸ σκοτάδι,
μᾶς φέγγει ὡς τελευταία ἀπαντοχή.
Κύριε, στεῖλε πιὸ νωρὶς τὸ τελευταῖο σου βράδυ·
διψᾶ νὰ βρῆ τὸ δρόμο σου ἡ ψυχή...

Γ. ΤΣΟΥΚΑΛΑΣ

ΤΑ ΕΝΑΕΡΙΑ ΤΑΞΙΔΙΑ

ΓΑΛΛΟΣ ἀεροπόρος καὶ συγγραφέας St. Exubery, περιγράφοντας στὸ τελευταῖο βιβλίο του τ᾽ ἀεροπορικά του ταξίδια, μιλάει μ᾽ ἐνθουσιασμὸ γιὰ τὸ ἀπέραντο ἀπελευθερωτικὸ συναίσθημα ποὺ γεννιέται στὴν ψυχὴ ὅταν κόβει τοὺς δεσμούς της μὲ τὴ γῆ, γιὰ τὴ μεθυστικὴ ἡδονὴ τοῦ πετάγματος, γιὰ τὴ μαγεία τῶν ἀτέρμονων ὁριζόντων, κι᾽ ἀποφαίνεται ὅτι τὰ ἐναέρια ταξίδια εἶναι τὰ «ὡραιότερα» ποὺ μπορεῖ νὰ κάνει κανείς.

Ἔχω κάνει ὡς τώρα ἀρκετὰ ταξίδια μ᾽ ἀερόπλανο, καὶ πῆγα κάποτε μονομερὶς ἀπὸ τὴν Ἀθήνα στὸ Παρίσι, διασχίζοντας ὁλόκληρη τὴν κεντρικὴ Εὐρώπη. Δὲν ἔνιωσα τίποτα ἀπ᾽ αὐτὰ ποὺ ὑπογραμμίζει ὁ St. Exubery.

Γιὰ μένα τὸ ταξίδι μὲ τὸ ἀερόπλανο εἶναι αὐτὸ ἀκριβῶς ποὺ ὁ πολὺς κόσμος θεωρεῖ ὅτι δὲν εἶναι: τὸ πρακτικώτερο ὅλων. Εἶναι τὸ γρήγορο κι᾽ ἄκοπο ταξίδι, ἡ ἰδεώδης εὐθεῖα ἀπὸ τὸ ξεκίνημα στὸ τέρμα, τὸ ταξίδι γιὰ ὅσους δὲ φεύγουν ἁπλῶς γιὰ νὰ φύγουν, ἀλλὰ γιὰ νὰ φτάσουν. Τὸ ἀερόπλανο εἶναι τὸ μόνο μεταφορικὸ μέσο ποὺ δὲν ξεπερνιέται ἀπὸ τὴν ἀνυπομονησία τοῦ ἀνθρώπου ποὺ βιάζεται νὰ φτάσει κάπου. Τὸ χαραχτηριστικό του δὲν εἶναι ἡ ποίηση· εἶναι τὸ κέρδος τοῦ χρόνου. Ἐκφράζει κι᾽ ἀποκορυφώνει τὴ δυναμικὴ κ᾽ ὑλιστικὴ ζωὴ καὶ νοοτροπία τῆς ἐποχῆς μας: τὸν πυρετό μας, τὴ χρονομετρικὴ διάθεση τοῦ καιροῦ μας, τὶς διεθνεῖς ἀλληλοεξαρτήσεις μας, τὸν κοσμοπολιτισμό μας. Εἶναι γέννημα ἑνὸς πολιτισμοῦ ποὺ ἔχει ρυθμό του τὴν ταχύτητα καὶ βάση του τὰ συμφέροντα. Ὁ προορισμός του στὴν εἰρηνικὴ ζωὴ εἶναι ἡ ἐξυπηρέτηση τοῦ σημερινοῦ homo œconomicus, καὶ γι᾽ αὐτὸ ἰδεώδεις τύποι ἐναέριων ταξιδιωτῶν πρέπει νὰ θεωρηθοῦν οἱ μεγάλοι ἐκεῖνοι κεφαλαιοῦχοι κι᾽ ἐπιχειρηματίες, ποὺ τὰ συμφέροντά τους πετοῦν, ὅπως καὶ τ᾽ ἀεροπλάνα, πάνω ἀπὸ τὰ σύνορα, καὶ ποὺ ἔχουν ἀνάγκη νὰ βρίσκονται σήμερα στὸ Λονδῖνο γιὰ μιὰ ὑπογραφὴ κι᾽ αὔριο στὸ Ὄσλο γιὰ τὴ σύνταξη ἑνὸς συμβολαίου...

Οἱ ἄνθρωποι ποὺ θέλουν νὰ ταξιδέψουν γιὰ τὴν εὐχαρίστηση τοῦ ταξιδιοῦ, ἐκεῖνοι ποὺ εἶναι εὐαίσθητοι στὶς ἐναλλασσόμενες ὁμορφιὲς τῶν τοπίων καθὼς καὶ στὴν ἐπαφὴ μὲ τὴ ζωὴ τῆς φύσης καὶ τῶν ἀνθρώπων, ὅσοι δὲν τοποθετοῦν τὴ χαρά τους στὴν ἄφιξη, ἀλλὰ στὴν ἀναχώρηση, ἐκεῖνοι ποὺ θέλγονται ἀπὸ τὸ ἀπρόοπτο κι᾽ ἀναζητοῦν τὴν περιπέτεια, δὲ θὰ βροῦν ποτὲ στὸ ταξίδι μὲ τ᾽ ἀερόπλανο, ἀκόμα κι᾽ ἂν διασχίσουν ἠπείρους, τὶς χαρὲς ποὺ ἐπιφυλάσσει μιὰ διαδρομὴ μὲ μουλάρι ἢ μιὰ πεζοπορικὴ ἐκδρομή...

Συλλογιέμαι αὐτὴ τὴ στιγμὴ τὸ Γάλλο ἀκαδημαϊκὸ Ταρώ, ποὺ ἀπὸ μιὰν ἐναέρια

διαδρομὴ Μασσαλίας-Ἰνδοκίνας δὲν μπόρεσε νὰ δώσει περισσότερες ἀπὸ δυὸ στῆλες ἐντυπώσεων στὸν «Candide». Κι' αὐτὸ γιατὶ τὰ μόνα πράματα ποὺ εἶδε ἀπὸ τὸ ὕψος τοῦ ἀεροπλάνου του ἦταν οὐρανοί, σύννεφα, καιρικὲς μεταβολές, καὶ μιὰ ἀτελείωτη, ἀλλὰ ἐλάχιστα ποικίλη, διαδοχὴ βουνῶν, θαλασσῶν, κάμπων, ποταμῶν καὶ μικροσκοπικῶν ἄσπρων κύβων ποὺ παράσταιναν πολιτεῖες.

Τὸ πανοραματικὸ αὐτὸ θέαμα εἶναι, βέβαια, μεγαλειῶδες, ἀλλὰ στὶς πρῶτες μόνο στιγμές. Ὕστερα γίνεται τρομερὰ μονότονο. Ἀπὸ τὸν κινητὸ ἐξώστη ποὺ εἶναι τὸ ἀερόπλανο, ἕνα βουνὸ δὲ διαφέρει καθόλου ἀπὸ ἕνα ἄλλο βουνό, ἕνας κάμπος ἀπὸ ἕναν ἄλλο, μιὰ πόλη τῆς Ἑλλάδας ἀπὸ μιὰ πόλη τῆς Περσίας. Οἱ γραφικὲς λεπτομέρειες ποὺ διασκεδάζουν τὸ μάτι, ἡ ζωὴ ποὺ κρατάει ἀμείωτο τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ ταξιδιώτη, οἱ ἦχοι ποὺ τὴν κάνουν παλμώδη, λείπουν ἐντελῶς. Τὸ ὕψος τὰ ἐξαφανίζει. Δὲν ἐπιτρέπει νὰ διακρίνει κανεὶς οὔτε ἕναν ἄνθρωπο, οὔτε ἕνα ζῶο, τίποτα τὸ κινούμενο πάνω στὴν ἐπιφάνεια τῆς γῆς. Οἱ ταξιδιῶτες τοῦ ἀεροπλάνου μοιάζουν μὲ τοὺς ἐπιβάτες τῆς βολίδας τοῦ Ἰουλίου Βὲρν ὅταν ἀτενίζουν ἀπὸ τὰ κατάκλειστα στρογγυλὰ παράθυρά της τὴν παγερὴ ἀκινησία καὶ τὴν ἐφιαλτικὴ σιγὴ τῆς Σελήνης.

Κάτω ἀπὸ τὸ ἀερόπλανο, ἡ γῆ ἁπλώνεται ψυχρὴ κι' ἀνέκφραστη σὰν ἐπιτελικὸς χάρτης. Τὰ ποτάμια εἶναι ἀσημένιες κλωστές, οἱ κάμποι γεωμετρικὰ σχήματα, ὅμοια μὲ κερῆθρες κυψέλης, τὰ δάση μεταβάλλονται σὲ μαρουλόκηπους, τὰ βουνὰ χάνουν κάθε μεγαλοπρέπεια κι' οἱ πολιτεῖες εἶναι ἀστεῖες ἄσπρες κηλῖδες πάνω στὴν ἀπεραντοσύνη τοῦ φλοιοῦ τῆς γῆς. Μόνο ἕνα μάτι ἐπιτελικοῦ, συνηθισμένο στὴν τοπογραφία, μπορεῖ ν' ἀναγνωρίζει τὰ μέρη ἀπ' ὅπου περνάει τὸ ἀερόπλανο.

Ἀλλὰ κι' ὅταν ἀκόμα τ' ἀναγνωρίζει κανείς, δὲ νιώθει καμιὰν ἀπὸ τὶς ἐξαίσιες χαρὲς ποὺ γεννοῦν οἱ ὁμορφιές τους κάθε φορὰ ποὺ τὰ περνάει μ' ἄλλα, γήϊνα, μέσα συγκοινωνίας. Ταξίδεψα τώρα τελευταῖα ἀεροπορικῶς ὡς τὴ Θεσσαλονίκη. Ἡ Ἀττική, ἡ θεία Ἀττικὴ μὲ τὴ βαλσαμικὴ μυρωδιὰ τῶν πευκώνων της, τὶς ἁπαλὲς γραμμές της καὶ τὴν ἐναλλασσόμενη μαγεία της, παρουσιάστηκε στὰ μάτια μου σὰ μιὰ μονότονη ἐπιφάνεια γῆς, τεφροπράσινη καὶ κάπως ψωραλέα· ὁ ὡραῖος Εὐβοϊκός, σὰ μιὰ χρυσὴ δεξαμενὴ ποὺ ἀπάνω ἀκινητοῦσαν, σὰν παιδιάτικα παιγνίδια, δυὸ καΐκια· τὰ μαγικὰ Τέμπη μὲ τοὺς βαθιοὺς ἴσκιους τους, τὰ πανύψηλα αἰωνόβια πλατάνια τους καὶ τὴν ἄφθαστη γραφικότητά τους, σὰ μιὰ τρύπα βελόνας ποὺ ἀπὸ μέσα περνοῦσε ἡ ἄσπρη κλωστὴ τοῦ Πηνειοῦ· τὰ ἐξαίσια χωριὰ τοῦ Ἡλίου μὲ τὰ καταρακτώδη νερά τους, τὰ λουλούδια τους καὶ τὴν ὀνειρώδη θέα τους πάνω στὸ γλαυκὸ Αἰγαῖο, πέρασαν ἀστραπιαῖα ἀπὸ τὰ μάτια μου σὰ μικρὰ στρώματα χιονιοῦ ποὺ εἶχαν στιβαχτεῖ στὶς πλαγιές του· κι' ὁ μεγαλόπρεπος Ὄλυμπος δὲν ξεχώριζε ἀπὸ τ' ἄλλα βουνὰ παρὰ μόνο ἀπὸ τὸ νωπὸ χιόνι τῶν κορυφῶν του...

Αὐτὴ ἡ ἔλλειψη λεπτομερειῶν, αὐτὴ ἡ ὁμοιομορφία ἀκρογιαλιῶν, βουνῶν, κάμπων, εἶχαν κουράσει πολὺ γρήγορα τοὺς συνταξιδιῶτες μου. Ἐνῶ στὰ πρῶτα δέκα λεπτὰ τῆς πτήσης ἦταν γεμᾶτοι περιέργεια γιὰ τὸ θέαμα τῆς γῆς ἀπὸ τὸ ὕψος τοῦ ἀεροπλάνου κι' ἀνασηκώνονταν γιὰ νὰ ἰδοῦν καλύτερα κι' ἄφηναν ἀναφωνήσεις θαυμασμοῦ, ὕστερα τοὺς εἶδα χορτασμένους κι' ἐντελῶς ἀδιάφορους. Διάβαζαν τὶς ἐφημερίδες τους, τραγάνιζαν τὰ μπισκότα ποὺ τοὺς μοίρασαν, κύτταζαν τὰ ρολόγια τους... Ὅταν κανένας, κουνώντας τὸν ὦμο ἑνὸς γνωστοῦ του, τοῦ ἔνευε νὰ κυττάξει κάτω καί, γιὰ νὰ γίνει καταληπτὸς μέσα στὸ θόρυβο τοῦ μοτέρ, τοῦ συλλάβιζε, ὅπως κάνουν μὲ τοὺς κουφούς, τὴ λέξη «ἡ Χαλκίδα!» ἢ «ὁ Βόλος!...», ὁ τελευταῖος αὐτὸς κύτταζε μιὰ στιγμή, πρόφερε ἕνα «ἄ!» δίχως πεποίθηση, καὶ ξαναβυθιζόταν στὴν ἐφημερίδα του. Χαλκίδα, Αἰδηψός, Βόλος, δὲν παρουσίαζαν, πραγματικά, καμιὰ αἰσθητὴ διαφορὰ μεταξύ τους. Οὔτε καὶ τὸ παραμικρότερο ἐνδιαφέρον. Ἦταν οἱ ἴδιοι ἄσπροι κῦβοι, γεωμετρικὰ παραταγμένοι... Ὁ ἴδιος ἐγώ, ποὺ δὲν κουράζομαι ποτὲ νὰ κυττάω καὶ ποὺ εἶχα διαλέξει τὴ θέση μου πλάϊ στὸ μόνο παραθυράκι ἀπ' ὅπου ἡ θέα δὲν παρεμποδιζόταν ἀπὸ τὰ φτερὰ τοῦ ἀεροπλάνου, παρακολουθοῦσα τὴν πτήση σὰ μιὰ βαρετὴ διάλεξη. Ὅσο γρήγορα κι' ἂν πετοῦσε τὸ ἀερόπλανο, τὸ μεγάλο ὕψος ὅ-

που κρατιόταν μοῦ ἀποκάλυπτε ἕναν ἀπέραντο ὁρίζοντα πού, ἀκριβῶς γιατὶ ἦταν ἀπέραντος, ἔμενε πολλὴν ὥρα ὁ ἴδιος. Εἶχα ἔτσι τὴν ἐντύπωση ὅτι δὲν ταξίδευα, ἀλλ' ὅτι στεκόμουν σ' ἕναν πανύψηλο ἐξώστη κορυφῆς βουνοῦ, ἀπ' ὅπου ἀτένιζα ἕνα πανόραμα ἴδιων πάντα βουνοσειρῶν, κάμπων καὶ θαλασσῶν. Ὅσο ὡραῖο κι' ἂν εἶναι ἕνα τέτοιο θέαμα, δὲν ἀντέχει σὲ περισσότερα ἀπὸ δυὸ-τρία λεπτὰ τῆς ὥρας. Τὸ μάτι κι' ἡ ψυχὴ ζητοῦν ἀλλαγή...

Αὐτὸ ἀκόμα τὸ συναίσθημα, ὅτι βρίσκεστε στοὺς αἰθέρες, καὶ ποὺ ἡ σκέψη του φέρνει ρίγη φόβου σ' ὅσους δὲν ἔχουν ἀνεβεῖ σ' ἀερόπλανο, πολὺ λίγη ὥρα συγκινεῖ τὸν ταξιδιώτη τοῦ ἀεροπλάνου. Ἡ ἐξοικείωση εἶναι πολὺ σύντομη. Μόνο τὶς πρῶτες στιγμές, ὅταν τὸ ἀερόπλανο, ἔχοντας ἀφήσει τὴ γῆ, ἀρχίζει νὰ ὑψώνεται, διακρίνει κανεὶς στοὺς πρωτοτάξιδους ἐπιβάτες τὴ σύσπαση ἐκείνη τοῦ προσώπου ποὺ προδίδει τὴν ἀνησυχία καὶ τὸ φόβο. Ὅταν ἡ ἀνύψωση συντελεσθεῖ κι' ἡ διαδρομὴ ἀκολουθεῖ ἕνα σταθερὸ ὕψος, ἡ ἀνησυχία διαλύεται. Τὸ ἀερόπλανο, στοὺς δικούς μας πράους οὐρανούς, ἔχει μιὰ πτήση τόσο πολύ, τόσο ἀπόλυτα ἰσορροπημένη, ποὺ δίνει ὄχι ἁπλῶς τὸ αἴσθημα τῆς εὐστάθειας, ἀλλὰ κι' αὐτῆς ἀκόμα τῆς ἀκινησίας.

Ἔτσι, φτάνει κανεὶς στὸ τέρμα ἑνὸς ἐναέριου ταξιδιοῦ χωρὶς νἄχει νιώσει καμιὰ συγκίνηση, χωρὶς νἄχει περάσει ἀπὸ καμιὰ περιπέτεια, χωρὶς καλὰ-καλὰ ἐντυπώσεις. Τὸ ὅτι διέσχισε ἑκατοντάδες χιλιόμετρα, τὸ συνειδητοποιεῖ μόνο ὅταν τὸ τεράστιο πουλὶ ποὺ τὸν μετέφερε μέσα στοὺς αἰθέρες γέρνει τὸ ράμφος του πρὸς τὴ γῆ καὶ προσγειώνεται στὸ ἀεροδρόμιο μ' ἕνα ἐλαφρὸ τρανταγμὸ τοῦ κορμιοῦ του. Βγάζει κανεὶς τότε τὸ ρολόϊ του καὶ κυττάει: πρὶν ἀπὸ μιάμιση ὥρα βρισκόταν στὸ Τατόϊ, καὶ τώρα ἔχει μπροστά του τὸν κάμπο τῆς Θεσσαλονίκης, τὸν κόλπο της, τ' ἀναρίθμητα λευκὰ σπίτια της. Κι' ἡ σκέψη αὐτή, ἡ σκέψη ὅτι ἔφτασε τόσο γρήγορα σὲ μιὰ τόσο μακρυνὴ ἀπόσταση, ὅτι ἀποβιβάζεται φρέσκος-φρέσκος, ἀποτελεῖ τὴ μόνη χαρὰ — καὶ τὴ δικαίωση — τοῦ ἀεροπλάνου...

ΚΩΣΤΑΣ ΟΥΡΑΝΗΣ

Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΧΑΡΑΚΤΙΚΗ

Μ. ΖΑΒΙΤΣΙΑΝΟΣ ΠΑΙΔΑΚΙΑ

ΙΣΤΟΡΙΕΣ ΛΟΥΛΟΥΔΙΩΝ ΚΑΙ ΔΕΝΤΡΩΝ

ΤΟ ΕΛΑΤΟ

ΕΓΩ, ποὺ μὲ βλέπετε σ᾽ αὐτὴ τὴν πλούσια σάλα, στολισμένο μὲ κορδέλλες, χρυσόχαρτα καὶ τιρτίρια, ἤμουν ὡς προχτὲς ἕνα μικρὸ ἔλατο, σὲ μιὰ κορφὴ τῆς Πάρνηθας. Μικρὸ στὸ μπόϊ, μὰ μεγαλούτσικο στὰ χρόνια, γιατὶ ἐμεῖς τὰ ἔλατα δὲν εἴμαστε σὰν τ᾽ ἄλλα δέντρα. Ἀργοῦμε νὰ μεγαλώσουμε. Θέλετε νὰ μάθετε πόσο χρονῶ εἶμαι; Μετρῆστε τὰ πλάγια κλωνάρια μου καὶ θὰ τὸ βρῆτε. Κάθε χρονιὰ κ᾽ ἕνα. Μιὰ φορὰ ὅμως καὶ ρίξουμε ρίζες, τραβᾶμε τὸν ἀνήφορο, ὁλοένα, γινόμαστε χιλιοχρονίτικα, ἁπλώνουμε « βρύσες τὰ κλαδιὰ στὸν ἀέρα », δροσολογιούμαστε μὲ τὰ σύγνεφα, πιάνουμε κουβέντα μὲ τ᾽ ἄστρα. Καὶ ἤτανε — λέει ἡ ἱστορία μας — στὰ παλιὰ τὰ χρόνια, ἦταν ἕνας γέρο-ἔλατος ψηλὸς ἴσαμε ἑκατὸ μέτρα.

Λοιπὸν κ᾽ ἐγὼ καλὰ-καλὰ δὲν ξέρω πῶς φύτρωσα σὲ κείνη τὴν κορφούλα τοῦ ἀττικοῦ βουνοῦ. Ἄνεμος, πουλί, ἄνθρωπος, ποιὸς ξέρει, ἔφερε τὸ σπόρο ποὺ μὲ γέννησε δῶ πάνου, σὲ τοῦτο τὸ ξέχωρο πλάτωμα, κ᾽ ἔτσι φύτρωσα μακριὰ ἀπὸ τ᾽ ἄλλα ἀδέρφια μου, ἀπὸ τὸ λόγγο, ποὺ μαυρολογάει δασιὸς καὶ βουΐζει σ᾽ ὅλες τὶς πλαγιὲς καὶ τὰ καταρράχια: μπούού-ούού...

Ἐλατάκι πιά, ὡς τρία μέτρα ψηλό, χαιρόμουνα τὴ ζωή, πίνοντας τὴν αὐγινὴ δροσιά, καὶ καμάρωνα τὴ λεβεντιά μου. Ἀπὸ κεῖ ποὺ ἤμουν, σὰ σκοπός, κοίταζα κάτου καὶ γύρω ὡς ποὺ ἔφτανε ἡ μπόρεσή μου. Κοίταζα τοὺς Μενιδιᾶτες νὰ δουλεύουνε σὰν προκομμένα μερμήγκια τὴ γῆς, νὰ καυγαλαντίζουνε (« χάειντε χοῦρδε, ρὲ Κόλια!), νὰ ζοῦνε. Πιὸ πέρα, τὸ Ταταΐ, τὰ Καλύβια, ὅλα τὰ χωριά, καὶ μακριά, σὰ σὲ ὄνειρο, τὴν Ἀθήνα μὲ τὴν Ἀκρόπολή της, τυλιγμένη μέσα στὴν τριανταφυλλένια γάζα τῆς ἀνατολῆς ἢ τῆς δύσης. Καὶ τότες, μὲ τὴν αὔρα ποὺ μοῦ ἦταν ἡ καλύτερη φιλενάδα, κουνοῦσα τὴν κορφή μου κ᾽ ἔστελνα χαιρετίσματα στὴν πολιτεία τὴν ὄμορφη καὶ τὴν τραγουδημένη.

Καμμιὰ φορὰ δεχόμουνα καὶ βίζιτες: κανένα ζευγαράκι ποὺ ἀνέβαινε ὡς ἐκεῖ νὰ χαρῇ τὴν ἀγάπη του ἥσυχη καὶ λεύτερη, κανέναν ὀρειβάτη, κανένα τσοπάνο μὲ τὰ πρόβατά του, Καὶ θυμᾶμαι μιὰ φορὰ ποὺ ἦρθε κ᾽ ἕνας δάσκαλος μὲ τὰ μαθητούδια του. Αὐτὴ ἦταν ἡ πιὸ παράξενη ἐπίσκεψη ποὺ μοῦ ἔγινε. Ὁ δάσκαλος ἦτανε παχύς, ξανθούτσικος, μὲ χρυσὰ γυαλιά, κ᾽ εἶχε φουσκώσει ὁ κακομοίρης ὡς ποὺ ν᾽ ἀνεβῇ κεῖ πάνου. Ἐκάθησε στὴ ρίζα μου νὰ ξεκουραστῇ καὶ γύρω-γύρω στέκονταν οἱ μαθητάδες του καὶ περίμεναν. Καὶ σὰν πῆρε ἀνάσα ὁ δάσκαλος καὶ σφούγγισε τὸν ἱδρῶτα του, ἄρχισε νὰ μὲ δείχνῃ καὶ νὰ λέῃ, νὰ λέῃ, ὅλο γιὰ μένα. Καμάρωνα ποὺ λέτε κ᾽ ἐγώ, σὰν κοῦρκος. Ὅλο καὶ παινέματα, ποὺ ἂν ἤμουν ἄνθρωπος θὰ κοκκίνιζα, ὅμως εἶμαι δεντρὶ καὶ θαρῶ πὼς θἄχα γίνει πιὸ πράσινο — σμαλτοπράσινο.

Ἔτσι, ποὺ λέτε, ἀπὸ κεῖνο τὸ σοφὸ δάσκαλο, ἔμαθα κ᾽ ἐγὼ τὴν προγονική μας ἱστορία, ἐμᾶς τῶν ἐλάτωνε: « Ἐλάτη ἡ τῆς βασιλίσσης Ἀμαλίας », σοῦ λέει ὁ ἄλλος. Τὸ σόϊ μας βαυαρέζικο, φερμένο ἀπὸ τὴν πρώτη βασίλισσα τῆς Ἑλλάδας, κείνη τὴ λεβέντισσα μὲ τὰ πράσινα μάτια, ποὺ ἀγαποῦσε τὰ δέντρα σὰν παιδιά της καὶ δάσωσε ἀπὸ δαῦτα ὅλο τοῦτο τὸ βουνὸ καὶ ἄλλα. Κ᾽ ἐρχότανε, λέει, καμμιὰ φορά,

ἀμαζόνα πάνω στ᾽ ἄλογό της, καὶ τὰ κοίταζε, καὶ ξεφώνιζε ἀπὸ χαρά, καὶ τἄδειχνε στὸν ἄντρα της τὸν κὺρ-Βασιλέα. Κι᾽ ὁ Ὄθωνας, λέει, χάϊδευε τὰ μακριά του μουστάκια, ἔσιαζε στραβὰ τὸ φέσι του καὶ τῆς ἀποκρινότανε μὲ ἀγάπη: «Μάϊνε Ἀμάλιχεν!», ποὺ θὰ πῇ: «Ἀμαλίτσα μου!»

Κ᾽ ὕστερα, ὁ δάσκαλος μὲ τὰ χρυσὰ γυαλιὰ βάλθηκε νὰ λέῃ γιὰ τὴν ἀρχαία ἱστορία τῆς «ἐλάτης», στὸν καιρὸ τῶν Ἑλλήνων, ποὺ ὁ Θεόφραστος ἔγραψε γιὰ τὸ ἔλατο λόγια ποὺ τ᾽ ἄκουγα καὶ μ᾽ ἔπιανε ταράκα: «... ἄγριον, φιλόψυχον, οὐ δεχόμενον θεραπείαν, ἰσχυρόν, παλίσκιον, ἀείφυλλον, φυόμενον ἀπὸ σπέρματος μόνον, αὐξητικὸν εἰς μῆκος...» Νὰ πῶ τὴν ἀλήθεια, στὴν ἀρχὴ κ᾽ ἐγὼ δὲν τὰ καταλάβαινα. Μοῦ φάνηκαν σὰν τ᾽ ἀρβανίτικα, ποὺ λέγαν οἱ Μενιδιᾶτες ἅμα σκαρφαλώνανε κεῖ πάνου («ἐδὲ παράνομο ὑλοτομία, ρὲ Μῆτρο!»), κ᾽ ἔτρεμα τότες ἀπὸ τὸ φόβο μου, γιατὶ νόμιζα πὼς τώρα-δὰ θὰ σηκώσουν τὰ τσεκούρια νὰ μὲ κόψουνε σύρριζα...

Ὅμως ὁ δάσκαλος δὲν εἶχε κακὸ σκοπό, κι᾽ ἅμα ξήγησε τὰ λόγια του καὶ τέλειωσε τὸ μάθημα γιὰ λόγου μου, εἶπε πὼς τὰ δέντρα εἶναι «δώρημα τοῦ Θεοῦ» καὶ «οἱ ἄνθρωποι πρέπει νὰ τ᾽ ἀγαποῦν καὶ νὰ τὰ προστατεύουν». Πῆρε ἔπειτα τὰ σολητάρια του καὶ κατηφόριζαν τραγουδώντας ἕνα παλιὸ τραγούδι:

Τὸ δάσος δροσᾶτο
ἐδῶ μειδιᾷ,
στὰ δέντρ᾽ ἀποκάτω
κοιμᾶται σκιά...

Κ᾽ ἐγὼ ἀπόμεινα ἔτσι, νὰ χαίρομαι πάλι τὴ μοναξιά μου, σὰν πυργοφύλακας τοῦ παλιοῦ καιροῦ.

Μιὰν ἄλλη φορά, ἦρθε καὶ στάθηκε μπροστά μου ἕνας βλάχος μὲ ταγάρι κ᾽ ἕνα πλατὺ μαχαίρι. Ἐμένα πάλι ἄρχισε νὰ τρέμῃ τὸ κατακάρδι μου. Ὁ βλάχος μὲ κοίταζε ἀπὸ δῶ, ἀπὸ κεῖ, μὲ πασπάτεψε ἀπ᾽ ὅλες τὶς μεριὲς καὶ εἶπε: «Ἄειντε, μωρὲ νιάνιαρο, πότε θὰ κάνῃς κ᾽ ἐσὺ λατόπισσα;» Ὕστερα, μὲ παράτησε, ἀνηφορίζοντας γιὰ τ᾽ ἄλλα ἔλατα.

Ἔτσι περνούσαν τὰ χρόνια μου: Μὲ τοὺς ἀνθρώπους καμμιὰ φορά, μὲ τὰ πουλιὰ συχνότερα. Ἄχ, καὶ ρχόντουσαν κάθε

βράδυ νὰ κλαρώσουνε μέσα στὴ φυλλωσιά μου πουλιὰ-πουλάκια τοῦ Θεοῦ, ὅλο τιτιβίσματα καὶ τσιμπίματα κι ἀγάπες. Καὶ πιὸ πολὺ κεῖν᾽ οἱ ξανθοὶ κατσουλιέρηδες, ποὺ τὴν αὐγούλα, μὲ τὸν Ἥλιο, ξυπνούσανε, βγάζανε τὸ κεφάλι τους ἀπὸ τὴ φτερούγα, καὶ τινάζονταν σαΐτες ψηλά, ὅλο καὶ σέρνοντας στὸν καταγάλανο οὐρανὸ τὸν κελαϊδισμό τους. Ἐγὼ τἄβλεπα καὶ καμάρωνα, σὰ νἄηταν παιδιά μου ποὺ πηγαίνανε στ᾽ ἀγγελούδια χαιρετίσματα, μαντατοφόροι δικοί μου.

Κι᾽ ὅταν πάλι, τὸ χειμῶνα, ἔπεφτε τὸ πρῶτο χιόνι, μὲ πασπάλιζε ψιλὸ-ψιλό, καὶ τότες ἔπαιρνα ἄλλην ὁμορφιά, ντυνόμουνα σὰ νεράϊδα μὲ τὸ μαγνάδι της ἕτοιμη νὰ χορέψῃ, νὰ χορέψῃ... Τί τὰ θέ-

λετε, ζοῦσα ὡραῖα ἐγὼ κεῖ πάνου, στὴν Πάρνηθα!...

Ὅμως νά, τὴν περασμένη βδομάδα, τὸ κακὸ ποὺ φοβόμουνα δὲν τὸ γλύτωσα: Ὁ ἴδιος ἐκεῖνος βλάχος μὲ τὴν κάπα καὶ τὸ ταγάρι ἦρθε πάλι, στάθηκε μπροστά μου καὶ μὲ ἀγριοκοίταζε. Αὐτὴ τὴ φορὰ δὲν ἤτανε μόνος. Εἶχε φέρει κ' ἕνα παιδὶ μαζί του — μπορεῖ τὸ παιδί του, ποιὸς ξέρει — γιὰ νὰ τοῦ δώσῃ... μάθημα. Κρατοῦσε ἕνα μεγάλο τσεκούρι κ' ἕνα πριόνι, ποὺ ἄστραφτε στὸν ἥλιο, ἀκονισμένα: Ἡ δεντρίσια ψυχή μου ἄρχισε νὰ τρέμῃ. Μανούλα μου, εἶπα, χάθηκα! Τώρα πιὰ δὲν τὴ γλυτώνω.

Ὁ βλάχος ἔριξε γύρω ματιὲς γεμάτες ὑποψία καὶ μουρμούρισε στὸ παιδί:

— Ρὲ Κόλια, κοίταζε νὰ μὴν ἔρχεται κανένας δασοφύλακας.

Καὶ τὸ παιδὶ ἀπάντησε πὼς πάει νὰ σταθῇ πιὸ ψηλά, καραούλι.

Ὕστερα ὁ βλάχος ἔφτυσε στὶς χοῦφτες του, πῆρε τὸ τσεκούρι, στηλώθηκε κατὰ γῆς, «χάϊ!», καὶ χτύπησε μιὰ τὸ κορμί μου, λίγο πιὸ πάνω ἀπὸ τὴ ρίζα. Ὡς στὸ μεδούλι μου, ὡς στὴν ψύχα τὴν ἔνιωσα κείνη τὴ χτυπιά, κι' ἀμέσως τὴν ἄλλη, καὶ τὴν ἄλλη, ποὺ ἔκανε σύγκορμο τὸ εἶναι μου, ὁλάκερη τὴ φυλλωσιά μου, νὰ θρασομανάῃ καὶ νὰ λαχταρίζῃ... Καὶ σωριάστηκα χάμου μακρύ, τρεῖς - τέσσερις ὀργυὲς ἔλατο.

Μὰ ζοῦσα ἀκόμα — ζῶ ὡς στὰ σήμερα, γιατὶ ἐμεῖς τὰ δέντρα καὶ κομμένα κρατιόμαστε ἀκόμα στὴ ζωὴ πέντε, δέκα μέρες, πεθαίνουμε σιγὰ - σιγά, ὡς νὰ ξεραθῇ μέσα μας ὅλος ὁ χυμός.

Τὸ παιδί, ὁ Κόλιας, κατηφόρισε πάλι. Μὲ πήρανε οἱ δυὸ καὶ μὲ πήγανε σέρνοντας πιὸ κάτου, σ' ἕνα μονοπάτι. Ἐκεῖ εἶχαν ἕνα γάϊδαρο, καὶ τὸν εἶχαν φορτώσει μὲ ἄλλα τρία ἀδέρφια μου, μικρότερα ὅμως ἀπὸ μένα. Μὲ βάλανε καὶ μένα πάνου, μὲ δέσανε σφιχτὰ στὸ σαμάρι καὶ μὲ κουβάλησαν στὸ χωριό. Ἀπὸ κεῖ, δυὸ ὧρες νύχτα, μὲ φέρανε στὴν Ἀθήνα.

Τρεῖς μέρες φιγουράριζα σ' ἕνα μεγάλο δρόμο, στὴν πόρτα ἑνὸς μαγαζιοῦ ποὺ πουλοῦσε λουλούδια, βάζα καὶ γλάστρες μὲ ὡραῖα φυτά... Χριστέ μου, τί πολυκοσμία! Τί σαματᾶς! Κεῖνα τ' ἀμάξια, ποὺ τἄβλεπα καμμιὰ φορὰ ἀπὸ τὴν κορφή μου κάτου στὸν κάμπο, νὰ γλιστροῦν ἀπάνω στοὺς ἄσπρους δρόμους μαῦρα σὰ μεγάλα σκαθάρια καὶ νὰ χάνωνται σὰ δαιμονισμένα — περνοῦσαν τώρα ἀπὸ κοντά μου ξεφυσώντας καὶ οὐρλιάζοντας σὰν τσακάλια... Ὁ ἀέρας ἐδῶ μύριζε ἀπὸ μπενζίνα, ἀπὸ τὶς μυρουδιὲς τῶν κυριῶν, βρωμοῦσε ἀνθρωπίλας... Παιδάκια στεκόνταν μπροστά μου καὶ μὲ κοίταζαν σὰ χαζά. Μερικὰ μοῦ τραβοῦσαν κιόλας κανένα κλαδάκι. Οἱ μεγάλοι μοῦ ρίχνανε μιὰ ματιὰ βιαστική. Ἕνας κύριος μὲ γένεια εἶπε σ' ἕναν ἄλλο, ξουρισμένο:

— Ὁρίστε, κύριε! Ἔλατα! Τὸ ξενικὸ ἔθιμο, τὸ δέντρο τῶν Χριστουγέννων.

— Τώρα πιὰ τὸ ἔθιμο ἔγινε καὶ δικό μας.

— Κακῶς! κάκιστα! φώναξε ὁ γενᾶτος ἀγαναχτισμένος. Ἔτσι δὲ θὰ μείνῃ ἔλατο στὴν Ἑλλάδα... Ἐγὼ θὰ γράψω στὴ...

Κι' ἀνάφερε τὸ ὄνομα μιᾶς ἐφημερίδας, ποὺ ἅμα τ' ἄκουσε ὁ ἄλλος σούφρωσε τὰ χείλη του κοροϊδευτικά. Ὅμως ἐκεῖνος ποὺ φοβέρισε νὰ γράψῃ δὲν εἶδε τὴ γκριμάτσα, κι' ἐξακολούθησε νὰ λέῃ ἐναντίον «τῶν ἁρμοδίων, ποὺ ἂν δὲν ἦταν ὅλοι τους κούτσουρα...»

— ... δὲ θ' ἄφηναν νὰ κόβωνται τοῦτα, συμπλήρωσε ὁ ἄλλος. Ὡστόσο, νὰ γράψῃς.

Καὶ χαμογέλασε πάλι.

Ἔτσι, προσπέρασαν αὐτοὶ γιὰ νὰ ρθοῦν ἄλλοι, κι ἄλλοι.

Μέσα σ' ἐκεῖνο τὸ θόρυβο, στὰ φῶτα, στὶς φωνές, ἄρχισα πιὰ νὰ ζαλίζουμαι. Ἔλεγα, δὲ βρίσκεται ἕνας χριστιανὸς νὰ μὲ πάρῃ ἀπὸ δῶ νὰ ἡσυχάσω!

Πολλοὶ μὲ κοίταξαν, μερικοὶ μὲ παζάρεψαν, καὶ μὲ ἀγόρασε μιὰ Κυρία.

Ἡ Κυρία ἤτανε ψηλή, νέα, ὄμορφη, τυλιγμένη σὲ πανωφόρι γουνένιο ποὺ τῆς ἔπιανε ὡς στὰ πόδια. Ἀπὸ τ' αὐτιά της κρεμόντανε σκουλαρίκια, καθαρὰ σὰ δυὸ στάλες νεροῦ ποὺ φωτόπαιζαν — ἕνα θάμπος! Ἡ Κυρία στέκεται μπροστά μου, μὲ κοιτάει, βγάζει τὸ γάντι, χαϊδεύει τὰ σταυρωτὰ κλαδιά μου, δοκιμάζει, λές, τὴ σκληράδα μου, τὴ φρεσκάδα μου.

Ὁ ἀνθοπώλης πετιέται ἔξω κι ἀρχίζει νὰ κουνιέται ὅλο καμώματα καὶ ρεβερέντσες καὶ περᾶστε μέσα, Κυρία Τάδε, τόσον

GOYA

Ο ΚΟΛΟΣΣΟΣ (ΧΑΛΚΟΓΡΑΦΙΑ, ΑΚΟΥΑΤΙΝΤΑ)

καιρὸ ἔχουμε νὰ σᾶς δοῦμε, Κυρία μου, ἔχουμε κι᾽ ἄλλα μέσα, καλύτερα, μεγαλύτερα... περᾶστε!... περᾶστε!...

— Αὐτὸ καλὸ εἶναι, λέει ἐκείνη καὶ δὲ θέλει πολλὰ λόγια. Νὰ τὸ στείλετε σπίτι.

Δὲ ρωτάει τὴν τιμή, μόνο δίνει τὴν κάρτα της καὶ φεύγει. Φεύγει μὲ τ᾽ ἁμάξι της, ποὺ ὁ σωφέρης στέκει στὴν πόρτα μὲ τὸ κασκέτο στὸ χέρι.

Ἄχ, τί εὐγενικιὰ Κυρία! Θὰ ἤθελα νὰ τῆς κουνήσω ὅλα μου τὰ χέρια καὶ νὰ τῆς πῶ: Ἀντίο! Ἀντίο!...

Καὶ νά με γὼ τώρα μέσα σὲ μιὰ μεγάλη σάλα — Παναγία μου! — ὅλο θαμαστὰ πράματα, νὰ σαστίζῃ τὸ πνέμα σου. Τοῦτα τὰ ἔπιπλα, ποὺ μυρίζουνε καρυδιά, ἔβενο, σιδερόξυλο κι᾽ ἄλλα, εἶναι ἀπὸ ἀδέρφια μου ἄλλης λογῆς, ποὺ κόπηκαν ποιὸς ξέρει πότε — ὅμως ἐγὼ τὴ γροικάω τὴν ψυχή τους, φερμένη ἀπὸ μακρυνοὺς λόγγους, ἀλλότριες δασοτοπιές. Τήρα, τήρα! λέω... Στὰ ἔπιπλα πάνου εἶναι καλοστρωμένα βελοῦδα, μεταξωτά, στόφες. Σ᾽ ἕνα μάρμαρο βρίσκεται ἕνα ὄμορφο κουτὶ ἀπὸ μυρουδᾶτο ξύλο, σαντάλ. Στοὺς τοίχους κρέμονται κάδρα μὲ πολιτεῖες, χωριά, θάλασσες, σὰν ἐκείνη ποὺ ἀγνάντευα ἀπὸ τὴν κορυφή μου. Εἶναι κι᾽ ἄλλα κάδρα μὲ ὡραῖες γυναῖκες κι᾽ ἄντρες, ποὺ μὲ κοιτᾶνε παράξενα ἢ λυπημένα μέσ᾽ ἀπὸ τὶς χρυσὲς κορνίζες τους.

Λοιπόν, νά με στὴ μέση τῆς σάλας, κάτου ἀπὸ τὸν πολυέλαιο. Τὰ χέρια τῆς Κυρίας καὶ τοῦ Κυρίου μὲ στολίζουν ὁλόενα. Ἀνοίγουν κάτι μεγάλα χάρτινα κουτιά, βγάζουν χρυσόχαρτα, τρέμουσες, πούλιες, φαναράκια ἀπὸ χρωματιστὸ χαρτί, βγάζουνε παιγνίδια, καραγκιόζηδες, κοῦκλες, καὶ τὰ κρεμοῦν ἀπὸ τὰ κλαδιά μου. Κολλᾶνε στὶς μασκάλες μου κεριά, κόκκινα, κίτρινα, οὐρανιά, καὶ νά με τώρα ποὺ λάμπω σὰν οὐρανὸς μὲ τ᾽ ἄστρα.

Ἀπὸ τὴν ἀνοιχτὴ πόρτα κοιτάω τὸν ἑαυτό μου σ᾽ ἕνα μεγάλο καθρέφτη, στὸ «χώλ», καὶ καμαρώνω. Νά γαμπρός! λέω. Καὶ δὲ μὲ πονᾶνε πιὰ οἱ πληγὲς ποὺ μοῦ ἄνοιξε τὸ τσεκούρι, δὲν τὶς νιώθω, μόνο παρακαλάω νὰ βαστάξῃ τούτ᾽ ἡ ζωὴ ἕναν αἰῶνα.

— Τώρα ν᾽ ἀνοίξουμε τὴν καμαρούλα του νὰ ἰδῇ, λέει ἡ Κυρία στὸν ἄντρα της.

— Νὰ κοιτάξω πρῶτα ἂν κοιμᾶται, ἀπαντάει ὁ Κύριος, καὶ πάει ἀκροπατώντας στὸ βάθος τῆς σάλας, ποὺ εἶναι μιὰ ἄλλη πόρτα, τὴν ἀνοίγει καὶ στήνει αὐτί.

— Κωστάκη; λέει σιγά, Κωστάκη;... Κοιμᾶσαι;

— Ὄχι, μπαμπᾶ, ἀκούεται μιὰ φωνούλα ἀδύναμη, παιδιάτικη.

— Νὰ τὸ χαρῶ ἐγὼ τὸ πουλάκι μου, λέει ἡ Κυρία, νὰ τὸ χαρῶ, ποὺ ἔγειανε πιὰ καὶ δὲ θὰ πίνῃ πικρὰ γιατρικά... τὸ ἀγοράκι μου!... Καὶ τρέχει, τεντώνει διάπλατη τὴν πόρτα καί:

— Κοίτα! λέει, κοίτα τὸ Δέντρο σου! Αὔριο εἶναι Χριστούγεννα, χρυσό μου!... Νά, ὅπως τὄθελες... Θὰ καλέσουμε ὅλα τὰ παιδάκια, τοὺς φίλους σου. Ἔτσι δὲν εἶπες;

— Καὶ θ᾽ ἀνάψετε ὅλα τὰ κεριά, μαμᾶ, ἔ;

— Ὅλα, καναρίνι μου!

Γίνεται μιὰ στιγμὴ σιωπή.

Ἡ Κυρία καὶ ὁ Κύριος στέκουν δεξιὰ κι᾽ ἀριστερὰ στὴν ἀνοιχτὴ πόρτα, ἀφήνοντας τόπο νὰ ἰδῇ ὁ Κωστάκης. Καὶ κεῖνος εἶναι ἕνα ὄμορφο ἀγοράκι, μὲ ξανθὲς μποῦκλες κ᾽ ἕνα προσωπάκι χλωμούτσικο, μὲ μάτια μεγάλα καὶ ἥμερα σὰν τῶν χελιδονιῶνε.

— Μαμᾶ, ἐγὼ εἶμαι καλὰ τώρα, λέει. Δὲ μὲ πονάει πιὰ τίποτα... Αὔριο ποὺ θὰ ρθοῦν τὰ παιδιά, θὰ κατεβῶ ἀπὸ τὸ κρεβάτι καὶ θὰ μπῶ... ναί, θὰ μπῶ στὴ σάλα... Μὰ θέλω καὶ τὸν Παναγιώτη... Νὰ ρθῇ κι᾽ ὁ Παναγιώτης!... Μπαμπᾶ, ἐγὼ τὸν ἀγαπάω τὸν Παναγιώτη!..

— Ναί, ἀγόρι μου.

Ἀπόψε εἶναι Χριστούγεννα.

Οἱ καμπάνες σημαίνουν, κ᾽ οἱ ἦχοι τους ξεφεύγουν καὶ φτερουγίζουν σὰν πουλιὰ στὸν ἀέρα.

Ὁ Οὐρανὸς εἶναι ὁλάκερος ἕνας ἀρχάγγελος εὐχαριστίας, ἡ Γῆ μιὰ γυναίκα γονατισμένη σὲ δέηση, ἡ Θάλασσα μιὰ μελωδία.

Δὲν εἶμαι πιὰ τὸ φτωχὸ ἐλατάκι τῆς Πάρνηθας. Ἀπόψε ἀστράφτω ὁλάκερο σὲ τούτη τὴν ἀρχοντικιὰ σάλα, μ᾽ ὅλα μου τὰ κεριὰ ἀναμμένα, μ᾽ ὅλες τὶς πούλιες μου,

τὰ χρυσά μου γνέματα, μ᾽ ὅλη μου τὴ χριστουγεννιάτικη δόξα! Νά με, παιδιά, στὴν ἀποθέωσή μου! Πλησιᾶστε, ἐλᾶτε νὰ πάρετε τὰ δῶρα σας ἀπὸ τὰ χέρια τῆς εὐγενικῆς Κυρίας, ποὺ εἶναι ντυμένη σὰ βασίλισσα καὶ τὸ πρόσωπό της λάμπει.

Κ᾽ εἶναι ὅλα ἀρχοντόπαιδα, μὲ ζεστά, ὄμορφα φορεματάκια, ἀγοράκια, κοριτσάκια, ποὺ γελοῦν καὶ κροτοῦν τὰ χεράκια, κ᾽ ἔχουνε στὴ μέση τὸν Κωστάκη, τὸ χαϊδεμένο, ποὺ εἶν᾽ ἀκόμα χλωμούτσικος, γιατί, νὰ ξέρετε (τ᾽ ἄκουσα νὰ τὸ λέῃ ἡ μητέρα του), «τὸ παιδάκι μου πέρασε κάτου ἀπὸ τὸν ἴσκιο τοῦ Χάρου!...»

Ἄξαφνα, ὁ Κωστάκης βάζει μιὰ φωνούλα:

—Ὁ Παναγιώτης;!...Ποῦ εἶναι ὁ Παναγιώτης;! Θέλω τὸν Παναγιώτη!...

Ἡ Κυρία ζαρώνει τὰ φρύδια, ὅμως ὁ Κύριος χαμογελᾷ καὶ λέει:

—Λοιπόν, καλά. Ἀφοῦ ἐπιμένεις, θὰ πάω ἐγὼ νὰ στόνε φέρω.

Καὶ φεύγει, πάει στὸ βάθος τοῦ σπιτιοῦ.

Σὲ λίγο ξανάρχεται, κρατώντας ἀπὸ τὸ χέρι ἕνα παιδί, μὲ χωριάτικο κοκκινομάγουλο πρόσωπο (ξέρω ἐγὼ ἀπὸ τέτοια), ὀρθὸ κούτελο, —ἕνα ξένο πρᾶμα. Εἶναι ξεσκούφωτος, φορεῖ ἀπὸ τὸ λαιμὸ ἴσαμε τὰ πόδια τὴν ἄσπρη ποδιὰ τῆς κουζίνας, καὶ κοιτάει σαστισμένος γύρω ὁ ὑπηρετάκος. Χαμογελάει χαζά, «ἔλατο!» λέει, καὶ κάνει νὰ μοῦ ἁπλώσῃ τὰ χέρια. «Βρέεέ, ὁ Παναγιώτης, συλλογίζομαι, ὁ Παναγιώτης ἀπὸ τὸ Κατσιμίδι! Τσὲ μπέν, βρὲ Παναγιώτ᾽;» Θέλω νὰ τοῦ κουνήσω κ᾽ ἐγὼ τὰ πράσινα χέρια μου, ὅμως δὲ μπορῶ, μὰ στέκω φχαριστημένος ποὺ εἶδα κι᾽ ἕναν δικό μας μέσα στὴ σάλα.

Καὶ ἡ γιορτὴ τραβάει ἔτσι τοῦ μάκρου. Τὰ παιδιὰ μοιράζονται τὰ δῶρα, παίρνει κι ὁ Παναγιώτης τὸ δικό του (ἕνα Φασουλῆ ποὺ βαράει τὰ τάσια), κ᾽ ὕστερα, τόνα μὲ τ᾽ ἄλλο, φεύγουνε τὰ παιδάκια μὲ τοὺς γονιούς τους ἢ μὲ τὶς μπόνες τους.

Τώρα ἐγώ, ποὺ ἤμουν ἕνα ἐλατάκι στὴν Πάρνηθα, στέκω μονάχο, στὴν ἔρημη σάλα, στολισμένο ἀκόμα μὲ τὰ χρυσόχαρτα, καὶ καρτερῶ ὑπομονετικὰ τὴ μοῖρα μου. Γιατὶ ξέρω τί μὲ περιμένει: Ἡ φωτιά. Σὲ κανένα τζάκι θὰ καῶ, σὲ κανένα φοῦρνο, οἱ φλόγες θὰ μὲ τυλίξουνε καὶ θὰ μὲ φᾶνε. Ὅμως συλλογιέμαι πὼς ἔκανα τόσες παιδιάτικες ψυχοῦλες εὐτυχισμένες, καὶ δὲν παραπονιέμαι.

«Ὃν φιλοῦσι θεοί, θνήσκει νέος» ἔλεγε κάποτε κάποιος ἀνήμπορος, ποὺ ἐρχότανε ἀπὸ τὰ χαμηλὰ καὶ καθότανε στὴ ρίζα μου νὰ πάρῃ ἀνάσα.

ΣΤΕΦ. ΔΑΦΝΗΣ

Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΧΑΡΑΚΤΙΚΗ

Μ. ΖΑΒΙΤΣΙΑΝΟΣ ΓΥΜΝΟ (EAU - FORTE)

DE PROFUNDIS

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Ὦ θεῖες μορφές, ποὺ δάφνη στέφει αἰώνια
τὰ μέτωπά σας, κι᾽ ἡ ἄφθαρτή σας δόξα
λαμποκοπάει πάνω ἀπ᾽ τ᾽ ἀνθρώπινα ἔργα
ποὺ στήνει ὁ πλοῦτος καὶ συντρίβει ὁ χρόνος.
Ἂς ἠμποροῦσε ὁ πόθος ποὖχει κάψει
τὴ νιότη μου ὅλη γιὰ τὸ θεῖο σας στῖχο,
πνοὴ στὸ δύσκολο ἔργο νὰ μοῦ δώσει.
Ὦ Δάντη, ποὺ πικρότατη ἐξορία
καὶ ὑποταγὴ τόσο σκληρὴ στὸ πνεῦμα
εἶχε τὴν ὄψη σου ἔτσι ἐξαϋλώσει
κάτω ἀπ᾽ τὴ σκοτεινή σου αἰώνια δάφνη,
ποὺ βλέποντάς σε οἱ ἀνθρῶποι ψιθυρίζαν
ριγώντας: «Τοῦτος γύρισε ἀπ᾽τὸν Ἅδη!»,
ἐμψύχωσέ με, ὦ θεῖε, ὅπως ἐσένα
ἡ σκιὰ τοῦ Βιργιλίου, ὅταν μὲ φρίκη
πισωδρομοῦσες μὲς στὸ μαῦρο δάσος,
μπροστὰ στὰ τρία συχαμερὰ θηρία,
ὅπου ἡ γενιά μου ὡσὰν θεὸν λατρεύει.
Δόσ᾽ μου κάτι ἀπ᾽τὴ φλόγα τῆς ψυχῆς σου,
ὅπου γενναία μὲς τὴν πύλη τοῦ Ἅδη
διάβη κάτω ἀπ᾽ τὰ μαῦρα ἐτοῦτα λόγια:
«Ἀφίστε κάθε ἐλπίδα ὅσοι περνᾶτε!».
Δόσμου κάτι ἀπ᾽ τὴ θεία ἀγνότητά σου,
ὅπου στοὺς οὐρανοὺς ἐστάθηκε ἄξια
μαζὶ μὲ τ᾽ ἄσπρα Χερουβεὶμ νὰ ὑμνήσῃ
— μέσα σὲ πορφυρὲς γιρλάντες ρόδων
ποὺ ἀνάβανε ὡς ρουμπίνια — τὴν αἰώνια
πηγὴ κάθε ἀρετῆς καὶ ἀθάνατου ἔργου.
Πόνεσα τόσο μὲ τὰ δακρυσμένα
τὰ πλάσματά σου, ὦ Δάντη, ὅσο ποτέ μου
δὲν πόνεσα μπρὸς στῆς ζωῆς τὸ δρᾶμα.
Δάκρυα θερμὰ στὰ μάγουλά μου ἀπάνω
κυλήσανε, στῆς νιότης μου τὰ χρόνια,
διαβάζοντας γιὰ τὶς ψυχὲς ποὺ σέρνει
ὁ ἀγέρας τοῦ χινόπωρου ὡς ψαρόνια,
μαζὶ τὴν ἄθλια μοῖρα νὰ ὑπομένουν,
γιατὶ ἔνοχος στὴ γῆ τὰ ἐφλόγισε ἔρως.
Κι᾽ ὅπως ἐσὲ μπροστὰ σὲ τέτοιο πόνο,
μ᾽ ἔχει λιγίσει ὁ οἶκτος κι᾽ ἔπεσα ὅμοια:
«ὅπου σωριάζεται ἄψυχο ἕνα σῶμα».
Νιώθω βαρὺ τὸ ἔργο αὐτὸ ποὺ ἀστράφτει
καθάρια μὲς τὰ βάθη του ἡ ἀλήθεια,
ὅπως θαλάσσια πέτρα στὴ γαλήνη.
Κι᾽ ἡ λύρα μου ποὺ ἁρμονικὰ ἀντηχοῦσε
τῆς κουρασμένης μου ψυχῆς τὴ θλίψη,
ἢ λόγια ποὺ τὴ δείλια τῆς καρδιᾶς μας
δείχνουν ἂν μᾶς χτυπάει ἐνάντια μοῖρα,
τέτοιους σκοποὺς νὰ δώσῃ θὰ μπορέσῃ;
Τέτοιους σκοποὺς ὅπ᾽ ἀντηχοῦν σὰν τόξου
νευρὴ ἀπ᾽ ὅπου ξέφυγε τὸ βέλος,
ὡσὰν κατάρτι ποὺ ὅλο τρίζει ὡς γέρνει
κοντὰ στὸ κῦμα, ποὺ χτυπάει μὲ λύσσα
τὸ ἔρμο καράβι, ἢ τὸ βουνήσιο ἐλάτι,
ποὺ γύρω φέγγει ὁ ἔναστρος αἰθέρας,
κι᾽ ὅμως σὰν ἔρθῃ ἡ θύελλα ποὺ ξεχύνει
δεντρογαλιὲς στὰ δασωτὰ φαράγγια,
τὸ σπάει ἀπὸ τὴ ρίζα, κι᾽ ὅπως πέφτει,
βογγάει τὸ δάσος ὅλο ὡσὰν νὰ κλαίῃ
νεκρὸ ἕναν ἥρωα σὲ τιτάνιο ἀγῶνα.
Ἡ τόνους ποὺ γεμίζουνε γαλήνη
ἔτσι ὅπως ἀπάνω ἀπ᾽ τὰ συντρίμια
τοῦ δάσους, τὰ γαλάζια ἀχνίζουν φέγγη
τῆς θείας αὐγῆς καὶ μὲς τὴν κρύαν αὔρα,
ὅπου εὐωδᾶ τοῦ ἐλάτου τὸ ρετσίνι.
σφυράει ὁ μαῦρος κότσυφας καὶ τρέχει
ἤρεμο μὲς τὶς πέτρες τὸ ρυάκι.
Θάρρος μ᾽ ἔχει γεμίσει τούτη ἡ νύχτα,
γιατὶ ὡς τὰ βλέφαρά μου ἔκλεισε ὁ ὕπνος,
εἶδα σ᾽ ἕνα λιβάδι μέσα, ἡ χλόη,
ποὺ ὡσὰν τριμμένο ξάστραφτε σμαράγδι,
μιὰ θεία μορφὴ ποὺ ἐφέγγανε ἀσημένια
στὸ μετωπό της τῆς ἐλιᾶς τὰ φύλλα,
καὶ τρία ἀστέρια ἑνώνανε τὸ φῶς τους
γύρωθε ἀπ᾽ τὸ ξανθό της τὸ κεφάλι.
Ἡ ὀμορφιὰ χαμογελοῦσε αἰώνια
στὸ πρόσωπό της, ποὺ μοῦ φάνηκε ὅμοιο
μὲ τῆς γυναίκας ποὺ μοῦ γέμισε ὅλη
τὴν παιδικὴ ἐποχὴ μ᾽ ἀθῶα ἀγάπη.
Κι᾽ ἤτανε τόση ἡ λάμψη τῶν ματιῶν της,
τόσο στὰ χείλη ἀθῶο τὸ χαμογέλιο,
ὅπως τὴν ἐποχὴ ποὺ ἐρωτευμένος
τὴν ἅρπαξεν ἀπὸ τὸν κόσμο ὁ Χάρος.
Δίχως μιλιά, χαμογελώντας μόνο,
μὲ κύτταξε καὶ μπρὸς σ᾽ αὐτὴ τὴ λάμψη,
ἔνιωσα τόση μέσα μου εὐφροσύνη
ποὺ ξέσπασα σὲ δάκρυα εὐτυχισμένα.

Γ. ΣΤΑΥΡΟΠΟΥΛΟΣ

ΠΑΡΑΜΕΡΕΣ ΖΩΕΣ

ΔΙΗΓΗΜΑ

Τι ΤΡΑΒΗΞΕ ἡ Φρόσω, ὅσο νὰ τελειώσει αὐτὸ τὸ συνοικέσιο, ἕνα Θεὸς τὸ ξέρει. Ἐφτυσε αἷμα, ποὺ λέει ὁ λόγος. Ἀδύνατο νὰ δεχτεῖ ὁ γαμπρός. Μπρὲ καλέ μου, μπρὲ κακέ μου... Ἀδύνατο! Κι' ὁ ἄντρας της, κι' ἐκεῖνος σύμφωνος. «Ὄχι», κι' αὐτός. Τοῦτος μάλιστα τὴν κατσάδιαζε κιόλας. Ὅσα δὲν τῆς εἶχε εἰπωμένα στὰ τέσσερα χρόνια τῆς παντρειᾶς τους, τῆς τἄψαλλε τώρα χῦμα.

— Μὰ γιατί, παιδί μου Δημητρό, τὸν καλόπιανε αὐτή. Κακὴ εἶναι, μαθές, ἡ Καίτη; Ποῦ θὰ βρεῖ καλύτερη γυναῖκα ὁ Τζώρτζης; Ν' ἀποκατασταθεῖ κι' αὐτὴ ἡ δόλια, ποὺ ἔφαγε τὴ ζωή της νὰ δουλεύει ἀπὸ τὰ δεκάξη της χρόνια. Ἀλλὰ κι' ὁ Τζώρτζης ὁ καημένος, γιατί νὰ μὴν ἔχει κι' αὐτὸς ἕνα δικό του ἄνθρωπο σὰ θὰ τὸν βροῦν τὰ γεράματα; Ἔτσι μαγκούφης θὰ μείνει, νὰ ψοφήσει ἔρημος σὲ μιὰ κόχη σὰν τὸ σκυλί;

Κι' ὁ Δημητρός, ἀφοῦ τὴν ἄφησε νὰ λέει, νὰ λέει, στὸ τέλος ἔμπηξε τὶς φωνές:

— Τὸ ξέρεις πὼς ἔχεις τρελαθεῖ; Δὲ μοῦ λὲς τί σοῦ κατέβηκε νὰ τὰ βάλεις μὲ τὸ Τζώρτζη; Δὲν καταλαβαίνεις πὼς τὸν στενοχωρεῖς τὸν ἄνθρωπο; Σήμερα τὸν βρῆκα σὲ κατάσταση ἀπελπισίας. Τί εἶσαι σύ; Ἔπειτα δὲν εἶπαμε νὰ πάψει αὐτὴ ἡ κουβέντα; Γιατί ἐπιμένεις!

— Τὸν στενοχωρῶ!... Καλὲ τί μᾶς λές... Ἀκοῦς τὸν στενοχωρῶ... Ἀμ' ἔλα ποὺ στενοχωριέμαι κι' ἐγώ, νὰ ξέρω πὼς θὰ τὸν ἔχω στὴν καμπούρα μου εἰς αἰῶνα τὸν ἄπαντα.

— Ὥστε γιὰ νὰ τὸν ξεφορτωθεῖς...

— Ἀμὲ γιὰ τί ἄλλο; Βέβαια γιὰ νὰ τὸν ξεφορτωθῶ. Ἡ δὲ σοῦ φαίνεται ἀρκετὴ δικαιολογία;

Κι' ἡ Φρόσω ἄφησε πιὰ νὰ ξεσπάσουν ὅσα κρατοῦσε μέσα της ἀπὸ τὴν ἡμέρα τοῦ γάμου της.

— Ἀκοῦς ἐκεῖ... Ἐγὼ ὅμως δὲ στεφανώθηκα δυὸ ἄντρες... Οὔτε ἔχω σκοπὸ νὰ τὸν γεροκομίσω... Ἐδῶ ξεβαρυέται κανεὶς τὸ γονιό του, καὶ θἄχω τὸ Τζώρτζη... Ἀπὸ ποῦ κι' ὡς ποῦ...

Καὶ σταμάτησε.

— Τέλειωσες; τὴ ρώτησε ἥσυχα ὁ ἄντρας της. Ἂν τέλειωσες, νὰ πῶ κι' ἐγὼ δυὸ λόγια.

— Τὰ ξέρουμε, τὰ ξέρουμε αὐτὰ ποὺ ἔχεις νὰ πεῖς. Μὰ ἐγὼ δὲν τὴν ὑποφέρω πιὰ αὐτὴ τὴ συμβίωση. Ἐπιτέλους, ἔχω κι' ἐγὼ λόγο ἐδῶ μέσα. Κάτι προσφέρω κι' ἐγώ, ὥστε νὰ μπορῶ νὰ λέω τὴ γνώμη μου... Ἔπειτα, νἄτανε καὶ κανένα σπουδαῖο πρόσωπο... Ἀλλὰ νὰ μᾶς κάνει κι' ὁ Τζώρτζης τὸ δύσκολο, πάει πολύ. Ἡ Καίτη εἶναι πολὺ καλύτερη του... Δὲ βλέπει τὰ μοῦτρα του στὸν καθρέφτη!

— Σὰ δὲ ντρέπεσαι, καημένη γυναῖκα, νὰ μιλᾶς ἔτσι γι' αὐτὸ τὸ λαμπρὸν ἄνθρωπο...

— Τίποτα.. Τίποτα.. Ἡ νὰ παντρευτεῖ, ἢ νὰ μᾶς ἀδειάσει τὴ γωνιά. Ἕνα κι' ἕνα κάνουν δυό. Κι' οὔτε μ' ἐνδιαφέρει ἐμένα ἡ μακρόχρονη φιλία σας κι' οἱ θυσίες του γιὰ σένα, καὶ πὼς τάχα τοῦ χρωστᾶς τὴ ζωή σου... Ἐγὼ θέλω τὴν ἡσυχία μου.

Ἀλλὰ τότες ἡ Φρόσω ἄκουσε τὸ ἀπρόσμενο, ποὺ τὴν ἀποσβόλωσε. Πὼς δηλαδὴ αὐτό, νὰ χωρίσει ὁ Δημητρὸς ἀπὸ τὸ Τζώρτζη δὲ θὰ γινόταν ποτέ! Κι' ὅτι ἂν μολοντοῦτο ἐπίμενε νὰ τὸν διώξει, θἄφευγε κι' ἐκεῖνος μαζί του. Καὶ πρόσθεσε:

— Σένα σὲ γνωρίζω τέσσερα χρόνια, ἀλ-

λὰ αὐτὸν τὸν γνωρίζω τριανταπέντε, καὶ δὲν τὸν βρῆκα σκάρτο στὸ παραμικρό.

***

— Λυπήθηκα πολὺ γιὰ κεῖνα ποὺ εἰπώθηκαν μεταξύ μας τὸ πρωί, ἔλεγε ἡ Φρόσω στὸν ἄντρα της τὸ μεσημέρι, ὅταν πῆγαν ἔπειτα ἀπὸ τὸ φαγητὸ στὴν κάμαρά τους νὰ πλαγιάσουν.

— Δὲ μποροῦσε νὰ γίνει ἀλλιῶς, ἀφοῦ εἶσαι λογικὴ γυναίκα.

— Ὡραῖα... Ὡστόσο ἐγὼ ξανάρχομαι στὸ ζήτημα τοῦ γάμου.

Ἕνα κίνημα νευρωμένο τοῦ ἀντρός της τῆς ἔκοψε τὴ φόρα, ἀλλὰ δὲν τὴν ἀφόπλισε.

— Στάσου, στάσου ν᾽ ἀκούσεις τί θὰ πῶ, κι᾽ ἔπειτα μοῦ ἀγριεύεις... Εἶναι ἢ δὲν εἶναι ἀλήθεια πὼς χρωστᾶμε νοίκια, πὼς ὁ νοικοκύρης μᾶς ζορίζει, καὶ πὼς ἂν εἴχαμε λίγα λεφτά, θὰ φτιάχναμε τὶς δουλειές μας; Ἡ καινούργια σαιζὸν φτάνει, πῶς θὰ βάλουμε μπρὸς χωρὶς τέσσερα-πέντε μοντέλα;

— Ἂς εἶναι καλὰ ὁ πατέρας σου, ποὺ μᾶς ἔταξε καὶ δὲ μᾶς ἔδωσε.

— Καὶ λοιπόν; Πρέπει νὰ σταυρώσουμε τὰ χέρια μας;

— Τί νὰ κάμουμε;

— Νὰ πάρει ὁ Τζώρτζης τὴν Καίτη, κι᾽ ἔτσι θἄχετε ἀμέσως πενῆντα χιλιάδες δραχμές. Ἢ δὲν τὸ ξέρεις πὼς ἔχει πενῆντα χιλιάδες; Πενῆντα χιλιάδες ὅμως εἶναι κάτι σ᾽ αὐτὴ τὴν περίσταση. Ὅπως πᾶν τὰ πράματα ἀπὸ τὸ κακὸ στὸ χειρότερο, πολὺ γρήγορα θ᾽ ἀναγκαστοῦμε νὰ κλείσουμε τὸ μαγαζί. Ἔπειτα, λὲς καὶ ξαναλὲς πὼς ὁ Τζώρτζης δὲν εἶναι γιὰ παντρειά, σὰ νἄναι ἡ Καίτη κανένα κοριτσόπουλο... Ἀλλὰ μήπως κι᾽ ὁ γάμος εἶναι μόνο γιὰ νὰ κάνουν ἔρωτα τ᾽ ἀντρόγυνα; Ἴσα-ἴσα ποὺ ἐγὼ πιστεύω πὼς ὅταν γεράσει ὁ ἄνθρωπος ἔχει ἀνάγκη τῆς παντρειᾶς, τότε ποὺ πλακώνουν οἱ μιζέριες καὶ οἱ ἀθλιότητες...

»Ἔπειτα, πῶς τὸ θές, δὲ μπορῶ νὰ φανταστῶ πὼς ντάντευω ὅλη μου τὴ ζωή. Σέβομαι βέβαια τὴ φιλία σας, κι᾽ ἀναγνωρίζω τὰ αἰσθήματά σου, ἀλλὰ ἔχω κι᾽ ἐγὼ τὰ δίκια μου... Νὰ μὴ σὲ τρώγομαι καὶ σένα χωρὶς νὰ τὸ θέλω.

Ἔγινε σιωπή. Τὴ διάκοψε ὁ Δημητρός.

— Μὰ τὶς ἔχει ἀλήθεια τὶς πενῆντα χιλιάδες; Εἶσαι βέβαιη;

— Βεβαιότατα τὶς ἔχει. Ὅσο γι᾽ αὐτό, νἄσαι ἥσυχος.

Πάλι σιωπή.

— Βέβαια, πενῆντα χιλιάδες στὶς δύσκο-

λες τοῦτες μέρες εἶναι ἡ σωτηρία... εἶπε σιγὰ ὁ Δημητρός.

— Τί σοῦ λέω τόση ὥρα.

Καὶ δίνοντας ἀέρα στὴν καρδιὰ τοῦ ἀντρός της, πρόσθεσε:

— Ὅλα, ὅλα θὰ πᾶν στὸ καλύτερο μ᾽ αὐτὸ τὸ γάμο, κι᾽ ἔγνια σου... Ὅλα...

***

Τὸ ἴδιο ἀπόγεμα οἱ δυὸ ἄντρες κάθονταν κι᾽ ἔραβαν στὸ ἀτελιέ.

Οἱ ἐργάτριες εἶχαν σκολάσει, κι᾽ αὐτοί, κάτω ἀπὸ τὸ δυνατὸ φῶς τοῦ ἠλεκτρικοῦ, πολεμοῦσαν ἕνα γυναικεῖο ταγέρ.

— Λέω τὸ λοιπόν, Τζώρτζη, νὰ τὸν ἀποφασίσουμε αὐτὸ τὸ γάμο. Ἔτσι ταχτοποιούμαστε καὶ μεῖς. Μὲ τὶς πενῆντα χιλιάδες τῆς κοπέλλας (σοῦ τὸ εἶπα, θαρῶ, πὼς ἔχει πενῆντα χιλιάδες), πληρώνουμε τὰ καθυστερημένα νοίκια, πέρνουμε μοντέλα. Πενῆντα χιλιάδες εἶναι κάτι. Νὰ ὀρθοποδήσουμε, γιατὶ μᾶς πῆρε ἡ ρόδα.

Ὁ Τζώρτζης δὲ μίλησε.

—Ἔ; τί λές; τὸν ρώτησε ὁ Δημητρός.

Β΄

Τὸ γράμμα τῆς Φρόσως τὄλαβε ἡ Καίτη ἕνα πρωΐ. Τῆς ἔγραφε πὼς ὁ συνέταιρος τοῦ ἀντρός της στὸ ραφτάδικο κύριος Τζώρτζης Μαρινάκης ἤθελε καὶ κεῖνος ν' ἀποκατασταθεῖ καὶ τῆς ἀνάθεσε νὰ τοῦ βρεῖ νύφη. «Ἀμέσως, Καίτη μου, ὁ νοῦς μου πέταξε σὲ σένα...» Ὅσο γιὰ τὸ γαμπρό, τῆς ἔλεγε πὼς θὰ τὴν ἔκανε εὐτυχισμένη. Τόσο εὐγενικὸς καὶ πολιτισμένος ἦταν, κι' ὅτι περίμενε τὴν ἀπάντησή της νὰ κατέβει στὸ νησὶ νὰ γίνει ὁ γάμος. «Ἡ φωτογραφία σου τὸν ἐνθουσίασε, μὰ τόσο πολύ, ὥστε σχεδὸν νὰ μὴ δίνει προσοχὴ στοὺς ὕμνους μου γιὰ τὸ χαραχτῆρα σου καὶ τὰ ψυχικά σου χαρίσματα...»

Ἡ δασκάλα τἄχασε. Τί ἦταν αὐτὴ ἡ ἀναπάντεχη εὐτυχία; Γιατὶ ἦταν εὐτυχία ἀπὸ τὶς πιὸ ἀπίστευτες... Τῆς ἔγραφε ἐπίσης πὼς θὰ συγκατοικοῦσαν, κι' ἀκολουθοῦσαν πλῆθος συμπληρωματικὲς πληροφορίες. «Τελειώνοντας μὲ τὴν ἐλπίδα πὼς ἡ ἀπάντησή σου θὰ εἶναι ὅπως τὴν εὐχόμαστε ὅλοι, σὲ φιλῶ, Φρόσω.» Ἄ, ναί, τῆς ἔγραφε ἀκόμα πὼς τὸ ραφτάδικό τους πήγαινε περίφημα, καὶ πὼς μόνο κυρίες τῆς ἀριστοκρατίας ἀποτελοῦσαν τὴν πελατεία του.

Ὅταν ἡ μητέρα της κι' ἡ ἀδελφή της, χῆρα ἀξιωματικοῦ, ἔμαθαν τὸ περιεχόμενο τῆς ἐπιστολῆς, εἶπαν κι' οἱ δυὸ μὲ μιὰ φωνὴ πὼς ἡ Καίτη δὲν πρέπει νὰ χάσει καιρό, ἀλλὰ νὰ τηλεγραφήσει «ἐπεῖγον» πὼς δέχεται. Ἔπειτα εἶπαν ὄχι τηλεγράφημα, ἀλλὰ ἕνα γράμμα ὅπου νὰ εὐχαριστεῖ τὴ Φρόσω γιὰ τὸ ἐνδιαφέρον της καὶ πὼς δέχεται τὴν πρόταση της, ἐλπίζοντας νὰ δειχτεῖ ἀντάξια στὰ ὅσα καλὰ εἶπε γι' αὐτὴν στὸν κύριο Μαρινάκη.

—Ὄχι, ὄχι, θὰ πάω μόνη μου, θέλω νὰ σχηματίσω προσωπικὲς ἐντυπώσεις, εἶπε ἡ Καίτη ἀποφασιστικὰ κ' ἔφυγε τὸ ἴδιο βράδυ γιὰ τὴν Ἀθήνα.

***

Τὴ μιὰ μέρα ἔφτασε καὶ τὴν ἄλλη ἦταν κιόλας τελειωμένα ὅλα. Ἔτσι ἀκριβῶς ὅπως τῆς τἄγραφε ἡ Φρόσω. Τὸ σπίτι στὴν ὁδὸν Ἑρμοῦ, μεγάλο, ἐπιπλωμένο στὴν ἐντέλεια, μὲ τὴν ταμπέλα στὴν πόρτα: «Haute couture, robes et manteaux». Τὸ μπαλκόνι του θαῦμα. Πρὸς τ' ἀπάνω τὰ παλιὰ Ἀνάκτορα κι' ὅλη ἡ πλατεῖα τοῦ Συντάγματος μὲ τὸ πάρκο, καὶ πρὸς τὰ κάτω ὁ κάμπος τῆς Ἀττικῆς ζωσμένος μὲ τὰ «καλλίγραμμα βουνά»... Ἀκριβῶς, ἀκριβῶς ὅπως τῆς τἄγραφε. Κι' ὁ γαμπρὸς ἔτσι. Πενηντάρης, κοντός, μᾶλλον παχύς, ὄχι ὡραῖος, ἀλλὰ εὐγενέστατος. Ἄχ, ἀλίμονο, ὁ καιρὸς ποὺ ἔψαχνε νὰ βρεῖ τὸν ἄντρα ποὺ θ' ἀνταποκρινόταν στὶς νεανικές της ἀπαιτήσεις, κι' ἦταν ἀσυμβίβαστη, βρισκόταν πολὺ μακρυά. Τώρα δὲν ποθοῦσε παρὰ νὰ φύγει ἀπὸ τὴ δασκαλική. Νὰ ξεκουραστεῖ, νὰ χορτάσει τὸν πρωϊνὸν ὕπνο, νὰ χαρεῖ δική της ὁλάκαιρη τὴ μέρα, νὰ μπορεῖ νὰ διαθέτει ὅλες τὶς ὧρες ὅπως ἤθελε αὐτή! Νὰ μὴν ἀκούει πιὰ τὸ ἀκατάπαυτο βουητὸ τῆς τάξης. Νὰ νιώθει τὸ κεφάλι της καζάνι ἀπὸ τὸ πρωΐ ὣς τὸ βράδυ. Νισάφι πιά. Ἐφτὰ χρόνια ὑπάλληλος σὲ γραφεῖο, κι' ἄλλα δεκαπέντε διορισμένη δασκάλα γιὰ τὴ σύνταξη, ἀρχίζοντας ἀπὸ τὰ δεκάξη της, εἰκοσιδυό... Ἔ, ὄχι πιά, φτάνει!

Γ΄

Ἀπὸ τὴν ἡμέρα τοῦ γάμου ἔχουν περάσει ἕξη μῆνες, κι' ἡ δασκάλα βγῆκε πάλι σήμερα νὰ κάμει τὸν καθημερνό της περίπατο στὸν Κῆπο. Γιατί γίνεται αὐτό; Οὔτε ξέρει. Ὅταν ἕνα πρωὶ κατὰ τὶς δέκα ὁ ἄντρας της τῆς εἶπε νὰ βγεῖ νὰ πάρει λίγο ἀέρα, ὁ τόνος τῆς φωνῆς του ἦταν τόσο ἱκετευτικός, ποὺ ἡ Καίτη ὑπάκουσε νιώθοντας πὼς χώρια ἀπὸ τὴν ἔγνια γιὰ τὴν ὑγεία της, χωρὶς ἄλλο ὑπῆρχε καὶ κάποιος ἄλλος λόγος.

Μὲ τὸν ἄντρα της δὲν ἔχουν καμιὰ οἰκειό-

τητα. Μιλοῦν πάντα στὸν πληθυντικό, χωρὶς τίποτα νὰ δείχνει πὼς κάποτε θὰ τὸν πάψουν.

Πόσο διαφορετικὰ ἦταν τὰ πράματα στὴν ἀρχή... Ζοῦσαν σὲ μιὰ διαρκῆ εὐθυμία. Πάνω στὸ φαγητὸ τὸ μεσημέρι, ἔκαναν τὰ σχέδια γιὰ τὰ βραδυνὰ γλεντάκια. Ποῦ θὰ φᾶνε, σὲ ποιὸ κινηματογράφο θὰ πᾶνε ἢ σὲ ποιὰ ἐπιθεώρηση... Κι' ἡ Καίτη ἔνιωθε μιὰ τόσο μεγάλη εὐτυχία νὰ βρίσκεται ἀνάμεσα στοὺς εὐγενικοὺς καὶ καλόκαρδους αὐτοὺς ἀνθρώπους! Ἀκόμα καὶ ἡ συμπεριφορὰ τοῦ ἀντρός της, ποὺ γιὰ κάθε ἄλλη θἄτανε ἀνεξήγητη, γιὰ τὴν Καίτη ἦταν μιὰ ἀκόμα ἀπόδειξη τῆς λεπτότητάς του. Ἦταν πενηνταπέντε χρονῶν κι' αὐτὴ σαραντα-πέντε... Κι' ἄξαφνα ὅλα μεταβλήθηκαν. Δὲ ζοῦσαν ὅπως πρῶτα. Διὰ μιᾶς ὅλοι τους ἄλλαξαν συμπεριφορὰ ἀπέναντί της. Σὰ νὰ τὴν κρατοῦν σὲ ἀπόσταση. Καὶ κάποτε τῆς πῆγε ὁ ἄντρας της τὸ πρωϊνό της στὸ κρεβάτι χωριστὰ ἀπὸ τοὺς ἄλλους. Κάτι μουρμούρισε γιὰ ἀκαταστασία στὴν τραπεζαρία, καὶ βγῆκε ἔξω. Τὰ μεσημέρια, ὅση ὥρα τρῶνε, σωπαίνουν, καὶ μόλις τελειώσουν, ἡ Φρόσω κλειδώνεται στὸ δωμάτιό της καὶ πιὰ δὲν παρουσιάζεται παρὰ στὸ ἑπόμενο φαγητό. Ἡ Καίτη ζεῖ σὰ χαμένη. Δὲν ξέρει τί ἐξήγηση νὰ δώσει κι' οὔτε εἶναι τρόπος νὰ ρωτήσει. Ἀλλὰ καὶ ποιὸν νὰ ρωτήσει; Ὡς κι' ἡ Φρόσω τῆς φέρνεται μ' ἐπιφύλαξη... Λὲς τὴν ἀποφεύγει. Ἡ Καίτη δὲν εἶναι ἐκείνη ἡ ἴδια ποὺ ἔφεραν μὲ τόση ἀγάπη κι' ἐνθουσιασμὸ πρὶν λίγους μῆνες, ἀλλὰ μιὰ ξένη, μιὰ πανσιονέρισσα. Τὴν περιποιοῦνται, τὴ φροντίζουν, τῆς φέρνονται εὐγενικά, ἀλλὰ ἡ οἰκειότητα, ἡ ἀνοιχτὴ καρδιά, πάει, χάθηκε. Ἴσως, ἂν ἦταν ἀλλιώτικη, θὰ ζητοῦσε ἐξηγήσεις. Ἀλλὰ ἔτσι καθὼς εἶναι ἀπὸ φυσικό της δειλὴ καὶ ἄτολμη...

Μὲ τὸ τέλος τῆς ἐποχῆς ὅλες οἱ ἐργάτριες ἔφυγαν. Τὸ ἀτελιὲ ἔμεινε ἄδειο καὶ σιωπηλό. Οἱ κοῦκλες στέκονται ἀραδιασμένες στὸν τοῖχο μὲ τὰ κροκὶ κρεμασμένα ἕνα γῦρο...

Καὶ νά ποὺ μιὰ μέρα, καθὼς ἀναγκάστηκε ἀπὸ ξαφνικὴ βροχὴ νὰ γυρίσει σπίτι καὶ πέρασε ἀπὸ τὴ σκάλα τῆς ὑπηρεσίας, εἶδε τὸν ἄντρα της νὰ πλένει στὸ πλυσταριό! Μπρὸς στὴ σκάφη, ζωσμένος τὴ μπροστέλλα, ἔπλενε. Δὲν εἶπε λέξη, ἀλλὰ κατασυγχισμένη τράβηξε στὸ δωμάτιό της. Ὥστε ἡ ἐπιμονή του νὰ τὴ στέλνει ἔξω ἦταν γιὰ νὰ κάνει τὶς δικές της δουλειές; Ποὺ θὰ πεῖ πὼς δὲν ἐρχόταν παραδουλεύτρα πιά, κι' ὅτι ἡ Φρόσω καὶ κεῖνος συγυρνοῦσαν τὸ σπίτι. Τὸ ἴδιο ἀπόγεμα ἡ Καίτη μάθαινε ἀπὸ τὴ θλιβερὴ ἐξομολόγηση τοῦ ἀντρός της ὅλα τὰ καθέκαστα ποὺ μεσολάβησαν γιὰ νὰ γίνει τὸ συνοικέσιο.

Ὁ Δημητρὸς μὲ τὴ Φρόσω εἶχαν βγεῖ, κι' ὅπως εἶχαν μείνει οἱ δυό τους ὁλομόναχοι στὸ κρύο σπίτι, κι' ἡ Καίτη, συντριμένη γιὰ τὴν ἀναπάντεχτη ἀποκάλυψη, ἔκλαιε ἕνα κουβάρι στὸν καναπέ, τῆς εἶπε τὴν ἀβάσταχτη συντριβή του γιὰ τὸ κακὸ ποὺ τῆς γίνηκε καὶ ποὺ μόνος αὐτὸς ἦταν ὑπεύθυνος.

— Γιατί νὰ γίνει αὐτὸς ὁ γάμος;

Εἶχε πεῖ σὲ μιὰ στιγμὴ ἡ δασκάλα μέσα στὸ κλάμα της. Ρώτημα πιὸ καμωμένο γι' αὐτὴ τὴν ἴδια, καὶ ποὺ δὲ χρειαζόταν ἀπόκριση, γιατὶ ποιὸς ζητᾶ ἀπὸ τὴ μοῖρα του ἐξήγηση. Ὁ Τζώρτζης ὅμως ὁ Μαρινάκης νόμισε πὼς τὸ ρώτημα γινόταν σ' αὐτόν, καὶ μίλησε σὰν ἕτοιμος ἀπὸ καιρὸ ν' ἀπαντήσει.

— Ἀπὸ πολὺν καιρὸ καρτεροῦσα νὰ μᾶς ζητήσετε τὸ λόγο, εἶπε. Τί σᾶς κράτησε τόσον καιρό, δὲν ξέρω. Χωρὶς ἄλλο, μιὰ ἀπέραντη ὑπομονή, ποὺ πιὰ ἐξαντλήθηκε. Ἔχετε τὸ δίκιο. Ὅλο τὸ δίκιο εἶναι μὲ τὸ μέρος σας. Ὁ γάμος αὐτὸς δὲν ἔπρεπε νὰ γίνει.

Σώπασε, κι' ἔπειτα, σὰ γιὰ βγάλει ἀπὸ πάνω του ἕνα μέρος τῆς εὐθύνης, πρόσθεσε:

— Ἡ κυρία Φρόσω μᾶς εἶχε βεβαιώσει πὼς κι' ἐσεῖς θἄσαστε εὐχαριστημένη ν' ἀφήσετε πιὰ τὸ κουραστικό σας ἐπάγγελμα.

— Ναί, ἀκριβῶς ἔτσι εἶχα σκεφθεῖ, ἀποκρίθηκε ἡ δασκάλα μὲ πικρὸ χαμόγελο.

— Τὸ ἀσυχώρετο ἔγκλημά μας εἶναι ποὺ στηριχτήκαμε στὰ δικά σας χρήματα... Κι' ἂν αὐτὸ τουλάχιστο δὲν εἶχε γίνει.

— Ὤ, δὲ στενοχωριέμαι γι' αὐτὸ... Ἀλλὰ γιὰ τὴ ζωὴ ποὺ πάντα της μὲ ξεγελοῦσε... Μόνο γι' αὐτὸ παραπονιέμαι...

— ... βλέπετε, χρωστούσαμε νοίκια... εἴχαμε καὶ κάτι ἄλλα χρέη. Ἐλπίζαμε ὅμως πὼς θἄφτιαναν τὰ πράματα... Ἀλλὰ δὲν ἔγινε τίποτα. Ὅλο καὶ βγαίνουν καὶ-

Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΧΑΡΑΚΤΙΚΗ

Μ. ΖΑΒΙΤΣΙΑΝΟΣ — ΣΤΗΝ ΤΑΒΕΡΝΑ (EAU-FORTE)

νούργια ραφτάδικα... Ὅταν ράβεις γυναικεῖα φορέματα, πάντα κινδυνεύεις... Οἱ κυρίες προτιμοῦν τοὺς νέους... Ἐμεῖς γεράσαμε... Τώρα πασκίζουμε νὰ πιάσουμε δουλειὰ στὰ μεγάλα καταστήματα. Ὅλη μέρα τρέχουμε μὲ τὸ Δημητρό.

Ἡ Καίτη εἶχε πάψει νὰ κλαίει καὶ τὸν ἄκουε προσεχτικά.

— Καὶ πῶς ἀποκρινόμαστε ἐμεῖς οἱ δυὸ στὰ καθημερνά μας ἔξοδα, ἀφοῦ δὲν ἔχουμε χρήματα; τὸν ρώτησε μὲ ἀνήσυχο τόνο, μόλις ἐκεῖνος ἔπαψε νὰ μιλᾶ.

— Ἡ κυρία Φρόσω...

— Ἡ Φρόσω!; Μᾶς τρέφει ἡ Φρόσω!

— Καὶ μήπως τὰ λεφτά σας δὲν πῆγαν σὲ κοινὰ ἔξοδα; ὤ, μὴ στενοχωριέστε ὅσο γι᾽ αὐτό.

— Θέ μου... Θέ μου, ἔκαμε νευρικὰ ἡ δασκάλα, κι᾽ ἔσφιξε μ᾽ ἀπελπισία τὰ χέρια. Πῶς τὄνιωθα πὼς κάτι συμβαίνει!

— Καὶ τὴ ζωή μου θἄδινα νὰ μὴν εἶχε γίνει ὅ,τι ἔγινε...

Καὶ τὸ Τζώρτζη Μαρινάκη τὸν ἔπνιξαν ἀναφυλλητά.

— Ὄχι, ὄχι, δὲ φταῖτε σεῖς, κανεὶς δὲ φταίει...

Κι᾽ ἡ δασκάλα ἀκούμπησε μὲ συμπόνια τὸ χέρι της στὸ σκυμένον ὦμο τοῦ ἀντρός της.

— Κανεὶς δὲ φταίει, ξανάπε... Οἱ ἄνθρωποι ὅλοι ἀγωνίζονται νὰ καλυτερέψουν τὴ ζωή τους. Ὅ,τι γίνηκε, γιὰ τὸ καλὸ γίνηκε... Κι᾽ ἐγώ, ἂν δέχτηκα ἀμέσως, ἦταν γιατὶ ἤθελα νὰ ζήσω κάπως καλύτερα... Ὤ, ἂν μὲ βλέπατε ὅταν ἔλαβα τὸ γράμμα τῆς Φρόσως! Πετοῦσα ἀπὸ τὴ χαρά μου... Σὰ νἄμουν ὡς ἐκείνη τὴ στιγμὴ ἁλυσοδεμένη, καὶ ξαφνικὰ νὰ λύθηκαν οἱ ἁλυσίδες μου... Μὴ νομίζετε, βασανίστηκα κι᾽ ἐγὼ πάρα πολύ. Κι᾽ αὐτὸ χωρὶς καμιὰ χαρά. Ὤ, δὲν ἔχω τὴν παραμικρὴ ἀμφιβολία, πὼς ἂν οἱ δουλειὲς πήγαιναν καλά, τὴ γνωριμιά μας θὰ τὴ θεωρούσαμε κι᾽ οἱ δυὸ σὰν ἀνταμοιβὴ στὰ ὅσα τραβή-

ξαμε. Εἶμαι βέβαιη γι᾽ αὐτό! Ξέρω πὼς μὲ πονᾶτε, καὶ σεῖς τὸ ξέρετε πὼς ὅμοια εἶναι τὰ αἰσθήματά μου γιὰ σᾶς... Ὄχι, ὄχι, κανένας δὲ φταίει. Κανένας... Μονάχα ποὺ ἴσως νὰ μὴν ἔπρεπε νὰ παραιτηθῶ. Βέβαια, δὲν ἔκαμα καλά. Τί κακὴ ἐμπνευση... Ἂν εἶχα τώρα τὴ δουλειά μου, ὅλα θἄτανε διαφορετικά.

Κι᾽ ὁ Τζώρτζης Μαρινάκης νὰ τὴν ἀκούει νὰ μιλᾶ ἔτσι, τὴν κύταζε, ἐνῶ δάκρυα κυλοῦσαν πάνω στὰ χλωμά του μάγουλα.

Τὰ πράματα ξακολουθοῦσαν ἔτσι, ὡς ποὺ ἕνα πρωϊνὸ ἡ Καίτη ἄκουσε τὴ Φρόσω νὰ λέει στὸ γαλατᾶ μὲ παρακαλεστικὴ φωνὴ νὰ κάμει ἀκόμα λίγη ὑπομονή. Τὸ γάλα τὄπινε ἡ Καίτη μὲ τὴν ἀπαίτηση ὁλονῶν, ἐπειδὴ εἶχε ἀδυνατίσει πολύ. Τὴν ἄκουσε ἀπὸ τὸ κρεβάτι της, κι᾽ εὐτὺς ἔλαβε τὴν ἀπόφαση νὰ κάμει ἐκεῖνο ποὺ μελετοῦσε ἀπὸ τὴν ἡμέρα τῆς συνομιλίας της μὲ τὸν ἄντρα της. Ἔτσι, ὅταν ἐκεῖνος γύρισε τὸ μεσημέρι, τοῦ ἀνάγγειλε τὴν ἐπιθυμία της νὰ γυρίσει πίσω στὸν τόπο της...

Ἔφυγε ὕστερ᾽ ἀπὸ μιὰ βδομάδα, μὲ τὸν ἄντρα της νὰ τῆς κρατᾶ τὴ βαλίτζα. Τὰ μπαοῦλα της καὶ τὰ ἔπιπλα τ᾽ ἄφηνε νὰ σταλθοῦν ἀργότερα. Μπορεῖ νὰ κατάφερνε νὰ διοριστεῖ ξανά, καὶ τότε θὰ τῆς τἄφερνε ὁ ἴδιος. Πῆραν τὸ τραῖνο ἀπὸ τὸ Μοναστηράκι. Ἡ Καίτη ὅλη τὴν ὥρα ἔβλεπε τὴν Ἀθήνα νὰ φεύγει μὲ τὸ πρόσωπο κολλημένο στὸ τζάμι. Θυμόταν τὴ νεανική της διάθεση, ὅταν πρὶν ἑφτὰ μῆνες τὴ χαιρόταν γιὰ πρώτη φορά. Καὶ τότε κύτταζε ἀπὸ τὸ παράθυρο, ἀλλὰ μὲ πόση χαρά, βέβαιη πὼς οἱ ἄνανθες μέρες τῆς ζωῆς της εἶχαν περάσει γιὰ πάντα! Μιὰ καινούργια ζωὴ ἀρχινοῦσε, κι᾽ ἔμοιαζε τόσο καθάρια κι᾽ ἀνέφελη!

Σ᾽ ὅλη τὴ διαδρομὴ δὲν ἄλλαξαν λέξη. Δὲν εἶχαν τίποτα νὰ ποῦν. Δυὸ ἄγνωστοι, ποὺ μένουν κάμποσο στὸ ἴδιο ξενοδοχεῖο καὶ χωρίζουν... Τὸ τραῖνο σταμάτησε καὶ βγῆκαν. Πήγαιναν γρήγορα, μὴ τυχὸν φύγει τὸ βαπόρι. Ἡ θάλασσα σταχτόμαυρη ὅπως κι᾽ ὁ οὐρανός. Στὸ λιμάνι εἶδαν κι᾽

Η ΓΑΛΛΙΚΗ ΧΑΡΑΚΤΙΚΗ

HONORÉ DAUMIER — ΣΤΗΝ ΟΔΟ ΤΡΑΝΣΝΟΝΑΙΝ (ΛΙΘΟΓΡΑΦΙΑ)

ἄλλους ἕτοιμους νὰ μπαρκάρουν, ποιὸς ξέρει γιὰ ποῦ. Ἀνθρώπους φτωχούς, στραπατσαρισμένους, μὲ τοὺς γιακάδες σηκωμένους, ἀξούριστους, πλάϊ σὲ στρωσίδια καὶ φτωχικὰ σεντούκια δεμένα μὲ σκοινιά.

Σίγουρα καὶ τοῦτοι θὰ εἶχαν ξεκινήσει κάποια μέρα μὲ τὴν ἐλπίδα νὰ βροῦν ἐδῶ καλύτερη τύχη, καὶ τώρα γυρνοῦσαν τὰ μπρὸς πίσω μὲ τὴν ψυχὴ ἀδειανή.

Ὁ Τζώρτζης, πάντα φορτωμένος τὴ βαλίτζα, ἀνέβασε τὴ δασκάλα στὸ πλοῖο. Καθὼς ἀνέβαιναν πλάϊ-πλάϊ στὴ σκάλα, ἡ Καίτη εἶδε τὸ πετσὶ τοῦ λαιμοῦ του ἀνατριχωμένο καὶ κατάλαβε πὼς κρύωνε... Μόλις καταφέρει νὰ διοριστεῖ, θὰ τὸν καλέσει κοντά της... Εἶχε πάρει καμπίνα στὴ δεύτερη θέση, καὶ τράβηξαν κατ' εὐθεῖαν γιὰ κεῖ.

— Νὰ πέσετε ἀμέσως... νὰ ἡσυχάσετε... τῆς εἶπε μόλις μπῆκαν στὸ σαλόνι.

— Μείνετε ὅσο νὰ φύγει τὸ πλοῖο.

— Θὰ μείνω.

Καὶ κάθισαν στὸν καναπέ. Ἡ δασκάλα σκέφτηκε νὰ τοῦ πεῖ πὼς μόλις θἄφτανε, θ' ἀρχινοῦσε τὶς ἐνέργειες τοῦ ἐπαναδιορισμοῦ, ἀλλὰ δὲν τοῦ τόπε...

Ὅταν τὸ βαπόρι σφύριξε γιὰ στερνὴ φορά, κι' ἕνας βαρκάρης, σκύβοντας στὴν πόρτα, φώναξε «ποιὸς γιὰ ἔξω», ὁ Τζώρτζης Μαρινάκης σηκώθηκε.

— Φεύγετε... τοῦ εἶπε ἡ γυναίκα του χλωμιάζοντας διαμιᾶς.

Ἔδωσαν τὰ χέρια, ἐνῶ τὰ μάτια ἐκείνου, στηλωμένα στὰ δικά της, ἔτρεχαν δάκρυα. Γιὰ νὰ τ' ἀντισκόψει, κατάπινε ἀπανωτά, κι' ὁλοένα τἄκλινε σφιχτὰ νὰ ξεθολώνουν.

Χώρισαν χωρὶς λέξη νὰ ποῦν. Κι' ἡ δασκάλα κατέβηκε στὴν καμπίνα της. Μόνο ἐκεῖ ἄφησε τὴν πίκρα της νὰ ξεσπάσει. Ἔκλαιγε σιωπηλά, γυρισμένη στὸ μέσα μέρος τῆς κουσέττας. Ἕνα λίκνισμα, κι' ἡ σιωπὴ ποὺ ἀκολούθησε, ἐνῶ μαζὶ ἀκούστηκε ὁ ἦχος ἀπὸ τὸ κῦμα ποὺ ἔσκιζε ἡ πλώρα, τὴν εἰδοποίησαν πὼς τὸ πλοῖο ξεκίνησε.

Δ'

Ποτὲ πιὰ ἡ Καίτη δὲν ἐπικοινώνησε μὲ τοὺς ἀνθρώπους τῆς Ἀθήνας. Ἡ ἀδερφή της εἶχε ἀποτραβηχτεῖ σὲ κάτι χτηματάκια τοῦ ἀντρός της καὶ τὴν πῆρε μαζί της. Ἡ μάνα τους εἶχε πεθάνει. Τώρα ζοῦσαν οἱ δυὸ ἀδερφάδες μοναχές, ἔχοντας τὴν παρηγοριὰ ἡ μιὰ τῆς ἄλλης. Ἡ δασκάλα δὲν εἶχε καταφέρει νὰ ξαναπάρει τὴ θέση της, ἀλλ' οὔτε καὶ φρόντιζε πιά. Ἡ ἀδερφή της δὲν τὴν ἄφηνε... Κι' ἕνα πρωΐ, ὕστερ' ἀπὸ τρία χρόνια, καθὼς ἡ δασκάλα περίφερε τὰ μάτια της στοὺς τίτλους μιᾶς παλιᾶς ἐφημερίδας ποὺ ἔλαβαν ἀπὸ τὴ χώρα μὲ ψώνια, ἔκαμε «μπᾶ» καὶ διάβασε: «Τὸν ἀγαπητόν μας σύζυγον καὶ ἀδελφὸν Τζώρτζην Μαρινάκην θανόντα κηδεύομεν σήμερον ἐκ τῆς ἐκκλησίας Ἁγίας Ἐλεούσης Καλλιθέας. Ἡ σύζυγος Καίτη Μαρινάκη, ὁ ἀδελφὸς Δημήτριος Λεβέντης».

— Χρυσάνθη! Χρυσάνθη! φώναξε ἀμέσως... Ἔλα ν' ἀκούσεις...

Κι' ὅταν ἦρθε, τῆς διάβασε τὸ ἀγγελτήριο.

—Μπᾶ! ἔκαμε κι' αὐτή... Πέθανε ὁ καημένος...

— Πέθανε... ψιθύρισε ἡ δασκάλα, καὶ κύτταξε τὴν ἡμερομηνία.

Δεκάξη Δεκεμβρίου, κι' ἦταν Φλεβάρης.

— Πᾶνε τρεῖς μῆνες...

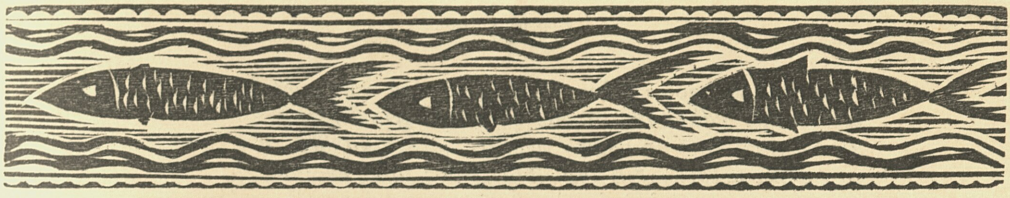
Ἔπειτα, κυττάζοντας ὁλοένα τὸ ἀγγελτήριο, εἶπε μὲ μάτια πλημμυρισμένα:

— Τὸν γράφει ἀγαπητό του ἀδερφό... Ὤ, ἦταν καλοὶ ἄνθρωποι... Ὅλοι τους ἦταν καλοὶ ἄνθρωποι...

Καὶ πιὰ ἔκλαψε, κρύβοντας τὸ πρόσωπο στὰ χέρια της.

ΓΑΛΑΤΕΙΑ ΚΑΖΑΝΤΖΑΚΗ

ΘΕΟΚΡΙΤΟΥ

ΘΥΡΣΙΣ ἢ ΩΔΗ

ΕΙΔΥΛΛΙΟ Ι

ΘΥΡΣΙΣ

Κάπως γλυκὸ τὸ θρόϊσμα, γιδάρη μου, κι᾽ ὁ πεῦκος
ποὺ τραγουδάει πλάϊ στὶς πηγές· καὶ σὺ γλυκὰ σφυρίζεις.
Μετὰ τὸν Πᾶνα δεύτερο χάρισμα πρέπει νάχης·
κι᾽ ἂν τράγο αὐτὸς μὲ κέρατα πάρῃ, σὺ πέρνεις αἶγα,
ὅμως τὴν αἶγα ἂν πάρῃ αὐτός, σένα ἡ βετούλα πέφτει·
κ᾽ ἔχει ἡ βετούλα κρέας καλὸ προτοῦ νὰ τὴν ἀρμέξῃς.

ΑΙΠΟΛΟΣ

Ἐσένα τὸ τραγούδι σου, βοσκέ, γλυκύτερο εἶναι
κι ἀπ᾽ τὸν ἀχὸ τοῦ κρύου νεροῦ καθὼς κυλᾶ ἀπ᾽ τὰ βράχια.
Κι ἂν τύχῃ οἱ Μοῦσες πάρουνε γιὰ δῶρο τους ἀρνάδα,
θρεφτάρι θὲ νὰ πάρῃς σύ. Μ᾽ ἂν θέλουνε θρεφτάρι
κεῖνες νὰ πάρουν, τότε σὺ διαλέγεις μιὰν ἀρνάδα.

ΘΥΡΣΙΣ

Θές, μὰ τὶς Νύμφες, ἔδεπα, γιδάρη, νὰ καθίσῃς,
νὰ παίξῃς τὴ φλογέρα σου; Νσιάζουμαι γὼ τὶς αἶγες.

ΑΙΠΟΛΟΣ

Βοσκέ μου, δὲν εἶναι σωστὸ νὰ παίζουμε φλογέρα
ποτὲ μεσημεριάτικα. Τὸν Πᾶνα τρέμουμε ὅλοι,
πού, κουρασμένος ἀπὸ τὸ κυνήγι, ξαποσταίνει.
Κ᾽ εἶναι σκληρός, κ᾽ εἶναι πικρός, χολὴ ἀπ᾽ τὴ μύτη στάζει.
Ὅμως ἐσὺ ποὺ τραγουδᾶς τοῦ Δάφνι τὶς ὀδύνες
καὶ πούεισαι στὰ βουκολικὰ τραγούδια πρῶτος, Θύρσι,
ἔλα σὲ κείνη τὴ φτελιὰ μαζί μου νὰ καθίσῃς,
ἐκεῖ, στὸν Πρίαπον ἀντικρὺ καὶ στὶς Νεράϊδες, πούειναι
ἕνα θρονὶ τσοπάνικον ἀπὸ τὸ δρῦ ἰσκιωμένο.
Καί, κοίτα, ἂν τύχῃ καὶ τὸ εἰπῆς καλά, κατὰ πὼς τότε
ποὺ νίκησες τὸ Χρόμι ἀπ᾽ τὴ Λιβύη, θὲ νὰ σοῦ δώσω
μιὰν αἶγα μπινιαρόμαννα ποὺ τρεῖς φορὲς θ᾽ ἀρμέγῃς,
πᾄχει τὰ δυὸ κατσίκια της κι᾽ ὅμως σὲ δυὸ καρδάρες
ἀρμέγεται. Καὶ μιὰ βαθειὰ ξυλένια κούπα ἀκόμα
μὲ δυὸ χερούλια, μὲ κερὶ ἀλειμένη καὶ καινούργια

τόσο, ποὺ λὲς τοῦ σμιλαριοῦ τὴ μυρουδιὰ πὼς νιώθεις.
Κοντὰ στὰ χείλια της κισσοῦ κλωνάρι ἔχει στολίδι,
κι ἀνάμεσά του ἁμάραντο περνάει καὶ καμαρώνει
τὰ κροκετιὰ λουλούδια του. Στὸ βάθος μιὰ γυναίκα
ζωγραφισμένη εἶν' ἀπ' τοὺς θεοὺς μὲ μπόλια στὸ κεφάλι.
Δυὸ ἄντρες πυκνόμαλλοι δεξιὰ-ζερβὰ γι' αὐτὴ μαλλώνουν·
μὰ κείνη ἀκούει ἀδιάφορη καὶ μὲ ματιὲς μαριόλες
πότε τὸν ἕνα ξεπλανᾶ τρελλά, πότε τὸν ἄλλο.
Καὶ κεῖνοι ἀπὸ τὸν ἔρωτα ἀναμένοι, βουρλισμένοι,
μάταια τοὺς κόπους χάνουνε κι ἀδίκως ὑποφέρουν.
Πιὸ πέρα ἕνας γέρο-ψαρᾶς ἀπάνου σ' ἕνα βράχο
τραβάει μ' ὁρμὴ τὸ δίχτυ του στὸ πέλαο νὰ τὸ ρίξη
κ' εἶναι σὰν ἄντρας δυνατὸς ποὺ ἡ κούραση λυγίζει :
θαρεῖς πὼς ἔβανε ὅλη του τὴ δύναμη στὰ χέρια·
πετιοῦνται γύρω στὸ λαιμό του οἱ φλέβες φουσκωμένες
κι ὁ γέρος ὁ λευκόμαλλος σὰν παληκάρι μοιάζει.
Παρέκει ἀπ' τὸ γέρο-ψαρᾶ τὸ θαλασσοδαρμένο
εἶν' ἕνα ἀμπέλι ὁλόγιομο ἀπὸ κόκκινα σταφύλια,
ποὺ ἕνα παιδάκι τὰ φυλάει στὸ φράχτη ἀκουμπησμένο.
Μι' ἀλποῦ δεξιά του κι ἄλλη μιὰ ζερβιά του· σκύβει ἡ πρώτη
στὰ κλήματα κι' ἀχόρταγα σταφύλια τρώγει. Ἡ ἄλλη
πρὸς τὸ ταγάρι τοῦ παιδιοῦ μὲ πονηριὰ πηγαίνει
καὶ λέει, θαρεῖς, πὼς μόνο σὰν τ' ἀδειάση θὰ ἡσυχάση.
Μάτσο ἀσφοδείλια τὸ παιδὶ καὶ βοῦρλα ἔχει στὸ χέρι
κι' ὄμορφα καὶ μαστορικὰ δίχτυ γι' ἀκρίδες πλέχει,
καὶ τόσο εἶναι χαρούμενο γι' αὐτό του τὸ παιγνίδι,
ποὺ οὔτε τὸ νιάζει γιὰ τ'ἀμπέλι καὶ γιὰ τὸ ταγάρι.
Φύλλα ἀγκαθιῶν ὁλόγυρα στολίζουνε τὴν κούπα.
Σωστὸ εἶναι θάμα ποὺ τὸ νοῦ σοῦ πέρνει νὰ τὸ βλέπης.
Τὴν πῆρα ἐγὼ ἀπὸ κάποιονε βαρκάρη Καλυδώνιο
καὶ τούδωσα μιὰν αἶγα κ' ἕνα ἀγνὸ κεφαλοτύρι.
Στὰ χείλη δὲν τὴν ἔφερα ποτές: Εἶναι παρθένα.
Καὶ θὰ στὴ δώσω πρόθυμα ἂν θελήσης τὸ τραγούδι
τ' ἀγαπημένο μου νὰ εἰπῆς. Δὲ θὰ σὲ κοροϊδέψω.
Ἔλα, καλέ μου, πές μου το. Δὲ θὲ νὰ τὸ φυλάξης,
πιστεύω, γιὰ τὸν Ἅδη π' ὅλα κάνει νὰ ξεχνιοῦνται.

Ω Δ Η

Ἀρχίστε τὸ βουκολικὸ τραγούδι, ἀρχίστε Μοῦσες.
Ὁ Θύρσις ἀπ' τὴν Αἴτνα ἐγώ· τοῦ Θύρσι αὐτὴ ἡ φωνὴ εἶναι.

Ποῦθε εἴσαστε σὰν ἔλυωνεν ὁ Δάφνις, ποῦθε, Νύμφες;
Στὰ ὄμορφα Τέμπη, στὸν Πηνειό, γιά στὶς πλαγιὲς τοῦ Πίνδου,
μιὰ ποὺ στ' ἀπέραντα νερὰ δὲν εἴσαστε τοῦ Ἀνάπου [1],
οὔτε στῆς Αἴτνας τὴν κορφή, οὐδὲ στ' ἅγιο ρέμα τοῦ Ἄκι [2],

Ἀρχίστε τὸ βουκολικὸ τραγούδι, ἀρχίστε, Μοῦσες.

---

1 *Ἄναπος, μικρὸς ποταμὸς τῆς Σικελίας.*
2 *Ἄκις, μικρὸς ποταμὸς τῆς Σικελίας. Πηγάζει ἀπὸ τὴν Αἴτνα.*

Κεῖνον τσακάλια θρήνησαν οὐρλιάζοντας καὶ λύκοι,
κεῖνον, σὰν πέθανε, ἔκλαψε τοῦ λόγγου τὸ λιοντάρι.

Ἀρχίστε τὸ βουκολικὸ τραγούδι, ἀρχίστε, Μοῦσες.

Βόδια πολλὰ στὰ πόδια του, ταῦροι πολλοί κι' ἀκόμα
πολλὲς δαμάλες καὶ πολλὰ μοσχάρια τὸν θρηνήσαν.

Ἀρχίστε τὸ βουκολικὸ τραγούδι, ἀρχίστε, Μοῦσες.

Κατέβη ὁ Ἑρμῆς ἀπ' τὸ βουνὸ κ'εἶπε του: « Πές μου, Δάφνι,
ποιὰ πίκρα φαρμακώνει σε, ποιὰν ἀγαπᾶς, καλέ μου; »

Ἀρχίστε τὸ βουκολικὸ τραγούδι, ἀρχίστε, Μοῦσες.

Ἦρθαν βουκόλοι κ' ἤρθανε γιδάρηδες κοντά του
κι ὅλοι ρωτοῦσαν τί κακὸ εἶχε πάθει. Κ' ἦρθε ἀκόμα
κι ὁ Πρίαπος κ' εἶπε του: « Γιατί, Δάφνι φτωχέ, ἔτσι λυώνεις;
Σ' ὅλα τὰ δάση, στὶς πηγὲς ὅλες ἡ κόρη τρέχει

Ἀρχίστε τὸ βουκολικὸ τραγούδι, ἀρχίστε, Μοῦσες.

καὶ σὲ γυρεύει. Ὅμως ἐσὺ δὲν ξαίρεις ἀπὸ ἀγάπη.
Βουκόλο σ'ἔκραξαν μὰ σὺ κατάντησες γιδάρης.
Τὶς αἶγες ποὺ βατεύονται θωρώντας ὁ γιδάρης
νιώθει τὰ μάτια νὰ καῖν'[1] ποὺ αὐτὸς δὲν εἶναι τράγος.

Ἀρχίστε τὸ βουκολικὸ τραγούδι, ἀρχίστε, Μοῦσες.

Καὶ τὶς παρθένες κατὰ πῶς γελᾶνε σὺ θωρώντας,
νιώθεις τὰ μάτια σου νὰ καῖν' ποὺ δὲ γλεντᾶς μαζί τους ».
Λέξη δὲν εἶπε ὁ δύστυχος βουκόλος. Τοῦ ἔρωτά του
τὸ μαῦρο δρόμο τράβηξε ὡς τὸ τέλος τὸ μοιραῖο.

Ἀρχίστε τὸ βουκολικὸ τραγούδι, ἀρχίστε, Μοῦσες.

Ὡς κ' ἡ Ἀφροδίτη ἦρθε, γλυκειά, μὲ πλάνο χαμογέλιο,
μὰ μὲ τὴ σκέψη σκοτεινὴ κ'εἶπε: « Καυχιόσουν, Δάφνι,
πὼς τὸν νικᾶς τὸν Ἔρωτα. Μὰ τάχα δὲ νικήθης
ἀπ' τὸν ἀνίκητον αὐτὸ τὸν Ἔρωτα, καημένε; »

Ἀρχίστε τὸ βουκολικὸ τραγούδι, ἀρχίστε, Μοῦσες.

Κι' ὁ Δάφνις ἀποκρίθηκε: « Κακή, σκληρή, Ἀφροδίτη,
ὦ Ἀφροδίτη ποὺ μισοῦν οἱ ἀνθρῶποι, σὺ νομίζεις
ὅτι γιὰ μὲ παντοτεινὰ βασίλεψεν ὁ ἥλιος;
Τὸν Ἔρωτα θὰ τυραγνάη κι' ἀπὸ τὸν Ἅδη ὁ Δάφνις.

Μοῦσες μου, τὸ βουκολικὸ τραγούδι ξαναρχίστε.

[1] Ἐννοεῖ ἀπὸ ζήλεια.

Κεῖ πούειναι, ὡς λέν, ἡ Κύπριδα μὲ τὸ βουκόλο σύρε,
στὴν Ἴδη, στὸν Ἀγχίση [1], ἐκεῖ ποὺ κύπερη φυτρώνει
καὶ δρῦ καὶ σμάρια μελισσιῶν γλυκὰ - γλυκὰ βουΐζουν.

Μοῦσες μου, τὸ βουκολικὸ τραγούδι ξαναρχίστε.

[Ἂν καὶ φυλάῃ τὰ πρόβατα καὶ τοὺς λαγοὺς σκοτώνῃ
κι' ὅλα τ' ἀγρίμια κυνηγάῃ ὁ Ἄδωνις εἶναι ὡραῖος.]

Μοῦσες μου, τὸ βουκολικὸ τραγούδι ξαναρχίστε.

Ἄει στὸ Διομήδη, στάσου μπρός : « Τὸ Δάφνι τὸ βουκόλο
τὸν νίκησα στὸν ἔρωτα, πές του. Πολέμησέ με » [2].

Μοῦσες μου, τὸ βουκολικὸ τραγούδι ξαναρχίστε.

Ὦ σεῖς ποὺ ζεῖτε στὰ βουνά, λύκοι, τσακάλια, ἀρκοῦδες,
γειά σας ! Ἐγώ, ὁ βουκόλος σας ὁ Δάφνις, πιὰ δὲ θάειμαι
μαζί σας μέσ' στὶς λαγκαδιές, στὰ δάση, στὰ ρουμάνια.
Ἀρέθουσα, γειά σου καὶ σύ, κι' ἀπέραντα ποτάμια
ποὺ τὸ νερό σας χύνετε τὸ κρούσταλλο στὴ Θύμβρη.

Μοῦσες μου, τὸ βουκολικὸ τραγούδι ξαναρχίστε.

Ὁ Δάφνις εἶναι πῶροσκε τὰ βώδια του δῶ πέρα,
ὁ Δάφνις π' ἐδῶ πότιζε τοὺς ταύρους, τὰ δαμάλια.

Μοῦσες μου, τὸ βουκολικὸ τραγούδι ξαναρχίστε.

Ὦ Πᾶνα, Πᾶνα, στ' ἀψηλὸν εἴτε γυρίζεις Λύκαιο [3],
εἴτε κυνηγᾶς στὸ Μαίναλο τὸ μέγα, ἔλα δῶ πέρα
στὴ Σικελία. Παράτησε τὸ λόφο καὶ τὸ μνῆμα
τῆς κόρης τοῦ Λυκάονα [4], τῆς ὄμορφης Ἑλίκης,
ποὺ σ' ὅλους εἶναι θαυμαστὸ καὶ στοὺς θεοὺς ἀκόμα.

Ἄχ, πάφτε τὸ βουκολικὸ τραγούδι, πάφτε, Μοῦσες.

Ἔλα κοντά μου, βασιλιά, καὶ πάρε τὴ φλογέρα
πούειναι γλυκόφωνη, ὄμορφη, μὲ τὸ κερὶ δεμένη,
γιατὶ ἀπ' τὸν Ἔρωτα βαθειὰ στὸν Ἅδη κατεβαίνω.

Ἄχ, πάφτε τὸ βουκολικὸ τραγούδι, πάφτε, Μοῦσες.

Βγάλτε βιολέττες τώρα πιὰ βάτα καὶ σεῖς, ἀγκάθια,
καὶ τὸ ζαμπάκι στὰ ψηλὰ τὰ κέδρα ἂς ξεφυτρώση.
Ὅλα ἂς ἀλλάξουν : ὁ ἄκαμπος ἂς κάνῃ ἀχλάδια ὁ πεῦκος,

---

[1] *Ἕνας παλιὸς μῦθος λέει πὼς ὁ Ἀγχίσης τιμωρήθηκε ἀπὸ τοὺς θεοὺς ἐπειδὴ καυχήθηκε γιὰ τοὺς ἔρωτές του μὲ τὴν Ἀφροδίτη.*

[2] *Στὴν Ἰλιάδα ἀναφέρεται ὅτι ἡ Ἀφροδίτη πληγώθηκε ἀπὸ τὸ Διομήδη.*

[3] *Λύκαιο καὶ Μαίναλο, βουνὰ τῆς Ἀρκαδίας ἀφιερωμένα στοὺς θεούς.*

[4] *Βασιλιᾶς τῶν Ἀρκάδων. Ἡ κόρη του Καλλιστὼ (ἡ Ἑλίκη τοῦ εἰδυλλίου), ἐρωμένη τοῦ Δία, γέννησε τὸν Ἀρκάδα, τὸν ἐθνικὸ ἥρωα τῆς Ἀρκαδίας. Μεταμορφώθηκε σὲ ἀστερισμό.*

τὰ λάφια ἂς κυνηγήσουνε τοὺς σκύλλους καὶ στ' ἀηδόνια
ἂς παραβγοῦν οἱ γκιώνηδες, ἀφοῦ πεθαίνει ὁ Δάφνις.»

Ἄχ, πάφτε τὸ βουκολικὸ τραγούδι, πάφτε Μοῦσες.

Αὐτὰ εἶπ' ὁ Δάφνις κ' ἔπεσε. Κ' ἔτρεξεν ἡ Ἀφροδίτη
νὰ τὸν σηκώση θέλοντας· μὰ οἱ Μοῖρες τῆς ζωῆς του
τὴν εἶχαν κόψει τὴν κλωστή. Κι ὁ Χάρος τὸν ἐπῆρε
στὸ ρέμα του τ' ἀγύριστο τὸ Δάφνι, ποὺ κ'οἱ Μοῦσες
σὰ φίλο τὸν ἀγάπαγαν καθὼς κι ὅλες οἱ Νύμφες.

Ἄχ, πάφτε τὸ βουκολικὸ τραγούδι, πάφτε, Μοῦσες.

Καὶ σὺ δός μου τὴν αἶγα σου, δόσε μου καὶ τὴν κούπα,
ν'ἀρμέξω τώρα καὶ σπονδὲς στὶς Μοῦσες νὰ προσφέρω.
Μύριες φορὲς σᾶς χαιρετῶ, Μοῦσες, καὶ γὼ γιὰ χάρη
δική σας, πιὸ γλυκὰ ἄλλοτε θὰ ξανατραγουδήσω.

ΑΙΠΟΛΟΣ

Γεμᾶτο μέλι τ'ὄμορφο στόμα σου νάειν', γεμᾶτο
κερῆθρες, Θύρσι, καὶ νὰ τρῶς γλυκὰ τοῦ Αἴγιλου[1] σῦκα.
Σὺ καὶ τὸ τζίτζικα περνᾶς ἀκόμη στὸ τραγούδι.
Νά, πάρ' τὴν κούπα. Τί καλά, ἰδές, φίλε, ποὺ εὐωδιάζει,
λὲς καὶ στὶς κρῆνες τῶν Ὡρῶν τὴν ἔχουνε πλυμένα.
Τσίπ-τσίπ, Κισσαίθα, ἐδῶ, κοντά. Τώρα ἄρμεξέ τη ἀτός σου.
Καὶ φρόνιμα σεῖς, αἶγες μου· γιά, μὴν πολυκουνιέστε,
μὴν μπὰς κι' ὁ τράγος σηκωθῆ κι' ἀπάνου σας πηδήση.

Μεταφρ. ΣΠΥΡ. ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΣ

[1] *Αἴγιλος, ἀρχαῖος δῆμος τῆς Ἀττικῆς.*

Ο ΑΝΘΡΩΠΟΣ ΤΗΣ ΕΠΟΧΗΣ*

Το πολυλαχταρισμένο ἐκεῖνο προμεσήμερο τοῦ Σεπτέμβρη, ἡ κυρία Ἀγλαΐα εἶχε τὴν ἐπισημότητα στρατηγοῦ ποὺ παρατάσσει τὰ στρατεύματά του. Οἱ ἀδερφές της ἤθελαν σώνει καὶ καλὰ νὰ πιάσουν πόστο στὴν καγκελόπορτα:

— Δὲν ἀνεβαίνετε καλύτερα στὶς κολόνες, νὰ γίνετε Καρυάτιδες! Στὴν πόρτα θὰ σταθῶ ἐγώ, ἡ μητέρα του!

Κι' ἐπειδὴ ἡ ὥρα ζύγωνε, κανόνισε τὴν ὑποδοχὴ μὲ τὴν ἐπιβολὴ ἑνὸς ἀρχηγοῦ τοῦ πρωτοκόλλου. Στὸν πλακόστρωτο διάδρομο τοῦ κήπου ἔβαλε τὸ Ζερβογιάννη, ἀφοῦ ἔδωσε ἐντολὴ ἀπὸ τὸ πρωῒ στὴν Καλλιόπη νὰ τὸν καλοταΐσει, γιὰ νὰ μπορέσει ν' ἀνταποκριθεῖ στὰ χρέη του. Πλάϊ του τοποθέτησε τὴν Καλλιόπη κι' ἀντίκρυ της τὴ Φωτεινή· καὶ σὲ ἀρκετὴ ἀπόσταση τὸ Ζαχαρία, ποὺ τὸ λιγωμένο βλέμμα του πρόδινε πὼς θὰ προτιμοῦσε νὰ περιμένει καθιστὸς τὸν ἐρχομὸ τοῦ ξαδέρφου του. Τὴν Ἐρατὼ καὶ τὴν Ξανθίππη τὶς ἔβαλε νὰ σταθοῦν ἀντικρυστὰ στὰ μαρμαρένια σκαλοπάτια. Καὶ στὸ πλατύσκαλο, τέλος, τῆς βεράντας, διάταξε νὰ φέρουν μιὰ πολυθρόνα γιὰ τὸν ἀρχηγὸ τῆς οἰκογένειας.

— Ἐδῶ θὰ καθίσει ὁ κύριος Ἱπποκράτης, ὁ προστάτης μας!

Ἀπὸ τὴν ἡμέρα αὐτὴ ἔμπαινε στὸ Ἀσημάκικο σπίτι καὶ μιὰ ἄλλη ἀδερφή· χήρεψε πρὶν λίγο καιρὸ καὶ ξαναγύριζε, ἄκληρη, στοὺς κόλπους τοῦ γένους. Καλοθρεμμένη, κοντουλή, ἡ Ἀσπασία χήρα Εὐθυμιάδη ἔμοιαζε περισσότερο μὲ τὸν ἀδερφό της. Τὰ μάτια της, ὡστόσο, μὲ τὸ κουκούλωμά τους πιὸ τονισμένο, καὶ ἡ μύτη της, γαμψὴ μὰ πιὸ κοντὴ καὶ λιγώτερο λεπτὴ ἀπὸ τοῦ Ἱπποκράτη, πρόδιναν μιὰ διάθεση ἀτομιστικὴ καὶ μικρόχαρη. Γιὰ τὴν Ἀσπασία λοιπὸν ἔγινε ἐξαίρεση, καὶ ἡ Ἀγλαΐα ὅρισε νὰ καθίσει στὴ βεράντα, ὄχι ὅμως πλάϊ στὸν Ἱπποκράτη, παρὰ ἕνα μέτρο πιὸ μπρός, στ' ἀριστερά του. Τὰ πράματα εἶχαν ἔτσι κανονιστεῖ, κι' ὁ θρόνος περίμενε τὸν ἀρχηγὸ τῆς οἰκογένειας, ποὺ διάβαζε τὴν ἐφημερίδα πάνω στὸ σαλονάκι του, ὅταν φανερώθηκε κι' ὁ Μαστροθόδωρος μὲ τὰ κυριακάτικά του. Στρίβοντας τὶς μουστάκες, ἔβγαζε ἀπὸ τὴ στομάρα του παχειὰ λόγια καὶ ἀπόπνοιες οὔζου, ποὺ τὶς ξέσταινε ἡ θαλπερὴ ἀπανεμιὰ τῆς γλυκειᾶς σεπτεμβριανῆς μέρας. Ἅμα χόρτασε ἀπὸ τὸν πανηγυρικό του, ἡ κυρία Ἀγλαΐα τοὔδειξε μὲ τὸ δάχτυλο τὴ θέση ποὺ ὅριζε τὸ πρωτόκολλο, ἀνάμεσα στὴν Καλλιόπη καὶ στὸ Ζερβογιάννη.

Ἀκούστηκε κορνάρισμα αὐτοκινήτου. Ὁ Ἱπποκράτης παράτησε τὴν ἐφημερίδα καὶ ἦρθε νὰ πάρει τὴν τιμητικὴ θέση του. Τὸ αὐτοκίνητο προσπέρασε, στὸ μεταξὺ ὅμως ἡ Ἀγλαΐα δοκίμασε τὴν ἱκανοποίηση πὼς ἡ προετοιμασία τῆς ὑποδοχῆς ἦταν ἀψεγάδιαστη.

— Ὡραῖα, τώρα μποροῦνε πιὰ νἄρθουν, εἶπε καὶ περίμενε.

Τέλος ξανακούστηκε ὁ πολυπόθητος κρότος τοῦ αὐτοκινήτου, ποὺ σταμάτησε μπρὸς στὸ σπίτι. Πρὶν ἀνοίξει ἀκόμα ἡ πόρτα, ἡ Ἀγλαΐα ἄπλωσε τὸ χέρι νὰ τραβήξει ἔξω τὸ Χρῆστο.

— Μὰ αὐτὴ εἶναι σωστὴ στρατιωτικὴ ἐπιθεώρηση, εἶπε μὲ σαρκασμὸ ἡ Μάρθα Καστορίδη στὸν ἄντρα της, ὅταν βρέθηκε ἀνάμεσα στὴ διπλὴ σειρὰ τῶν παραταγμένων.

Ὁ Χρῆστος γέλασε. Πάλι ἀντήχησε τὸ στριγγό, πεταχτὸ γέλιο του στὸ γέρικο πε-

(*) Κεφάλαιο ἀπὸ τὸ ὁμώνυμο μυθιστόρημα τοῦ κ. Παύλου Φλώρου ποὺ κυκλοφορεῖ αὐτὲς τὶς ἡμέρες.

ΤΟΠΙΟ (ΞΥΛΟΓΡΑΦΙΑ)

ΔΗΜ. ΓΑΛΑΝΗΣ

"ΝΕΑ ΕΣΤΙΑ,, – ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΑ 1939

ριβάλλον. Παρουσίασε ὅλους στὴ γυναῖκα του, τὸν ἕνα ὕστερ' ἀπὸ τὸν ἄλλον, ἐνῶ ἡ μητέρα του τοῦ ψιθύριζε στ' αὐτί:

— Ἡ Μάρθα νὰ φιλήσει τὸ χέρι τοῦ θείου σου!

Ἡ Ἐρατὼ δέχτηκε τὴν ξένη γυναῖκα μὲ δύσκολα κρυμμένη ζήλεια, ἐνῶ ἡ Ξανθίππη δὲν κατάφερνε νὰ κυβερνήσει τὴ μητρική της συγκίνηση. Ὅλη ἡ τρυφεράδα, ποὺ δὲν εἶχε βρεῖ τὸ φυσικό της δρόμο καὶ καταστάλαξε βαθιὰ μέσα της, ἀνάβρυζε στὰ μάτια καὶ κυλοῦσε βροχή, τόσο ποὺ ἡ Ἑλβετίδα ξεγλύστρησε μὲ τὴ βία ἀπὸ τὸ ἀηδιαστικὸ ἀγκάλιασμα.

— Θεέ μου, τί πνιγερὴ στοργή! εἶπε γερμανικὰ στὸ Χρῆστο. Λὲς καὶ μ' ἔσφιξε ὁ ἴδιος ὁ θάνατος.

Κι' ἀνατρίχιασε. Ἀπ' ὅλους τῆς ἄρεσε ὁ θεῖος Ἱπποκράτης. Τὴ δέχτηκε σοβαρός, σὰν εὐπατρίδης, δίχως διαχύσεις, δίνοντάς της τὸ ἕνα χέρι καὶ ἀκουμπώντας τὸ ἄλλο προστατευτικὰ στὸν ὦμο της. Ἀκόμα δὲν κάθισαν στὸ τραπέζι, κι' ἡ Ἀγλαΐα φώναξε παράμερα τὸ γιό της:

— Ἔχω σπουδαῖα νὰ σοῦ πῶ, τοῦ εἶπε μὲ σοβαρό ὕφος. Δὲ σηκώνει ἀναβολή. Πρόσεξε, γιατὶ ὕστερα θἄναι πιὰ ἀργά. Καλόπιασε τὸ θεῖο σου. Κ' ἡ Μάρθα, κ' ἐκείνη νὰ τὸν καλοπιάσει. Κι' ἄνοιξέ του ὁμιλία γιὰ τὴ διαθήκη, πρὶν κινδυνέψει τὸ μέλλον σου, παιδί μου!

Καὶ τοῦ διηγήθηκε γοργά, κουτρουβαλιστά, ὅσα εἶχαν γίνει στὰ παρασκήνια.

Ὕστερ' ἀπὸ τὸ γεῦμα πῆρε τὴ νύφη της ἀπὸ τὸ χέρι καὶ τὴ γύρισε σ' ὅλο τὸ σπίτι ἐξηγώντας μὲ χειρονομίες τοῦτο κ' ἐκεῖνο. Ἅμα ἤρθε ἡ σειρὰ τοῦ γραφείου, ἑνὸς ἁπλόχωρου δωματίου, ἡ μιμική της ξαστόχησε καὶ ζήτησε τὴν ἐπικουρία τοῦ Ζαχαρία:

—Πές της φραντσέζικα, πὼς ἐδῶ θὰ κάνει τὸ γραφεῖο του ὁ Χρηστάκης. Ὅλα εἶναι δικά του, ἅμα θὰ ρθεῖτε!

—Ἅμα θὰ ρθεῖτε, ἐπανάλαβε ἡ Ἀγλαΐα, νευριασμένη ἀπὸ τὴν ἀταραξία τῆς νύφης της.

—Ντικά του! εἶπε ξερὰ ἡ Μάρθα.

—Ἔλα νὰ σοῦ δείξω καὶ τὰ δικά σου. Ἐσύ, Ζαχαρία, πήγαινε στὸ Χρῆστο, σὲ θέλει!

Ἀνέβασε τὴ νύφη της στὸ δωμάτιό της, ξεκλείδωσε ἕνα συρτάρι κ' ἔβγαλε ἕνα πλατὺ κουτὶ ντυμένο μὲ βυσσινὶ βελοῦδο, ποὺ τὸ σκέπασμά του τὸ πλαισίωναν τρεῖς σειρὲς ἀπὸ διακοσμητικὰ αὐλακώματα. Ὁ καιρὸς καὶ ἡ χρήση τοῦ εἶχαν δώσει τὴ σεβάσμια ἐμφάνιση ποὺ χαρακτηρίζει τὰ οἰκογενειακὰ κειμήλια. Τὸ ἄνοιξε μ' ἕνα μικροσκοπικὸ κλειδάκι, κ' ἔβγαλε μὲ τρεμάμενα χέρια, ἕνα-ἕνα, δαχτυλίδια, βραχιόλια, μιὰ καρφίτσα σὲ σχῆμα μισοφέγγαρου, σπαρμένη διαμάντια, ἕνα χρυσὸ κορδόνι ρεπιδιοῦ καμωμένο ἀπὸ λεπτά, πυκνοπλεγμένα λαμάκια, ποὺ εἶχαν σχῆμα λεπιῶν ψαριοῦ, σωστὸ λεπτούργημα. Ἦταν καὶ κάμποσα φλουριὰ μέσα στὴν κασετίνα, κωνσταντινᾶτα, πεντόλιρα τούρκικα, χρυσὰ νομίσματα τῆς Μαρίας Θηρεσίας. Στὸ θέαμα τόσου χρυσαφιοῦ, τὸ ἔνστιχτο τῶν χωρικῶν προγόνων της ἀναπήδησε στὸ βλέμμα τῆς Ἑλβετίδας. Τὸ πεταχτὸ μάτι τῆς πεθερᾶς ἅρπαξε μὲ βουλιμία τὴν ξαφνικὴ ἐκείνη ἀναλαμπή. Ἔτριψε εὐχαριστημένη τὰ χέρια καὶ παραμόνεψε τὴ Μάρθα, ποὺ δὲν ξεκολλοῦσε τὸ βλέμμα ἀπὸ τὸ θησαυρό. Τῆς ἔπιασε τὸν καρπὸ τοῦ χεριοῦ, μὰ γρήγορα ἡ μητρικὴ τούτη χειρονομία ἔγινε ἕνα τραχὺ σφίξιμο κατοχῆς.

— Σ' ἀρέσουνε; ἔκανε γλυκά.

— Schön, ἀποκρίθηκε ἡ Μάρθα. Herrlich! καὶ γύρισε τὸ πρόσωπο ἀλλοῦ, γιὰ νὰ δείξει ἀδιαφορία.

— Δικά σας θἄναι μιὰ μέρα, ξανάρχισε ἡ Ἀγλαΐα, καὶ διάλεξε μὲ τρεμουλιαστὰ δάχτυλα ἕνα δαχτυλίδι μ' ἕνα μπριλλάντι χοντρὸ σὰ ρεβίθι. Αὐτὸ θὰ σοῦ τὸ δώσω ἐσένα, εἶπε, κ' ἔμπηξε σὰ στιλέτο τὸ δείχτη τοῦ χεριοῦ της στὸ στῆθος τῆς νύφης της.

— C'est à moi que vous la donnerez? A moi?

— Μουά, οὔϊ! Ἐσένα, ἐπιβεβαίωσε ἡ Ἀγλαΐα.

Τὸ συμβόλαιο εἶχε γίνει, μὰ ἦταν μονόπλευρο. Ἡ Ἀγλαΐα δὲ διατύπωσε ἀκόμα τὰ ἀνταλλάγματα. Πιὸ πραχτικὴ ἀπὸ τὸν ἀδερφό της, δὲν ἤξερε τί θὰ πεῖ προσφορὰ δίχως σύγχρονη ἀνταπόδοση. Γιὰ τοῦτο κι' ὅταν ἄκουσε τὴ Μάρθα νὰ τῆς λέει ἕνα γελαστὸ «εὐχαριστῶ πολύ», ξανάβαλε τὸ δαχτυλίδι στὸ βελουδένιο κουτὶ καὶ τὸ κλείδωσε.

— Θὰ μιλήσουμε ἀκόμα, εἶπε. Ἔχουμε πολλὰ νὰ ποῦμε.

* * *

Ἡ Μάρθα, πλήττοντας στὸ σπίτι, ἀνάσανε ἀπὸ ἀνακούφιση ὅταν ἔκανε τὴ γνωριμία τῆς Ἡρῶς. Ὁ Χρῆστος, τὰ πρωϊνά, τὴν ἄφηνε συχνὰ μόνη· εἶχε ἕνα σωρὸ ἐπισκέψεις νὰ κάνει, παλιὲς γνωριμίες ν᾽ ἀνανεώσει. Τὸ κορίτσι προσφέρθηκε μὲ προθυμία νὰ συντροφέψει τὴν ξένη στοὺς περιπάτους της. Πῆραν μαζὶ γραμμὴ τὰ καταστήματα τῆς ὁδοῦ Ἑρμοῦ καὶ τῆς ὁδοῦ Σταδίου. Μὲ τὴν ὑπομονὴ καὶ τὴ μεθοδικότητα τῆς ράτσας της, σημείωνε καὶ σύγκρινε τιμές, ἐξέταζε ποιότητες, λογάριαζε, ὑπολόγιζε, ἀγόραζε. Ἡ Ἡρὼ τὴ γοήτευε. Μὲ θαυμασμό, ποὺ δύσκολα τὸν ἔκρυβε, ἡ ἡ Ἑλβετίδα κοίταζε τὸ ἁπαλότατο δέρμα της, τὰ μάτια της τὰ ὁλόψυχα, καὶ τέλος τὸ στόμα, ὅπου μόλις ξεχώριζε λίγο τεχνητὸ χρῶμα. Στὴ Μάρθα ἔκανε ἐντύπωση πόσο δυνατὰ βάφονται οἱ Ἀθηναῖες, τὸ περίτεχνο βάψιμο τῶν χειλιῶν, ἡ φιλαρέσκειά τους. Ξένη στὴ μεσογειακὴ εὐστροφία, ἔνιωθε πὼς δὲ θὰ μποροῦσε νὰ ἐξοικειωθεῖ μὲ τὸ ἀνθρώπινο περιβάλλον, ὅσο κι᾽ ἂν τὴν τραβοῦσε ἡ ἀνοιχτοσύνη τοῦ ὁρίζοντα. Θἄβρισκε ἐδῶ ποτὲ ἡσυχία; Στὸ σπίτι ἡ στοργὴ τοῦ γένους τυλιγόταν σὰ βόας γύρω στὸν ἄντρα της. Ἔξω ὁ ξεχυμένος αἰσθησιασμός, πόθοι καὶ ὁρμές, ποὺ βράζαν κάτω ἀπὸ τὸ ζεστὸν ἀττικὸν ἥλιο. Οἱ ἄνθρωποι, ἐδῶ, ἔστηναν κάθε τόσο, στὸ τρεμουλιαστὸ φῶς, ἀγάλματα τὶς χίμαιρές τους, γιὰ νὰ τὶς καταλύσουν τὴν ἄλλη μέρα οἱ ἴδιοι, θυσιάζοντάς τες σὲ ξώπετσες ἀπολαύσεις. Ὄχι, ἐδῶ κάτω θὰ κινδύνευε ἡ ὑπόστασή της, ἡ ζωή, ποὺ τὴν εἶχε κανονίσει μὲ τὸ στέρεο ἑλβετικὸ ρυθμό. Κ᾽ ἡ γελαστὴ φαιδρότητα τῶν γυναικῶν δὲν ἦταν τόσο ξένιαστη, ὅσο φαινόταν στὴν πρώτη ματιά. Τῆς ἔλειπε ἡ ἁπλοϊκὴ ἀθωότητα, ὅπου, καθὼς πίστευε, βρίσκει τὴν ἰσορροπία της μιὰ ἠθικὴ συνείδηση σταθερή, πέρα καὶ πάνω ἀπὸ κοινωνικοθρησκευτικὲς μεταβολές. Ἐνῶ ἐδῶ, σὲ τοῦτα τὰ μαργιόλικα μάτια, ἀνάδευε ἡ διαβολιὰ ἀδελφωμένη μὲ τὴν παρθενικότητα, ἡ ἀφοσίωση μὲ τὴν προδοσία, ἕνα ἀποκαλυπτικὸ τέρας, ποὺ εἶχε γιὰ κεφάλι τὸ ὄχι καὶ γιὰ πόδια τὸ ναί. Καὶ τί ξένιαστοι οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ τῆς Ἀθήνας, τί ἀνέμελοι σὲ πράματα ποὺ δὲν ταίριαζε, ἐνῶ, ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος, μεγαλοποιοῦσαν τὸ ἀσήμαντο. Ἀθελά της, λοιπόν, ἡ Μάρθα πρόβαλλε σὲ ὁλόκληρο τὸ ἑλληνικὸ φαινόμενο τὴν ἀρνητικὴ διάθεση ποὺ τῆς εἶχε ἐμπνεύσει ἡ ἀσυναρτησία τῶν Ἀσημάκηδων. Οἱ ἄνθρωποι, ὑπερβολικὰ καλλωπισμένοι, ἀξεσκόνιστοι, ἀσουλούπωτοι. Ὁ δρόμος, ἕνα κοινὸ ὑπαίθριο σπίτι γιὰ τοὺς Ἑλβετούς, ἦταν ἐδῶ ἄρυθμος, παραμελημένος, κάτι ἀνάξιο τῆς φροντίδας τῶν Ἑλλήνων, ὦ, μὲ πόση περιφρόνηση πετοῦσαν τὰ ἄδεια κουτιὰ τῶν τσιγάρων! Μὲ τὴν ἐπικριτικὴ διάθεση τῆς χειραφετημένης γυναίκας, ἔλεγε ἕνα βράδυ, ποὺ ὅλη ἡ οἰκογένεια σχημάτιζε ἕνα μεγάλο κύκλο γύρω στὸ τραπέζι:

— Ὁ ἥλιος, ὁ οὐρανός σας, οἱ μενεξεδένιες μετουσιώσεις τῶν βουνῶν σας, ὅλ᾽ αὐτὰ μεθοῦν τὸν ξένο, γιατὶ θερμαίνουν καὶ γιγαντώνουν τὸ ἀρχαιολογικὸ ὅραμα. Ὡστόσο...

— Οἱ ξένοι, σ᾽ ὅποιο ἔντυπο κι᾽ ἂν ρίξει κανεὶς τὸ μάτι, δὲν παύουν νὰ γράφουν ὕμνους γιὰ τὴν Ἑλλάδα, παρατήρησε ὁ Ζαχαρίας.

— Ποὺ ἐσεῖς τοὺς ἀποδίδετε στὸν ἑαυτό σας. Οἱ ξένοι, ὅμως, σᾶς τὸ εἶπα, στοὺς... ὕμνους τους ἐκφράζουν τὸ θαυμασμό τους γιὰ τὸν ἀρχαῖο καλλιτεχνικὸ θησαυρό, γιὰ τὸ κλῖμα σας. Ἐσεῖς, αὐτάρεσκοι καθὼς εἶστε, ἀντικαθρεφτίζετε πάνω σας τὴ θερμὴ αὐτὴ ἔξαρση.

Ὅσο μιλοῦσε, ἡ Ἐρατὼ πρόσεχε τὰ ἄβαφα χείλη καὶ τὰ πλούσια μαλλιὰ τῆς Ἑλβετίδας· τῆς ζήλευε ἕνα ἐλαφρὸ ξελίγωμα στὴν ὄψη, καὶ ἀποφάσισε νὰ τὸ δοκιμάσει μπρὸς στὸν καθρέφτη. Ἡ Ἀσπασία κρατοῦσε μιὰ στάση προσεχτικῆς ἀξιοπρέπειας. Μὲ τὰ χέρια σταυρωμένα πάνω στὸ ἀχρησιμοποίητο στῆθος της, ἡ Ξανθίππη ἀτένιζε σιωπηλὴ τὴ Μάρθα καὶ χαμογελοῦσε ποιὸς ξέρει σὲ ποιὰ χαμένα ὄνειρα. Τὸ βενετσιάνικο σάλι πλαισίωνε τὸ λαιμό της, ποὺ κρεμόταν σ᾽ ἕνα σωρὸ φέτες πουδραρισμένες καὶ νερουλές, σὰ χορδὲς ἑνὸς παραμελημένου μουσικοῦ ὀργάνου.

— Τί λέει ἡ Μάρθα; Δὲν τῆς ἀρέσει ἡ Ἑλλάδα; Ἔτσι λέει; φώναξε ἡ Ἀγλαΐα. Ζαχαρία, ρώτησέ την, ἐσὺ ποὺ ξαίρεις γαλ-

λικά, γιατὶ ἐγὼ τὰ ξέχασα, γιατί πῆρε Ρωμιὸν ἄντρα;

Ἀκράτητο ξέσπασε τὸ κομμένο γέλιο τοῦ ὑφηγητῆ, ποὺ ἀκουόταν σὰ ροκάνα καὶ σ᾽ ἔκανε νὰ γελᾶς θέλοντας καὶ μή, δίχως νὰ θυμᾶσαι τὴν ἀφορμὴ τοῦ γέλιου του.

— Τί λέει; εἶπε ἡ Μάρθα στὸν ἄντρα της, ποὺ ἐξακολουθοῦσε νὰ γελάει. Μίλησε γιὰ μένα, τὸ κατάλαβα!

— Τζά, ἔκανε μὲ ὑπεκφυγὴ ἐκεῖνος, καὶ τέντωσε τὸν κορμό του, γιατὶ τὸ αἷμα τοῦ εἶχε ἀνεβεῖ στὸ κεφάλι καὶ τὸ πλατυστρόγγυλο πρόσωπό του φάνταζε σὰ φεγγάρι.

Ἦταν παρόντες ἡ Ἡρὼ κι᾽ ὁ Λυγερός, κ᾽ ἦρθαν σὲ λίγο ὁ στρατηγὸς Λιάκουρας μὲ τὸ γιατρὸ Καλημέρη.

— Ὁ γιατρὸς βρῆκε ἐπιτέλους μιὰ θέση στοὺς σιδηροδρόμους τοῦ Κράτους, ἀνάγγειλε μὲ φανερὴ ἱκανοποίηση ὁ στρατηγός. Δέχεται συγχαρητήρια.

— Ἀλήθεια; ρώτησε ὁ Λυγερός, χαρούμενος.

— Τουλάχιστον κάτι γιὰ νὰ μὴν πεθάνει κανεὶς ἀπὸ τὴν πεῖνα, εἶπε συγκινημένος γιὰ τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ Λυγεροῦ. Τὸ περίμενα. Διότι μπαίνω ἀκριβῶς τώρα στὴν ἄνοιξη τῆς τωρινῆς περιόδου.

— Στὴν ἄνοιξη; ρώτησε ὁ στρατηγός. Μὰ τί λέτε, γιατρέ, βρισκόμαστε στὸ Σεπτέμβρη.

— Δὲν πρόκειται γιὰ ἐποχὲς τοῦ ἔτους, ἐξήγησε ἐπίσημα, μὰ γιὰ τὶς ἐποχὲς ποὺ σημειώνουν τὰ περιοδικὰ ἀνεβάσματα καὶ κατεβάσματα, τὶς ἀτυχίες καὶ τὶς εὐτυχίες ἑνὸς ἀνθρώπου. Ὅπως στὴ φύση διαδέχονται ἡ μιὰ ἐποχὴ τὴν ἄλλη, τὸ ἴδιο καὶ στὴ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου εὐτυχίες καὶ ἀτυχίες ξαναγυρίζουν μὲ τὴν ἴδια νομοτέλεια κατὰ ὁρισμένες περιόδους. Μιὰ τέτοια περίοδος, ἂς τὴν ποῦμε χρόνο τῆς ψυχῆς, ἔχει τὴν ἄνοιξη καὶ τὸ καλοκαῖρι της, τὸ φθινόπωρο καὶ τὸ χειμῶνα της. Ἡ κάθε ἐποχὴ διαρκεῖ δυόμισυ χρόνια. Μπορεῖτε νὰ τὴ διαπιστώσετε σ᾽ ὁποιοδήποτε ἄτομο — δυσκολώτερα στὶς γυναῖκες, ποὺ κρύβουν τὴν πραγματική τους ἡλικία — βάζοντάς το νὰ σᾶς ἀνακεφαλαιώσει τὰ κυριώτερα γεγονότα τῆς ζωῆς του, συσχετισμένα μὲ τὶς ἀληθινὲς χρονολογίες τους. Εἶν᾽ ἀλήθεια πὼς λίγοι ἄνθρωποι ξαίρουν νὰ παρατηροῦν τὸν ἑαυτό τους.

— Τώρα σὲ ποιὸ ἐποχὴ βαίσκεστε σεῖς; ρώτησε ἡ Ἡρώ.

— Πέρασα τὸ χειμῶνα — ἦταν βαρὺς χειμώνας — καὶ σὰ νὰ διαγράφεται σιγὰσιγὰ ἡ ἄνοιξη.

Ὅλοι ἔπεσαν σὲ συλλογή, φαίνεται πὼς

ἐρευνοῦσαν τὴν περασμένη ζωή τους, σπρωγμένοι ἄθελά τους ἀπὸ τὴν ὑποβλητικὴ διήγηση τοῦ Καλημέρη. Μονάχα ὁ ὑφηγητὴς Καστορίδης παρατήρησε λακωνικά:

— Konstruktion!

Εἶχε τὴν ἀρνητικὴ ἔκφραση, ποὺ συνήθιζε νὰ παίρνει ἀπὸ ἀντίδραση στὶς παραδοξολογίες τῶν δικῶν του. Μιὰ στιγμὴ ὁ Λυγερὸς ἔνιωσε πάνω του τὸ ἐρευνητικὸ βλέμμα τῆς Ἡρῶς, βαρὺ σὰν τύψεις, ὀδυνηρὸ σὰν ἀνασκάλεμα μιᾶς πληγῆς.

— Χρῆστο, εἶπε ζητώντας μιὰ διέξοδο, προτείνω μιὰν ἐκδρομὴ ὡς στὸ Ζάππειο,

ἐκεῖ εἶναι δροσιά. Νὰ κουνηθοῦμε καὶ λίγο.

— Κύριε Πέτρο, διαμαρτυρήθηκε ἡ Ἀγλαΐα, καλὰ καθόμαστε ἐδῶ. Γιατί νὰ μοῦ πάρετε τὸ Χρῆστο; Ἐγὼ τὸν θέλω ἐδῶ νὰ τὸν βλέπω, νὰ τὸν χορτάσω. Σὲ τρεῖς-τέσσερις μέρες πάλι μᾶς φεύγει. Γελᾶς; Ἔ; εἶπε γυρίζοντας στὸ γιό της. Δὲν πειράζει. Ἅμα ἔρθεις τοῦ χρόνου — ἂν ἔρθεις — καὶ μ' εὕρεις πεθαμένη, τότε θὰ θυμηθεῖς τὰ λόγια μου, ποὺ τώρα τὰ περιγελᾶς, καὶ θὰ μοῦ δώσεις δίκιο!

Φώναξε τὴν Ἡρὼ πλάϊ της στὸν καναπέ. Τὸ βλέμμα τοῦ κοριτσιοῦ, κάτω ἀπὸ μιὰ ψυχρὰ ἐρωτηματικὴ ματιὰ τοῦ Πέτρου, λύγισε κ' ἔπεσε πάνω στὸ χέρι τῆς Ἀγλαΐας, ὅπου ξάστραφτε ἕνα μπριλλάντι.

— Τὸ βλέπεις, Ἡρώ μου; Εἶναι δικό της, τῆς Μάρθας.

— Ἡ πεθερά μου ἐφαρμόζει τὸ πείραμα τοῦ Πάβλωβ, εἶπε ἡ Ἐλβετίδα μὲ κακία. Τὸ γνωρίζετε τὸ πείραμα τοῦ Πάβλωβ, δεσποινὶς Ἡρώ; Ὄχι; Ἀνοίγουν τὸ στομάχι τοῦ σκύλου, καὶ γιὰ νὰ παρακολουθήσουν τὶς ἀνακλαστικὲς ἐπιδράσεις ποὺ προκαλεῖ ἡ ὄρεξη ἢ ἡ πεῖνα, προσφέρουν στὸ ζῶο τὴν τροφή, καὶ μόλις κάνει νὰ τὴν ἁρπάξει, τοῦ τὴν τραβοῦν ἀπὸ τὰ χείλη. Κι' αὐτὸ συνεχίζεται πολλὲς φορές, ὥς ποὺ νὰ ἐπιτύχει τὸ πείραμα.

Ξαναγύρισε ἡ ἀμηχανία, ἐκείνη ἡ στενόχωρη διάθεση, ποὺ χώνεται σὰν κατάσκοπος, κρυφά, στὶς ἀνομοιογενεῖς παρέες. Ἡ νέα γενεά, ταξιδεμένη, γλωσσομαθημένη, δίχως προλήψεις, ἂν ἐξαιρέσουμε τὶς ἄκακες παραξενιὲς τοῦ γιατροῦ. Καλημέρη, ξεχώριζε αὐτόματα ἀπὸ τοὺς γέρους μὲ τὶς καθυστερημένες φιλοδοξίες, τὶς μικροπονηριές τους. Οἱ ἀξεδίψαστες, βρυκολακιασμένες λαχτάρες τους, ἔμοιαζαν φαντάσματα κρεμασμένα σὲ δεντρόριζες πάνω ἀπὸ γκρεμούς. Τὰ κοινὰ θέματα εἶχαν ἐξαντληθεῖ. Πρῶτος τὸ πῆρε εἴδηση ὁ θεῖος Ἱπποκράτης. Ξερόβηξε, καληνύχτισε κι' ἀποτραβήχτηκε περήφανος. Ἡ στενοχώρια αὔξαινε. Ἡ Ἀγλαΐα ἐννοοῦσε νὰ τονίσει τὴ δυσαρέσκειά της. Κοίταζε πρὸς τὸ μέρος τοῦ γιοῦ της μὲ μιὰν ἔκφραση πληγωμένης στοργῆς κι' ἄπλωνε τὰ κοκκαλιάρικα χέρια της στὸ μάκρος τῶν μεριῶν. Ἔνιωθες τὰ τέσσερα μικρὰ γαλάζια μάτια, τῆς μάνας καὶ τοῦ γιοῦ, νὰ παλέβουν ὑπόκωφα τὸν κεφαλιωμένο τους ἀγῶνα.

Ὁ Χρῆστος γύριζε δεξιὰ κι' ἀριστερά, στὴν Ἡρώ, στὸ Λυγερὸ καὶ στὸ γιατρό, γυρεύοντας θέμα γιὰ συνδιάλεξη.

— Πέντε μέρες θὰ μᾶς μείνει ὁ Χρῆστος, εἶπε νικημένη ἡ Ἀγλαΐα στὸν Καλημέρη. Ἀνέβαλα τὰ λουτρά μου γιὰ νὰ τὸν χορτάσω.

— Ποῦ θὰ κάνετε λουτρά;

— Στὸ Λουτράκι. Ἐκεῖ δὲν πληρώνω. Ὁ κύριος Ἀσημάκης χάρισε πενήντα χιλιάδες γιὰ τοὺς σεισμοπαθεῖς.

— Μὴ τὴν πιστεύετε, ἀνάκραξε γαλλικὰ ὁ Χρῆστος. Ὅλα φαντασίες, ὅλα!

— Τί λέει πάλι γιὰ μένα; Μὴν τὸν ἀκοῦτε ποὺ μὲ κατηγορεῖ, διαμαρτυρήθηκε μεγαλόφωνα ἡ Ἀγλαΐα

— Λέει πὼς ὅλο καυχιέσαι, νά τί λέει!

Ἦταν ἡ βραχνὴ φωνὴ τῆς Ἐρατῶς. Ὅλοι ἔβαλαν τὰ γέλια, ἡ βαριὰ ἠλεκτρισμένη ἀτμόσφαιρα διαλύθηκε. Ὁ ὑφηγητὴς πῆρε τὴν ἐφημερίδα καὶ ἀνάκραξε ἐπίσημα:

— Τὴν Κυριακὴ εἶναι τὸ Φεστιβὰλ Μπετόβεν στὸ ἀρχαῖο θέατρο τῆς Κορίνθου. Πρέπει νὰ πᾶμε!

— Bien sûr qu'on y va! φώναξε ἐνθουσιασμένη ἡ γυναίκα του.

ΠΑΥΛΟΣ ΦΛΩΡΟΣ

Η ΧΑΡΑΚΤΙΚΗ

Ο ΠΝΕΥΜΑ τῆς αἰχμῆς εἶναι βέβαια τὸ πνεῦμα τῆς ζωγραφικῆς, ποὺ ἀντὶ νὰ ἐνεργῆ μὲ τὸ πινέλο ἢ μὲ τὴν ἄκρη τοῦ μολυβιοῦ, στοχάζεται μὲ μιὰν αἰχμὴ ποὺ σκάβει. Τὸ πνεῦμα τοῦτο κινεῖ τὶς ἰδέες του μόνο γύρω στὴ γραμμὴν ἐκείνη ποὺ τὴ σχημάτισε ἕνα μυτερὸ μέταλλο αὐλακώνοντας τὴν ἐπιφάνεια μιᾶς σκληρῆς ὕλης, — τὸ *κοπίδι* γιὰ τὴν ξυλογραφία, τὸ *σκαλίδι (burin)* γιὰ τὴ χαλκογραφία. Κάθε λοιπὸν ἐντύπωσή μας, κάθε ἀρέσκεια ἢ ἀπαρέσκεια ἀπὸ ἕνα ἔργο χαρακτικῆς, συνοδεύεται ταυτόχρονα καὶ ἀναπόσπαστα ἀπὸ παραστάσεις σχετικὲς μὲ τὴ χάραξη τῆς πλάκας τῆς ἀποτυπωμένης στὸ χαρτί: παραστάσεις ποὺ φέρνουν μπροστά μας τὴ σκαφή, τὴν κίνηση τοῦ χεριοῦ, τὴν ὕλη, ἀκόμα καὶ τὸν τριγμὸ τῆς κοπῆς καὶ τὴν ἀφὴ τῆς λαβῆς, τὸ μόχθο τοῦ τεχνίτη, ὁλόκληρο τὸ γεγονός, τόσο ἄγνωστο στὸ θεατὴ καὶ τόσο γνώριμο στὸν εἰδικό. Κι᾽ αὐτοὶ ἀκόμα οἱ κλάδοι τῆς χαρακτικῆς ποὺ δὲν ἀπαιτοῦν σκαφή, παρὰ ζωγράφηση στὴν πλάκα, ὅπως ἡ λιθογραφία, δὲν ἐξαιροῦνται ἐντελῶς ἀπ᾽ τὴν παραπάνω κατηγορία, γιατὶ καὶ τὰ δικά τους ἔργα μᾶς κάνουν ἀμέσως νὰ στοχαστοῦμε τὴν εὐαισθησία τῆς ὕλης ποὺ τὰ ἔδωσε. Καμμιὰ ἄλλη τέχνη δὲν ἀπαιτεῖ νὰ συντρέξουν γιὰ τὴν αἰσθητικὴ ἐντύπωση τόσες παραστάσεις. Καὶ τοῦτο ἐξηγεῖ γιατί τὸ κοινὸν τῆς χαρακτικῆς εἶναι περιωρισμένο παντοῦ, ἀλλὰ προπάντων στὸν τόπο μας, ὅπου ἡ τέχνη αὐτή, ἂν κι᾽ εἶναι ἡ ἀρχαιότερη στὸ ἐλευθερωμένο βασίλειο, τώρα μόλις προβαίνει μὲ λαμπρὲς ὑποσχέσεις στὸ φῶς.

Φυσικά, τὰ ἰδιαίτερα χαρακτηριστικὰ τῆς χαρακτικῆς πηγάζουν ἀπὸ τὸ γεγονὸς ὅτι τὸ βάθρο της εἶναι γερὰ θεμελιωμένο στὸ ἔδαφος τῶν μηχανικῶν τεχνῶν. Ἡ καταγωγή της ἀπ᾽ αὐτὲς εἶναι καὶ οἱ τίτλοι τῆς εὐγενείας της. Εἶναι ἡ ἀρχαιότερη εἰκαστικὴ τέχνη. Πρῶτα ὁ ἄνθρωπος ἐχάραξε, ὕστερα ζωγράφισε κι᾽ ἔπλασε. Τὴ συναντοῦμε στὰ σπήλαια νὰ συνοδεύη τὴ ζωγραφικὴ τῶν Μαγδαληναίων — δεκαπέντε τάχα ἢ τριάντα χιλιάδες χρόνια πρὸ Χριστοῦ; — σκάβοντας στὴν πέτρα τὸ περίγραμμα τῶν ταράνδων καὶ τῶν μαμούθ. Ὁ ἄνθρωπος σχεδιάζοντας δὲν εὕρισκεν ἀρκετὴ τὴ γραμμή. Ἔπρεπε νὰ τὴ σκάψη γιὰ νὰ τῆς ἐξασφαλίση τὴ διάρκεια. Ἀκόμα καὶ τῆς γλυπτικῆς λοιπὸν ἡ χαρακτικὴ εἶναι ἡ μεγαλύτερη ἀδερφή, ἀφοῦ ἡ γλυπτικὴ ἀρχίζει ἀπὸ τὴ στιγμὴ ποὺ θὰ διακόψωμε τὴ συνέχεια μιᾶς ἐπιφάνειας, κι᾽ ἀφοῦ τὸ ἐσώγλυφο ἔγινε πρὶν ἀπ᾽ τὸ ἐξώγλυφο. Ἂν στὸ κοῖλο μιᾶς χαραγμένης γραμμῆς ρίξωμε μελάνη καὶ πιέσωμε ἀπάνω ὕφασμα ἢ χαρτί, ἔχομε τὴ χαρακτικὴ ὅπως τὴν ἐννοοῦμε σήμερα. Ἀργοῦμε ὅμως πολὺ νὰ φτάσωμε ὡς ἐκεῖ. Ὡς τὴν Ἀναγέννηση, ἡ χαρακτικὴ δὲν ὑποψιάστηκε ποτὲ τὸ σημερινό της ἔργο, τὸ τύπωμα. Ἡ δουλειά της ἦταν νὰ σκάβη τὴν πέτρα ἢ τὸ μέταλλο γιὰ νὰ χαράξη τὶς σφραγίδες της καὶ τὶς ἐπιγραφές της ἢ γιὰ νὰ φιλοτεχνήση τὰ ἔργα τοῦ στολισμοῦ. Ἔσκαβε γιὰ νὰ σχεδιάση μιὰ μορφὴ ἢ ἀφαιροῦσε κομμάτια τῆς πλάκας γιὰ ν᾽ ἀφήση τὴ μορφὴ νὰ ἐξέχη. Δημιουργοῦσε λοιπὸν τὸ ἐγχάρακτο ἢ τὸ ἔκτυπο. Αὐτὴ ἦταν ἡ διαίρεσή της κι᾽ αὐτὴ ἐξακολουθεῖ καὶ σήμερα, ποὺ ὁ σκοπός τῆς χαρακτικῆς ἔγινεν ἡ τυπωμένη εἰκόνα. Ἡ χαλκογραφία εἶναι τὸ ἐγχάρακτο, ἡ ξυλογραφία τὸ ἔκτυπο.

Φαίνεται σὰν παράδοξο πὼς οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες δὲν ἀνακάλυψαν τὴ χαρακτὴν εἰκόνα. Εἶχαν μολονοτοῦτο τὴ χαρακτική, αὐτὴ ποὺ σκάβει μορφὲς σὲ μιὰ πλάκα. Κατὰ

τὸν Ἡρόδοτο, ὁ τύρανος Ἀρισταγόρας τῆς Μιλήτου, ὅταν πῆγε στὴ Σπάρτη καὶ ζήτησε ἀπ᾽ τοὺς Λακεδαιμονίους νὰ βοηθήσουν τὴν ἀνταρσία τῶν Ἑλλήνων τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ἐναντίον τοῦ Δαρείου, παρουσιάστηκε στὸ βασιλέα Κλεομένη κρατώντας στὰ χέρια μιὰ μετάλλινη πλάκα ποὺ ἀπάνω της ἦταν χαραγμένη ἡ περιφέρεια τῆς γῆς μὲ ὅλες τὶς θάλασσες καὶ τοὺς ποταμοὺς ποὺ τὴ διασχίζουν. «Ἔχων χάλκεον πίνακα ἐν τῷ γῆς ἁπάσης περίοδος ἐνετέτμητο καὶ θάλασσά τε πᾶσα καὶ ποταμοὶ πάντες.» Βλέπομε ἐδῶ τὴ χαρακτικὴ ποὺ σκάβει τὸ χάρτη. Τῆς λείπει μόνο τὸ τύπωμα. Πόσοι αἰῶνες θὰ περάσουν γι᾽ αὐτό. Βέβαια, στὴν ἀρχαιότητα, ἡ χαρακτικὴ ἐτύπωνε εἰκόνες, μὲ τὴ διαφορὰ πὼς αὐτὲς ἦταν τὰ λουλούδια ἐπάνω στὰ ὑφάσματα τῶν Ἰνδῶν, οἱ «εὐανθεῖς εἰκόνες» τοῦ Στράβωνος, τὰ imprimés, θὰ λέγαμε σήμερα, τῆς Ἀνατολῆς, ποὺ ἀπ᾽ τὶς Ἰνδίες πέρασαν στὴν Αἴγυπτο κι᾽ ἀπὸ κεῖ στὶς ἄλλες χῶρες. Οἱ Ἰνδοὶ εἶχαν χρησιμοποιήσει γι᾽ αὐτὸ τοὺς ξύλινους τύπους, τὴν ἔκτυπη ξυλογραφία, ὅπως οἱ χωρικοί μας σήμερα τὰ σταμπάτα. Μὲ τὸ μέσον αὐτὸ εἶχαν φτάσει κοντὰ στὴ χαραγμένη εἰκόνα. Τὴν ἄγγιζαν κι᾽ ὅμως ἦταν μακρυά. Μακρυὰ ἦταν κι᾽ αὐτοὶ ἀκόμα οἱ Κινέζοι, ὅταν στὸν Θ΄ αἰῶνα μ. Χ. τύπωναν τὰ βιβλία τους ἀπάνω σὲ ἔκτυπη πλάκα ξύλου, χρησιμοποιώντας γιὰ πιεστήριο τὴ βούρτσα — ὅπως σήμερα οἱ τυπογράφοι γιὰ τὰ δοκίμια. Ἀλλὰ τόσο ἀργὰ ἔμελλε νὰ ρθῆ ἡ χαρακτικὴ τῆς εἰκόνας, ὥστε οὔτε ὁ Cennino Cennini, ὅταν ἔγραφε τὸ βιβλίο του στὰ 1437, ἔργο ποὺ μιλεῖ γιὰ ὅλα τὰ εἴδη τῆς ζωγραφικῆς, δὲν τὴν εἶχεν ὑποψιαστῆ. Βρισκόμαστε στὴν κρίσιμη στιγμή, μιὰ δεκαετία πρὶν ἀπ᾽ τὴν ἐποχὴ ποὺ ὁ Φινιγκουέρα, καθὼς λένε, ἀνακάλυψε στὴν Ἰταλία τὸ τύπωμα τῆς χαρακτῆς εἰκόνας. Καμμιὰ ὅμως ὑποψία γιὰ τέτοιο γεγονὸς δὲν ἐμφανίζεται στὴν πραγματεία περὶ ζωγραφικῆς τοῦ Τσεννίνι, ἐνῶ τὸ βιβλίο τοῦτο κωδικοποιεῖ τὴν ἐφαρμοσμένη τέχνη τοῦ καιροῦ του. Ἡ μόνη σελίδα τοῦ βιβλίου ποὺ μιλεῖ γιὰ χαρακτικὴ — ὁ ὅρος βέβαια ἐκεῖ δὲν ἀναφέρεται — εἶναι τὸ κεφάλαιο «Πῶς θὰ κάμωμε μὲ μιὰ φόρμα ζωγραφικὴ ἀπάνω σὲ ὑφάσματα». Ζυγίζοντας τὴ σημασία τοῦ ἔργου καὶ τῆς ἐποχῆς, πέρνομε λίγες γραμμὲς ἀπὸ τὴ σχετικὴ ὁδηγία τοῦ Τσεννίνι: «Πάρε μιὰ σανίδα καρυδιᾶς ἢ ἀχλαδιᾶς, ἀρκεῖ τὸ ξύλο νὰ εἶναι πολὺ γερὸ καὶ νὰ ἔχη ἀπάνω κάτω τὸ μέγεθος ἑνὸς τούβλου. Ἅμα σχεδιάσης ἀπάνω, θὰ σκάψης τὸ σχέδιο... Μπορεῖς νὰ σχεδιάσης γιὰ ὁποιοδήποτε μεταξωτὸ ὕφασμα φύλλα ἢ ζῶα... Ὅταν θέλης νὰ τυπώσης, φόρεσε στὸ ἀριστερό σου χέρι ἕνα γάντι καὶ ἀνακάτωσε πρῶτα κάρβουνο ἀπὸ κλῆμα πολὺ ψιλοκοσκινισμένο μὲ νερό, τρίψε το πάλι καὶ ἀνακάτωσέ το μὲ ὑγρὸ βερνίκι. Πάρε ἀπ᾽ αὐτὸ τὸ μαῦρο σὲ μιὰ σπάτουλα, βάλ᾽ το στὴ γαντωμένη σου παλάμη καὶ ἅπλωσέ το μὲ προσοχὴ στὸ σκαμένο ξύλο, προσέχοντας νὰ μὴ μπῆ στὴν ἐσοχή... Πάρε μὲ τὸ δεξὶ χέρι ἕνα ξύλινο σκουτέλι καὶ τρίψε δυνατὰ ὅλη τὴν ἐπιφάνεια τῆς σκαμμένης πλάκας κ.τ.λ.» Ἡ ὁδηγία, μ᾽ ἄλλους λόγους, εἶναι γιὰ τὸ τύπωμα κοσμημάτων στὰ ὑφάσματα. Ἐξάγεται πὼς στὰ 1432 ἡ Εὐρώπη, ὅσον ἀφορᾶ τὴ χαρακτική, δὲν εἶχε προχωρήσει πέρα ἀπ᾽ τὴν Ἰνδικὴ ἀρχαιότητα.

* * *

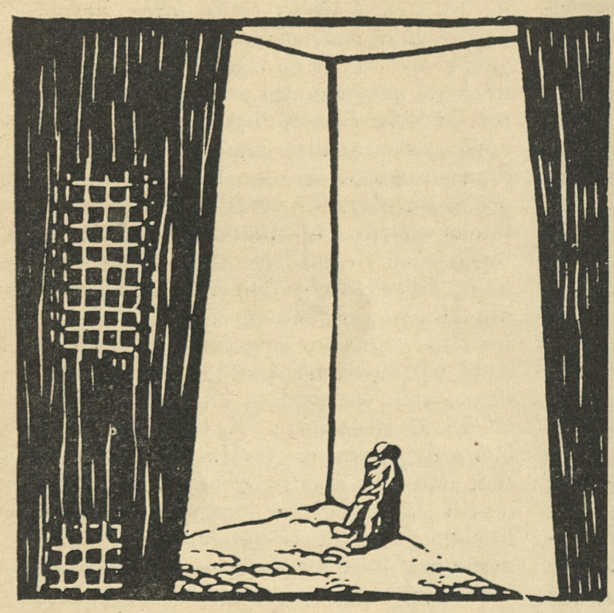
Ἐνῶ λοιπὸν ὅλα ἦταν ἕτοιμα, ἔπρεπε νἄρθη ἡ στιγμὴ γιὰ νὰ τυπώσωμε, καὶ ἡ στιγμὴ καὶ γι᾽ αὐτὸ ἦταν ἡ Ἀναγέννηση. Ἀποδίδουν τὴν ἀφορμὴ στὸ niello (ἀπὸ τὸ λατινικὸ nigello, δηλ. ποὺ μαυροφέρνει), στὴν τεχνικὴ ἐκείνη ποὺ τὰ ἐγχάρακτα σχέδια ἐπάνω στὸ μέταλλο τὰ ἐμαύριζε. Ἡ μελανὴ αὐτὴ ὕλη, μίγμα χαλκοῦ, μολύβδου καὶ ἀργίλου, μπαίνοντας μέσα στὴ σκαφὴ τῶν πολυποίκιλων σχεδίων ποὺ χάραζαν τότε οἱ ἐπιδέξιοι χαράκτες σὲ κοσμήματα γυναικῶν, σταυρούς, σκεύη, λαβὲς σπαθιῶν καὶ καθεξῆς, χρησίμευε γιὰ νὰ δείχνεται τὸ σχέδιο μαῦρο στὴ λαμπρὴ ἐπιφάνεια τοῦ μετάλλου καὶ δημιούργησε ἕνα εἶδος ἀκόμα στολισμοῦ, ἀνάλογο μὲ τὴν ἀρχαίαν ἐμπαιστική, ἀφοῦ κι᾽ ἐδῶ ἡ ὕλη ἦταν ἔνθετη. Ἕνα τέτοιο niello προετοίμαζεν ὁ χαράκτης ἐκεῖνος ποὺ τοῦ ἀποδίδουν τὴν ἐφεύρεση τῆς τυπωμένης εἰκόνας, ὁ Μάζο Φινιγκουέρα, στὰ 1452, ὅταν μιὰ δοκιμή του ὁδήγησε στὴν ἀνακάλυψη. Προτοῦ χύση τὸ μίγμα στὶς ἐντομές, θέλησε νὰ δοκιμάση τὴν ἐργασία χύνοντας σ᾽ αὐτὲς καπνιὰ καὶ

πιέζοντας ἀπάνω ἕνα ὑγρὸ χαρτί. Ἔτσι, χωρὶς νὰ τὸ περιμένη κι' ὁ ἴδιος, μᾶς ὁδήγησε στὴ νέα τέχνη. Τὴν πληροφορίαν αὐτή, ποὺ τὴν ἔχομε ἀπὸ τὸν Βαζάρι, καθὼς κι' ἀπὸ τὸν Μπενβενοῦτο Τσελλίνι, δὲν μποροῦμε νὰ τὴν ἀμφισβητήσωμε. Πρέπει ὅμως καὶ νὰ περιορίσωμε τὴ σημασία της, ἐπειδὴ πολλὰ ἄλλα αἴτια ζητοῦν τὴ θέση τους στὸ γεγονός. Τὸ λινὸ ὕφασμα ποὺ παρουσιάστηκε, ἁπαλό, πρόσφορο στὴν ἀποτύπωση τοῦ μελανωμένου ἐγχάρακτου σχεδίου, εὐνόησε τὴ λαϊκὴ θρησκευτικὴν εἰκόνα κι' ἔφερε τὴ μεγάλη διάδοσή της. Ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος, ἦρθε τὸ νέο χαρτὶ ἀπὸ κουρέλια. Αὐτὰ ἦταν τὰ δυὸ σπουδαῖα ὑλικὰ αἴτια. Μιὰ περίεργη ὅσο κι' ἔξυπνη ἐξήγηση μᾶς δίνει ὁ ἱστορικὸς τῆς τέχνης Rosenthal, γράφοντας πὼς τὴν ἀνακάλυψη τὴν ἔκαμε ἡ αἰσχροκέρδεια. Ἡ μεγάλη ζήτηση τῆς λαϊκῆς εἰκόνας μὲ θρησκευτικὸ θέμα ἔκαμε τοὺς ἐμπόρους νὰ θέλουν νὰ τὴν πολλαπλασιάσουν χωρὶς ζημία. Τὸ κατόρθωσαν μεταβάλλοντας τὰ πρωτότυπα τῶν λαϊκῶν ζωγράφων σὲ ἔντυπα, χαράζοντας τὸ πρωτότυπο σὲ φτηνὴ ὕλη καὶ τυπώνοντας κατὰ τὸν τρόπο τοῦ Φινιγκουέρα. Ἔτσι, λέει ὁ ἱστορικός, γεννήθηκαν τὴν ἴδια στιγμὴ ἡ τυπογραφία κι' ἡ χαρακτική. Ὅπως τὰ πρῶτα τυπωμένα βιβλία πουλιοῦνταν γιὰ χειρόγραφα, ἔτσι καὶ οἱ πρῶτες γραφοτυπίες περνοῦσαν γιὰ πρωτότυπες εἰκόνες. Γι' αὐτὸ οἱ ἀρχαιότερες estampes, φτηνὲς καὶ μικρῆς καλλιτεχνικῆς ἀξίας, δὲν διατηρήθηκαν κι' οἱ περισσότερες χάθηκαν. Οἱ ἀρχαιότερες ποὺ σώζονται, χρονολογοῦνται ἀπὸ τὸ τέλος τοῦ ΙΔ' αώνα. Εἶναι ὅλες θρησκευτικοῦ περιεχομένου καὶ εἶναι περιττὸ νὰ ποῦμε πὼς ἡ ἐκκλησία, βρίσκοντας στὴ νέα τέχνη ὄργανο σημαντικό, τῆς ἔδωσε τὴ μεγάλη ὁρμή. Ἔτσι βάδισε μαζὶ μὲ τὴν ἀδερφή της τὴν τυπογραφία, μπῆκε στὸ βιβλίο, ἐκτοπίζοντας τὸν ὡς τότε διακοσμητή του, τὸ μικρογράφο ἢ ἐρυθρογράφο, — ὅπως τὸν ἤθελεν ὁ Σπ. Λάμπρος, — κι' ὕστερα τὴν ἀπαντοῦμε αὐτόνομη τέχνη, στὰ χέρια τῆς μεγαλοφυΐας.

***

Ὅτι ἔδωσε τὸν τρόπο νὰ ἐκφραστοῦν πνεύματα προορισμένα γι' αὐτήν, ἰδιοσυγκρασίες καλλιτεχνῶν ποὺ στὶς ἄλλες τέχνες, ἂν δὲν ἦταν χαμένες, τουλάχιστον ἐμποδίζονταν νὰ δώσουν ὁλόκληρο ἐκεῖνο ποὺ εἶχαν, εἶναι εὔκολονόητο. Δὲν εἶναι ἀνάγκη γι' αὐτὸ νὰ φτάσωμε στὸ φαινόμενο τοῦ Dürer. Ἡ Ἀναγέννηση παρουσίασεν ἀπὸ μιᾶς ἀρχῆς καλλιτεχνικὲς προσωπικότητες ποὺ ἔγραφαν σκληρά, ὄχι τόσο ἀπὸ τὴ θητεία τους στὴ χρυσοχοΐα καὶ τὴ μεταλλοτεχνία, ὅσο ἀπὸ ἰδιοσυγκρασία. Ὁ Μαντένια κι' ὁ Μποτιτσέλλι εἶναι τὸ καλύτερο παράδειγμα. Καὶ ποιὸς δὲν κάνει τὴν ἴδια σκέψη, βλέποντας στὸ Μουσεῖο τῆς Φλωρεντίας τοὺς πίνακες τοῦ Πολλαγιουόλο, ζωγράφου μὲ ἀκράτητη ροπὴ γιὰ τὴν ἀνάδειξη τῆς ἀτομικῆς ἀλήθειας, ποὺ ζωγραφίζει, θαρεῖς, μὲ αἰχμὴ κι' ὄχι μὲ χρωστῆρα; Ἐργάστηκαν κι' οἱ δυὸ στὴ χαρακτική. Ὁ Μποτιτσέλλι εἶναι ἕνας ἀπὸ τοὺς πρωτοπόρους της στὴ Φλωρεντία. Δυστυχῶς δὲν μποροῦμε νὰ τοὺς θεωρήσωμε καθαυτὸ χαράκτες, μ' ὅλη τὴν πνευματική τους συγγένεια μὲ τὴ χαρακτική, ἐπειδὴ σχεδίαζαν γι' αὐτή, δὲν ἐκτελοῦσαν ὅμως οἱ ἴδιοι. Δόξες ἀκόμα τῆς ξυλογραφίας, σὰν τὸν Ντύρερ, ὑπάγονται στὴν περίπτωση αὐτή. Ὁ Ντύρερ ἐμπιστεύτηκε τὰ σχέδιά του σὲ χαράκτη ἐργάτη. Ἀκόμα καὶ τὰ φοβερὰ ξυλογραφήματα τοῦ Ὁλμπάϊν, ποὺ ἔχουν θέμα τὸ θάνατο, τὸ ἀριστούργημα τοῦτο τῆς χαρακτικῆς σὲ μικρὸ χῶρο, ποὺ μόνο τὸ γερμανικὸ πνεῦμα μποροῦσε νὰ τὸ δώσῃ μὲ τέτοιο χαρακτῆρα, εἶναι σχεδιασμένα ἀπὸ τὸν Ὁλμπάϊν, κι' ὄχι ἐκτελεσμένα. Χαράκτης τους εἶναι ὁ ἐργάτης Hans Lützelbürger, ποὺ εἶχε καὶ τὸ ὄνομα Φράντς. Σκοτάδι σκεπάζει τὸν ταπεινὸ καὶ τὸν πολύτιμο αὐτὸ συνεργάτη τῆς μεγαλοφυΐας. Ξέρομε μόνο πὼς ἦταν κι' ἕνας ἀπὸ τοὺς χαράκτες τοῦ « Θριάμβου τοῦ Μαξιμιλιανοῦ », πὼς γεννήθηκε στὴν Αὐγούστη καὶ πέθανε μετὰ τὸ 1523. Ἔτσι ἡ χαρακτικὴ ἄργησε νὰ ἑνώσῃ τὸ σχεδιαστὴ μὲ τὸ χαράκτη σ' ἕνα πρόσωπο, καὶ φαίνεται πὼς ὁ διχασμὸς ἐκράτησεν ὡς τὸ ΙΣ' αἰῶνα. Δὲν ἔχομε λοιπὸν παρὰ νὰ θαυμάσωμε τὶς γερμανικὲς προσωπικότητες τῆς χαρακτικῆς γιὰ τὴν ἐξαίρετη κατανόηση ποὺ εἶχαν τῆς γλώσσας τῆς ὕλης, χωρὶς νὰ τὴ χειρίζωνται. Ὁ διχασμὸς ὅμως δὲν ἐμποδίζει νὰ μιλήσωμε ἐδῶ γιὰ τὴ μεγαλοφυΐα τῆς ξυλογραφίας, γιὰ τὸν Ντύ-

Η ΓΑΛΛΙΚΗ ΧΑΡΑΚΤΙΚΗ

G. DARAGNÈS **Ο ΦΥΛΑΚΙΣΜΕΝΟΣ** (ΞΥΛΟΓΡΑΦΙΑ)

(Ἀπὸ τὴν «Μπαλλάντα τῆς φυλακῆς τοῦ Reading»).

ρερ. Ἂν μιλήσωμε γιὰ δυὸ μόνο δημιουργούς, τὸν Ντύρερ καὶ τὸν Ρέμπραντ, καὶ ἀνάμεσά τους ἀναφέρωμε τὸ κοινὸ μὰ εὐεργετικὸ πνεῦμα τοῦ Μάρκου Ἀντωνίου Ραϊμόντι, μιλοῦμε γιὰ ὁλόκληρη τὴ χαρακτική.

***

Ὁ Ντύρερ δὲν εἶναι καθαυτὸ σκιοφωτιστής, ὅπως ὁ Ρέμπραντ, ἀλλὰ ἐκφράζεται μὲ τὴ σκληρὴ γραμμὴ καὶ τὴν ὁδηγεῖ ὅσο κανένας σὲ περιπέτειες, σὲ ἐπινοήσεις, σὲ δημιουργίες. Εἶναι ὁ κατ' ἐξοχὴν δημιουργὸς τῆς γραμμικῆς ἐκείνης τέχνης ποὺ πῆρε γιὰ γλῶσσα της ἡ Γερμανία, τῆς σκληρῆς γραμμῆς, ποὺ ζητεῖ νὰ πῇ ὅσα σὲ ἄλλους λαοὺς εἶπε τὸ πινέλο, καὶ ὁ σκοπός της δὲν εἶναι τὸ ὡραῖο, ἀλλὰ τὸ πραγματικό, τὸ χαρακτηριστικὸ καὶ τὸ φανταστικό. Ὁ Ντύρερ γεννήθηκε χαράκτης. Ἦταν γιὸς χρυσοχόου, καὶ βγῆκεν ἀπὸ μιὰ πόλη σὰν τὴ Νυρεμβέργη, ὅπου ἡ βιοτεχνία ἔπαιζε τέτοιο ρόλο, ὥστε δὲν εἶναι παράδοξο πὼς ἔδωσεν ἕνα τέτοιο σχεδιαστή. Πόλη τῆς τέχνης καὶ τοῦ ἐμπορίου μαζί, αὐτοκυβέρνητη, μὲ πλούσιαν ἀστικὴ τάξη, πασίγνωστη γιὰ τὴν τυπογραφία της, τὴ χρυσοτεχνία της, τὴν κλειθροποιΐα της, γιὰ τὶς βιοτεχνίες ποὺ ὑπηρετοῦσαν τὰ ἀστικά της σπίτια καὶ τὶς ἐκκλησίες της, ἡ Νυρεμβέργη προετοίμασε τὴ θαυμάσιαν αὐτὴν αἰχμή. Ποτὲ ἄκρη μολυβιοῦ, πέννας καὶ κοπιδιοῦ δὲ χτυπήθηκε τόσο μὲ τὴν ποικιλία καὶ τὴ γραφικότητα τῆς ζωῆς. Ὁ Ντύρερ εἶναι ὁ πρῶτος ποὺ εἶδε χαρακτικὰ τὴν πραγματικότητα καὶ τὰ ὁράματα. Πνεῦμα τῆς Ἀναγέννησης, ἐρευνητὴς πολύτροπος, γεμάτος ἱκανότητες, μπόρεσε ν' ἀποδώση τὴ φύση στὸ μεγαλεῖο τῆς ἀλήθειας της μὲ τὸ πιὸ δύσκολο μέσο, τὴν πληρότητά της, τὴν πλαστικότητα τῶν σωμάτων της, τὴν ἀνεξάντλητη πολυμορφία της. Ποτὲ δὲν ἔκαμε τίποτα μέτριο ἡ χαρακτική του. Καὶ τὰ ἔργα του ἀνεβαίνουν σὲ χιλιάδες. Ἕνα καταπληκτικὸ ἔργο γιὰ τὴν τόλμη του καὶ τὴν ἔκτασή του εἶναι «Ἡ θριαμβευτικὴ ἁψίδα», τεράστια ἀλληγορικὴ σύνθεση ὅπου παριστάνει τὸν αὐτοκράτορα Μαξιμιλιανὸ καὶ τὴν οἰκογένειά του, καθὼς καὶ τὰ ἱστορικὰ γεγονότα τῆς βασιλείας του. Τὴ σχεδίασε γιὰ ξυλογραφία σὲ 92 πλάκες. Ἔπειτα σχεδίασε τὸ «Ἅρμα τοῦ θριάμβου» τοῦ Μαξιμιλιανοῦ. Σχεδίασε τὴν «Ἀποκάλυψη», τὴ «Ζωὴ τῆς Θεοτόκου», βίους Ἁγίων, κι' ἔπειτα μπῆκε στὸν κόσμο τοῦ φανταστικοῦ, κόσμον ὅπου τὸ πνεῦμα του βρῆκε τὴν ἐλευθερία του καὶ τὴν ἄνεσή του. Οἱ περιφημότερες σ' αὐτὸ τὸ εἶδος συνθέσεις του θὰ μείνουν πάντα ὁ «Ἱππότης κι' ὁ Θάνατος» κι' ἡ «Μελαγχολία». Ὁ ἱππότης ἀπάνω στὸ ἄλογό του ταξιδεύει. Δυὸ μορφές, ὁ Θάνατος καί, μὲ ἀπίθανη μορφὴ κερασφόρου ζώου, ὁ Διάβολος, τὸν ἀκολουθοῦν ἐπίμονα. Ὁ ἱππότης δὲ χάνει τὴν ἀτράνταχτη θέση του ἀπάνω στὸ ἄλογο. Τὸ ἴδιο τὸ ρωμαλέο ἄλογο χτυπᾶ μὲ δύναμη τὰ πέταλά του, ἐξακολουθώντας τὴ σταθερή του πορεία κι' ἔχοντας τὴ συνείδηση τοῦ χεριοῦ ποὺ κρατεῖ τὰ χαλινάρια του. Ταξίδι τραγικὸ καὶ ἡρωϊκό: τὸ καθῆκον. Ἡ παγκόσμια φήμη τῆς «Μελαγχολίας» μᾶς ἀ-

ναγκάζει ἐπίσης νὰ μετρήσωμε ὅσες λέξεις θὰ μεταχειριστοῦμε γιὰ τὴν περιγραφή της, ἂν καὶ θὰ εἶναι πάντα πολλές. Μιὰ καθισμένη γυναίκα ἀκουμπᾶ τὸν ἄγκωνα στὸ γόνατο καὶ τὸ κεφάλι στὸ χέρι σὲ στάση ὀδυνηροῦ στοχασμοῦ. Τὰ μεγάλα φτερὰ ποὺ φυτρώνουν στοὺς ὤμους της δὲν μποροῦν νὰ τὴ λυτρώσουν ἀπ᾽ τὰ προβλήματα ὅπου βυθίζεται. Ἔχει νὰ λογαριαστῆ μὲ τὸν κόσμο τοῦτο. Κρατεῖ μόλις στὸ ἄλλο χέρι τὸ διαβήτη, σχεδὸν ἕτοιμη νὰ τὸν ἀφήση, σὰν ἀπελπισμένη ἀπὸ τὴν ἐπιστήμη. Σ᾽ αὐτὰ ἀκόμα τὰ ἐργαλεῖα τῆς ἐπιστήμης ποὺ ἀνεργοῦν μπροστά της, ἐκφράζεται ἡ ἀπελπισία. Ὁ μικρὸς ἔρωτας δίπλα της νύσταξε κι᾽ ἔχει ἀποκοιμηθῆ. Στὸ σκοτεινὸν ὁρίζοντα φαίνεται νὰ λάμπη τὸ οὐράνιο τόξο, σύμβολο τῆς ἐλπίδας, χωρὶς ὅμως κι᾽ αὐτὸ νὰ κοιτάζεται ἀπὸ τὰ μάτια τῆς Μελαγχολίας, ποὺ γυρισμένα στὸ ἄγνωστο, μὲ τὴ ζοφερὴ ὁμορφιά τους καὶ μὲ τὴν πίκρα τους, κυριαρχοῦν στὴ σύνθεση ὁλόκληρη. Ποτὲ τὸ γερμανικὸ πνεῦμα δὲν ἔκλεισε τὸν πεσσιμισμὸ σὲ τόσο συγκεντρωμένη δημιουργία.

Ὅταν βρέθηκα στὴ γραφικὴ Νυρεμβέργη καὶ πῆγα νὰ ζήσω λίγες στιγμὲς στὸ σπίτι τοῦ Ντύρερ, ὁμολογῶ πὼς δὲν ἀπάντησα ἐκεῖ τὸ πνεῦμα τῆς «Μελαγχολίας» του. Τὸ σπιτάκι μοῦ φάνηκε κατοικημένο ἀπ᾽ τὴν εὐτυχία, ὅπως τὰ νοικοκυρεμένα ἐσωτερικὰ τῆς Γερμανίας. Βρίσκεται ἔξω ἀπὸ μιὰ πόρτα τῶν φρουρίων τῆς Νυρεμβέργης καὶ βλέπει σὲ μικρὴ πλακόστρωτη ἀνηφορικὴ πλατεῖα συνοικίας. Κατοικία μικροαστική, ποὺ θἄκανεν εὐτυχισμένο ἕνα χρυσοχόο ἢ ἕνα ρολογᾶ τῆς παλιᾶς Νυρεμβέργης. Τρία μικρὰ πατώματα. Φεγγαρωτὰ βιτράγια στὰ παράθυρα. Στὸ ἀτελιέ του — ἐπάνω πάτωμα — ἕνα αὐτόγραφο τοῦ ζωγράφου μὲ τὸ ἰδιαίτερο χαρακτηριστικὸ πὼς κάπου-κάπου σταματάει τὴ φράση του γιὰ νὰ βάλη στὸ μεταξὺ τὸ σχέδιο κάποιου ζώου ἢ ἀντικειμένου, σκύλου ἢ σκούπας. Τὸ σπίτι δὲν εἶναι ἀκριβῶς τὸ ἴδιο, παρὰ ἀνασυγκροτημένο. Εἶναι ὅμως πολὺ γνησιώτερο ἀπ᾽ τὸ σπίτι τοῦ Γκρέκο στὸ Τολέδο. Τὸ ταβάνι, τὰ ντουλαπάκια καὶ τὰ μεγάλα μπακιρικὰ τῆς κουζίνας εἶναι γνήσια. Ἔπειτα, εἶναι μὲ τόσο αὐστηρὴ τέχνη συμπληρωμένο, καὶ τόσο ἀληθινὴ ἡ σύγχρονή του Νυρεμβέργη ποὺ σώζεται γύρω του, ὥστε σοῦ φαίνεται πὼς τίποτα δὲ λείπει. Ἀνεβοκατέβηκα τὴ σκάλα του κι᾽ ἔζησα μιὰν ὥρα μαζὶ μὲ τὴ μεγαλοφυΐα τῆς χαρακτικῆς. Παρακολούθησα τὴν αἰχμὴ ποὺ σχεδίασεν ἐκεῖνες τὶς γραμμὲς σ᾽ αὐτὴν ἐδῶ τὴν ἡσυχία, μέσα στὴν εὐτυχισμένη πολίχνη τῆς βιοτεχνίας ποὺ ὕψωνε στὸν οὐρανὸ τὶς κόψες τῶν στεγῶν της καὶ τὰ διακόσια βέλη τῶν ἐκκλησιῶν της. Νὰ εἶναι ἀλήθεια, συλλογιζόμουν, πὼς τόση καὶ τέτοια χαρακτικὴ ἔγινε κάτω ἀπὸ τὴ φαρμακερὴ γκρίνια τῆς Ἀγνῆς Φράϋ, τῆς γυναίκας του; Ὅτι ὁ ἄνθρωπος αὐτός, ὁ εὐνοημένος ἀπὸ τὴ φύση ἐκτὸς ἀπ᾽ τὴ μεγαλοφυΐα μὲ σωματικὴ ὡραιότητα, μὲ «σῶμα θαυμάσια χτισμένο καὶ ἁρμονισμένο στὸ πνεῦμα του», ὅπως λέει ὁ σύγχρονός του Καμεράριους, ὁ προικισμένος ἀκόμα μὲ μεγάλη ψυχικὴ εὐγένεια, νὰ εἶναι ἀλήθεια πὼς εἶχε τόσο ταπεινὴ καταδρομή; Ἡ παράδοση αὐτὴ στηρίχτηκε στὴ σοβαρὴ

Η ΓΑΛΛΙΚΗ ΧΑΡΑΚΤΙΚΗ

Α. DESLIGNIÈRES Η ΑΓΟΡΑ (ΞΥΛΟΓΡΑΦΙΑ)

βέβαια μαρτυρία τοῦ Πικμάϊερ, ποὺ παριστάνει τὴν Ἀγνὴ Φράϋ ζηλιάρα καὶ ἀνυπόφορη. Οἱ βιογράφοι ὅμως τὴ βρίσκουν ἀστήριχτη ἀπὸ τὸ γεγονὸς πὼς ὁ Ντύρερ ἔκαμε πολλὰ πορτραῖτα τῆς γυναίκας του — ἕνα ἀπ' αὐτὰ συνοδευμένο μὲ τὴ φράση «Στὴν Ἀγνή μου» — καὶ πὼς ἡ συμπαθητική της φυσιογνωμία δὲ δείχνει τὴ στρίγγλα ποὺ μᾶς παράστησε ὁ Πικμάϊερ. Ἐγὼ βρίσκω πὼς ἄλλη ἦταν ἡ πίκρα τοῦ μεγάλου ἀνθρώπου. Ὁ γοτθισμός του, ἡ σκληράδα τοῦ ὕφους του, τὸν στενοχωροῦσε, καὶ ξέρομε κι' ἀπὸ τὶς βιογραφικὲς λεπτομέρειες πὼς αἰσθανόταν βαθειὰ κλίση γιὰ τὴν ἰταλικὴ τελειομορφία, δίψα γιὰ τὴ Μεσόγειο. Δὲν ξέρω ἂν πρέπη νὰ μᾶς εὐχαριστῆ ἕνα τέτοιο συναίσθημα, ἀφοῦ μάλιστα ἀπ' αὐτὸ ἀρχίζει ἡ ἰταλικὴ ἐπιρροή, ποὺ ἔφτασεν ὕστερα σὲ κατάχρηση στὶς βόρειες χώρες κι' ἔβλαψε τὴν καλλιτεχνική τους πρωτοτυπία. Ὅτι ὅμως εἶχε τέτοιες ἀνησυχίες ὁ Ντύρερ, μοῦ φαίνεται νὰ τὸ συμπεραίνουν πολλοὶ παρακολουθώντας στὴν Πινακοθήκη τοῦ Μονάχου τὸ ἐλαιογραφικό του ἔργο, ποὺ δὲν ἔχει τὴν πρωτοτυπία τοῦ χαρακτικοῦ. Ὅταν ἐργάζεται τὶς πολύπλοκες, τὶς ἀγωνιώδεις μορφὲς τῶν συμπλεγμάτων του, καθὼς καὶ τὰ δυσαρμονικά του χρώματα, — κόκκινο, πράσινο, γαλάζιο, — νιώθουμε πὼς ὁ ἴδιος πληγώνεται ἀπὸ τὴν πικράδα τῶν χρωμάτων του καὶ τὸ σκληρὸ τῶν σχημάτων. Πλησιάζει στὸν ἰταλικὸ ἰδεαλισμό, τὸ καράβι του ὅμως τὸν ξαναφέρνει στὸ βορρᾶ καὶ στὸ μεσαιῶνα. Μ' ἕναν τέτοιο καημὸ καταπιάνεται στὸ ἡρωϊκὸ ἔργο τῶν «Ἀποστόλων». Μὲ ὑπέρτατη προσπάθεια ἰσορροπεῖ τοὺς ὄγκους του, ἀθροίζει τὶς ἰδέες του καὶ στήνει τὶς τέσσερις στιβαρὲς ἀνθρώπινες κολῶνες του, τοὺς «Ἀποστόλους», τὸ κεφαλαιῶδες του ἔργο. Μὲ ὅλη ὅμως τὴ γερὴ ἀρχιτεκτονική του, τὴ μακάρια καὶ πλατειὰ πτυχολογία του, καὶ τὴν πνευματικὴν ἔκφραση στὰ μάτια τοῦ Παῦλου καὶ στὸν κρόταφο τοῦ Ματθαίου, οἱ τέσσεροι Ἀπόστολοι μένουν τέσσεροι ἀστοὶ Γερμανοί, τέσσερις γήϊνες μορφὲς ἐκφραστικὲς τῆς ἀγωνίας τοῦ γερμανικοῦ ρεαλισμοῦ. Γιὰ νὰ ξανάβρω τὸν ἀληθινὸ Ντύρερ, καταφεύγω στὴ θαυμαστὴν αὐτοπροσωπογραφία του, ἢ στὸ πορτραῖτο τοῦ Κρέλλ, ἔργα καὶ τὰ δύο ὅπου ὁ Ντύρερ εἶναι ὁ μεγάλος τεχνίτης τῆς σκληρῆς γερμανικῆς γραμμῆς, δηλαδὴ εἶναι αὐτὸς ὁ ἴδιος. Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία πὼς κάθε καλλιτεχνικὴ ἰδιοσυγκρασία ἐκδηλώνεται σὲ ὁρισμένη τεχνική. Εἶναι ἀδύνατο νὰ ἰδοῦμε τὸ μεγάλον αὐτὸν ἄνθρωπο ἔξω ἀπὸ τὰ ἔργα τῆς αἰχμῆς, ἀπὸ τὴ χαρακτική. Τὸ κοπίδι ἦταν ἡ γλῶσσα τοῦ γερμανισμοῦ του καὶ τῆς μεγαλοφυΐας του.

*
* *

Ὁ ἄνθρωπος ποὺ τάραξε τὸ φῶς καὶ τὸ σκοτάδι καὶ μίλησεν ὅσο κανένας μὲ τὴν ἀντίθεση τοῦ μαύρου καὶ τοῦ ἄσπρου ἦταν ὁ Ρέμπραντ. Τὶς ἰδέες ποὺ εἶχεν αὐτὸς ὁ penseur, τὴν ἀνάγκη νὰ σκέπτεται, νὰ βυθίζεται μέσα στὸ αἴνιγμα τοῦ κόσμου διὰ μέσου τῶν γραμμῶν καὶ τῶν χρωμάτων, προπαντὸς ἡ χαρακτικὴ μποροῦσε νὰ τὶς ἐκφράση. Ἕνα πνεῦμα ὅμως δὲν εἶναι πνεῦμα, ἂν δὲν ὑποτάξη τὴν ὕλη μὲ τὴν ὁποία μάχεται. Ὁ Ρέμπραντ δὲν ἄφησε ἀδάμαστη καμμιὰ δυσκολία στὴ χαρακτική. Εἶναι δύσκολο, βλέποντας μιὰ χαλκογραφία του, νὰ καταλάβωμε τὸν τρόπο τῆς ἐργασίας του. Ὅλα τὰ ἔκαμε. Νόμο δὲν εἶχε. Ἐφεύρισκε. Ἀνακάτευε τὸν ἕνα καὶ τὸν ἄλλο τρόπο. Τὴ μιὰ στιγμὴ τὸ χέρι του ἦταν μανία ποὺ τὰ σάρωνε ὅλα, τὴν ἄλλη θωπεία. Ἔφτασε ν' ἀφίνη γιὰ τύπωμα καὶ τὰ ροκανίδια, τὶς κλωστές, ἐπειδὴ βρῆκε τρόπο νὰ ὠφελοῦν. Ἄλλοῦ τὸ σκαλίδι του ἐργάζεται σὰν πινέλο. Ἐτόνιζεν ἀπάνω στὴν πλάκα, ἐσφούγγιζε, πρόσθετε μελάνη μ' ἕνα σφουγγάρι, εἶχε βρῆ ἰδιαίτερα μέσα γιὰ τοὺς δυνατοὺς τόνους. Ἐτύπωνε ὁ ἴδιος. Ἔτσι ἔφτασε στοὺς καταπληκτικοὺς σκιοφωτισμούς του, τῶν ὁποίων ὁ κόσμος ἔγινε γι' αὐτὸν βαθύτερος ἀπὸ τὴν ἐποχὴν ὅπου ὁ πρόωρος θάνατος τῆς γυναίκας του τῆς Σάσκιας ἐσήμανε τὸ ὁριστικὸ τέλος τῆς εὐτυχίας του καὶ τὸν ἔριξε στὴ μόνωση καὶ στὴ μελαγχολία, στὸ βράδυ τῶν στοχασμῶν. Ὅταν ἦρθε καὶ ἡ οἰκονομικὴ καταστροφή, ὅταν ἔχασε τὶς περίφημες συλλογὲς τῶν ἀρχαίων καὶ συγχρόνων ἀντικειμένων τέχνης, μὲ τὰ ὁποῖα εἶχε γίνει ὁ μεγαλύτερος συλλέκτης τοῦ καιροῦ του, ὅταν εἶδε νὰ πουλιοῦνται οἱ συλλογές του καὶ ὅλα τὰ ἔργα του μαζὶ

γιὰ 4.000 φιορίνια, εἶχε τὸ θάρρος ν᾽ ἀντικρύση τὴν ἀνήκουστη αὐτὴ γιὰ συλλέκτη καὶ γιὰ καλλιτέχνη δυστυχία μὲ τὴν ἐγκαρτέρηση τοῦ φιλοσόφου, κι᾽ ἐξακολούθησε νὰ βγάζη ἀριστουργήματα, κρίνοντας δειλία νὰ σταματήση ἡ μεγαλοφυΐα του τὸ ἔργο της ἐμπρὸς στὰ «οὐκ ἐφ᾽ ἡμῖν», σὲ γεγονότα τοῦ ἄθλιου τούτου κόσμου ἐντελῶς ἐξωτερικά. Πέθανε καὶ κηδεύτηκεν ὅπως οἱ φτωχοί, μὲ ἔξοδα τῆς πόλης, ὁ ἄνθρωπος ποὺ σήμερα μόνο μιὰ χαλκογραφία του θὰ ἦταν ἀρκετὴ νὰ τοῦ δώση ἑκατομμύρια. Ὁ Ρέμπραντ ἦταν στὴν τέχνη του σφαιρικός, ἦταν καὶ στὴ χαρακτική του καὶ στὴν ἐλαιογραφία του ὁ ἴδιος καλλιτέχνης. Καὶ στὴ μιὰ καὶ στὴν ἄλλη σήκωσε τὴν τρικυμία τοῦ φωτὸς καὶ τῆς σκιᾶς. Ἡ ἀρχή του ἦταν μία. Καὶ εἶναι καλύτερο ν᾽ ἀφήσω ἐδῶ νὰ μιλήση ὁ χαρακτηρισμὸς τῶν σκιοφωτισμῶν του ἀπὸ τὸν Φρομαντέν:

«Νὰ κάμωμε τὴν ἀτμοσφαίρα ὁρατή. Ν᾽ ἀποδόσωμε τ᾽ ἀντικείμενα σ᾽ ἕνα ἀέρινο περιβάλλον. Νὰ δημιουργήσωμε ὅλα τὰ ἐπεισόδια τῆς σκιᾶς, τοῦ ἡμίφωτος καὶ τοῦ φωτὸς τοῦ ἀναγλύφου καὶ τῶν ἀποστάσεων. Νὰ τὰ βυθίσωμε ὅλα σ᾽ ἕνα λουτρὸ σκιᾶς. Νὰ λούσωμε τὸ φῶς μέσα στὴ σκιά. Νὰ προκαλοῦμε στροβιλισμὸ τῶν σκοτεινῶν κυμάτων γύρω ἀπὸ τὶς φωτεινὲς ἑστίες. Νὰ διαβαθμίζωμε τὰ σκοτεινὰ κύματα, νὰ τὰ σκάβωμε, νὰ τὰ πυκνώνωμε, νὰ κάνωμε διαφανὲς τὸ σκοτάδι, τὸ ἡμίφως εὐδιάκριτο. Νὰ σκάβωμε τὴν ὀθόνη. Νὰ ἀπομακρύνωμε, νὰ πλησιάζωμε, νὰ πνίγωμε τὴν ἀλήθεια μέσα στὸ φανταστικό...». Εἶναι ὁ Ρέμπραντ.

***

Ἐξαιρετικὸ γεγονὸς σημειώθηκε στὶς ἀρχὲς τοῦ ΙΣ΄ αἰώνα. Ἡ χαλκογραφία παράτησε τὴ δημιουργία καὶ πῆρε κοινωνικὸ σκοπό: τὴν ἀναπαράσταση τῶν μεγάλων ἔργων τῆς τέχνης. Τὴ μεταβολὴ τὴν ἔφερεν ἀποκλειστικὰ σχεδὸν ὁ Μάρκος Ἀντώνιος Ραϋμόντι, ζωγράφος ἀπὸ τὴ Μπολώνια, πνεῦμα χωρὶς πρωτοτυπία, — καὶ ἴσως σ᾽ αὐτὸ χρωστοῦμε τὸ εὐεργετικό του ἔργο, — ἀκαταπόνητος ὅμως χαράκτης καὶ βαθὺς φίλος τῆς τέχνης. Ἦταν ἡ μεταφραστικὴ μεγαλοφυΐα. Ἂν ἡ μεταβολὴ αὐτὴ ἐπῆρεν ἀπὸ τὴ χαρακτικὴ τὴν πρωτοτυπία, τῆς ἔδωσεν ὅμως τὴ δύναμη τῆς καλλιτεχνικῆς προπαγάνδας, τὴν κοινωνικὴ ἀξία. Τὸ ὄνομα τοῦ Ραϊμόντι θὰ μείνη στὴν ἱστορία τῆς χαρακτικῆς.

***

Ἂν ρίξωμε μιὰ ματιὰ στὸ παρελθόν, θὰ ἰδοῦμε βέβαια πότε τὸ ξύλο καὶ πότε τὸ μέταλλο νὰ κυριαρχῆ ἢ νὰ παραμερίζεται στὴν εἰκονογράφηση τοῦ βιβλίου, ἀνάλογα μὲ τὴν οἰκονομία, μὲ τὸ ρεῦμα, μὲ τὴ βαρύτητα τῶν δημιουργῶν τῆς χαρακτικῆς καὶ τὴν ἐπιρροή τους. Μάχη ξυλογραφίας καὶ χαλκογραφίας γίνεται σ᾽ ὅλο αὐτὸ τὸ διάστημα, καὶ καθεμιὰ ὅμως ἀπὸ τὶς δυὸ πολεμᾶ τὸν ἑαυτό της παλεύοντας γιὰ τὸ καλύτερο. Ἡ ὀξυγραφία φέρνει στὸ χαλκὸ μιὰ πλουσιώτατη κλίμακα τόνων καὶ ἡ βελόνα τοῦ ὀξυγράφου, ποὺ τρέχει στὸ ἐπίστρωμα ὅπως τὸ μολύβι ἀπάνω στὸ χαρτί, λυτρώνει τὸ χαράκτη ἀπ᾽ τοὺς κόπους καὶ τὴν ἀργοπορία τοῦ σκαλιδιοῦ. Τὸ burin ὅμως νοσταλγεῖται γι᾽ αὐτὴν ἀκριβῶς τὴν ἀργοπορία, ποὺ πηγαίνει μαζὶ μὲ τὴν τάξη τῆς γραμμῆς, τὴ λεπτότητα καὶ τὴν ἄψογη καθαρότητα. Ἦρθεν ἡ ὥρα ποὺ ἡ eau-forte ἔκαμε τέτοιες κατακτήσεις, — στὸ ΙΘ΄ αἰώνα, — ὥστε ἕνας ἐρασιτέχνης, ὁ Λεπίκ, καυχήθηκε πὼς πέτυχε ὀγδονταπέντε διαφορὲς ἀπὸ τὴν ἴδια πλάκα. Τότε οἱ χαράκτες, τρομαγμένοι ἀπὸ τέτοια ἐπικίνδυνη πρόοδο, ἄρχισαν νὰ μιμοῦνται μὲ τὴν ὀξυγραφία τὸ ἀργὸ καὶ σταθερὸ βῆμα τοῦ burin. Ἔτσι εἶναι ἀδύνατο πολλὲς φορὲς νὰ ξεχωρίση κανεὶς τὰ δυό.

Ὅσο γιὰ τὴν ξυλογραφία, ἦταν πιστότερη στὸν ἑαυτό της. Μὲ τὰ δικά της μέσα, τὰ φτωχά, συναγωνίστηκεν ἡρωϊκὰ τὸν πλοῦτο τῆς χαλκογραφίας, ἱκανῆς νὰ μιμηθῆ τὰ θέλγητρα τοῦ ὑλικοῦ κόσμου μὲ τὴν πολυτροπία τῆς αἰχμῆς της. Καὶ μόνο στὸ τέλος τοῦ ΙΗ΄ αἰώνα χωρίζεται κι᾽ ἡ σταθερὴ αὐτὴ τέχνη σὲ δύο, μὲ τὸ πλάγιο ξύλο καὶ μὲ τὸ ὄρθιο. Τὸ πλάγιο ξύλο εἶναι ὅλη ἡ ἔνδοξη ἱστορία της τοῦ παλιοῦ καιροῦ. Τὰ ἔντιμα κατορθώματα τῶν παλιῶν ξυλογράφων μᾶς τὰ λέει ἕνας δικός μας χαράκτης εὐρωπαϊκῆς φήμης, ὁ Γαλάνης, στὴν περικοπὴ αὐτὴ σχετικοῦ

ἄρθρου του : « Μὲ ὑπομονὴ ἀκούραστη ἐνίκησαν ὅλες τὶς δυσκολίες καὶ πέρασαν ὅλα τὰ ἐμπόδια. Ἀπὸ τὸ ἁπλὸ χάραγμα ἔφτασαν γρήγορα στὸ σύστημα τῶν σκιῶν μὲ παράλληλες κοψιὲς τοῦ ξύλου. Καὶ μὲ τὴν ποικιλία τῶν μεταξύ των ἀποστάσεων ἔφτασαν στὴ φωτοσκίαση τῶν σκιῶν καὶ στὸ δυνάμωμα τοῦ φωτός. Δίνοντας ἰδιαίτερες φόρμες στὶς κοψιές τους καὶ σμίγοντάς τες μαζί, ἐδημιούργησαν οἰκογένειες ἀπὸ κοψιές. Τέλος ἀντιμετώπισαν τὸ πρόβλημα τῶν σταυρωμένων κοψιμάτων, ποὺ εἶναι ὁ πιὸ ἐπικίνδυνος σκόπελος τῆς ξυλογραφίας καὶ γενικὰ τῆς ἀναγλυφικῆς χαρακτικῆς. Ἔστησαν ἔτσι ἀληθινὰ πλεμάτια καὶ στὰ δίχτυα των αἰχμαλώτισαν τὰ λεπτότερα κιάρα-σκοῦρα. Ἔκαναν ἀληθινὰ θαύματα ποὺ ἀκόμα ὡς σήμερα κινοῦν τὸ θαυμασμό μας, μὲ τὰ διπλά, τριπλά, ἀκόμα καὶ τετραπλὰ διασταυρωμένα κοψίματα. Ἔνωσαν ἔτσι τὸ λεπτεπίλεπτο μὲ τὴν ἔννοια τῆς δυνάμεως, τὸ σφίξιμο μὲ τὸ μεγαλεῖο, τὴν ἁλυγισία μὲ τὴν ἐνάργεια. Μὲ λίγα λόγια, ἔφτασαν νὰ μιμηθοῦν ὅλες τὶς ἐργασίες τῆς χαλκογραφίας, νὰ συναγωνισθοῦν σὲ εὐλυγισία, σὲ τρυφερότητα, σὲ λεπτότητα τὴν τελευταία, νὰ τὴ συναγωνισθοῦν σὲ τέτοιο βαθμό, ποὺ σὲ λίγο οἱ χαράκτες ἔπερναν γιὰ μοντέλο καὶ ἐκτελοῦσαν σὲ μέταλλο εἰκόνες ποὺ εἶχαν προηγουμένως χαραχθῆ σὲ ξύλο ».

***

Στὴν ἐπιθεώρηση αὐτὴ τῆς χαρακτικῆς δὲ μᾶς μένει παρὰ νὰ προσθέσωμε σύντομη περιγραφὴ κάθε τεχνικῆς ποὺ ὑπάγεται σ' αὐτήν, μὲ τὸ σκοπὸ προπάντων νὰ τονιστοῦν οἱ διαφορὲς μεταξύ τους. Ἐξελληνίσαμε τοὺς ὅρους μόνο ὅπου ἦταν δυνατὸ ἕνα τόσο δύσκολο πρᾶγμα.

Taille-douce. — Ἡ σκαφὴ τῆς μετάλινης πλάκας μὲ τὸ σκοπὸ νὰ μελανωθοῦν καὶ νὰ τυπωθοῦν τὰ σκαμμένα, καὶ τὸ ἄσκαφτο τῆς πλάκας νὰ μείνη λευκό. Μ' ἄλλους λόγους, ἡ καθαυτὸ χαλκογραφία ποὺ γίνεται μὲ τὸ σκαλίδι. Στὴ μαύρη ἐπιφάνεια σχεδιάζομε, χαράζοντας τὸ περίγραμμα μὲ μιὰν αἰχμὴ ποὺ ἔχει ἐδῶ θέση μολυβιοῦ. Σκαλίζομε ἔπειτα μὲ τὸ ἐργαλεῖο. Ἡ ἐργασία εἶναι θετική. Τὸ σκαλίδι κάνει σκαφὴ πειθαρχημένη. Χάρη σ' αὐτὸ βγάζομε ἔργο αὐστηρό, καθαρὸ καὶ φωτεινό, ποὺ δίνει ὅλες τὶς λεπτότητες. Αὐτὴ εἶναι ἡ ὑπεροχή της ἀπὸ τὴν eau-forte, τὴν ὀξυγραφία, ἐπειδὴ ἡ δεύτερη αὐτή, ἀνίκανη νὰ δώση τόση τάξη καὶ διαύγεια, ἔχει γιὰ χαρακτηριστικό της τὴ νευρικότητα — ποὺ εἶναι ἴσως καὶ τὸ δικό της προτέρημα. Καθαρίζομε τὴν πλάκα μὲ τὸ κατάλληλο ὑγρὸ κι' ἡ ἐπιφάνεια εἶναι ἕτοιμη γιὰ τύπωμα. Ἀπαραίτητο νὰ τυπώσωμε ἕνα πρῶτο δοκίμιο. Ἔπειτ' ἀπ' αὐτό, ἐπεμβαίνομε στὴν πλάκα καὶ τονίζομε. Τραβοῦμε δεύτερο καὶ τρίτο δοκίμιο — στὴν ἀνάγκη καὶ τέταρτο. Ἔπειτα ἀρχίζει τὸ τύπωμα, ἐργασία ἐπίπονη, ἀφοῦ γιὰ κάθε ἀντίτυπο θὰ χρειαστῆ περίπου μιὰ ὥρα.

Eau-Forte (Ὀξυγραφία). — Οἱ δυσκολίες τῆς τεχνικῆς αὐτῆς εἶναι πολλές. Χαράκτης εἶναι προπάντων τὸ ὑγρό. Μᾶς χρειάζεται μιὰ ἐπιφάνεια χαλκοῦ ἄψογα καθαρή. Πρέπει νὰ ἔχη φύγει ἐντελῶς τὸ λῖπος τῆς ὀξυδώσεως. Μεταχειριζόμαστε γι' αὐτὸ ἁπλὴ ποτάσσα διαλυμένη μὲ νερὸ καὶ μὲ κιμωλία καὶ τρίβομε πολλὲς φορὲς τὴν ἐπιφάνεια. Ἔχει τέλεια καθαριστῆ ἂν ἰδοῦμε πὼς τὸ νερὸ ξαπλώνεται παντοῦ. Τὴ στεγνώνομε, τὴ ζεσταίνομε, παίρνομε τὸ βερνίκι — μαστίχα, ἄσφαλτο καὶ κερὶ καθαρὸ — καὶ ἐπιστρώνομε γρήγορα. Ἀφοῦ χαράξωμε τὸ σχέδιο, βυθίζομε τὴν πλάκα στὸ νιτρικό. Ἔπειτα ξανασκεπάζομε μὲ τὸ βερνίκι τὰ μέρη ὅπου θέλομε νὰ διαβαθμίσωμε τόνους. Ὅταν γδύσωμε τὴν πλάκα ἀπ' τὸ βερνίκι, ἐπεμβαίνει τὸ σκαλίδι διορθώνοντας καὶ συνειδητοποιώντας, νὰ πῆ κανείς, τὴν ἐργασία τοῦ νιτρικοῦ. Καθαρίζομε τὴν πλάκα. Τὴ ζεσταίνομε ἐλαφρά, παίρνομε μὲ τὸ μαχαιράκι μελάνη καὶ τὴν ἀφίνομε νὰ διαχυθῆ στὴν ἐπιφάνεια. Ταμπονάρομε. Καθαρίζομε καλὰ τὴν πλάκα μὲ μουσουλίνες. Εἶναι ἕτοιμη. Δοκίμιο καὶ τύπωμα.

Manière noire (Ξεστό). — Μ' ἕνα εἰδικὸ ἐργαλεῖο ποὺ ἔχει ἀκίδες πιέζομε τὴ χαλκὴ ἐπιφάνεια μὲ παλινδρομικὲς κινήσεις κάθετες, ὁριζόντιες, διαγώνιες, ἔστι ὥστε νὰ τὴν ἀκιδώσωμε καὶ νὰ κάμη κόκκους. Μαυρίζομε τὸ χαλκὸ μὲ τυπογραφικὴ μελάνη κι' ἀπάνω σχεδιάζομε. Ἔπειτα μὲ μιὰ ξύστρα

ἀνοίγομε τὰ φῶτα λευκὰ ἐπάνω στὸ μαῦρο βάθος ξύνοντας περισσότερο ἢ λιγότερο, κατὰ τὸ ἀποτέλεσμα ποὺ ζητοῦμε. Ἀναφέρεται πὼς τὴν τεχνικὴ αὐτὴ τὴν ἀνακάλυψε στὶς Βρυξέλλες ὁ πρίγκηψ Ροβέρτος στὰ 1649, βλέποντας ἕνα φρουρὸ νὰ καθαρίζη τὸ ὅπλο του ποὺ εἶχε σκουριάσει. Ἡ σκουριὰ τῆς κάννας τοῦ θύμισεν ἀμέσως κάποιο ἔργο μεταλλοτεχνίας, καὶ ἀπὸ κεῖ ὁδηγήθηκε στὴν ἰδέα πὼς σὲ μιὰ πλάκα χαλκοῦ κοκκιδωμένη ἀπὸ σκουριὰ ἢ ἀπὸ ἄλλη τεχνητὴ αἰτία μπορούσαμε νὰ χαράξωμε μορφὲς ξύνοντας τὰ σημεῖα ἐκεῖνα ποὺ θέλαμε νὰ βγοῦν λευκὰ καὶ νὰ τυπώσωμε. Γιὰ ἄλλους ὅμως ἱστορικούς, ἡ ἀνακάλυψη ἔγινε μερικὰ χρόνια πρωτύτερα ἀπὸ τὸ Γερμανὸ ἀξιωματικὸ De Siegen. Καθὼς βλέπομε, στὴ manière noire σκάβομε, ξύνομε δηλαδὴ τὰ μέρη ποὺ θέλομε νὰ βγοῦν φωτεινά, ἰσοπεδώνωντας ἐκεῖ τοὺς κόκκους. Τὸ προτέρημά της εἶναι τὸ βελουδένιο ἀποτέλεσμα, ἔχει ὅμως κινδύνους καὶ χρειάζεται πολλὴ προσοχή.

Aqua-tinta. — Ἔχει ἀποτελέσματα ἀνάλογα μὲ τὴν προηγούμενη, διαφέρει ὅμως στὴν ἐργασία. Ὁ σκοπός της εἶναι νὰ δώσωμε σὲ μιὰ ὀξυγραφία τόνο ἀκουαρέλλας. Χρειάζεται γι᾽ αὐτὸ ἕνα εἰδικὸ κουτί, ποὺ θὰ ἔχη στὸν πάτο ρετσίνι τριμένο σὰν ἄχνη ἀλευριοῦ. Ἡ ἄχνη αὐτὴ σηκώνεται καὶ ἀνεμίζεται μὲ μιὰ μετάλλινη πλάκα, ποὺ τὴν περιστρέφομε μέσα στὸ κουτὶ ἔτσι ὥστε νὰ σκορπιστῆ ἡ ἄχνη σ᾽ ὅλο του τὸ χῶρο. Ὅταν ἀνεμιστῆ, τὰ χοντράδια της κατακαθίζουν κι᾽ οἱ ψιλότεροι κόκκοι της ἀνεμίζονται πάντα. Τότε μ᾽ ἕνα σύρτη μπάζομε τὴ μετάλλινη πλάκα στὸ κουτὶ ἔτσι ὥστε νὰ βυθιστῆ στὴν ἄχνη, ἀφοῦ πρῶτα φροντίσωμε νὰ σκεπάσωμε μὲ βερνίκι ἀπάνω σ᾽ αὐτὴ ὅ,τι θέλομε νὰ κρύψωμε. Ἡ ἄχνη λοιπὸν τοῦ ρετσινιοῦ θὰ καθίση στὰ γυμνὰ μέρη τῆς πλάκας. Ἀποσύρομε τότε τὴν ἀχνισμένη πλάκα, τὴν τοποθετοῦμε στὸ καμινέτο καὶ τὴ ζεσταίνομε ἐλαφρά, ὥστε ἡ ρετσίνα νὰ λυώση λίγο καὶ νὰ κολλήση. Τὴ βυθίζομε στὸ νιτρικὸν ὀξύ. Ἀποτέλεσμα: τὰ γυμνὰ μέρη, τρωγόμενα ἀπὸ τὸ νιτρικό, μᾶς δίνουν μιὰν ἐπιφάνεια κοκκιασμένη. Τὴν τυπώνομε καὶ μᾶς δίνει τόνο σταχτερό. Τὴν ξαναβάζομε τότε στὸ κουτί, ξανανεμίζομε τὴν ἄχνη ὥστε νὰ ξανακαθίση στὴν πλάκα, κι᾽ αὐτὸ τὸ ἐπαναλαμβάνομε ὥσπου νὰ πετύχωμε τὸ ἀποτέλεσμα ποὺ ζητοῦμε.

Pointe sèche (Βελονογραφία).—Τὸ ἐργαλεῖο μας εἶναι μιὰ δυνατὴ βελόνα ποὺ σχεδιάζει στεγνὰ ἐπάνω στὸ χαλκό. Δίνει γιὰ τὸ σχεδιαστὴ τὴ φυσικώτερη κίνηση, ἐπειδὴ κρατιέται σὰν τὸ μολῦβι. Σκάβει ἐλαφρά, ὥστε τὸ ἐπιδέξιο χέρι τοῦ ζωγράφου μπορεῖ νὰ ἐργασθῆ μ᾽ αὐτὴ στὸ χαλκὸ πολὺ γρήγορα, εὔκολα καὶ κατευθεῖαν. Ἀκριβῶς ὅμως γιὰ τὸ ἐλαφρό της σκάψιμο δὲν ἀντέχει σὲ πολλὰ ἀντίτυπα, τὸ πολὺ πέντε ὡς ἕξη.

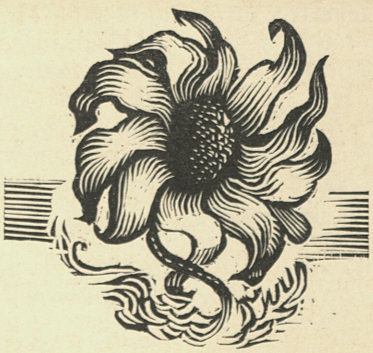
Camaïeu (Σκιότυπο).—Εἶναι ἡ ξυλογραφία ὅπου μὲ δυὸ ἢ τρία ξύλα ἀποκτοῦμε διάφορους τόνους τυπώνοντας πολλὲς φορές. Γιὰ νὰ φέρω ἀποτέλεσμα, ἀφαιρῶ ἀπὸ τὴ μιὰ πλάκα ὅ,τι ἔχει ἡ ἄλλη, ἢ ἀφίνω τὴν ἴδια ἐπιφάνεια καὶ στὸ ἕνα ξύλο καὶ στὸ ἄλλο, ὥστε τὰ δυὸ χρώματα μαζὶ νὰ μοῦ δώσουν ἕναν ἄλλο τόνο. Στὴν ἀρχὴ τύπωναν μὲ δυὸ ξύλα καὶ μ᾽ αὐτὰ ἀποκτοῦσαν τὸ περίγραμμα, τὴ σκιὰ καὶ τὸ φῶς. Ἀργότερα μεταχειρίστηκαν περισσότερα ξύλα καὶ πέτυχαν διαβαθμίσεις. Εἶναι λοιπὸν τὸ camaïeu ξυλογραφία ποὺ πλησιάζει στὴ ζωγραφική. Ἄλλωστε ἀπὸ τὴ ζωγραφικὴ βγῆκε. Ὅταν ἡ τυπογραφία ἄρχισε νὰ δίνη τὸ βιβλίο, δὲν τῆς ἦταν δυνατὸ νὰ δίνη μαζὶ καὶ τὰ ἀρχικὰ κεφαλαῖα, ἔργο τῶν καλλιγράφων, ποὺ ἀπαιτοῦσε ἄλλη ἐργασία. Κατόρθωσε νὰ ἐκτοπίση κι᾽ ἐδῶ τὸν καλλιγράφο, μόνον ὅταν στὴ θέση τῶν καλλιγραφημένων ἀρχικῶν χρησιμοποίησε τὸ τύπωμα μὲ δυὸ ἢ τρία ξύλα.

Ξυλογραφία. — Στὸ πλάγιο ξύλο μεταχειριζόμαστε μιὰ σκληρὴ λεπίδα. Στὸ ὄρθιο δουλεύουμε μὲ κοπίδια διαφόρων εἰδῶν, κυρίως μ᾽ ἕνα κοπίδι τριγωνικῆς τομῆς καὶ μὲ πλῆθος ἄλλων κοπιδιῶν ποὺ τὸ συμπληρώνουν. Γενικά, ἡ ἐργασία σὲ ὄρθιο ξύλο ἔχει τοῦτο τὸ πλεονέκτημα, πὼς δὲν μᾶς ἀπασχολεῖ ἡ κατεύθυνση τῶν νεύρων, παρὰ σέρνομε τὸ ἐργαλεῖο σὲ ὅλες τὶς διευθύνσεις ὅπως καὶ στὸ μέταλο. Καὶ ὅπως μοιάζουν τὸ σκληρὸ ξύλο μὲ τὸ μέ-

ταλλο, ἔτσι καὶ τὰ ἐργαλεῖα χαλκογραφίας καὶ ξυλογραφίας σὲ ὄρθιο δὲν ἔχουν μεγάλη διαφορά. Ἡ χαλκογραφία εἶχε διώξει ἀπ᾽ τὸ βιβλίο τὴν ξυλογραφία σὲ πλάγιο. Μὲ τὸ ὄρθιο ξύλο ποὺ φάνηκε στὸ ΙΗ΄αἰῶνα, ἡ ξυλογραφία ζήτησε νὰ μιμηθῆ τὰ προτερήματα τῆς χαλκογραφίας καὶ χάρη στὴ σκληράδα τοῦ ξύλου πέτυχε πράγματι μερικὰ ποὺ μ᾽ ὅλη της τὴ θαυμάσια ἐπιμονὴ δὲν ἦταν δυνατὰ στὴν παλιὰ ξυλογραφία, προπάντων στὶς φωτοσκιάσεις. Γι᾽ αὐτὸ ἐκτόπισεν ἐδῶ κι᾽ ἑκατὸ χρόνια τὴ χαλκογραφία καὶ τὴ λιθογραφία κι᾽ ἔγινεν ἀφορμὴ νὰ κυκλοφορήση τὸ βιβλίο στὶς μεγάλες λαϊκὲς μάζες ἐμπνέοντας τόσο τὸ ρωμαντισμό, ὥστε οἱ διασημότεροι τεχνίτες τῆς ἐποχῆς νὰ σχεδιάσουν ἀριστουργήματα γιὰ τὶς μεγάλες ἐκδόσεις.

Λιθογραφία. — Ἀντὶ νὰ σκαλίζωμε, σχεδιάζομε ἀπάνω σὲ πορώδη πέτρα μὲ κραγιόνι, μὲ πέννα ἢ μὲ πινέλο, μὲ μελάνη ποὺ ἔχει γιὰ βάση τὸ κερὶ καὶ τὴν ἀσβόλη. Πλύνομε τὴν πέτρα μὲ μιὰ διάλυση ποὺ δυναμώνει τὸ σχέδιο καὶ τυπώνομε. Ἀνακάλυψη τοῦ Βαυαροῦ συγγραφέα καὶ ἠθοποιοῦ Σενεφέλντερ στὰ 1796, ἐξυπηρετικὴ στοὺς ρωμαντικούς, στὸν Ντελακρουά, στὸν Ζερικὸ καὶ στὸν καταπληκτικὸ Ντωμιέ, ἡ λιθογραφία εἶναι σ᾽ ἐμᾶς τοὺς Ἕλληνες πολυαγάπητη, ἐπειδὴ αὐτὴ ἦταν ἡ τέχνη ποὺ ἔκαμε στὸν εὐρωπαϊκὸ κόσμο γνωστὲς τὶς φυσιογνωμίες τῶν ἡρώων τοῦ Εἰκοσιένα, μὲ τὸ λιθογραφεῖο τοῦ Χανφστέγκελ, ἱδρυμένο κατὰ τὰ 1840 στὸ Μόναχο, μέσα στὴν πρωτεύουσα τοῦ φιλελληνισμοῦ. Ἔχει ὅμως καὶ ἄλλο νεοελληνικὸ τίτλο. Εἶναι ὁ μόνος κλάδος τῆς χαρακτικῆς ὁ κρατοποιημένος ἀπὸ τὸ μικρὸ βασίλειο τῆς Ἑλλάδος μὲ τὴν ἵδρυση τῆς Βασιλικῆς Λιθογραφίας. Τὰ μεταγενέστερα, θέμα ἰδιαίτερης μελέτης, φεύγουν ἀπὸ τὰ ὅρια τοῦ ἄρθρου τούτου. Τὸ σημερινὸ εἶναι προορισμένο νὰ δώση μιὰ γενικὴ ἰδέα τῆς χαρακτικῆς, ὥστε νὰ βοηθήση τὸν ἀναγνώστη καὶ νὰ ἐξυπηρετήση κάθε νέο ζωγράφο ποὺ θὰ συγκεντρωθῆ ἀπάνω στὴν πλάκα καὶ θὰ στοχαστῆ μὲ τὸ πνεῦμα τῆς αἰχμῆς.

ΖΑΧ. ΠΑΠΑΝΤΩΝΙΟΥ
τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν

ΕΡΓΟ ΚΑΛΟΥ ΤΕΧΝΙΤΗ

Ἐκεῖ, μέσα στὸν κύκλο τοῦ φωτός,
δίπλα σὲ δυὸ ἀκριβὰ βιβλία,
στέκει τὸ μικρὸ ἀνάγλυφο, —
θέση τιμητική.
Ἔργο καλοῦ τεχνίτη.
Τὰ δάχτυλα, ἡ κάπως γρυπὴ μύτη,
στὸ μέτωπο οἱ ρυτίδες,
ὅλα ἐργασμένα ζηλευτά.
Οἱ κόγχες, καὶ ἡ ματιά,
καὶ οἱ ἄλλες ζάρες κάτω ἀπὸ τὰ βλέφαρα,
σφραγίζουν τὴν ἀξία του.
Μιὰ θλίψη σιωπηλή,
καλύτερα: μιὰ συλλογὴ πρὸς κάτι τὸ χαμένο.
Ἔργο καλοῦ τεχνίτη.
Ἔχει καὶ τ' ἀρχικά του, κάπου, σὲ μιὰ γωνιά.

Μὰ πιὸ καλοῦ τεχνίτη,
ἔργα πιὸ ζηλευτά,
εἶναι τὸ Πάθος καὶ ἡ Σιγὴ ποὺ σὲ κατέχει,
ὅταν καμιὰ φορὰ τὸ παίρνεις
τόσο δισταχτικά.
Ἡ Στιγμὴ ποὺ τὸ πρωτόβλεπες
κάτω ἀπ' τὸ φέγγος τῆς ἀφεύγατης ματιᾶς,
στὰ χέρια ἀκόμα ἐκεῖνα ποὺ σήμερα σοῦ ἀπόλειψαν,
τότε σὲ κατακλύζει.
Κι' ὅσο κι' ἂν ἔσβυσε ἡ γραφὴ ποὺ πίσω του ἐχαράξανε,
τότε (καθὼς θωρεῖς δυὸ ἀχνὲς γραμμές,
ἀπομεινάρι ἀγαπητὸ γλώσσας δικῆς σας),
νιώθεις ξανὰ δυναστικὴ τὴν παρουσία τους,
νιώθεις ξανὰ δυναστικὸ τὸ θάλπος καὶ τὸ χάδι τους,
κι' ὅλο τὸ χρῶμα, ὅλο τὸ πεντάσταγμα
τῶν Ἡμερῶν ποὺ τόσο γρήγορα ἐξαντλήθηκαν,
τὰ ξαναγεύεσαι,
ὅμοια στιλπνά, ὅμοια πρωτόφαντα,
καὶ μὲ παλμὸ ἀναστάσιμο — κορύφωμα τῆς νιότης σου,
κορύφωμα τοῦ βίου καὶ τῶν ὀνείρων σου —
τὰ ξαναζεῖς αὐτούσια.

Νοέμβριος 1939

ΝΑΣΟΣ ΔΕΤΖΩΡΤΖΗΣ

Η "ΑΓΝΩΣΤΗ,, ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ ΜΑΣ

Η ΜΕΛΕΤΗ τῆς νέας ἑλληνικῆς λογοτεχνίας εἶναι ὑποχρεωμένη ν' ἀντιμετωπίζη κάθε τόσο τοὺς κινδύνους ποὺ προετοιμάζει τὸ ἀπίθανο καὶ τὸ παράδοξο. Ἐξετάζεις ἕνα ὡρισμένο κεφάλαιο τοῦ ἔμμετρου ἢ τοῦ πεζοῦ μας λόγου, τὸ ἁπλώνεις στὰ χαρτιὰ καὶ στὰ κριτήριά σου, τὸ ψάχνεις ὡς τὶς παραμικρότερες ἀλλὰ καὶ χαρακτηριστικώτερες λεπτομέρειες καὶ τὶς κρυφὲς πτυχές του, φτάνεις σὲ συμπεράσματα ποὺ τἄχεις ἀσφαλίσει καὶ μὲ τὴ σωστὴ τοποθέτηση τῶν πνευματικῶν προσπαθειῶν τοῦ ἔθνους στὴν ἐποχή τους, καὶ μὲ τὴν ἀντιπαραβολή τους πρὸς τὰ λογοτεχνικὰ ἢ ἐπιστημονικὰ ρεύματα τῆς ἴδιας περιόδου, καὶ μὲ τὸν ψύχραιμο ἔλεγχο ἐργασιῶν πού, ὅσο κι' ἂν φαίνονται σήμερα ἀνεδαφικές, ξεκινοῦν ἀπὸ κάπου κι' ἐκφράζουν κάποιες ἀνεκδήλωτες πεποιθήσεις ἢ πλάνες ποὺ ξέφυγαν ἀπὸ τὸ μάτι τοῦ ἱστορικοῦ τῶν γεγονότων καὶ τῶν ψυχικῶν διαθέσεων ἑνὸς λαοῦ ἢ μιᾶς ἀπὸ τὶς κοινωνικὲς ὁμάδες ποὺ τὸν ἀποτελοῦν. Εἶσαι ἥσυχος ὅτι χρησιμοποίησες τὴν κριτική σου μέθοδο μὲ ὅση προσοχὴ χρειάζεται γιὰ τὴν ἑρμηνεία μιᾶς ἐποχῆς, λίγο ἢ πολὺ μακρυνῆς, ἑνὸς κόσμου δηλαδὴ ποὺ μπορεῖ νὰ τὸν μελέτησες ἀλλὰ δὲν τὸν αἰστάνθηκες. Καὶ ἡ αἴσθηση στὴν ἔρευνα δὲν ἀξίζει λιγώτερο ἀπὸ τὴ μελέτη καὶ καθοδηγεῖ ὅσο καὶ ἡ ὄσφρηση, ποὺ πρὶν δώσης τὸ χέρι σου σ' ἕναν ἄνθρωπο ἢ πρὶν ἁπλώσης τὸ πηροῦνι σου σ' ἕνα πιάτο, σὲ εἰδοποιεῖ νὰ κανονίσης τὴ στάση σου ἢ τὴν ὄρεξή σου. Ὡστόσο, προσπάθησες ν' ἀναπληρώσης τὴν αἴσθηση μὲ τὴ γνώση, ὡς τὸ σημεῖο τουλάχιστον ποὺ μπορεῖ ν' ἀναπληρώση ἡ ὅραση τὴν ἀκοή, ἡ ὄσφρηση τὴ γεύση. Καὶ θέλεις νὰ προχωρήσης ἀπὸ τὰ συμπερασματά σου σὲ γενικώτερες ἐκτιμήσεις, χωρὶς νὰ ὑποπτεύεσαι τὴν παγίδα ποὺ σὲ περιμένει ἔπειτ' ἀπὸ δυό, ἀπὸ τρεῖς φράσεις, ἔπειτ' ἀπὸ μιὰ παράγραφο. Ἕνας καγχασμὸς σοῦ φωνάζει σὲ λίγο τὴν πλάνη σου, ἀλλὰ ἔχεις πέσει πιὰ στὴν παγίδα. Σοῦ τὴν προετοίμασαν τὸ ἀπίθανο καὶ τὸ παράδοξο. Καὶ τὰ πρῶτα αὐτὰ ξαδέρφια, οἱ ἀνυπόταχτοι αὐτοὶ παλιάτσοι τοῦ γραπτοῦ λόγου, θριαμβεύουν. Ἀγωνίζεσαι νὰ τοὺς περιορίσης ἢ νὰ τοὺς βγάλης ἀπὸ τοὺς δρόμους σου. Ἄδικος κόπος. Οἱ δυὸ παλιάτσοι εἶναι τώρα μακρυά, στέκονται ὅπου θέλουν αὐτοί, ἀλλάζουν τὴ μάσκα τους καὶ σὲ περιμένουν νὰ περάσης γιὰ νὰ ρίξουν πάλι τὸν καγχασμό τους.

Σ' ὅλες τὶς λογοτεχνίες καὶ σ' ὅλους τοὺς δρόμους τῶν πνευματικῶν ἀναζητήσεων ὑπάρχουν καὶ οἱ παλιάτσοι καὶ τὸ γέλιο τους. Μὰ ἡ νέα ἑλληνικὴ λογοτεχνία τοὺς προσφέρει μὲ μοναδικὴ ἀφθονία, ὅπως ἡ ἑλληνικὴ γῆ γεννάει κάθε στιγμὴ θεοὺς καὶ θρύλους. Τὰ παραδείγματα εἶναι ἀμέτρητα, ποικίλα, ἀπροσδόκητα, — ὅσα καὶ οἱ μορφὲς τοῦ ἀπίθανου καὶ τοῦ παράδοξου. Καὶ φτάνει νὰ ἐπιμείνη κανεὶς σὲ δέκα ἑλληνικὲς κριτικὲς ἐργασίες, γιὰ νὰ βρῆ πέντε παραδείγματα τὸ λιγώτερο. Σὲ παλιότερες, σὲ χτεσινές, σὲ σημερινές. Ἀλλὰ γιατί σὲ ἐργασίες ἀτόμων κι' ὄχι στὴ βασικὴ πεποίθηση τοῦ συνόλου; Ὅλοι ἀγαποῦμε τὸν ἑλληνικὸ στίχο, τὸ ἑλληνικὸ διήγημα, τὸ ἑλληνικὸ μυθιστόρημα, τὸ ἑλληνικὸ θέατρο — δὲν προχωρῶ ὡς τὴν κριτική, ποὺ δὲν εἶναι πνευματικὸ λειτούργημα γιὰ νὰ τ' ἀγαπᾶς, ἀλλὰ μόνο νὰ τὸ λογαριάζης. Ὅλοι, ἀκόμα, φαινόμαστε ἱκανοποιημένοι ἀπ' ὅ,τι γράφουν κι' ἀπ' ὅ,τι ἔγραψαν οἱ λογοτέχνες μας, στέκουμε ἐδῶ περισσότερο, ἐκεῖ λιγώτερο, ξεχωρίζουμε, βαθμολογοῦμε, ἐγκωμιάζουμε, διαλαλοῦμε ἱκανότητες κι' ἐπιτυ-

ΓΙΑΝΝΗΣ ΚΕΦΑΛΛΗΝΟΣ

ΚΕΦΑΛΙ ΑΛΟΓΟΥ (ΞΥΛΟΓΡΑΦΙΑ)

"ΝΕΑ ΕΣΤΙΑ,, – ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΑ 1939

χίες, κάποτε ὀργανώνουμε συλλαλητήρια. Πόσοι ὅμως καὶ πόσες φορὲς θέλησαν νὰ τὰ ταχτοποιήσουν ὅλ᾽ αὐτὰ καὶ νὰ τὰ φορτώσουν μὲ ἐγκώμια ἢ μ᾽ ἐπικρίσεις, ἀφοῦ πρῶτα κοίταξαν γύρω τους καὶ πῆραν τὴν ἀπάντηση ἐκείνη ποὺ τοὺς βεβαίωσε ὅτι ὑπάρχει ἡ βάση ὅπου μποροῦν νὰ γίνουν καὶ κατατάξεις, καὶ ἀξιολογήσεις, καὶ ἀποθεώσεις; Πόσοι σκέφτηκαν: ὑπάρχει πνευματικὴ ζωὴ στὴν Ἑλλάδα; Καὶ πόσοι εἶχαν τὸ θάρρος νὰ δώσουν ἀπόκριση στὴ σκέψη αὐτή; Μὰ θὰ ρωτήσει κανείς: τί εἶναι, τελοσπάντων, αὐτὴ ἡ περίφημη πνευματικὴ ζωή; Καὶ θὰ ξαναρωτήση, ὀργισμένος ἴσως: ὅλ᾽ αὐτὰ ποὺ γράφονται, τυπώνονται καὶ παίζονται, δὲν εἶναι πνευματικὴ ζωή; Θὰ τοῦ ἀπαντήση ἀμέσως ὁ παλιάτσος μὲ τὸν καγχασμό του. Κι᾽ ἂν ἐπιμείνη, θὰ τοῦ ποῦμε περισσότερα ἐμεῖς: πνευματικὴ ζωὴ εἶναι ἡ συμμετοχὴ ὅλων τῶν μορφωμένων, γιὰ νὰ μὴν πῶ ὅλων τῶν κατοίκων μιᾶς χώρας, στὰ προβλήματα ποὺ γεννάει ἡ σκέψη καὶ ἡ εὐαισθησία. Καὶ σ᾽ αὐτὴν ἴσα-ἴσα τὴ διαπίστωση φωλιάζει τὸ ἀπίθανο καὶ τὸ παράδοξο, ποὺ παραμονεύει κάθε ἔρευνα καὶ τῆς στήνει κάθε λογῆς παγίδες. Ὑψώνουμε στὸν ἕβδομο οὐρανὸ ἕνα βιβλίο. Μὰ πόσοι διάβασαν τὸ βιβλίο αὐτό, τὰ χέρια πόσων Ἑλλήνων τὸ κράτησαν καὶ σὲ πόσες ψυχὲς ἔφτασε ἡ ἀκτινοβολία του; Ξέρω πὼς μόνη κι᾽ ἀβοήθητη ἡ λογοτεχνία δὲν μπορεῖ νὰ προετοιμάση καὶ νὰ παγιώση τὴ γενικὴ συμμετοχὴ στὰ πνευματικὰ προβλήματα. Καὶ δὲ ρίχνω μόνο σ᾽ αὐτὴν τὴν εὐθύνη γιὰ τὸ παράδοξο φαινόμενο, νἄχουμε πνευματικὴ κίνηση χωρὶς πνευματικὴ ζωή. Μὰ καὶ ἀπορῶ: πῶς ἕνας κόσμος ὁλόκληρος ἀπὸ ἱστορικοὺς καὶ κριτικοὺς περνάει ἀδιάφορος μπροστὰ ἀπ᾽ τὸ παράδοξο αὐτὸ καὶ δὲν ἀνησυχεῖ μήπως τὸ συναντήση στοὺς δύσκολους δρόμους τῆς πορείας του;

Ἂς προσπεράσουμε, λοιπόν, κι᾽ ἐμεῖς. Κι᾽ ἂς πλησιάσουμε σὲ μιὰν ἀπὸ τὶς παγίδες ποὺ στήνουν τὸ ἀπίθανο καὶ τὸ παράδοξο. Ἂς μὴ διστάσουμε μάλιστα νὰ τὴν ὀνομάσουμε ἀμέσως: εἶναι ὅλη ἡ κριτικὴ γιὰ τὶς παλιότερες σελίδες τῆς λογοτεχνίας μας. Οἱ μελέτες, τὰ ἄρθρα, τὰ σημειώματα, οἱ ἐπιστολές, οἱ διενέξεις, οἱ πληροφορίες γιὰ συγγραφεῖς καὶ γιὰ ἔργα. Στῆλες ἀτελείωσες σ᾽ ἐφημερίδες καὶ περιοδικά, κάποτε βιβλία ὁλόκληρα, ἀναλύσεις πεζογραφημάτων, ἑρμηνεῖες τραγουδιῶν, συσχετίσεις δραμάτων καὶ κωμωδιῶν μὲ τὴν κοινωνικὴ ζωὴ τῆς ἐποχῆς τους. Εἶναι, ἀλήθεια, μιὰ ἐργασία χρήσιμη, εἴτε νὰ κατατάξη ἔρχεται, εἴτε θέλει νὰ ἀναθεωρήση καὶ ν᾽ ἀρνηθῆ ἀξίες. Καὶ ἡ ἔλλειψή της θὰ ἦταν πολὺ αἰσθητή, προπάντων τὰ τελευταῖα χρόνια, ποὺ ὅλοι καὶ σ᾽ ὅλους τοὺς τομεῖς τῆς ζωῆς ζήτησαν νὰ κάμουν ὁριστικοὺς ἀπολογισμούς. Γιὰ ποιοὺς ὅμως γίνεται ἡ ἐργασία αὐτή; Ποιοὺς θὰ παρακολουθήση στὶς μελέτες τους, στὶς ἀπορίες τους, στὰ συμπεράσματά τους; Ἡ παγίδα, ποὺ στήνει κάθε τόσο τὸ ἀπίθανο καὶ τὸ παράδοξο, εἶναι ἕτοιμη νὰ δεχτῆ τὴν ἀπάντηση. Κι᾽ ἐνῶ τὴν ξέρουμε καὶ τὴ βλέπουμε, δὲν μποροῦμε νὰ τὴν ἀποφύγουμε. Εἶναι ἡ ἑλληνικὴ πραγματικότητα ποὺ σπρώχνει σ᾽ αὐτήν, ἡ πνευματική μας κίνηση πού, στὴν περίπτωση αὐτή, ὅπως καὶ σὲ τόσες ἄλλες, δείχνει τὴ βαθύτατη διαφορά της ἀπὸ τὴν πνευματικὴ ζωή. Σχολιάζονται, εἴπαμε, οἱ παλιότερες σελίδες τῆς λογοτεχνίας μας. Πόσοι ὅμως ἔχουν διαβάσει καὶ θυμοῦνται τὶς σελίδες αὐτές, γιὰ νὰ μπορέσουν νὰ παρακολουθήσουν τὸν ἔπαινο, τὸν ἔλεγχο καὶ τὴν ἀναθεώρηση ἀξιῶν; Καὶ δὲ λογαριάζω ἐκείνους ποὺ δὲν ἐπλησίασαν ἀκόμα στὴ λογοτεχνία μας. Μένω σ᾽ αὐτοὺς ποὺ τὴν παρακολουθοῦν, ποὺ ξέρουν ποιοὶ εἶναι οἱ καλύτεροι ποιητὲς καὶ πεζογράφοι μας, ποὺ δὲ δυσκολεύονται νὰ σοῦ ἀπαριθμήσουν τὰ ἀντιπροσωπευτικώτερα ἔργα τους, καὶ δίνω τ᾽ ἀποτελέσματα μιᾶς πρόχειρης ἔρευνας ποὺ ἔκαμα γύρω μου, στὴν ἀκτίνα ποὺ μπορεῖ νὰ φτάση ἡ περιέργεια ἑνὸς ἀνθρώπου. Μὰ δὲν ὑπάρχουν ἀποτελέσματα. Ὑπάρχει ἕνα καὶ μόνο ἀποτέλεσμα, κι᾽ αὐτὸ λέει καθαρὰ καὶ ξάστερα: τὰ ἀξιολογώτερα καὶ χαραχτηριστικώτερα ἔργα τῆς νέας ἑλληνικῆς λογοτεχνίας, αὐτὰ ποὺ ἀποτελοῦν πιὰ τὰ κλασικά της κείμενα, εἶναι ἄγνωστα. Λείπουν ἀπ᾽ ὅλες σχεδὸν τὶς βιβλιοθῆκες τῶν νεωτέρων Ἑλλήνων καὶ ζοῦν μὲ τὴν περιεργότερη φήμη: εἶναι τὰ βιβλία ποὺ τὰ ἐγκωμιάζουν ὅλοι καὶ μετρημένοι στὰ δάχτυλα τ᾽ ἀνοίγουν, εἴτε γιατὶ δὲν τὰ βρίσκουν πιὰ στὰ βιβλιοπωλεῖα, εἴτε γιατὶ περνοῦν ἀπὸ μπροστά τους μὲ σεβασμό, — πόσες φο-

ρὲς αὐτὸς ὁ σεβασμὸς ταυτίζεται μὲ τὴ γνώση! — καὶ πηδοῦν στὰ νεώτερα, τὰ σύγχρονα, σ᾽ αὐτὰ ποὺ δὲν ἔχει στεγνώσει ἀκόμα τὸ μελάνι τους.

Ἔχουμε μιὰ ὁλόκληρη « ἄγνωστη » λογοτεχνία. Κι᾽ ὅσο ἐρευνῶ, ὅσο ἐπιμένω στὶς ἐρωτήσεις μου πρὸς μορφωμένους, καὶ προπάντων σὲ μορφωμένους τῆς τελευταίας γενεᾶς ποὺ ἤρθε ἔπειτ᾽ ἀπὸ τὰ κλασικὰ κείμενα τῆς νέας λογοτεχνίας μας, κάνω τὶς ἐκπληκτικώτερες ἐξακριβώσεις. Πίστευα πὼς δὲν μπορεῖ νὰ ὑπάρχη φίλος τῆς λογοτεχνίας μας ποὺ νὰ μὴν ἔχη διαβάσει τὸ « Ὄνειρο στὸ κῦμα » ἢ τὴν « Ἀναθρεφτὴ » τοῦ Παπαδιαμάντη. Τὴν ἴδια ἰδέα εἶχα γιὰ τὸ « Ζητιᾶνο » τοῦ Καρκαβίτσα, γιὰ τὸν « Κατάδικο » τοῦ Θεοτόκη, γιὰ τὸ « Ἁμάρτημα τῆς μητρός μου » τοῦ Βιζυηνοῦ, γιὰ τὶς « Ὧδὲς » τοῦ Κάλβου, γιὰ τοὺς « Ἐλεύθερους Πολιορκημένους » τοῦ Σολωμοῦ. Ἀλλ᾽ αὐτὰ ἴσα-ἴσα τὰ ἔργα ἀποτελοῦν τὴν « ἄγνωστη » ἑλληνικὴ λογοτεχνία. Καὶ μαζὶ μ᾽ αὐτά, τὸ βιβλίο ποὺ ἀναστάτωσε τὴν Ἑλλάδα καὶ χτὲς ἀκόμα τοῦ γιορτάσαμε τὰ πενήντα του χρόνια: τὸ « Ταξίδι » τοῦ Ψυχάρη. Οἱ ἐχθροὶ τοῦ Δημοτικισμοῦ δὲ θὰ μὲ διαψεύσουν. Ἀλλ᾽ ἂς μὴ μὲ διαψεύσουν οὔτε οἱ φίλοι του. Οὔτε αὐτοὶ τόχουν διαβάσει, οὔτε αὐτοί, — οἱ περισσότεροι, φυσικά, καὶ πάντα οἱ νεώτεροι, — τόχουν στὴ βιβλιοθήκη τους. Στὴν Ἑλλάδα, ὁ θρῦλος καὶ εὔκολα γεννιέται καὶ εὐκολώτερα ἁπλώνεται. Θρῦλος φαίνεται πὼς γίνεται καὶ τὸ καλὸ βιβλίο: κερδίζει τὴ φήμη καὶ χάνεται, μένει στὴν ἐποχή του, δὲν ἀνατυπώνεται, δὲ διαβάζεται ἀπὸ τοὺς νεωτέρους. Διαβάζεται ἴσως ἡ κριτικὴ ποὺ τοῦ κάνουν. Τὸ βιβλίο ὅμως μένει ἱερὸ καὶ ἀπαραβίαστο στὶς δημόσιες βιβλιοθῆκες. Ἄλλωστε, ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐκδόσεων μερικῶν ἔργων τῆς « ἄγνωστης » λογοτεχνίας μας ἔρχεται νὰ ἐπικυρώση τὶς παρατηρήσεις μου: ἡ τελευταία ἔκδοση τοῦ « Ταξιδιοῦ » δὲν εἶναι οὔτε ἡ τριακοστή, οὔτε ἡ εἰκοστή, οὔτε ἡ δέκατη. Εἶναι μόνο ἡ τρίτη!

Ὑπάρχει, λοιπόν, ἄγνωστη γῆ στὴ λογοτεχνία μας. Καὶ κάθε κριτικὴ ἐργασία γύρω ἀπὸ τὰ κλασικά της κείμενα, ἔχει τὴ χρησιμότητά της. Ἂν δὲ σκορπίζη τὴ σοφία, γεννάει τὴ νοσταλγία. Μᾶς σπρώχνει στὴν ἐξερεύνηση, στὸ ταξίδι πρὸς τὴ χτεσινὴ καὶ τόσο ἄγνωστη λογοτεχνία μας, σὲ μιὰ κίνηση ποὺ δὲν μπορέσαμε νὰ τὴν κάνουμε τόσα καὶ τόσα χρόνια: νὰ ξεφυλλίσουμε τὸ βιβλίο τῆς νέας ἑλληνικῆς λογοτεχνίας ὄχι μόνο πρὸς τὰ ἐμπρός, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὰ πίσω!

ΠΕΤΡΟΣ ΧΑΡΗΣ

ΕΡΗΜΟ ΣΚΥΛΙ

ΔΙΗΓΗΜΑ

ΕΔΩ, σ᾽ αὐτὸ τὸ παρατημένο χωράφι ποὺ γίνηκε ἀπὸ τὸ περασμένο καλοκαίρι πλατεία, τριγυρνᾶνε καὶ ψευτοπορεύουνε κάμποσα σκυλιά. Σὲ παίρνουν ἀπὸ πίσω ἐκεῖ ποὺ περπατᾶς κι ὅλο σὲ κοιτᾶνε στὰ χέρια, μήπως πέσει τίποτε ἀπὸ πάνου σου. Τὰ περισσότερα εἶναι ἀδέσποτα — κοκκαλιάρικα καὶ κακομοιριασμένα, ἴδια μὲ τοὺς ἀνθρώπους ποὺ μείνανε γιὰ νὰ ξεχειμωνιάσουν. Ὅσα εἴχανε γυαλιστερὴ τρίχα καὶ μάτι λαμπερό, λείπουνε κάτου στὴν πολιτεία, μαζὶ μὲ τ᾽ ἀφεντικά τους. Θἄρθουνε πάλι τὸ ἄλλο καλοκαίρι, μὲ κινήσεις ὅλο ἀέρα, θὰ χοροπηδοῦνε μπροστὰ στὶς κυρίες τους, καὶ κανένας δὲ θὰ βρεθεῖ νὰ παρατηρήσει (πολὺ περισσότερο νὰ ἐπικρίνει) τὴν ἐπιδειχτική τους ματαιοδοξία. Τ᾽ ἄλλα, ποὺ θἄχουνε τραβήξει ἐδῶ τόσες πεῖνες, τόσα κρύα, θὰ γυρίζουν ἄτολμα καὶ τότε, σὰ νὰ πατήσανε γιὰ πρώτη φορὰ σ᾽ αὐτὴ τὴν ἐξοχή.

Ὅταν ἐδιάλεξα ἕνα ἀπ᾽ ὅλο αὐτὸ τὸ σκυλολόϊ καὶ θέλησα νὰ ἐνδιαφερθῶ κάπως γιὰ τὴν τύχη του, βρέθηκα μπροστὰ σὲ δυσκολίες ποὺ δὲν τὶς ἐπερίμενα. Πρῶτα-πρῶτα, δὲν ἤξεραν νὰ μὲ πληροφορήσουν θετικὰ ποιανοῦ ἦταν. Ὁ ἕνας μοῦ ἔλεγε ἕνα ὄνομα, ὁ ἄλλος ἄλλο. Στὸ τέλος ἔμαθα πὼς τὸ εἶχε κάποιος ἄρρωστος, πεθαμένος ἀπὸ τὸ χινόπωρο, κι ἔπειτ᾽ ἀπ᾽ τὸ θάνατο ἐκεινοῦ ἀκολουθοῦσε μιὰ κοπέλα, συγγένισσά του. Ὁμολογῶ πὼς δὲν εἶχα συγκρατήσει στὸ μυαλό μου ἀπὸ κεῖνον τὸν καιρὸ μήτε τὴν κοπέλα μήτε καὶ τὸ σκυλί της. Ἦταν ὅμως πολυκοσμία τότε, ποῦ νὰ κάθομαι νὰ προσέχω ἕναν-ἕναν τοὺς ἀνθρώπους καὶ τὰ ζῶα. Ἐξάλλου, δὲν πολυέβγαινα στὶς συγκεντρώσεις· προτιμοῦσα νὰ χώνομαι ἀνάμεσα στὰ πεῦκα καὶ νὰ κυλιέμαι στὶς βελόνες τους.

— Καὶ τώρα ποὺ ἔφυγε ἡ κοπέλα, ποιὸς τὸ ἔχει; ρώτησα.

Μοῦ ἔδειξαν ἕνα μαραγκὸ ποὺ κάτι μαστόρευε κεῖ παραπάνου, μπροστὰ σ᾽ ἕνα παραθύρι. Αὐτὸς ἦταν ὁ νέος κύριός του. Τὸ σκυλὶ περίμενε παρέκει, ἀνύποπτο.

Ἀφοῦ εἶν᾽ ἔτσι, λέω, τί θέλω ν᾽ ἀνακατεύουμαι γὼ ἀναμεταξύ τους;

Δὲν ἦταν ἔτσι ὅμως. Κάποιος γείτονας τοῦ μαραγκοῦ μὲ βεβαίωσε πὼς ἐκεῖνος εἶχε ἄλλο σκυλὶ δικό του, καὶ πὼς αὐτὸ ποὺ συμπάθησα ἐγὼ ἀπὸ συνήθεια πήγαινε κοντά του. Νά τί εἶχε συμβεῖ. Ὁ μαραγκὸς μὲ τὸ μακαρίτη καθόντανε κοντά. Ὕστερα ὅμως πέθανε κεῖνος, ὁ μαραγκὸς ἄλλαξε κατοικία, καὶ τὸ σκυλὶ τὸν ἐπῆρε ἀπὸ πίσω. Πρῶτα τὸν ἐφιλοξενοῦσαν κάπου, μοῦ ἐξήγησε, καὶ τώρα εἶχε φκιάσει δική του παράγκα, σὲ ἄλλο μέρος. Ἔτσι βρέθηκε μαζί του καὶ τὸ σκυλί, ποὺ ἔκανε παρέα μὲ τὸ ἄλλο, τὸ καθεαυτοῦ δικό του. Μὲ τὴν ἀλλαγὴ δηλαδὴ τῆς κατοικίας ἔγινε καὶ ἀλλαγὴ ἀφεντικοῦ, ἀφοῦ δὲν παρουσιάστηκε νὰ τὸ κρατήσει ἄλλος. Ἡ κατοχὴ λοιπὸν ἦταν τυπική.

—Ὁ μαραγκὸς θὰ σοῦ τὸ ἀφήσει μὲ τὸ πρῶτο, συμπέρανε ἐκεῖνος ποὺ μοῦ εἶχε δώσει τὶς τελευταῖες πληροφορίες. Τί νὰ τὰ κάμει ὁ ἄνθρωπος δυὸ σκυλιά; Τοῦ φτάνει ἡ γυναίκα του, ποὺ εἶναι στὸ κρεβάτι καὶ θέλει τόσα ἔξοδα.

Στὸ μεταξὺ εἴχανε μαζωχτεῖ καμιὰ δεκαριὰ ἐκεῖ ποὺ γινόταν ἡ συζήτηση. Ἐλάβανε σχεδὸν ὅλοι μέρος σ᾽ αὐτή, καμπόσοι καλοτύχιζαν κιόλας ἀπὸ τώρα τὸ σκυλί. Μὰ ἐκεῖνο φαινόταν ἀνήσυχο ἀπ᾽ τὴ φασαρία κι ὅλο ἀποτραβιόταν.

Στὸ τέλος ἀποφασίσαμε νὰ πᾶμε στὸ μαραγκὸ καὶ νὰ τοῦ τὸ ζητήσουμε.

Πρῶτος ἐκίνησε αὐτὸς ποὺ τὸν ἐγνώριζε, ὁ γείτονάς του, ἔπειτα ἐγώ, κι ἀκολούθησαν οἱ ἄλλοι ἀπὸ περιέργεια.

Ὁ μαραγκός, βλέποντάς μας νὰ ζυγώνουμε, κρύφτηκε ὁλότελ᾽ ἀπομέσα κι ἀφοσιώθηκε στὴ δουλιά του, ἴσως τυχαῖα, ἴσως ἐπίτηδες, ἂν εἶχε ἀκούσει τοὺς σκοπούς μας.

— Μπάμπη, τοῦ φώναξε ὁ γνωστός του, ἕνας κύριος γυρεύει τὸ σκυλί σου, ἐκεῖνο τὸ μαῦρο.

Ὁ μαραγκὸς δὲν πρόβαλε στὴν πόρτα νὰ μᾶς ὑποδεχτεῖ (καταγινόταν μὲ τὸ ἐσωτερικὸ μιᾶς καινούργιας παράγκας), μόνο ἀπάντησε:

—Ἂς ἔρθει μέσα ὅποιος θέλει.

Ἕνας-ἕνας πιαστήκαμε ἀπ᾽ τὴν πόρτα — ψηλὴ ἀκόμα, γιατὶ δὲν εἶχαν γίνει οἱ σκάλες — καὶ βρεθήκαμε κοντά του. Αὐτὸς ἐμπλάνιζε μιὰ σανίδα κι ἔπεφταν ἀράδα τὰ ροκανίδια.

—Ἐσεῖς τὸ χρειάζεστε, μοῦ κάνει, τὸ σκυλί;

— Ναί, ἐγώ.

— Καὶ τί θὰ τὸ κάμετε;

Χαμογελοῦσε.

Δὲν ἤξερα τί νὰ τοῦ ἀπαντήσω. Κούνησα μονάχα ἀόριστα τὸ χέρι μου.

— Αὐτὸ τὸ σκυλὶ πιάνει πολλὰ λεφτά, ἐξακολούθησε κεῖνος.

Ἐγὼ σώπαινα. Εἶχα ἀρχίσει ὅμως νὰ στενοχωριέμαι ἀπ᾽ αὐτὴ τὴν ἱστορία. Ἐγὼ ἤθελα νὰ κάμω ἕνα καλό, μιὰ πράξη φιλανθρωπίας, νὰ ποῦμε, κι ἐδῶ εἶχα πέσει ἀπάνου στὴν ἀνθρώπινη ἀπληστία. Καλύτερα νὰ στρίβω.

Γλίστρησα λοιπὸν ἀνάμεσ᾽ ἀπὸ τοὺς περίεργους, ποὺ ἄρχισαν νὰ πηγαινόρχονται ἐκεῖ μέσα, καὶ βρέθηκα ὄξω μισοαπαρατήρητος. Ἀλλὰ δὲν ἄργησα ν᾽ ἀκούσω φωνὲς ἀπὸ πίσω μου. Στὴν ἀρχὴ ἔκαμα νὰ φύγω. Ἐπειδὴ ὅμως ἐκεῖνες ἐδυνάμωναν, ἀναγκάστηκα νὰ σταματήσω.

—Ἔλα, μοῦ λέν, ἔλα νὰ πάρεις τὸ σκυλί.

Στεκόμουνα χωρὶς νὰ τοὺς πιστεύω. Σὰν εἶδα ὅμως πὼς δὲν ἀστειεύονταν, ἀνέβηκα ἀπάνου ξανά.

— Σᾶς τὸ δίνω μ᾽ εὐχαρίστησή μου, εἶπε ὁ μαραγκός. Μονάχα ποὺ θέλει φαΐ, αὐτὸ νὰ ξέρετε.

Ὤ, αὐτὸ τὸ ἤξερα καλά, δὲν ἦταν ἀνάγκη νὰ μοῦ κάμει ἰδιαίτερες συστάσεις. Ἴσως αὐτὸς νὰ ἦταν καὶ ὁ κυριώτερος λόγος τῆς συμπάθειας μου.

— Μείνετε ἥσυχος, τοῦ λέω. Τίποτα δὲ θὰ τοῦ λείψει.

Καὶ τώρα ἔπρεπε νὰ παραλάβω τὸ σκυλί. Πῶς θὰ τὸ ἔπαιρνα ὅμως; Αὐτὸ γλίστραγε σὰ χέλι. Καναδυὸ φορὲς ποὺ δοκίμασα νὰ τὸ πιάσω, μόλις τὶς τρίχες του μ᾽ ἄφησε ν᾽ ἀγγίξω. (Τὴν εἶχα σημειώσει στὸ ἐνεργητικό του αὐτὴ τὴν εὐθιξία, τὴν ἐγνώριζα.)

Δυὸ ἄνθρωποι πήδησαν τότε ἀπὸ τὸ ξένο πάτωμα: ἐγὼ γιὰ νὰ πάω νὰ φέρω λίγο ψωμί, κι ὁ συγκάτοικός μου γιὰ νὰ βρεῖ κανένα σκοινί. Σὲ λίγο εἴχαμε γυρίσει κι οἱ δυὸ κρατώντας τὰ σύνεργα αὐτὰ γιὰ τὴν παγίδα.

Ὁ μαραγκὸς μαύλισε τὸ σκυλὶ ἀπὸ τὴν πόρτα, κι ἐκεῖ ποὺ ἔτρωγε, τοῦ πέρασε ἀπὸ τὸ λουρὶ τοῦ λαιμοῦ του τὸ σκοινί.

—Ὁρίστε, μοῦ εἶπε παραδίνοντάς το.

Δὲν πρόφτασα νὰ τὸν εὐχαριστήσω κι ἀκούστηκαν γύρω μου πλῆθος φωνές. Ὅλη ἡ παρέα μοῦ ἔδινε εὐκές. Λέγαν ὁ καθένας ὅ,τι τοῦ κατέβαινε, κι ἂν τοὺς ἄκουγε κανείς, θὰ φαντάζονταν πὼς ἡ ζωή μου θ' ἄλλαζε ἀπὸ κείνη τὴ στιγμή.

Τράβηξα τὸ σκυλὶ μὲ ὅλη ἐκείνη τὴν ἀκολουθία πίσω μου καὶ κατέβηκα στὸ μαγειριό. Ζήτησα ἀμέσως μιὰ νέα μερίδα ψωμί. Τὸ ἔκανα μικρὰ κομμάτια καὶ τοῦ τὄριχνα. Τὸ σκυλί, δισταχτικὸ στὴν ἀρχή, ξεθαρρεύτηκε σιγὰ-σιγὰ κι ἄρχισε νὰ πιάνει στὸν ἀέρα τὶς μπουκιές· τὶς ἐπρόφταινε μ' ἕναν τρόπο καταπληχτικό, δὲν ἄφηνε καμμιὰ νὰ τοῦ ξεφύγει. Ἦτανε αὐτὴ μιὰ ἀρετή του ποὺ πολὺ τὴν εἶχα ὑπολογίσει πρὶν λάβω τὴ σχετικὴ ἀπόφασή μου. Σπάνια θὰ βρεῖ κανεὶς σήμερα σκυλιὰ ποὺ νὰ ἔχουν ὄρεξη γιὰ ξεροκόμματα καὶ νὰ τὰ χάφτουν τόσο τεχνικά.

Οἱ ἄνθρωποι σκορπίζανε πιά, μὴ περιμένοντας νὰ δοῦνε τίποτ' ἄλλο. Κάτι λίγοι ὅμως ἔμειναν ἐκεῖ. Καὶ τότε ἔγινε μιὰ ἀξιοσημείωτη μεταβολή. Βάλθηκαν ἄξαφνα ὅλοι αὐτοί, ἄλλος ἀπὸ δῶ ἄλλος ἀπὸ κεῖ, νὰ μοῦ γυρίσουν τὸ μυαλό. Αὐτὸ ἦταν ἕν' ἀστεῖο, λέγανε, κι ἔπρεπε νὰ τελειώσει.

Ὁ σοβαρώτερος ἐπικριτής μου ἦταν ὁ Ἀβράμης. Αὐτὸς ἔλειπε κάπου ἴσαμε τότε καὶ μόλις εἶχε ρθεῖ. Εἶχε περισσότερο θάρρος μαζί μου κι' ἄρχισε νὰ μοῦ τὰ ψάλλει.

—Εἶσαι στὰ καλά σου; φώναξε. Τί θὰ τὸ κάμεις αὐτὸ τὸ βρωμόσκυλο; Τὰ σκυλιὰ θέλουν κόκκαλα, θέλουν περιποίηση. Μπορεῖς νὰ τὸ σαπουνίσεις ἐσὺ ἅμα λερωθεῖ; Ἔπειτα, αὐτὸ δὲ σ' ἔχει συνηθίσει, θὰ τὸ κουβαλᾶς ὅλη τὴν ὥρα μαζί σου; Ἅμα ἰδεῖ τὸν ἀφεντικό του, θὰ τρέξει ἀμέσως κοντά του. Τὸ πῆρες, τὸ κράτησες, πάει καλά. Ἀπόλα το πιά, νὰ πάει κατὰ διαόλου. Ἐδῶ δὲν ἔχουμε καλὰ-καλὰ νὰ φᾶμε μεῖς, τί τὰ θέλουμε αὐτά; Δὲ μπορῶ νὰ καταλάβω τί μανία εἶναι τούτη ποὺ σ' ἔπιασε πάλι. Πᾶς καὶ βρίσκεις τοὺς χειρότερους ἀνθρώπους γιὰ νὰ κουβεντιάζεις, τώρα μαζεύεις καὶ σκυλιά. Κι ὕστερα, ποῦ θὰ τὸ βάλεις νὰ κοιμᾶται;

Οἱ ἄλλοι παρακολουθούσανε χαμογελώντας ἐπιδοκιμαστικά. Οἱ παρατηρήσεις τοῦ Ἀβράμη εἶχαν ἐξάπαντος πολλὴ λογική, μὰ ἐγὼ δὲν ἤθελα νὰ τὴν ἀναγνωρίσω. Ἤξερα πὼς ὁ φίλος μου ἀντιπαθοῦσε τοὺς σκύλους, γι' αὐτὸ δὲ μοῦ ἔκαν' ἐντύπωση ἡ πολεμική του. Ἂν ἤτανε μάλιστα κανένας ἄλλος ποὺ μὲ μάλωνε, μήτε θὰ τοῦ ἐπέτρεπα νὰ προχωρήσει.

Στεκόμουν ἀναποφάσιστος ἀκόμα, ὅταν βλέπω νὰ παρουσιάζεται καὶ δεύτερος φίλος τοῦ σκυλιοῦ.

—Γιὰ ὕπνο μὴ σὲ μέλει, μοῦ λέει ἀκούγοντας τὰ τελευταῖα λόγια τοῦ Ἀβράμη ὁ Συμιακός. Ἔχω ἐγὼ ἕνα καλυβάκι, ποὺ θὰ τοὔρχεται ἴσα-ἴσα τοῦ σκυλιοῦ. Δὲν ἔρχεσαι ὡς ἐκεῖ νὰ σοῦ τὸ δώσω;

Πῆρα τὸ σκυλί, δεμένο πιά, καὶ τραβήξαμε γιὰ τὴν παράγκα τοῦ Συμιακοῦ μαζὶ μὲ τὸν ἴδιο καὶ μὲ τὸ συγκάτοικό μου. Ὁ Ἀβράμης κουνοῦσε τὸ κεφάλι του ἀπὸ πίσω μας. Οἱ ἄλλοι μουρμούριζαν ἀκόμα. Ἀπόξω ἀπ' τὴν παράγκα βρήκαμε ἀληθινὰ κάτι σκουριασμένους τενεκέδες. Μὲ λίγα ξύλα, καρφωμένα ἀπὸ τὸ μέσα μέρος, ἀποτελούσανε μιὰ πρόχειρη σκεπή. Ὅλο αὐτὸ τὸ κάλυμμα ἦτανε πιασμένο μὲ καναδυὸ βελόνες ἀπὸ τὸν κορμὸ ἑνὸς πεύκου, ποὺ τὸν εἶχαν κόψει ἀπὸ τὴ μέση κι ἀπάνου. Ὁ Συμιακὸς μᾶς πληροφόρησε πὼς ἐκεῖ μέσα καθόταν ἕνα ἄλλο σκυλί. Ἦτανε μιανῆς κουτσῆς, τῆς ἴδιας ποὺ τοῦ εἶχε ἀφήσει αὐτουνοῦ τὴν παράγκα, κι ἔφυγε κάτου μαζί της, μὲ τὴν πρώτη μεγάλη βροχή.

Δώσαμε καὶ πήραμε γιὰ νὰ ξεκολλήσουμε τοὺς τενεκέδες ἀπὸ τὴ στέρεα ἐκείνη βάση. Τὴν τανάλια, ποὺ δὲν εἴχαμε, τὴν ἀναπλήρωσαν οἱ πέτρες. Ἔπειτα βάλαμε τὸ σκυλοκάλυβο στὴν πλάτη καὶ τραβήξαμε ὅλοι μαζὶ γιὰ τὴ δική μας τὴν παράγκα. Στήσαμε στὴ ρίζα ἑνὸς ἄλλου πεύκου τοὺς τενεκέδες καὶ στρώσαμε κατὰ γῆς λίγα ἄχερα γιὰ ζεστασιά. Τὸ σκυλὶ ὅμως δὲν ἔμπαινε μέσα μὲ κανένα τρόπο. Εἶχε μάλιστα κι ἕνα πρωτότυπο μέσο διαμαρτυρίας. Κάθε φορὰ ποὺ τὸ σέρνανε μὲ τὸ σκοινί, ἀναποδογυρνοῦσε μοναχό του καὶ κυλιότανε χάμου. Στὸ τέλος βάλαμε ἕνα παλούκι καὶ τὸ δέσαμε κεῖ προσωρινά.

Ἦταν ἀπόγεμα πιὰ καὶ πέσαμε νὰ ἡσυχάσουμε. Σὲ κάμποση ὥρα ἀκοῦμε στὴ μιὰ πλευρὰ τῆς παράγκας μας δυνατὸ χτύπημα. Ὁ σύντροφός μου πετάχτηκε ἀπάνω. Αὐτὸ τὸ χτύπημα ἦταν εἶδος χαιρετισμοῦ. Μᾶς

τὄκανε ταχτικὰ ἕνας ἀστεῖος καὶ τὸ γνωρίζαμε πιά. Κάθε φορὰ ὅμως ποὺ ἔπεφτε ἡ πέτρα σ᾽ ἐκεῖνες τὶς παλιοσανίδες καὶ τραντάζουνταν ὅλη ἡ κατοικία μας, ἦταν σὰ νὰ τὴν τρώγαμε κατάστηθα τὴν πετριά. Τί νὰ γίνει, ὁ δράστης κοιμότανε κάποτε μαζὶ μὲ τὸ συγκάτοικό μου καὶ μποροῦσε νὰ κάνει ὅ,τι θέλει. Σ᾽ ἐμένα δὲν ἔπεφτε λόγος, γιατὶ μὲ φιλοξενοῦσαν ἐκεῖ μέσα.

Στὸ μεταξὺ φάνηκε στὴν πόρτα κι ὁ ἀστεῖος, ποὺ δὲν ἦταν ἄλλος ἀπὸ τὸ Στέλιο τὸν κουρέα. Χαμογελοῦσε ὁλόκληρος, ὅπως ἦταν τὸ συνήθιο του. Πίσω του πρόβαλε δεύτερη μορφή, κι ἐκείνη χαμογελαστή. Ὁ σκύλος μου κι ἐγὼ τοὺς εἴχαμε δώσει εὐχάριστη ἀσχολία τῶν ἀνθρώπων.

—Ἐκεῖ ἔξω κρυώνει, μοῦ εἶπαν. Πρέπει νὰ τὸ βάλεις μέσα, νὰ κοιμᾶται μαζί σας.

Στὴ φράση αὐτὴ ὁ συγκάτοικός μου ἔκανε πὼς ἀγριεύει μαζί μου. Ἀφοῦ εὐχαρίστησε πρῶτα ἐμένα μὲ τὸ κουβάλημα τοῦ καλυβιοῦ, τώρα ἤθελε νὰ σιάξει κι ἐκείνων τὴν καρδιά.

— Δὲν πᾶτε στὸ καλό σας; τοὺς λέω.

Καὶ γυρίζω ἀπὸ τ᾽ ἄλλο πλευρό

Φεύγοντας θὰ κάμανε, φαίνεται, κάποιο νέο ἀστεῖο τοῦ σκυλιοῦ, γιατὶ ἐκεῖνο ἄρχισε νὰ κλαψουρίζει. Σηκώθηκα πάνου καὶ τὸ εἶδα νὰ τρέμει. Οἱ δυὸ ἐπισκέπτες εἴχανε χαθεῖ μέσα στὰ πεῦκα. Κι ὅμως εἶχα μεγάλη διάθεση νὰ δείξω τοῦ κουρέα πὼς τὸ πετροβόλημα δὲν ἦταν μόνο δική του εἰδικότητα.

Κατὰ τὸ βράδυ ποὺ ξαναβγῆκα στὴν πλατεία μαζὶ μὲ τὸ σκυλί, ἀρχίσανε πάλι τὰ ἴδια. Ἐκεῖνο ἐξάλλου στενοχωριότανε δεμένο, ἤθελε ὁλοφάνερα νὰ φύγει.

— Δὲν ταιριάζει σ᾽ ἐσένα, μορφωμένο ἄνθρωπο, νὰ στερεῖς τὴν ἐλευθερία ἑνὸς σκύλου, μοῦ εἶπε κάποιος.

Τὸ εἶπε μὲ σοβαρότητα καὶ δὲ μπόρεσα νὰ καταλάβω ἂν ἀστειευόταν.

Σὲ λίγο ἦρθε κι ἕνα πρόσωπο ἄλλης λογῆς, ὁ μπάρμπα-Βαγγέλης, ὁ βλάχος. Μὲ κοίταξε καλὰ μὲ τὰ μεγάλα ἄδολα μάτια του καὶ εἶπε κι αὐτὸς τὸ δικό του σὰν ἄκουσε τὴν ἱστορία τοῦ σκυλιοῦ.

— Τί θὰ τὸ κάνεις αὐτὸ τὸ ζαγάρι, παιδί μου; Μήπως ἔχεις κανένα κοπάδι νὰ σοῦ τὸ φυλάξει; Μπελὰς θὰ σοῦ γίνει. Κοίταξε τὶς φυλλάδες σου καλύτερα κι ἄσ᾽ το αὐτὸ νὰ κάμει πέρα.

Ἔτσι πῆρα κι ἐγὼ τὴν ἀπόφασή μου. Χάϊδεψα γιὰ τελευταία φορὰ τὸ σγουρὸ κατάμαυρο τρίχωμα τοῦ ζώου καὶ τ᾽ ἀπόλυσα. Σὰν τὴ σαΐτα χύμηξε, καταχαρούμενο, στὸ χορταριασμένο ἀνόργωτο χωράφι.

Καὶ ὅμως αὐτὸ τὸν καιρὸ εἶχα ἀνάγκη ἀπὸ ἕνα ζωντανὸ πλάσμα, ἤθελα νἄχω κάτι συντροφιά. Θὰ βγαίναμε περίπατο μαζί, θὰ τοῦ σφύριζα στὸ δάσος καὶ θὰ μὲ καταλάβαινε. Μπορεῖ νἄκανα οἰκονομία, νὰ τοῦ πάρω καὶ μιὰν ἁλυσίδα. Δὲν ἀποκλείεται νὰ τὸ κατέβαζα καμιὰ φορὰ καὶ στὴν πρωτεύουσα. Οἱ γνωστοί μου ποὺ θὰ μᾶς ἔβλεπαν στὸ δρόμο, θἄφερναν στὸ νοῦ τους τὸν ἀρχαῖο Ἀλκιβιάδη. Κι ἤμουν περίεργος νὰ μάθω τί θἄβγαινε ἀπ᾽ αὐτὴν τὴ σύγκριση — πολὺ περίεργος.

Οἱ ἄνθρωποι ὅμως δὲν ἄφησαν. Οἱ φτωχοὶ ἄνθρωποι συνηθίζουν ν᾽ ἀγαποῦν τὰ ζῶα μονάχα ὅταν ἔχουν ὠφέλεια ἀπ᾽ αὐτά. Οἱ φτωχοὶ ἄνθρωποι δὲν ἐπιτρέπουν σ᾽ ἕναν ὅμοιό τους μιὰ μικρὴ εὐχαρίστηση, ποὺ δὲ μποροῦν οἱ ἴδιοι νὰ τὴ δοκιμάσουν.

Γ. ΚΟΤΖΙΟΥΛΑΣ

ΕΠΙΘΥΜΙΕΣ

Οἱ ἐπιθυμίες μᾶς ζαλίζουν,
ἀναθυμιάσεις τοῦ ἑαυτοῦ μας,
λιμνάζει τὸ πάθος ἁπλωμένο
μέσα μας.
Οἱ ἐπιθυμίες
μᾶς κυκλώνουν, περικυκλώνουν,
τὸν ἑαυτό μας, καταπιέζουν
τὴ λογικὴ φωνή.
Μᾶς περιβάλλουν οἱ ἐπιθυμίες,
προβάλλουν φανταστικὲς χαρὲς
μπρὸς στὰ μάτια ποὺ κλείνουν
κι᾽ ἔτσι δὲν μποροῦν νὰ ἰδοῦν.

ΖΩΗ ΚΑΡΕΛΛΗ

ΛΟΓΟΤΕΧΝΕΣ ΚΑΙ ΚΟΙΝΟΝ

Τ Ο ΠΡΟΒΛΗΜΑ ποὺ βασανίζει τὸν Ἕλληνα λογοτέχνη, ποὺ τὸν κρατάει σὲ ἀδημονία καὶ τὸν ρίχνει ἀπὸ τὴν ἐλπίδα στὴν ἀπογοήτευση, εἶναι μὲ ποιὸν τρόπο θὰ μπορέσει ν᾽ ἀποκτήσει τὸ κοινὸ ποὺ τοῦ χρειάζεται. Ἡ δουλειά του εἶναι ἡ πιὸ ἀπαιτητικὴ ἀπ᾽ ὅλες. Γιατὶ ἂν κάθε ἄλλο ἐπάγγελμα (ἡ λογοτεχνία δὲν ἔχει γίνει ἐπάγγελμα στὸν τόπο μας, ἀλλὰ τόσο τὸ χειρότερο) ἔχει σὰ συνέπεια, μοιραία κι᾽ ἀναπόδραστη, τὴ ρουτίνα, ἡ δουλειὰ τοῦ λογοτέχνη εἶναι αὐτὸ ἀκριβῶς: ν᾽ ἀποφύγει τὴ ρουτίνα. Τοῦ γυρεύει κάθε στιγμὴ αἷμα καὶ ψυχή. Κ᾽ ἡ ἀνταμοιβή του; Εἶναι ἀσφαλῶς ἡ βαθειὰ ἐσωτερικὴ ἱκανοποίηση ποὺ τοῦ δίνει ἡ συναίσθηση τῆς πληρότητας τῆς ὑπάρξεως, τῆς ἐκπλήρωσης ἑνὸς προορισμοῦ. Ἀναγκαία ὅμως προϋπόθεση γιὰ ν᾽ ἀποκτήσει συνείδηση αὐτῆς τῆς ἀποστολῆς του εἶναι ἡ ἐξωτερικὴ ἀπήχηση ποὺ θὰ βρεῖ τὸ ἔργο του. Ὁ ἠθοποιὸς μπορεῖ νὰ χαίρεται ὁ ἴδιος τὸ παίξιμό του, ποὺ πιστοποιεῖ τὴ δύναμή του καὶ τὸ καλλιτεχνικὸ ἐγώ του· ἀλλὰ περιμένει καὶ τὰ χειροκροτήματα. Ποτὲ δὲ θὰ ὑποβαλλόταν στὸ μόχθο τῆς προετοιμασίας, οὔτε θἄδινε τὸν καλύτερο ἑαυτό του, γιὰ νὰ παίξει μπροστὰ σὲ ἀδειανὰ καθίσματα. Κι᾽ ὁ λογοτέχνης ποτὲ δὲ θὰ ἔγραφε ἕνα ἔργο ἀποκλειστικὰ γιὰ δική του ἐσωτερικὴ ἱκανοποίηση. Τὸ πολὺ-πολὺ νὰ κρατοῦσε ἕνα ἡμερολόγιο — καὶ ξέρουμε πολὺ καλὰ πὼς ἀργὰ ἢ γρήγορα ἀκόμα καὶ τὰ πιὸ ἀτομικὰ ἡμερολόγια ἔρχονται στὸ φῶς. Ἡ τέχνη εἶναι μιὰ κοινωνικὴ λειτουργία. Τὸ ἔργο γράφεται γιὰ νὰ τυπωθεῖ· καὶ τὸ τύπωμα προϋποθέτει ἀναγνῶστες.

Ἡ νέα μας λογοτεχνία ἀντιμετωπίζει λοιπὸν ἄμεσα καὶ σκληρὰ τὸ πρόβλημα τοῦ ἀναγνωστικοῦ κοινοῦ. Δὲν ἀρνεῖται κανεὶς πὼς ὑπάρχει ἕνα κοινὸ ποὺ παρακολουθεῖ τὰ λογοτεχνικὰ περιοδικά, ποὺ κάπου-κάπου διαβάζει τὸ νεοελληνικὸ βιβλίο. Ἀλλὰ εἶναι τόσο περιορισμένο, ὥστε νὰ καταντᾶ πράξη ἡρωικὴ ἡ ἐπιμονὴ τοῦ Ἕλληνα λογοτέχνη σὲ μιὰ δουλειὰ τόσο ἐξαντλητικὴ χωρὶς ἰσόβαρη ἀνταπόδοση,— ἐπιμονὴ ποὺ ἐξηγεῖται ἀπὸ μιὰν ἀνάγκη ἐσωτερικὴ κι ἀπὸ μιὰ πάντα ἀνανεωνόμενη ἐλπίδα. Συσσωρεύονται τόμοι πάνω σὲ τόμους ἀπὸ ποιήματα, διηγήματα, μελέτες, προπάντων ἀπὸ μυθιστορήματα, ποὺ χρειάζονται ἕνα μεγάλο κοινὸ καὶ μιὰ πλατειὰ ἀνταπόκριση. Γιὰ τὸ μυθιστόρημα ἰδιαίτερα, φαντάζομαι ἕνα κοινὸ ποὺ νὰ ἠλεκτρίζεται καὶ νὰ παθαίνεται, ν᾽ ἀναταράζεται σὰ θάλασσα ποὺ τὴ βρίσκει ἡ θύελλα, κι᾽ ὅμως νὰ χαίρεται τὴ θύελλα καὶ νὰ τὴν ἀναζητεῖ. Πῶς ἀλλιῶς θὰ μπορέσει νὰ γράψει ὁ μυθιστοριογράφος, χωρὶς νὰ ὀνειρεύεται αὐτὴ τὴν ἀτέλειωτη ἀνθρώπινη μᾶζα, ποὺ παραμονεύει μὲ κομμένη ἀνάσα τ᾽ ἀνεβάσματα καὶ τὶς ταλαντεύσεις τῆς φαντασίας του, τὰ πυκνὰ σφυροκοπήματα τῆς καρδιᾶς του; Ἀντίθετα, τὸ κοινὸ τοῦ καθαροῦ ποιητικοῦ λόγου, πιὸ ἀραιὸ καὶ πιὸ ἀπόμερο, πιὸ εὐαίσθητο, πιὸ συσπειρωμένο στὸν ἑαυτό του, δὲν ἐνδιαφέρεται γιὰ τὴν τέχνη ποὺ θὰ δώσει μιὰ εἰκόνα τῆς ζωῆς καὶ τοῦ ἀνθρώπου μέσα στὴ ζωὴ καὶ τὴν κοινωνία, ἀλλὰ θέλει ν᾽ ἀκούσει τὴ μυστικὴ φωνὴ τῆς δικῆς του τῆς ὕπαρξης, τὴν ἴδια τὴν ἐσωτερική του μουσική.

Γιὰ ποιοὺς λόγους, τάχα, τὸ λογοτεχνικὰ μορφωμένο κοινὸ δὲ βρίσκεται σὲ ἱκανοποιητικὴ ἀναλογία μὲ τὶς προσπάθειες καὶ τὶς ἐπιδόσεις τῶν λογοτεχνῶν μας; Φταίει ἡ ἐποχὴ ποὺ ὠθεῖ τὸν ἄνθρωπο πρὸς τὴν ἐξωτερικὴ ζωὴ καὶ τὶς ὑλικὲς ἀπολαύσεις, φταῖνε οἱ συνθῆκες τῆς

ζωῆς ποὺ εὐνοοῦν, ποὺ ἐπιβάλλουν τὸ πρακτικὸ πνεῦμα, φταίει ἡ ἔλλειψη μορφώσεως ἀληθινῆς; Ἢ μήπως φταῖνε οἱ ἴδιοι οἱ λογοτέχνες, ποὺ δὲν κατορθώνουν — ἀπὸ ἀδυναμία, ἀπὸ ἔλλειψη ψυχολογικῆς πείρας καὶ κατανόησης — νὰ πλησιάσουν τὸ κοινὸ καὶ νὰ κεντρίσουν τὸ ἐνδιαφέρον του; Μήπως οἱ ἴδιοι, χωρὶς νὰ τὸ καταλάβουν, ἔχτισαν γύρω τους, μέρα μὲ τὴν ἡμέρα, τὰ τείχη ποὺ τοὺς ἀπομόνωσαν ἀπ' τὸν κόσμο, γιὰ νὰ γίνουν οἱ ἥρωες ποὺ εἶναι, παλεύοντας μὲ τὸν ἑαυτό τους καὶ γράφοντας μόνο γιὰ τὸν ἑαυτό τους; Γιατὶ ἂν ὁ λογοτέχνης γράφει πρῶτα γιὰ τὸν ἑαυτό του, γιὰ νὰ ξεφορτωθεῖ ἕνα βάρος ποὺ τὸν πιέζει, μὲ ὅλες τὶς ἀνησυχίες καὶ τὶς ὠδίνες τοῦ τοκετοῦ, εἶναι ὑποχρεωμένος νὰ λογαριάζει τὸν ἑαυτό του σὰ μόριο ἑνὸς κόσμου ἀπ' τὸν ὁποῖον εἶναι ὁπωσδήποτε ἐξαρτημένος καὶ χωρὶς τὸν ὁποῖον ἡ ὕπαρξή του δὲν ἔχει νόημα. Ἂν σπάσει τὸ νῆμα τῆς ἐξάρτησης αὐτῆς, ὁ λογοτέχνης ἀπομονώνεται. Καὶ γιὰ νὰ μπορέσει ν' ἀκουστεῖ ἡ φωνή του μέσα ἀπὸ μιὰ τέτοιαν ἀπομόνωση, πρέπει νὰ εἶναι μεγαλοφυΐα.

Ἡ λογοτεχνία μας, ὅπως κάθε νέα λογοτεχνία ποὺ ξεκινάει γιὰ νὰ δημιουργήσει παράδοση, εἶναι μιὰ λογοτεχνία «ἀποπειρῶν», ἢ, γιὰ νὰ μεταχειριστοῦμε μιὰν ἄλλη λέξη πιὸ οἰκεία στ' αὐτιά μας, μιὰ λογοτεχνία «προθέσεων». Καὶ τίποτ' ἄλλο δὲν ἀπομακρύνει τὸ κοινό, ὅσο ἔργα ποὺ δὲ φτάνουν σὲ κάποια τελείωση. Ὑπάρχουν πάντοτε κάποια ἄλλα — καὶ γιὰ ὅσους μάλιστα ξέρουν ξένες γλῶσσες ὑπάρχουν πάρα πολλὰ — ποὺ διεκδικοῦν ἀδιάκοπα τὴν προτίμησή του καὶ τὸ ἐνδιαφέρον του. Ἕνας ἄνθρωπος ἀληθινὰ καλλιεργημένος, ὅπως ἐννοοῦμε τὸν τέλειο ἀναγνώστη, θὰ κάμει ἐκλογή, θέλει νὰ εἶναι σίγουρος πὼς δὲ θὰ χάσει ἄδικα τὴν ὥρα του. Θὰ ζητήσει πάντοτε τὸ τέλειο. Κάθε λογοτέχνημα ἀπευθύνεται σ' ἕναν ἀναγνώστη, — σ' ἕνα ὁρισμένο κοινό, — κι ἀνάλογα μὲ τὴν ποιότητα καὶ τὸ εἶδος, ἔχουμε μιὰ ὁλόκληρη κλίμακα

Η ΓΑΛΛΙΚΗ ΧΑΡΑΚΤΙΚΗ

FÉLIX VALLOTON

Η ΔΙΑΔΗΛΩΣΗ (ΞΥΛΟΓΡΑΦΙΑ)

διαβαθμίσεων μὲ ἄπειρες διακλαδώσεις. Ἀλλὰ τὸ λογοτέχνημα καὶ τῶν πιὸ ὑψηλῶν προθέσεων, τῆς πιὸ ἐκλεκτῆς ποιότητας, ποὺ δὲ φτάνει σὲ μιὰ ὁλοκλήρωση, ποὺ ἀπομένει μιὰ διασπασμένη προσπάθεια χωρὶς ἀποτέλεσμα καὶ νίκη, δὲν ἀπευθύνεται σὲ κανέναν ἀναγνώστη. Ἐνδιαφέρει τὸν εἰδικό, κάποτε μάλιστα αὐτὸ τὸν ἐνδιαφέρει πιὸ πολὺ ἀπὸ κάθε ἄλλο, γιατὶ μπορεῖ ἴσως ν' ἀσκήσει μιὰ ἐπίδραση σημαντικὴ στὴ διαμόρφωση μιᾶς λογοτεχνίας, ν' ἀνοίξει ἕναν καινούργιο δρόμο, νὰ ἐκφράσει ἕνα μήνυμα προσωπικό, μὲ τὸν ἕναν ἢ τὸν ἄλλον τρόπο, — ἀλλὰ δὲν ἔχει κοινό. Ὁ Ξενόπουλος, ποὺ περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλον μπόρεσε νὰ κερδίσει ἕνα πιὸ εὐρὺ κοινό, ὥστε νὰ εἶναι σχεδὸν ὁ μόνος ποὺ ἔκαμε τὴ λογοτεχνία ἐπάγγελμα στὴν Ἑλλάδα, δὲν τὸ ὀφείλει στὴν κατώτερη ποιότητα τοῦ ἔργου του, οὔτε στὴν ἐκμετάλλευση τοῦ σεξουαλικοῦ στοιχείου, ὅπως ἔτυχε νὰ ἰσχυρισθοῦν μερικοί. Ὁ Ξενόπουλος κέρδισε τὸ κοινὸ γιατὶ ἀπὸ μιᾶς ἀρχῆς ἀπέρριψε τὶς μεγάλες προθέσεις, ποὺ θὰ ἔμεναν μόνο προθέσεις, κι ἐνδιαφέρθηκε πῶς νὰ πλησιάσει καὶ νὰ κατακτήσει τὸν ἀναγνώστη του, πῶς νὰ βρεῖ μιὰν ἀπήχηση σ' αὐτὸν τὸ ἔργο του. Ζύγισε τὶς δυνάμεις του καὶ τὶς χρησιμοποίησε ὅσο κι ὅπως μποροῦσε. Κι ἀπὸ τὴν ἄποψη αὐτὴ ἀποτελεῖ παράδειγμα «πρὸς μίμησιν». Ἂν τὸ ἔργο του ἦταν «δυνατότερο», αὐτὸ δὲν θὰ ἐσήμαινε μιὰν ἀραίωση, μιὰν ἀπομάκρυνση τοῦ κοινοῦ. Ἴσα-ἴσα, τὰ λογοτεχνικώτερα ἔργα του ἄφησαν τὴ μεγαλύτερη ἐπίδραση, ἐνῶ ἄλλα, πιὸ πρόχειρα, πιὸ λαϊκὰ (ἀπὸ τὴν ἀνάγκη, πολλὲς φορές, τῆς ἐφημερίδας), ξεχάστηκαν γρήγορα. Ἀνάφερα ἐδῶ εἰδικὰ τὸ συγγραφέα τοῦ «Κόκκινου βράχου» γιατὶ φαίνεται πὼς ἀρχίζει νὰ δημιουργεῖται ἕνα πρόβλημα Ξενοπούλου, ποὺ εἶναι πρόβλημα τῆς ἴδιας τῆς λογοτεχνίας μας. Ὅλοι οἱ μεγάλοι μυθιστοριογράφοι εἶναι καὶ κατὰ τοῦτο μεγάλοι, γιατὶ ἔχουν κατακτήσει τὶς πλατειὲς μᾶζες. Φτάνει ν' ἀναφέρω μερικὰ κλασικὰ ὀνόματα: Ντοστογιέφσκι, Μπαλζάκ, Ζολά... Ἄλλο πρᾶγμα εἶναι τὰ ἔργα μὲ ἀριστοκρατικὸ χαρακτήρα — ἔργα προορισμένα γιὰ τοὺς λίγους, ὅπως συνηθίσαμε νὰ λέμε. Αὐτὰ κερδίζουν τὸν ἐκλεκτὸ ἀναγνώστη, τὸν εἰδικὰ προετοιμασμένο μὲ τὴ μόρφωσή του, μὲ τὴν τάση τοῦ πνεύματός του καὶ τὴν προδιάθεση τῆς ἰδιοσυγκρασίας του νὰ τὰ πλησιάσει. Ὁ Βαλερὺ ἔχει σήμερα μιὰ φωνὴ παγκόσμια, ἀλλὰ πόσοι μποροῦν νὰ τὴν ἀκούσουν; Πόσοι μποροῦν νὰ προχωρήσουν πέρα ἀπ' τὸν ἦχο, πέρα ἀπ' τὴ φράση, στὴ μορφὴ καὶ τὴν ἔννοια, στὸ σύμβολο καὶ στὴν εἰκόνα; Ἐδῶ κι' ἐκεῖ, ἀπὸ χώρα σὲ χώρα, μετριοῦνται στὰ δάχτυλα. Εἶναι ἡ περίπτωση ποὺ τὸ κοινὸ ἀρκεῖται ν' ἀποδέχεται τὴν κρίση τῶν «ὀ-

Η ΓΑΛΛΙΚΗ ΞΥΛΟΓΡΑΦΙΑ

FRANS MESEREEL Ο ΗΛΙΟΣ (ΞΥΛΟΓΡΑΦΙΑ)

λίγων», ἀφοῦ τὸ ἴδιο δὲν εἶναι σὲ θέση νὰ ἔχει γνώμη.

Ἐδῶ πρόκειται ὅμως γιὰ τὴ λογοτεχνία στὴν πιὸ πλατειά της ἔννοια, ποὺ ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ ἀναγνῶστες γιὰ νὰ ζήσει καὶ νὰ δικαιωθεῖ. Ἐννοοῦμε τὰ ἔργα τῆς πλούσιας καθημερινῆς παραγωγῆς, ποὺ ἔχουν ἕνα σκοπὸ καὶ μιὰ δικαιολογία: ν' ἀγγίξουν τὶς χορδὲς τῆς ψυχῆς, νὰ βάλουν σὲ κίνηση τὴν ἀνθρώπινη εὐαισθησία, νὰ πλατύνουν τὸ μυαλὸ καὶ τὴ φαντασία. Ὄχι πῶς δὲν ἀποβλέπουν στὰ δικαιώματα τῆς ἀθανασίας, ἀφοῦ κανένας δὲν εἶναι καλλιτέχνης ὅταν δὲν τὴ συλλογιέται δημιουργώντας τὸ ἔργο του. Ἀλλὰ πόσα εἶναι τὰ πνευματικὰ δημιουργήματα τοῦ ἀνθρώπου ποὺ νίκησαν τὸ χρόνο; Ἡ τέχνη εἶναι ὁ πιὸ ἀδυσώπητος ἀγώνας γιὰ νὰ ξεπεραστεῖ ἡ θνητὴ φύση τοῦ ἀνθρώπου.

Ἡ κατάκτηση τοῦ κοινοῦ εἶναι ἕνα πρῶτο μεγάλο βῆμα γιὰ τὴν ἀθανασία. Ὄχι πάντοτε, φυσικά, ἀφοῦ πολλὰ μεγάλα ἔργα στὴν ἀρχὴ ἀπορρίχτηκαν, γιὰ νὰ γίνουν ὕστερ' ἀπὸ χρόνια, ὕστερ' ἀπὸ αἰῶνες, ἡ δόξα τῶν δημιουργῶν τους. Ἡ κατάκτηση τοῦ κοινοῦ εἶναι ἔστω ἡ χαρὰ τῆς φήμης, τὸ πρόσκαιρο ἀνέβασμα, ἡ δίκαιη ἀνταμοιβή. Ἀλλὰ τὸ κοινὸ ἔχει πόθους, ἔχει τάσεις ὑποσυνείδητες, ἔχει ἕναν κόσμο δικό του, ποὺ ἡ Τέχνη θὰ τοῦ δώσει ἀφορμὴ νὰ τὸν συνειδητοποιήσει. Ὅλα βρίσκονται μέσα του σὲ μιὰ κατάσταση διαμόρφωσης. Ὁριστικό, σίγουρο, ξεκαθαρισμένο, εἶναι μόνο ὅ,τι παίρνει ἔκφραση ἐξωτερική. Ὁ λογοτέχνης θὰ κάμει τὴν ἀποκάλυψη, θὰ ξεσκεπάσει ὅ,τι ἀπόμενε κρυμμένο, θὰ δώσει καθαρὴ μορφὴ σὲ ὅ,τι ἦταν θαμπὸ κι' ἀπροσδιόριστο, ὥστε ὁ καθένας νὰ πεῖ μέσα του μὲ κάποια ἱκανοποίηση: «Αὐτὸ τὸ εἶχα ἤδη νιώσει, τὸ εἶχα σκεφτεῖ. Εἶναι ἀληθινό!» Μ' ἄλλα λόγια, θ' ἀνακαλύψει τὸν ἑαυτό του μέσον τῆς Τέχνης, καὶ στὸ βάθος θὰ ἐπηρεαστεῖ. Ἕνα βιβλίο ποὺ δὲν ἔχει τὴ δύναμη νὰ ἐπηρεάσει, εἶναι βιβλίο ἄχρηστο. Χαμένος καιρός. Κι' ὅ,τι ὀνομάζουμε ἐπίδραση, δὲν εἶναι ἄλλο παρὰ αὐτὴ ἡ ἀφύπνιση τῶν κοιμισμένων δυνάμεων τῆς ψυχῆς, ποὺ ἔχουν συγκεντρωθεῖ, ποὺ καταλαγιάζουν στὸ ὑποσυνείδητο. Ἀληθινὸ λογοτέχνημα εἶναι κεῖνο ποὺ θὰ ἔχει τὴ δύναμη νὰ πραγματοποιήσει αὐτὸ τὸ ξύπνημα. Ποὺ θὰ πλησιάσει τὸν ἀναγνώστη στὸν ψυχοδιανοητικό του χῶρο, γιὰ ν' ἀναταράξει τελματωμένα νερά, γιὰ ν' ἀλλάξει τὴ θέση, τὸ ἴδιο τὸ νόημα τῶν πραγμάτων. Ἀλλιῶς, θ' ἀπομείνει ξένο.

Ὁ Ἕλληνας λογοτέχνης, ἔξω ἀπὸ μερικὲς ἐξαιρέσεις, ποὺ συνέβη ἴσως καὶ νὰ παραξηγηθοῦν, δὲ θέλησε ἢ δὲ μπόρεσε νὰ κάμει τὸ ἀποφασιστικὸ αὐτὸ βῆμα: Νὰ πάει ὁ ἴδιος πρὸς τὸν ἀναγνώστη. Μ' αὐτὸ δὲν ἐννοοῦμε νὰ κατεβεῖ ποιοτικά· ἡ προχειρογραφία — κάτι δηλαδὴ ποὺ γίνεται χωρὶς συγκέντρωση, χωρὶς ἔλεγχο, χωρὶς ἐσωτερικὴ προετοιμασία — δὲν εἶναι λογοτεχνία. Ἀλλὰ νὰ βάλει τὸ αὐτὶ στὴν καρδιὰ τοῦ ἀναγνώστη καὶ ν' ἀκούσει τὸν παλμό του· νὰ αἰστανθεῖ πῶς ὁ παλμὸς αὐτὸς εἶναι καὶ δικός του. Τὶς περισσότερες φορὲς στάθηκε ἀγέρωχος — παρεξηγώντας τὴ σημασία τοῦ καλλιτεχνικοῦ ἐγωϊσμοῦ καὶ τὴν κατεύθυνση ποὺ πρέπει νὰ τοῦ δώσει — καὶ γι' αὐτὸ ἀπομονωμένος. Τὸ θεώρησε μειωτικὸ νὰ βγεῖ ἀπ' τὸν ἐλεφάντινο πύργο του, καὶ δὲ σκέφτηκε πῶς γιὰ νὰ χτιστεῖ ἕνας μονάχα τέτοιος πύργος γιὰ ἕνα ἐκλεκτὸ πνεῦμα, χρειάζονται χιλιάδες ὁλόκληρες ὑποδεέστερα πνεύματα νὰ δουλέψουν καὶ νὰ θυσιαστοῦν. Κι' ἀκόμα δὲν ἐμάντεψε τὴν ἀνώτερη χαρὰ αὐτῆς τῆς δουλειᾶς κι' αὐτῆς τῆς θυσίας. Ὅπου ὑπάρχει Τέχνη μὲ νόημα καὶ συνέπεια, ὅπου ὑπάρχει πνευματικὸς πολιτισμός, σ' αὐτὴ τὴν ἰδέα στηρίζει τὴν ὕπαρξη του. Ὁ λογοτέχνης ποὺ ναρκισσεύεται καὶ κομπάζει, ποὺ προβάλλει ἀδιάκοπα τὸν ἑαυτό του ὠμὰ καὶ προκλητικά, μπορεῖ νὰ προκαλεῖ τὰ σχόλια μερικῶν περιέργων, ἀλλὰ μάταια θὰ περιμένει τὸ κοινὸ νὰ τὸν ἀγκαλιάσει. Θὰ ἱκανοποιηθεῖ ἴσως διακηρύσσοντας πῶς τὸ κοινὸ εἶναι ἀμόρφωτο, ἀνάξιο ν' ἀντιληφθεῖ τὸ ἔργο τῆς Τέχνης. Ξεχνάει ὅμως πῶς δουλειὰ δική του εἶναι νὰ πάει πρὸς τὸ κοινό, νὰ τοῦ τινάξει τὴ νάρκη. Ξεχνάει πῶς τὸ κοινὸ θέλει νὰ ἰδεῖ τὸν ἑαυτό του, σὰ σὲ καθρέφτη, μέσα στὸ λογοτέχνημα.

Ἀξίζει νὰ κοιτάζουμε τὰ πράγματα ἀπ' αὐτὴ τὴν πλευρὰ καὶ νὰ μὴ φειδόμαστε σκληρὰ λόγια. Παρατηρήσεις ποὺ πληγώνουν, σπρώχνουν καὶ στὶς πιὸ γενναῖες ἀποφάσεις. Ὅταν ὁ λογοτέχνης φτάσει νὰ κρίνει αὐστηρὰ τὸν ἑαυτό του καὶ νὰ μὴ

φοβᾶται νὰ τοῦ ρίξει ἄδικο, βρίσκει μὲ περισσότερη ἀσφάλεια τὸν πραγματικό του δρόμο. Θὰ λέγαμε, τὸ δρόμο του πρὸς τὸ κοινό. Τὸ κοινὸ τοῦ λογοτέχνη δὲ μπορεῖ βέβαια ποτὲ νὰ εἶναι εὐρύ, σὰν τὸ κοινὸ π. χ. τῆς ἐφημερίδας. Καὶ ὅμως βρίσκεται μέσα στὸ κοινὸ τῆς ἐφημερίδας. Περισσότερο ἀπαιτητικὸ σὲ ποιότητα καὶ λιγώτερο βιαστικό, ἐξοικονομεῖ ὁπωσδήποτε τὶς ὧρες ποὺ τοῦ χρειάζονται γιὰ νὰ ἐπικοινωνήσει μὲ συνανθρώπους του. Εἶναι μιὰ περιέργεια ποὺ δὲν πάει σὲ ταχύτητα καὶ ἔκταση, ἀλλὰ σὲ βάθος καὶ κατανόηση. Ἂν ὅμως τὸ λογοτεχνικὸ κοινὸ ἀποτελεῖ μέρος τοῦ κοινοῦ τῆς ἐφημερίδας καὶ χρησιμοποιεῖ τὴν ἐφημερίδα σὰ σταθμὸ ἐνδιάμεσο καὶ σὰν πρῶτο σκαλοπάτι γιὰ ν' ἀνυψωθεῖ στὸν κόσμο τῶν Ἰδεῶν καὶ τῆς Τέχνης, δὲν ἔχει καμμιὰ σχέση μὲ τὸ κοινὸ τῶν καθαυτὸ λαϊκῶν μυθιστορημάτων καὶ περιοδικῶν, ποὺ προσφέρουν μιὰ τροφὴ χωρὶς κανένα ἐντελῶς γόνιμο συστατικό, γιὰ νὰ ἐξυπηρετοῦν τὰ πιὸ χαμηλά, τὰ πιὸ ἀνεξέλικτα γοῦστα τῶν μαζῶν. Ἀπευθύνονται στὸ κατώτερο εἶδος τοῦ ἀναγνώστη, ποὺ δὲν ἔχει ἰδέα οὔτε ἀπὸ τέχνη τοῦ λόγου οὔτε ἀπὸ συνείδηση πνευματική, καὶ ποὺ συνήθισε ἁπλῶς νὰ περνάει τὴν ὥρα του κοινοτοπικὰ κι' ἀκούραστα. Ὁ ἀναγνώστης αὐτὸς ποτὲ δὲ θὰ αἰστανθεῖ εὐχαρίστηση ἀπὸ ἔργο λογοτεχνικό. Ὅταν καμμιὰ φορὰ συμβεῖ νὰ πέσει ἕνα στὰ χέρια του, δὲ μπορεῖ νὰ προχωρήσει πέρα ἀπ' τὴν πρώτη σελίδα, καὶ διερωτᾶται πῶς ὑπάρχουν ἄνθρωποι ποὺ βρίσκουν τέρψη σὲ πράγματα τόσο ἀνιαρά. Χαρακτηριστικὸ εἶναι ὡστόσο ὅτι τὸ κοινὸ αὐτὸ βρίσκεται πιὸ κοντὰ στὴ δημοτικὴ γλῶσσα. Καὶ εἶναι εὐνόητο, γιατὶ καθὼς δὲν εἶναι «γραμματισμένο», δὲ μπορεῖ νὰ ἔχει κάμει στενώτερη γνωριμία τῆς καθαρεύουσας. Προσελκύεται καὶ κατακτᾶται εὐκολώτερα μὲ μιὰ γλῶσσα πιὸ ἁπλή, πιὸ εὔληπτη, τὴ γλῶσσα ποὺ μιλάει στὸ σπίτι του. Ἡ ἄλλη μεγάλη μερίδα τοῦ κοινοῦ, οἱ «μορφωμένοι», οἱ «διανοούμενοι» — γιατροί, δικηγόροι, δημόσιοι ὑπάλληλοι κλπ. — πρέπει νὰ ὁμολογηθεῖ ὅτι στὴν πλειονότητά τους δὲν ἔχουν ἐξοικειωθεῖ μὲ τὴ γραπτὴ δημοτική. Εἶναι τὸ καθημερινό τους ὄργανο γιὰ νὰ συνεννοηθοῦν μὲ τὸ διπλανό τους, χωρὶς νὰ ἔχει γίνει ἀκόμη ἀντίληψη καὶ ἀνάγκη τοῦ ματιοῦ. Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι κι' οἱ πιὸ ὀρθόδοξοι δὲν ἔχουν ξεφύγει ἀπ' τὴν ἐπίδρασή της, κι' αὐτὸ τὸ ὀφείλουν στὴν ἐφημερίδα, ποὺ ἔχει ἐπίσης πρώτη ὑποστεῖ τὴν ἐπίδραση τῆς δημοτικῆς, γιὰ νὰ τῆς κάνει σοβαρὲς καὶ οὐσιαστικὲς παραχωρήσεις.

Καὶ τὸ ἀτύχημα — γιὰ τὴν ὥρα — εἶναι ὅτι τὸ λογοτεχνικὸ κοινό, στὴ μεγαλύτερη ἀναλογία του, βρίσκεται, πρέπει νὰ βρίσκεται, μέσα σ' αὐτὸ τὸν κύκλο τῶν μορφωμένων, ποὺ ἡ μόρφωσή τους αὐτὴ ἀκριβῶς, γινομένη στὴν καθαρεύουσα, οἱ ἐπαγγελματικές τους μελέτες, τοὺς ἀπομακρύνουν ἀπὸ τὴ γλῶσσα στὴν ὁποίαν εἶναι γραμμένη ἡ λογοτεχνία μας. Ἡ ἐπίδραση τῆς καθαρεύουσας, μὲ τοὺς ψυχροὺς τύπους της καὶ τὰ κλισέ της, μὲ τὸ στόμφο καὶ τὴν ἐπιδεικτικότητά της, εἰσδύει ὡς τοὺς τελευταίους ἁρμοὺς τοῦ μυαλοῦ. Ἡ λογοτεχνία ἀποτελεῖ ἀσφαλῶς τὴ μεγαλύτερη ἐγγύηση γιὰ τὴ δημοτικὴ γλῶσσα, ἀλλὰ ἡ ἐπίδρασή της, ὅσο κι' ἂν εἶναι ἡ πιὸ βαθειὰ καὶ πιὸ σίγουρη, εἶναι ὅμως ἀκόμη ἀργὴ καὶ περιορισμένη. Ἡ ἐπίδραση ἡ πιὸ ἰσχυρὴ καὶ πιὸ πλατειά, ἡ πιὸ γοργὴ καὶ πιὸ ἄμεση, εἶναι ἡ ἐπίδραση τῆς ἐφημερίδας. Δὲν θὰ πάψω νὰ τὸ λέω, ὅτι ὁ τύπος θὰ λύσει ὁριστικὰ τὸ γλωσσικὸ ζήτημα.

Στὴν ἀρχὴ ὁ ἀγώνας ἦταν νὰ γίνει ἡ δημοτικὴ γλῶσσα ἡ γλῶσσα τῆς λογοτεχνίας. Ἴσως μάλιστα εἶχαν τότε πιστέψει ὅτι αὐτὸ θὰ ἐσήμαινε καὶ τὴν τελειωτικὴ νίκη. Ὁ ἀγώνας αὐτὸς δικαιώθηκε ἀπόλυτα κι' ὁλοκληρωτικά, κι' ὁ λογοτέχνης ποὺ θὰ ἐπιχειροῦσε νὰ γράψει σήμερα στὴν καθαρεύουσα, θὰ ἦταν ἕνα θέαμα κωμικό. Ἀπομένει ὅμως ἕνας τραχύτερος ἀγώνας, νὰ γίνει ἡ δημοτικὴ γλῶσσα συνείδηση ὁλόκληρου τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ, ἡ ἐπίσημη καὶ μοναδικὴ γλῶσσα τοῦ Ἔθνους. Καὶ ὑπάρχουν σοβαρὲς ἐνδείξεις πὼς ὁ καιρὸς πλησιάζει. Τότε θὰ μπορεῖ νὰ εἶναι σίγουρος κι' ὁ λογοτέχνης ὅτι θὰ συνενοηθεῖ εὐκολώτερα μὲ τὸ κοινό του, ἀφοῦ θὰ λείψει καὶ τὸ μεγαλύτερο ἐμπόδιο ποὺ στέκει ἀνάμεσά τους.

ΓΙΑΝΝΗΣ ΧΑΤΖΙΝΗΣ

ΣΑΛΕΝΤΙΝΗ ΛΑΟΓΡΑΦΙΑ

ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΙΑΤΙΚΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ

ΤΗ «Νέα Ἑστία», ὅπου πρὶν ἀπὸ δέκα χρόνια πρωτοπαρουσίασα ἐργασία μου ἀπὸ τὶς λαογραφικές μου ἔρευνες στὸ Σαλέντο, δημοσίευσα ἀργότερα καὶ διαλεχτὲς συνέχειες σχετικὲς μὲ τὴ σαλεντινὴ φιλολογία. Ἦταν ποιήματα, παραμύθια, διηγήματα τοῦ λαοῦ. Τὰ πιὸ πολλὰ ἀπ' αὐτὰ ἦταν θρησκευτικά, καὶ μάλιστα Χριστουγεννιάτικα, ποὺ ἔχουν ζωηρότερη τὴ σφραγίδα τῆς πνευματικῆς καὶ οἰκογενειακῆς ζωῆς τοῦ τόπου. Γιατὶ ἐκεῖ πέρα, στὰ δεκατρία ἑλληνόφωνα χωριὰ τῆς Κάτω Ἰταλίας, γύρω ἀπὸ τὴ μεγάλη αὐτὴ γιορτὴ — ὅπως ἔγραψα καὶ ἄλλοτε — καὶ ὁ λαὸς καὶ οἱ λίγοι λόγιοι ἔχουν δημιουργήσει στὴν ἐκφυλισμένη νέα ἑλληνική τους μιὰ φιλολογία μ' ἰδιαίτερο ἐνδιαφέρον. Τὰ Χριστούγεννα εἶναι ἐκεῖ ἡ σπουδαιότερη γιορτὴ τοῦ χρόνου καὶ γιὰ τὴ θρησκεία καὶ γιὰ τὴν οἰκογένεια. Αὐτὲς τὶς μέρες μέσα στὸ ἑλληνοσαλεντινὸ σπίτι (Σαλέντο λέγεται ἡ περιοχὴ) δὲν συγκεντρώνεται μονάχα ἡ οἰκογένεια, ἀλλὰ ζωντανεύουν καὶ οἱ ἀναμνήσεις καὶ οἱ παλιὲς ἑλληνικὲς παραδόσεις, ποὺ μένουν ἀδελφωμένες μὲ τὴν ἴδια γλῶσσα καὶ εἶναι μαζὶ ὁ ἴδιος παλμὸς τῆς παλιᾶς ζωῆς, ἡ ἀπαράγραπτη ἀκόμα κληρονομικὴ παρακαταθήκη. Δηλαδή, τὸ εὐαγγέλιο γιὰ τὴ Γέννηση στὴν τοπικὴ γλῶσσα, ὁ θρησκευτικὸς μῦθος, τὸ παλιὸ παιδικὸ τραγουδάκι, ἀλλὰ καὶ κανένα καινούργιο καὶ ἐπίκαιρο, μὲ θρησκευτικὸ περιεχόμενο, ἡ παλιὰ τοπικὴ ἱστορία, ἡ προσευχὴ στὸ Σωτῆρα τοῦ κόσμου. Πολλὲς λέξεις ἀπ' αὐτὴ τὴ συμπαθῆ μας ἑλληνικὴ ἔχουν δώσει τὴ θέση τους τώρα πιὰ σὲ νέες, τῆς ἐπίσημης γλώσσας τῆς χώρας. Ἄλλες ἔχουν πάθει μεταβολὴ καὶ οἱ περισσότερες ἔχουν πάρει διαφορετικὴ προφορά. Ὁ Χριστὸς λέγεται *Κριστό*. Τὸ ψωμὶ *φσωμί*. Τὸ ψάλλω *κανταλῶ* (ἀπὸ τὸ ἰταλικό, *καντάρε*). Τὸ βρέφος *μπαμπίνο* ἢ *μπαμπινάϊ*. Ἡ ἀλήθεια *ἀλήτια* ἢ *ἀλήσια*. Ὁ πόλεμος *γκουέρρα*. Τὸ προσφέρω *ὀφρέφσω*. Ἡ τύχη *φουρτούνα*. Ἡ εἰρήνη *πάτσε*. Ὁ χρυσὸς *χρουσός*. Τὸ ἐδῶ *ἐντῶ*. Τὸ ἐκεῖ *ἐτσεῖ*. Τὸ ἐσὺ *ἐσού*. Τὸ μέσα *ἔσω*. Τὸ ἐπάνω *ἄνου*. Τὸ ἀκολουθῶ *ἀκλουτῶ*. Ὁ λόγος *λόο*. Τὸ ὕστερα *ντόπου*. Ἡ καρδιὰ *καρντιά*. Ἀλλὰ μιὰ φορά, εἶναι γλῶσσα μὲ ἑλληνικὴ καταγωγή, ὅπως καὶ ἐκεῖνοι ποὺ τὴ μιλοῦν καὶ τὴν ἔχουν σὰν ἕναν ἰδιαίτερο σύνδεσμο μεταξύ τους. Καὶ πραγματικά, ἡ περιοχὴ ἀπ' αὐτὰ τὰ ἑλληνόφωνα χωριὰ ἀποτελεῖ ἕναν ξεχωριστὸ κόσμο ἀπὸ τὰ τριγύρω, ὅπως καθαρώτερα φαίνεται στὶς γιορτές.

Τὴν Παραμονὴ τὰ παιδιὰ τοῦ λαοῦ γυρίζουν ἀπὸ σπίτι σὲ σπίτι καὶ ψέλνουν κάτι σὰν τὸ δικό μας ἐδῶ «Χριστὸς γεννᾶται σήμερον...» Μὲ παλαιὰ ἑλληνικὴ καταγωγὴ κι' αὐτό, σὰν τὰ γνωστὰ Καλήμερα, ἁπλό, ἀτεχνο, καὶ μὲ παραλλαγὲς τοπικές.

Καλημέρα νὰ σᾶς πῶ,
ποὺ γεννᾶται ὁ Κριστὸ
ἀπ' τὴ Μαντόνα τὴ Μαρία
. . . . . .
Τὴ νύφτα (νύχτα) ἔντειξε τ' ἀστέρι
τὴ γκρουντέλλα (σπηλιὰ) τὴ φσυχρὴ
τσαὶ τρεῖς Μάγοι ἀκλουτοῦνε.
Φέραν λίβανο τσαὶ μῦρα,
φέραν ντῶρα καὶ χρουσὸ
νὰ ὀφρέφσουν στὸ Κριστό.
. . . . . .

Καὶ... ὀφρεύει ἡ κάθε οἰκογένεια γλυ-

κὰ καὶ δῶρα στοὺς μικροὺς ψάλτες, ποὺ τοὺς φέρνουν ὄχι μόνο τὸ χαιρετισμὸ γιὰ τὴ γιορτή, ἀλλὰ μὲ τὰ λόγια τους ξυπνοῦν καὶ κάποιες ἀναμνήσεις παλιοῦ καλοῦ καιροῦ.

Ξεχωριστὰ ὅμως ἀπὸ τὸ στερεότυπο αὐτὸ πνευματικὸ λείψανο μακρυνῆς ἐποχῆς, ὑπάρχουν καὶ ἄλλα τραγουδάκια σὰν προσευχὲς στὸ Χριστό, τὸ πιὸ πολὺ παιδικά. Ἄλλα εἶναι παλιὰ λαϊκὰ κι' ἄλλα γραμμένα ἀπὸ λογίους τοῦ τόπου, ποὺ ὡς τώρα τελευταῖα καλλιεργοῦσαν τὴν ὄχι πλούσια φιλολογία στὸ ἑλληνοσαλεντινὸ ἰδίωμα.

Ἀπ' αὐτὰ θὰ εἶχε τὴ θέση του τώρα ἕνα ποὺ δὲν εἶναι μονάχα συμπλήρωμα σὲ ὅσα σχετικὰ ἔγραψα ἄλλοτε στὴν « Νέα Ἑστία » καὶ στὸ βιβλίο μου «Ἑλληνισμὸς τῆς Νοτίου Ἰταλίας ». Ἔχει καὶ κάποια ἐπικαιρότητα, ὄχι περιωρισμένη στὰ Χριστούγεννα, ἀλλὰ σχετικὴ καὶ μὲ τὶς περιστάσεις — μὲ τὰ πολεμικὰ γεγονότα. Εἶναι θρησκευτικὸ καὶ πολεμικὸ μαζί. Τὸ ἔγραψε ὁ Καλαμπρέζος ποιητὴς — τὸν ἐγνώρισα γέροντα — Γιουζέπε Ἀπρίλε ἐδῶ καὶ εἰκοσπέντε χρόνια, στὴν ἐποχὴ τοῦ πρώτου Εὐρωπαϊκοῦ Πολέμου. Εἶναι μιὰ παιδικὴ ἔκκληση στὸ Χριστὸ γιὰ νὰ πάψουν οἱ συμφορὲς τοῦ πολέμου. Εἶχε τότε σ' ἐκεῖνα τὰ μέρη ἀποκτήσει δημοτικότητα. Τὸ μάθαιναν τότε τὰ παιδάκια, κι' ἔτσι τὸ ψέλναν καὶ οἱ μεγάλοι, ποὺ πιὸ πολὺ ἔνιωθαν τὶς πολεμικὲς δυστυχίες. Τὰ παιδάκια ἐκεῖνα σήμερα εἶναι μεγάλοι, κι' αὐτοὶ τὸ μαθαίνουν στοὺς μικροὺς καὶ τὸ ξαναλένε καὶ οἱ ἴδιοι εὐχὴ πάλι στὸ Χριστό. Μὲ τὶς λέξεις ποὺ παρέθεσα παραπάνω, μπορεῖ νὰ ἐξηγηθῆ εὔκολα :

Μπαμπινάϊ ὅπως πάντα
ἦλτες πάλε ἐντῶ στὴ γῆ
τσαὶ ἐγεννήτη(ς) ἄνου στ' ἄχυρο
στὴ γκρουντέλλα τὴ φσυχρή.

Μὰ ἐφέτο ὡς ἄλλους χρόνους
ντὲν ἐβρίσκει(ς) ὁλοχαριά,
φέτο βρίσκει ὅλο κλάμμα,
μοιρολόγια τσαὶ φωτιά.

Φέτο ὁ κόσμο ἔχει γκουέρρα,
πεῖνα (ἡ)μέρε(ς) ὅλο κακέ(ς),
τσαὶ παντοῦ μακρὰ βαστοῦνε
τσαὶ θανάτοι τσαὶ σφαέ(ς).

Οἱ Ἀγγέλοι κανταλοῦνε
« Πάτσε (εἰρήνη) σὲ ἄντρωπους καλό »,
Ἐσοῦ κάμε, μπαμπινάϊ,
νὰ βγῆ ἀλήτια τοῦτο ὁ λὸ (λόγος).

Ἐσοὺ φέρε τη στὸν κόσμο,
Μπαμπινάϊ, τὴν πάτσε ἐντῶ,
Ἐσοὺ κάμε νὰ ντιαβοῦνε
γκουέρρα, πεῖνα τσαὶ κακό.

Ἐσοὺ κάμε νὰ σβυστοῦνε,
πόνοι, λύπαι τσαὶ φωτιά,
Ἐσοὺ κάμε νὰ γυρίσουν
εἰς τὶς μάνες τὰ παιντιά.

Καλὲ Κριστὲ ἡ μάμα μοῦπε
ὅτι ὁ τάτα μου εἶν' μακρή,
τσαὶ ντὲν ἔχει οὔτε κρεββάτι
μάγκου σπῆτι νὰ στατῆ.

Μπαμπινάϊ, κάμε ὁ πάπα
ἀπ' τὴ γκουέρρα νἄρτη ἐντῶ.
Σοὺ ποὺ κάνει(ς) ὅλο χάρε(ς)
τσαὶ βοητᾶ(ς) τὸ κριστιανό.

Κάμε, σὲ παρακαλοῦμε,
σὲ Κριστέ μου ἀπὸ καρντιά,
ντόπου ἀπὸ τόσε(ς) λύπε(ς)
νὰ γυρίση ἡ χαρά.

Καὶ ἀλήθεια, πόσα παιδάκια δὲν θὰ ψάλλουν φέτος ὅπως τότε καὶ ἴσως καὶ τώρα τὰ παιδάκια τοῦ Σαλέντο στὴ συγκινητικὴ τοπική τους γλῶσσα τὴν ἴδια εὐχὴ στὸ Χριστό, μὲ τὸ ἴδιο παράπονο, ἀλλὰ καὶ μὲ τὶς ἴδιες ἐλπίδες γιὰ τὴν εἰρήνη τοῦ κόσμου. Γιὰ νὰ γυρίση γρήγορα ἡ χαρὰ στὴν κάθε οἰκογενειακὴ ἑστία. Καὶ τὸν ἀνθρώπινον αὐτὸν πόθο τὸν παντοτινὸ τὸν ἐτραγούδησαν μὲ τὰ συγκινητικώτερα γιὰ μᾶς λόγια οἱ ἁπλοϊκοὶ ὁμόγλωσσοι τῆς Γκρέτσια Σαλεντίνα, μὲ τὶς ἄσβεστες ἀκόμη ἑλληνικὲς παραδόσεις.

ΔΗΜ. ΛΑΜΠΙΚΗΣ

Η ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ ΕΙΣ ΤΗΝ ΚΥΠΡΙΑΚΗΝ ΠΟΙΗΣΙΝ

Ἀφοῦ πετάξανε οἱ θεοὶ καὶ τῆς Παφείας ἀπόμεινε
συντρίμματα ὁ βωμὸς
Ἡ Ροδαφνούσα σοῦ ἔφτασε καὶ γένηκε τραγοῦδι σου
καὶ σ' ἄναψε καϋμός.

ΥΤΟΥΣ τοὺς στίχους ἔγραψεν ὁ Παλαμᾶς διὰ νὰ τραγουδήσῃ τὴν συνέχειαν τῆς παλαιᾶς ἐν Κύπρῳ παραδόσεως. Ἕνα τραγούδι ἔρωτος, τραγούδι πόθου καὶ πόνου εἶναι ἡ ζωὴ τῆς ἐρατινῆς καὶ στιλπνῆς ἐκείνης νήσου, ὅπως ἕνα ὁλόκληρον ἔπος εἶναι ἡ μακρὰ ἱστορία της. Εἶναι ἀναμφίβολον ὅτι τὰ τριακόσια χρόνια τῆς Φραγκοκρατίας, δηλαδὴ τῆς βασιλείας τῶν Λουζινιανῶν, παρ' ὅλας τὰς ἀντιδράσεις τοῦ λατινικοῦ κλήρου, ἀνύψωσαν τὸ καθ' ὅλου πνευματικὸν ἐπίπεδον τῆς Κύπρου καὶ παρουσίασαν μίαν ἄνθησιν τῶν γραμμάτων καὶ τῶν τεχνῶν. Εἰς αὐτὴν τὴν ἄνθησιν χρεωστοῦμεν ὡραιότατα ἔπη καὶ ποιήματα γραμμένα εἰς τὴν κυπριώτικην τοπολαλιάν. Καὶ ἂς τονισθῇ ἐδῶ τὸ βαρυσήμαντον διὰ τὴν ἱστορίαν τῆς γλώσσης γεγονός, ὅτι ἐκεῖ κάτω εἰς τὸν μυχὸν τῆς Μεσογείου, εἰς τὸν ἀκρίταν ἐκεῖνον τοῦ Νότου, αἰῶνας πρὶν ἢ ἐμφανισθῇ ὁ Φραγκίσκος Σκοῦφος εἰς τὴν Ἑπτάνησον, αἰῶνας πρὸ τῆς Σχολῆς τῆς Ἑπτανήσου, οἱ Κύπριοι διανοούμενοι συγγραφεῖς, χρονογράφοι, μεταφρασταί, ποιηταὶ ἔγραψαν εἰς τὴν δημοτικὴν γλῶσσαν καὶ μὲ τὴν ζωντανὴν αὐτὴν γλῶσσαν ἐξέφρασαν τὰ αἰσθήματά των, τοὺς ἔρωτάς των, τοὺς πόθους των.

Εἰς τὴν δημοτικὴν κυπριακὴν γλῶσσαν μεταφράσθη μέρος τοῦ Δάντη καὶ τοῦ Βοκακίου, καὶ Κύπριος χρονογράφος, πιθανῶς ὁ Ζαχαρίας Βουστρώνιος, μετέφρασεν εἰς τὴν δημοτικὴν γλῶσσαν τραγούδια τοῦ Πετράρχη:

Ἀνέλπιστα δυὸ μάτια μὲ σκλαβῶσαν
καὶ μὲ χρυσὴ σαΐτα μὲ λαβῶσαν.

Εἰς τὴν ὁμιλουμένην ἔγραψε τὸ χρονικόν του ὁ Ἕλλην χρονογράφος Λεόντιος Μαχαιρᾶς, ὑπενθυμίζων τὸ χρονικὸν τοῦ Μωρέως, οἱ Ροδινοὶ καὶ ἄλλοι. Εἰς τὴν δημοτικὴν γλῶσσαν ἐγράφη καὶ τὸ ὡραιότερον ἀπὸ τὰ κυπριακὰ ἔπη, ἡ «Ἀροδαφνούσα». Ἡ ἡρωΐς τοῦ ἔπους εἶναι ἡ Κυπρία Ἰωάννα Λαλεμᾶ, ἐρωμένη τοῦ βασιλέως τῆς Κύπρου Πέτρου τοῦ Α', τοῦ εὐγενεστέρου καὶ ἂς ποῦμε φιλελληνικωτέρου τῶν Λουζινιανῶν βασιλέων. Τὸ ἔπος περιστρέφεται περὶ τοὺς ἔρωτας τοῦ Βασιλέως καὶ περὶ τὴν ἐκδίκησιν τῆς συζύγου του Ἐλεωνόρας τῆς Ἀραγωνος.

Ἡ ἡμέρα ἐτελείωσε καὶ ὁ ἥλιος πάει νὰ δύσῃ
κι' ἄρχισεν ἡ Ἀροδαφνοῦ γιὰ ν' ἀποχαιρετήσῃ.
Σ' ἀφήνω γειάν, Βασίλισσα, χρυσῆς μηλιᾶς κλω-
/ νάρι,
πῶχεις τὸν τράχηλο λευκὸ σὰν τὸ μαργαριτάρι.

Εἶναι κρῖμα ποὺ δὲν εὑρέθη ἀκόμη θεατρικὸς συγγραφεὺς νὰ δραματοποιήσῃ μίαν σελίδα τόσον δραματική, μὲ τόσον πάθος ἄξιον τοῦ ἑλληνικοῦ, τοῦ ἱσπανικοῦ

καὶ τοῦ φραγκικοῦ αἵματος ποὺ ἔρρεεν εἰς τὰς φλέβας τῶν ἡρώων καὶ ἡρωΐδων τοῦ ἔπους. Ἴσως δώσω ἀφορμὴν νὰ τὸ κάμουν.

Εἰς τὴν δημοτικὴν μήπως γλῶσσαν δὲν ἦσαν γραμμένα καὶ τὰ περίφημα ἀκριτικὰ τραγούδια:

Ὁ Διγενὴς ἀγκομαχᾶ κι' ἡ γῆς τὸν ἐτρομάζει...

Καὶ ὅταν ὁ θρυλικὸς ἐκεῖνος Ἡρακλῆς τοῦ μεσαιωνικοῦ ἑλληνισμοῦ ἀπέθνησκε, δὲν ἀνεζήτησε λέξεις ἀπὸ τὸν θνήσκοντα Ἀχιλλέα τῶν Ὁμηρικῶν ἐπῶν, ἀλλ' ὁραματιστὴς αὐτὸς τῶν μεγάλων ἀγώνων τῆς φυλῆς, ἐτελείωσε λέγοντας στὰ παλληκάρια του:

Πέστε μου πάνω σ' παλιοὺς πολέμους.

Ὁ Γκαῖτε θνήσκων ἤθελε περισσότερον φῶς, ὁ Μπετόβεν ἤθελε ν' ἀκούσῃ τὴν Ἐνάτην του Συμφωνίαν, ὁ Διγενὴς Ἀκρίτας ἤθελε ν' ἀποθάνῃ ἀκούοντας τοὺς ἡρωϊκοὺς ἀγῶνας τῆς μεγάλης φυλῆς του.

Ἀκριτικά, ἐρωτικά, δραματικὰ τραγούδια καὶ ἔπη, ἦσαν ὅλα γραμμένα εἰς τὴν δημοτικὴν γλῶσσαν καὶ ἔτσι μετεδίδοντο ἀπὸ γενεὰς εἰς γενεὰν καὶ ἔτσι τραγουδοῦνται ἕως σήμερον καὶ ἀπηχοῦν ἐπάνω στὸ Κάστρο τοῦ Ἁγίου Ἰλαρίωνος καὶ εἰς τὸ Πέλλα Παΐσι καὶ εἰς τοὺς γοτθικοὺς ναοὺς καὶ εἰς τὰ ἐρείπια τῶν ἀρχαίων βωμῶν καὶ εἰς τὰ ὀνειρεμένα λουτρὰ τῆς Ἀφροδίτης,

ὅπου ἔλουνεν τὸ ὡραιοφάνταχτον κορμί της.

Νά διατί δὲν διεκόπη, ἀλλὰ συνεχίσθη ἀδιάκοπη ἡ ποιητικὴ παράδοσις εἰς τὴν Κύπρον. Μὲ τὴν γλῶσσαν ποὺ ὡμιλοῦσαν, μὲ αὐτὴν τὴν ἴδιαν ἔγραφαν, μὲ αὐτὴν ἐτραγουδοῦσαν, αὐτὴν εἰσήγαγεν ἡ Ἑλένη Παλαιολογίνα, ἡ Βασίλισσα τῆς Κύπρου εἰς τὰς φλέβας τῆς ὁποίας ἔρρεε τὸ Βυζαντινὸν αὐτοκρατορικὸν αἷμα, ὡς ἐπίσημον γλῶσσαν τοῦ Κράτους, μὲ αὐτὴν ἀκόμη ἐδίκαζον. Αἱ περίφημοι «Ἀσσίζαι» τοῦ βασιλείου τῶν Ἱεροσολύμων καὶ τῆς Κύπρου, τὸ Φραγκικὸν δηλαδὴ Δίκαιον τῆς ἐποχῆς, εἶναι μεταφρασμένον καὶ ἦτο ἐν χρήσει ὡς ἐπίσημος κῶδιξ εἰς τὴν δημοτικὴν τῆς ἐποχῆς γλῶσσαν. Καὶ ξεύρομεν πόσον συντηρητικὴ εἶναι ἡ γλῶσσα τῆς Θέμιδος· εἰς τὴν Γερμανίαν, μέχρι τοῦ τέλους τοῦ ΙΖ' αἰῶνος, ἡ Θέμις ὡμίλει λατινιστί. Ὅταν δὲ ἐδῶ εἰς τὸν Βόλον ὁ κ. Ξενοφῶν Στελλάκης ἐτόλμησε νὰ ἐκδόσῃ εἰς τὴν δημοτικὴν τὸ αἰτιολογικὸν μιᾶς ἀποφάσεώς του, ἐπεστρατεύθησαν ὅλα τὰ ρωσικὰ ρούβλια διὰ νὰ ἐπιπέσουν ἐπὶ τῆς προδοτικῆς κεφαλῆς του. Καὶ εἰς τὴν δημοτικὴν γλῶσσαν συνῆψαν καὶ ὑπέγραψαν οἱ βασιλεῖς τῆς Κύπρου συνθήκας μὲ γειτονικὰς χώρας. Διὰ αὐτό, ὅπως εἴπαμεν, ἐφυλάχθη καὶ ἡ συνέχεια τῆς ποιητικῆς παραδόσεως εἰς τὴν Κύπρον.

Θὰ μοῦ πῆτε ὅτι αὐτὸ δὲν εἶναι ἐνσυνείδητος δημοτικισμός· εἶναι ἀποτέλεσμα λόγων ἱστορικῶν, διαμόρφωσις ἑνὸς ἰδιώματος συνεπείᾳ ὡρισμένων πολιτικῶν καὶ κοινωνικῶν συνθηκῶν. Ἴσως, ἀλλ' εἶναι γεγονὸς ὅτι ἦτο τοιαύτη ἡ γλωσσοπλαστικὴ δύναμις τοῦ ἔθνους, τοιαύτη ἡ δύναμις τῆς γλωσσικῆς ἑλληνικῆς παραδόσεως, ποὺ παρεμέρισε κάθε ξένην ἐπίδρασιν καὶ ἐπεβλήθη ὡς γλῶσσα τοῦ λαοῦ εἰς τὴν διοίκησιν, εἰς τὴν κοινωνίαν, εἰς τὰ γράμματα. Ἐὰν ἐπεκράτουν αἱ ἀντιλήψεις τοῦ κέντρου, θὰ εἴχαμεν ἴσως καὶ ἐν Κύπρῳ κανένα «Πτωχοπρόδρομον» καὶ μερικὰ σκωπτικὰ ἐπιγράμματα τοῦ Βυζαντινοῦ Ἱπποδρόμου· ἀλλὰ δὲν θὰ ὑπῆρχε βεβαίως οὔτε τὸ ἔπος τῆς «Ἀροδαφνούσας», διὰ νὰ ἀναφέρω τὸ κυριώτερον, οὔτε τὰ θελκτικὰ δίστιχα καὶ τὰ ἄλλα ποιήματα, οὔτε μεταφράσεις τοῦ Πετράρχου, τοῦ Βοκακίου καὶ τοῦ Δάντη, οὔτε οἱ χρονογράφοι ποὺ ἐκράτησαν φωτισμένην τὴν δᾶδα τῆς ἱστορίας. Ποιὸς ξέρει! Ἐὰν αἱ «Ἀσσίζαι» δὲν μετεφράζοντο εἰς τὴν λαλουμένην ἑλληνικὴν γλῶσσαν δυσκολωτέρα θὰ ἦτο ἡ ἄμυνα τῆς τελευταίας κατὰ τῆς φραγκικῆς ἐπιδράσεως· δυσκολώτερα ἡ Ἑλένη Παλαιολογίνα θὰ κατώρθωνε νὰ ἐπιβάλῃ ὡς ἐπίσημον γλῶσσαν τὴν ἑλληνικὴν εἰς τὴν Διοίκησιν. Καὶ ὁ μὲν Λεόντιος Μαχαιρᾶς παρεπονεῖτο ὅτι «ἐβαρβάρησαν τὰ ρωμέϊκα καὶ δὲν ἠξεύρομεν ἴντα συντυγχάνομεν», ἀλλὰ μοῦ φαίνεται ὅτι μᾶλλον ἐξελλήνισαν οἱ Κύπριοι τὰ φράγκικα καὶ ὅτι ὁ Λεόντιος Μαχαιρᾶς ἤξευρε πολὺ καλὰ καὶ πρὸ πάντων ἐννόει πολὺ καλὰ «ἴντα ποῦ ἐσυντύγχανε». Μήπως ἔτσι βραδύτερον δὲν διεμορφώθη ἡ Ἑπτανησιακὴ Σχολή, ἐνῶ ἐὰν τὸ πνεῦμα ἐκρατεῖτο δέσμιον τῆς

καθαρευούσης καὶ δούλη τοῦ λογιωτατισμοῦ ἡ φαντασία, ποιὸς ξέρει ἂν θὰ ἐφώτιζε τὸν Νεοελληνικὸν Παρνασσὸν ἡ ἀκτινοβολία ἑνὸς Σολωμοῦ καὶ ἑνὸς Βαλαωρίτη καὶ ἂν θὰ ἐπανήρχοντο εἰς τὸν χλοερὸν Κολωνὸν αἱ παλαιαί του ἀηδόνες.

Ὦ ναί, ἐὰν ἐπρόκειτο νὰ εὕρω ἕνα ἐντυπωσιακὸν τίτλον δι' ἐφημερίδα, θὰ ἐπέγραφα τὸ ἄρθρον μου ὡς ἑξῆς: «Ἕνα νησὶ ποὺ ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ Στασίνου ἕως σήμερον τραγουδεῖ». Τραγουδεῖ σὲ κάθε περίοδον τῆς ἐθνικῆς του ζωῆς, σὲ κάθε σταθμὸν τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς. Εἰς τὴν Κύπρον τραγουδοῦν ὅταν ὁ Κυπριώτης γεννᾶται, ὅταν κοιμίζῃ τὸ παιδί του, ὅταν ἀγαπᾷ, ὅταν μισῇ, ὅταν ἀρραβωνίζεται, ὅταν ἑτοιμάζῃ τὸ νυφικὸ στρῶμα, ὅταν καθαρίζῃ στὴ βρύση τὰ σιτηρὰ τοῦ γάμου, ὅταν ἐνδύεται καὶ ξυρίζεται ὁ γαμβρός, ὅταν παντρεύεται, σὲ κάθε γλέντι καὶ σὲ κάθε χαρά, ἐνίοτε δὲ ἀκούονται καὶ ἀπηχήσεις μανιάτικου μοιρολογιοῦ. Ἡ ποίησις εἶναι καθαυτὸ προϊὸν τοῦ νησιοῦ. Ὅπως παράγει κρασί, παράγει καὶ ποιητάς. Ἐὰν ὁ ποιητάρης εἶναι καὶ ἀμπελουργός, δὲν εἶναι σπάνιον τὸ φαινόμενον νὰ καταφθάνῃ εἰς τὸ χωριὸ μὲ τὸ ὑποζύγιον φορτωμένον ἀπὸ τὸ ἕνα κοφίνι σταφύλλια καὶ ἀπὸ τὸ ἄλλο τὰ τυπωμένα ποιήματα τοῦ ἰδιοκτήτου. Οἱ ποιηταὶ αὐτοὶ εἶναι χρονογράφοι εἰς στίχους ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον σαχλούς, ἀλλ' οὐχὶ σπανίως ἀκούετε συγκινητικὰς στροφὰς καὶ ἀξιολόγους ἐξάρσεις. Εἶναι ἀναρίθμητοι αὐτοὶ οἱ ποιητάρηδες ποὺ διασχίζουν τὴν Κύπρον· νέοι ποὺ ψάλλουν μὲ τὴν θέρμην τῆς νεότητος τὸν ἔρωτα, γέροι μὲ τὰς ἀναμνήσεις των· εἶδα τυφλὸν σ' ἕνα πανηγῦρι ν' ἀπαγγέλλῃ τραγουδιστὰ τὴν «Ἀροδαφνούσα» καὶ νὰ κάθηνται γύρω του προσεκτικὰ νὰ τὸν ἀκούουν πλήθη χωρικῶν· εἰκὼν μιᾶς ἀταβιστικῆς ἀναβιώσεως ἢ συνεχείας τῶν τυφλῶν ραψωδῶν τῶν προγόνων μας. Ἀγράμματοι, ἀναλφάβητοι χωρικοί, βοσκοὶ γεννηθέντες εἰς τὰ βουνὰ καὶ ζήσαντες μὲ τὰ κοπάδια των εἰς τοὺς βοσκοτόπους, χύνουν σὲ ὄμορφους ρυθμικοὺς στίχους τὰ πάθη τῆς καρδιᾶς των. Ἀκούσατε γιὰ παράδειγμα, μερικοὺς στίχους τοῦ ἀναλφαβήτου βοσκοῦ Καρνέρα ἀπὸ τὸ χωρίον Ξυλότυμβον τῆς Λάρνακος:

Νύχταν τῆς βαρυχειμωνιᾶς μοιάζουσιν τὰ μαλλιά σου
καὶ δυὸ θερκά, μαῦρα θερκὰ τὰ καμαρόφρυδά σου.
Τὸ δεῖ σου μοιάζει τῆς στραπῆς ποὺ κρούζει καὶ φαίνεται,
τὸ γέλιο σου ἐν χάραμα τοῦ ἥλιου ποὺ γεννιέται.

Καὶ ἀκούσατε τοῦ ἰδίου ἕναν θεοκριτικὸν λυρισμό:

ΕΘΕΛΑ

Ἔθελα νἄμουν σύγκολλα, ἀπέξω τοῦ χωρκοῦ,
ἐναβ βουνόν, ψηλόβ βουνόν, γυρὸγ γυρὸγ χωράφκια,
γιὰ νἄρκουνται νὰ φέρνουσιν τ' ἀσπρόμαλλα κουπάδκια,
οἱ κοκομάζαλ οἱ βοσκοί, μέσ' τοῦ καλοτζαιρκοῦ,
τὲς νύχτες τὸ ξημέρωμαν, στὸ φῶς τοῦ φεγγαρκοῦ,
γιὰ νὰ γροικῶ τὰ κλάματα τῶν αἴγων, τῶν κουέλλων,
τὸν ἄχτυπον τῶν κουουνιῶν, ἄχον τῶν καμπανέλλων,
ν' ἀκούσω τὸ γλυκόφωνον πιδκιάβλιν τοῦ βουσκοῦ.

Αὐτὴ ἡ ἀδιάκοπος συνέχεια τῆς ποιητικῆς παραδόσεως εἰς τὴν Κύπρον ὀφείλεται κατὰ τὴν γνώμην μου εἰς τὸ γεγονὸς ὅτι τὸ πνεῦμα καὶ ἡ ψυχὴ εἶχεν ἐνωρὶς λυτρωθῆ ἀπὸ τὰ δεσμὰ τῆς καθαρευούσης. Καὶ σήμερον, ὁπότε ἡ ποίησις καὶ ἡ λογοτεχνία ἑώρτασαν μόλις τὰ πενηντάχρονα τοῦ γλωσσικοῦ ἀγῶνος, ἂς προστεθοῦν αἱ ὀλίγαι αὐταὶ γραμμαὶ διὰ νὰ καταδειχθῇ ὅτι ὁ Νότιος ἐκεῖνος Ἀκρίτας τοῦ Ἑλληνικοῦ κόσμου ὑπῆρξεν ἕνας πρωτοπόρος ἀγῶνος ποὺ ἐχάραξε τὸν δρόμον μιᾶς ἀναγεννήσεως εἰς τὴν Ἑλληνικὴν ποίησιν καὶ τὴν Ἑλληνικὴν λογοτεχνίαν, ἀναγεννήσεως ποὺ μᾶς ἐπιτρέπει νὰ διακρίνωμεν μὲ πολλὰς ἐλπίδας τὸ γλυκοχάραμα ἑνὸς τρίτου Ἑλληνικοῦ θαύματος.

ΝΙΚ. ΚΛ. ΛΑΝΙΤΗΣ

ALEXIS KRAVTCHENKO

Η ΕΠΙΣΚΕΨΙΣ ΤΟΥ ΚΥΡΙΟΥ (ΞΥΛΟΓΡΑΦΙΑ)

"ΝΕΑ ΕΣΤΙΑ,, - ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΑ 1939

JOHN GALSWORTHY

Ο ΙΔΙΟΚΤΗΤΗΣ

ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑ (*)

Μετάφραση ΣΟΦΙΑΣ ΜΑΥΡΟΕΙΔΗ - ΠΑΠΑΔΑΚΗ

ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΚΤΟ (Συνέχεια)

ΤΖΑΙΗΜΣ στεκόταν γυρισμένος πλάϊ κι' οἱ κούφιες γραμμὲς τῆς ψηλῆς ἀδύνατης σιλουέττας του ξεχώριζαν ἐντονώτερα μέσα στὸ βραδυνὸ πουκάμισο καὶ γιλέκο. Ἔσκυβε τὸ κεφάλι, καὶ κάτω ἀπ' τὶς ἄσπρες φαβορίτες του φαινόταν ἡ ἄκρη μιᾶς στραβοδεμένης ἄσπρης γραβάτας. Μὲ τὰ μάτια ἐντατικὰ προσηλωμένα, μὲ σφιγμένα χείλη προσπαθοῦσε νὰ κουμπώσει στὸ πάνω μέρος τὸ κορσὰζ τῆς γυναίκας του. Ὁ Σὸμς στάθηκε. Ἔνιωσε κάτι νὰ τὸν πνίγει, εἴτε γιατὶ ἀνέβηκε γρήγορα τὴ σκάλα, εἴτε γιὰ κάποιαν ἄλλη αἰτία. Αὐτὸν — αὐτὸν ποτὲ — ποτὲ δὲν τὸν εἶχαν παρακαλέσει νὰ...

Ἄκουσε τὴ φωνὴ τοῦ πατέρα του, ποὖλεγε, σὰ νὰ κρατοῦσε μιὰ καρφίτσα στὸ στόμα:

— Ποιὸς εἶναι; Τί θέλετε;

Καὶ τὴ μητέρα του:

— Ἔλα, Φελισία, νὰ μὲ κουμπώσεις. Ὁ κύριός σου δὲ θὰ τελειώσει ποτέ.

Ἔβαλε τὸ χέρι στὸ λαιμό του κι' εἶπε βραχνά:

— Ἐγὼ εἶμαι — ὁ Σόμς.

Πρόσεξε μ' εὐχαρίστηση τὴν τρυφερὴ ἔκπληξη στὴ φωνὴ τῆς Ἔμιλυ:

— Λοιπόν, ἀγαπητό μου παιδί;

Καὶ τὸν Τζαίημς, ποὺ ἀφήνοντας κάτω τὴν ἀγκράφα, εἶπε:

— Τί τρέχει, Σόμς; Γιατί ἀνέβηκες ἐδῶ; Δὲν εἶσαι καλά;

Ἀπάντησε μηχανικά:

— Εἶμαι πολὺ καλά.

Καὶ τοὺς κοίταξε στὰ μάτια. Τοῦ φαινόταν ἀδύνατο νὰ ξεστομίσει τὰ νέα.

Ὁ Τζαίημς, ποὺ τρόμαζε γρήγορα, ἄρχισε νὰ λέει.

— Δὲν ἔχεις καλὴ ὄψη. Πιστεύω πὼς κρύωσες — ἴσως εἶναι τὸ σηκότι σου, δὲ μοῦ φαίνεται περίεργο. Ἡ μητέρα σου θὰ σοῦ δώσει...

Μὰ ἡ Ἔμιλυ τὸν ἔκοψε ἥσυχα:

— Ἔφερες μαζί σου τὴν Εἰρήνη;

Ὁ Σὸμς κούνησε τὸ κεφάλι.

— Ὄχι, δίστασε, μὲ — μὲ ἄφησε κι' ἔφυγε.

Ἡ Ἔμιλυ ἀπομακρύνθηκε ἀπ' τὸν καθρέφτη. Ἡ ψηλὴ ἐπιβλητικὴ σιλουέττα της ἔχασε μονομιᾶς τὴ μεγαλοπρέπεια της κι' ἔγινε πολὺ ἀνθρώπινη, καθὼς ἔτρεξε πρὸς τὸν Σόμς.

— Ἀγαπημένο μου παιδί, ἀγαπημένο μου παιδί.

Τὸν φίλησε στὸ μέτωπο καὶ τοῦ χάϊδεψε τὸ χέρι.

Κι' ὁ Τζαίημς γύρισε καὶ κοίταξε στὰ μάτια τὸ γιό του. Τὸ πρόσωπό του φαινόταν πιὸ γερασμένο.

— Σ' ἄφησε, εἶπε. Τί θὲς νὰ πεῖς; — Σ' ἄφησε! Ποτὲ δὲ μοῦπες πὼς ἐσκόπευε νὰ σ' ἀφήσει.

Ὁ Σὸμς ἀποκρίθηκε κακόκεφα:

— Πῶς μποροῦσα νὰ ξέρω; Τί πρέπει νὰ κάμω;

Ὁ Τζαίημς ἄρχισε νὰ περπατᾶ ἀπ' τὴ μιὰν ἄκρη τῆς κάμαρας στὴν ἄλλη. Ἦταν παράξενος ἔτσι, χωρὶς σακκάκι. Ἔμοιαζε μὲ πελαργό.

— Τί πρέπει νὰ κάμεις; μουρμούρισε. Ποῦ θέλεις νὰ ξέρω τί πρέπει νὰ κάμεις; Τί ὠφελεῖ νὰ μὲ ρωτᾶς; Κανένας δὲ μοῦ

(*) Συνέχεια ἀπὸ τὸ προηγούμενο καὶ τέλος.

λέει ποτὲ τίποτα, κι' ὕστερα ἔρχονται καὶ μὲ ρωτοῦν τί νὰ κάμουν. Πολὺ θἄθελα νὰ ξέρω πῶς μπορῶ νὰ τοὺς πῶ! Νά, ἡ μητέρα σου ποὺ στέκεται ἐδῶ ὄρθια. Δὲ λέει λέξη. Ἐγὼ κεῖνο ποὔχω νὰ σοῦ πῶ, εἶναι νὰ πᾶς νὰ φέρεις πίσω τὴ γυναῖκα σου!

Ὁ Σὸμς χαμογέλασε. Γιὰ πρώτη φορὰ τὸ ἰδιαίτερο ἐκεῖνο ὑπεροπτικό του χαμόγελο προκαλοῦσε τὸν οἶκτο.

— Δὲν ξέρω ποῦ ἔχει πάει, εἶπε.

— Δὲν ξέρεις ποῦ ἔχει πάει! εἶπε ὁ Τζαίημς. Τί θὲς νὰ πεῖς; Δὲν ξέρεις ποὺ ἔχει πάει; Ποῦ ὑποθέτεις πὼς πῆγε; Ἔφυγε μὲ κεῖνο τὸ νεαρὸ Μποσίνεϋ. Νά ποὺ πῆγε. Τὄξερα πὼς θὰ τέλειωνε ἔτσι.

Ὁ Σόμς, σ' ὅλη τὴ μεγάλη σιωπὴ ποὺ ἀκολούθησε, ἔνιωθε τὴ μητέρα του νὰ τοῦ σφίγγει τὸ χέρι. Κι' ἔβλεπε ὅ,τι γινόταν γύρω του σὰ νἄχε ναρκωθεῖ μέσα του κάθε δύναμη σκέψης κι' ἐνέργειας.

Τὸ πρόσωπο τοῦ πατέρα του, θαμπὸ κόκκινο, συσπαζόταν σὰ νἄθελε νὰ φωνάξει, καὶ τὰ λόγια ποὺ ἔλεγε ἔδιναν τὴν ἐντύπωση πὼς ἔβγαιναν μὲ κάποιο σπασμὸ μέσ' ἀπὸ τὴν ψυχή του...

— Θὰ γίνει σκάνταλο. Πάντα μου τὄλεγα!

Καὶ καθὼς δὲ μιλοῦσε κανείς, πρόσθεσε:

— Καὶ στέκεστε σὰν ἀγάλματα κι' ἐσὺ κι' ἡ μητέρα σου.

Κι' ἡ Ἔμιλυ, μὲ φωνὴ ἤρεμη, γεμάτη περιφρόνηση μᾶλλον, εἶπε:

— Ἔλα λοιπόν, Τζαίημς. Ὁ Σὸμς θὰ κάμει ὅ,τι μπορεῖ.

Κι' ὁ Τζαίημς, μὲ φωνὴ κάπως σπασμένη, εἶπε κοιτάζοντας χάμω:

— Πολὺ καλά, ἐγὼ δὲ μπορῶ νὰ σὲ βοηθήσω. Ἄρχισα νὰ γερνῶ. Πρόσεξε μὴ βιαστεῖς πάρα πολύ, παιδί μου.

Κι' ἡ μητέρα του ξανάπε πάλι:

— Ὁ Σὸμς θὰ κάμη ὅ, τι μπορεῖ νὰ τὴ φέρει πίσω. Δὲ θὰ ποῦμε λέξη γι' αὐτό. Ὅλα θὰ πᾶνε καλά, εἶμαι βέβαιη.

Κι' ὁ Τζαίημς πρόσθεσε:

— Λοιπὸν δὲ βλέπω πῶς μπορεῖ νὰ πᾶνε καλά. Κι' ἂν δὲν ἔχει φύγει μακρυὰ μ' αὐτὸ τὸ νεαρὸ Μποσίνεϋ, ἡ γνώμη μου εἶναι νὰ μὴ τὴν ἀφήσεις νὰ κάμει ὅ,τι θέλει. Νὰ πᾶς νὰ τὴ φέρεις πίσω.

Ὁ Σὸμς ἔνιωσε πάλι τὴ μητέρα του νὰ τοῦ χαϊδεύει τὸ χέρι, ἐπιδοκιμάζοντας αὐτὴ τὴ γνώμη, καὶ μουρμούρισε μέσ' στὰ δόντια του, σὰ νὰ πρόφερε μυστικὰ ἕναν ἱερὸν ὅρκο:

— Θὰ κάμω ὅ,τι μπορέσω.

Κι' οἱ τρεῖς μαζὶ κατέβηκαν στὴν τραπεζαρία. Ἐκεῖ ἦταν μαζεμένα τὰ τρία κορίτσια κι' οἱ Ντάρτυ. Ἂν βρισκόταν ἐκεῖ κι' ἡ Εἰρήνη, ὁ οἰκογενειακὸς κύκλος θἄταν συμπληρωμένος.

Ὁ Τζαίημς χώθηκε γρήγορα στὴν πολυθρόνα του, κι' ἔκτὸς ἀπὸ ἕνα ψυχρὸ χαιρετισμὸ στὸν Ντάρτυ, ποὺ τὸν περιφρονοῦσε καὶ τὸν φοβόταν μαζί, σὰν ἄνθρωπο ποὺ πάντα μπορεῖ νὰ σοῦ γυρέψει λεφτά, δὲν εἶπε τίποτα ὡς τὴν ὥρα ποὺ ἀνάγγειλαν τὸ δεῖπνο. Ὁ Σὸμς ἦταν σιωπηλὸς κι' αὐτός. Μόνο ἡ Ἔμιλυ, γυναίκα μὲ ψυχραιμία, κρατοῦσε τὴν κουβέντα μὲ τὴ Βίνιφρεντ γύρω ἀπὸ κοινὰ θέματα. Ποτὲ δὲν ἔδειξε τόσην αὐτοκυριαρχία στὴν κουβέντα της καὶ στὴ συμπεριφορά της ὅσην ἐκεῖνο τὸ βράδυ.

Ἀφοῦ εἶχαν πάρει ἀπόφαση νὰ μὴ μιλήσουν γιὰ τὴ φυγὴ τῆς Εἰρήνης, κανένα ἄλλο μέλος τῆς οἰκογένειας δὲν ἔδωσε γνώμη γιὰ τὴ σωστὴ στάση ποὺ ἔπρεπε νὰ κρατήσουν. Μὰ εἶναι σχεδὸν βέβαιο, ἀπὸ τὸ γενικὸ τόνο ποὺ υἱοθέτησαν ὅλοι ἀργότερα, στὴν ἐξέλιξη τῆς ἱστορίας, πὼς ἡ γνώμη τοῦ Τζαίημς: «μὴ τὴν ἀφήσεις νὰ κάμει ὅ,τι θέλει, πήγαινε νὰ τὴ φέρεις πίσω» θὰ ἐπιδοκιμαζόταν ἀπ' ὅλους, ὄχι μόνο στὸ Πὰρκ Λαίην, μὰ καὶ στοῦ Τίμοθυ κι' ἀπὸ τοὺς Νίκολας καὶ τοὺς Ρότζερς. Κι' ἀκόμη θὰ συμφωνοῦσε μ' αὐτὴ τὴ γνώμη κι' ὅλο τὸ μεγάλο σῶμα τῶν Φορσάϊτ ποὺ βρίσκεται σκορπισμένο στὸ Λονδῖνο, καὶ ποὺ δὲν ἔκρινε τὴν ὑπόθεση παρὰ μόνο καὶ μόνο ἐπειδὴ τὴν ἀγνοοῦσε.

Παρ' ὅλες λοιπὸν τὶς προσπάθειες τῆς Ἔμιλυ, τὸ δεῖπνο σερβιριζόταν ἀπὸ τὴ Γουῶρμσον καὶ τὸν ὑπηρέτη σ' ἀπόλυτη σχεδὸν σιωπή. Ὁ Ντάρτυ, κακόκεφος, ἔπινε ὅ,τι τοὔβαζαν στὸ ποτῆρι του. Τὰ κορίτσια ποτὲ δὲ μιλοῦσαν πολὺ μεταξύ τους. Ὁ Τζαίημς ρώτησε, μιὰ φορά, ποῦ ἦταν ἡ Τζοὺν καὶ τί ἔκανε κεῖνο τὸν καιρό. Κανεὶς δὲν ἤξερε νὰ τοῦ πεῖ. Ξανάπεσε στὴ μελαγχολία του. Μόνο σὰν ἀνάφερε ἡ Βίνιφρεντ πὼς ὁ μικρὸς Πούμπλιους εἶχε δώσει τὶς λίγες δεκάρες του σ' ἕνα ζητιάνο, τὸ πρόσωπό του φωτίστηκε.

— Ἄ! εἶπε, εἶναι ἕνας ἔξυπνος διαβολάκος. Δὲν ξέρω τί θ' ἀπογίνει, ἂν ἐξακολουθήσει ἔτσι. Ἔξυπνος διαβολάκος, σᾶς λέω.

Μὰ αὐτὸ πέρασε σὰν ἀστραπή.

Τὰ πιάτα ἀλλάζονταν ἐπίσημα, κάτω ἀπὸ τὸ ἠλεκτρικὸ φῶς ποὺ πλημμυροῦσε μὲ λάμψη τὸ τραπέζι, μὰ ποὺ φώτιζε μόλις τὸ κυριώτερο στολίδι τῶν τοίχων, μιὰν εἰκόνα ποὔχε τὸν τίτλο «Θαλασσινὸ τοῦ Τάρνερ» καὶ ποὺ δὲν παρίστανε τίποτ' ἄλλο παρὰ σκοινιὰ κι' ἀνθρώπους ποὺ πνίγονταν. Ἔφεραν τὴ σαμπάνια κι' ὕστερα μιὰ μποτίλια ἀπὸ τὸ προϊστορικὸ πόρτο τοῦ Τζαίημς. Μὰ σὰ νὰ τὴ σέρβιρε τὸ κρύο χέρι ἑνὸς σκελετοῦ.

Στὶς δέκα ὁ Σὸμς ἔφυγε. Δυὸ φορές, ἀπαντώντας σ' ἐρωτήσεις, εἶχε πεῖ πὼς ἡ Εἰρήνη δὲν ἦταν καλά. Ἔνιωθε πὼς δὲ μποροῦσε νὰ κρατηθεῖ περισσότερο. Ἡ μητέρα του τὸν φίλησε μὲ τὸ πλατὺ τρυφερὸ φιλί της, τοὔσφιξε τὸ χέρι, κι' ἕνα κῦμα ζέστας χύθηκε στὰ μάγουλά του. Βγῆκε στὸν κρύο ἄνεμο, ποὺ σφύριζε ἀπελπισμένα γύρω ἀπ' τὶς γωνιὲς τῶν δρόμων, κάτω ἀπὸ ἕναν οὐρανὸ μπλὲ σὰν ἀτσάλι, ὁλοζώντανο ἀπὸ

ἄστρα. Δὲν πρόσεξε οὔτε τὸ παγωμένο τρεμόσβυμά τους, οὔτε τὰ ζαρωμένα πλατανόφυλλα ποὺ τρίζαν, οὔτε τὶς γυναῖκες τῆς νύχτας ποὺ περνοῦσαν βιαστικὲς μέσα στὶς φτωχὲς γοῦνες τους, οὔτε τὰ ἀδύνατα πρόσωπα τῶν ἀλητῶν στὶς γωνιὲς τοῦ δρόμου. Ὁ χειμώνας εἶχε ἔρθει. Μὰ ὁ Σόμς, ἀδιάφορος σὲ ὅλα, γύριζε βιαστικὸς σπίτι του. Τὰ χέρια του ἔτρεμαν καθὼς πῆρε τὰ τελευταῖα γράμματα ποὺ εἶχαν ρίξει τὸ βράδυ στὸ χρυσὸ κλουβὶ πίσω ἀπὸ τὴν πόρτα.

Τίποτα ἀπὸ τὴν Εἰρήνη.

Μπῆκε στὴν τραπεζαρία. Ἡ φωτιὰ ἦταν ἀναμένη κι' ἡ πολυθρόνα του βαλμένη κοντὰ στὸ τζάκι. Δίπλα ἔτοιμες οἱ παντοῦφλες του καὶ στὸ τραπέζι τὰ μπουκάλια μὲ τὰ ποτὰ καὶ τὸ κουτὶ μὲ τὰ ποῦρα. Μὰ σὰν τὰ κοίταξε ὅλα, γιὰ λίγα λεπτά, ἔσβυσε τὸ φῶς κι' ἀνέβηκε πάνω. Στὸ δωμάτιό του εἶχαν πάλι φωτιὰ ἀναμένη, μὰ ἡ κρεβατοκάμαρά της ἦταν σκοτεινὴ καὶ κρύα. Ἐκεῖ μέσα μπῆκε ὁ Σόμς.

Φώτισε ἄπλετα τὸ δωμάτιο μὲ κεριὰ καὶ γιὰ ὥρα πολλὴ πηγαινοερχόταν ἀπ' τὸ κρεβάτι στὴν πόρτα. Δὲ μποροῦσε νὰ συνηθίσει στὴ σκέψη πὼς πραγματικὰ τὸν εἶχε ἐγκαταλείψει καί, σὰ νὰ ζητοῦσε ἀκόμη νὰ βρεῖ κάποιο γράμμα, κάποια αἰτία, κάποιο φῶς σ' ὅλο τὸ μυστήριο τῆς συζυγικῆς ζωῆς του, βάλθηκε ν' ἀνοίγει κάθε ἔπιπλο, κάθε συρτάρι.

Τὰ φορέματά της ἦταν ἐκεῖ. Ὁ ἴδιος ἤθελε πάντα, ἐπέμενε κυριολεκτικὰ πὼς ἔπρεπε νἄναι καλοντυμένη — πολὺ λίγα εἶχε πάρει μαζί της. Δυὸ ἢ τὸ πολὺ τρία, κι' ὅλα στὴ σειρὰ τὰ συρτάρια, γεμᾶτα ἀπὸ λινὰ καὶ μεταξωτὰ ἐσώρουχα, ἦταν ἄγγιχτα.

Ἴσως, τὸ κάτω - κάτω, νὰ μὴν ἦταν παρὰ ἕνα καπρίτσιο, νὰ πῆγε γιὰ λίγες μέρες στὴ θάλασσα γι' ἀλλαγή. Ὤ! ἂν ἦταν ἔτσι, κι' ἂν στ' ἀλήθεια γύριζε πίσω, ποτὲ πιὰ δὲ θὰ τῆς φερόταν σὰν ἐκείνη τὴ μοιραία προχτεσινὴ νύχτα, ποτὲ πιὰ δὲ θὰ ριψοκινδύνευε ἔτσι — μ' ὅλο ποὺ αὐτὸ ἦταν καθῆκον της, τὸ συζυγικό της καθῆκον ἀπέναντι του... Μ' ὅλο ποὺ ἦταν δική του — ποτὲ πιὰ δὲ θὰ ριψοκινδύνευε ἔτσι. Καὶ ὅμως ἦταν ὁλοφάνερο πὼς δὲν ἦταν καὶ πολὺ στὰ καλά της...

Στάθηκε πάνω ἀπὸ τὸ συρτάρι ὅπου φύλαγε τὰ κοσμήματά της. Δὲν ἦταν κλειδωμένο κι' ἄνοιξε μόλις τὸ τράβηξε. Ἡ κοσμηματοθήκη ἦταν ἐκεῖ καὶ τὸ κλειδὶ βρισκόταν στὴν κλειδαριά. Αὐτὸ τὸν παραξένεψε, μὰ σκέφτηκε γρήγορα πὼς σίγουρα ἦταν ἄδεια. Τὴν ἄνοιξε.

Κάθε ἄλλο παρὰ ἄδεια ἦταν. Μέσα στὰ μικρά, βελουδένια, πράσινα χωρίσματα, βρισκόταν κάθε τὶ ποὺ τῆς εἶχε χαρίσει, ἀκόμη καὶ τὸ ρολόϊ της. Μέσα στὸ χώρισμα τοῦ ρολογιοῦ, διπλωμένη τριγωνικά, εἶδε μιὰ σημείωση μὲ τὴ διεύθυνση «Σὸμς Φορσάϊτ» καὶ γνώρισε τὸ γράψιμο τῆς Εἰρήνης.

«Νομίζω πὼς δὲν πῆρα τίποτε ἀπὸ ὅσα μοῦ ἔχετε χαρίσει ἐσὺ κι' οἱ δικοί σου.» Τίποτ' ἄλλο.

Κοίταξε τὰ βραχιόλια καὶ τὰ κολλιὲ ὅλο διαμάντια καὶ μαργαριτάρια, τὸ χρυσὸ πλακωτὸ ρολογάκι μ' ἕνα μεγάλο διαμάντι δεμένο μὲ ζαφείρια, τὶς ἁλυσιδίτσες καὶ τὰ δαχτυλίδια, καθένα στὴ φωλιά του, καὶ τὰ μάτια του γέμισαν δάκρυα, ποὺ ἔπεφταν ἀσυγκράτητα πάνω στὰ πολύτιμα τοῦτα στολίδια.

Τίποτ' ἄλλο ἀπ' ὅσα μποροῦσε νὰ κάμει κι' ἀπ' ὅ,τι ἔκαμε ἡ Εἰρήνη δὲ θἄταν ἱκανὸ νὰ τοῦ δώσει νὰ νιώσει τόσο καλὰ τὴν πραγματικὴ σημασία τῆς φυγῆς της. Μόνο τὴ στιγμὴ αὐτή, ἴσως, κατάλαβε ὅ,τι ἔπρεπε νὰ καταλάβει, κατάλαβε πὼς τῆς ἔκανε φρίκη — πὼς τῆς ἔκανε φρίκη ἀπὸ χρόνια, καὶ πὼς σ'ὅλα τὰ σημεῖα τῆς ζωῆς ἦταν δυὸ ἄνθρωποι ποὺ ζοῦσαν σὲ διαφορετικὲς σφαῖρες. Πὼς δὲν τοὔμενε πιὰ καμιὰ ἐλπίδα, πὼς ποτὲ δὲν ἔπρεπε νἄχει ἐλπίδα· πὼς κι' ἐκείνη εἶχε ὑποφέρει — πὼς ἦταν ἀξιολύπητη.

Τὴ στιγμὴ τῆς ὑπέρτατης αὐτῆς συγκίνησης πρόδωσε μέσα του τὸν Φορσάϊτ — ξέχασε τὸν ἑαυτό του, τὰ συμφέροντά του, τὴν ἰδιοκτησία του — ἔγινε ἱκανὸς γιὰ ὅλα. Ὑψώθηκε στὸν καθάριον αἰθέρα τοῦ ἀλτρουϊσμοῦ πάνω ἀπὸ κάθε πρακτικὴ ἄποψη.

Τέτοιες στιγμὲς περνοῦν γρήγορα.

Καὶ σὰ νἄχε ξεπλύνει κάθε ἀδυναμία μὲ τὰ δάκρυά του, σηκώθηκε, κλείδωσε τὸ κουτί, καὶ σιγά, σχεδὸν τρέμοντας, τὸ πῆρε μαζί του στὴ διπλανὴ κάμαρα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΒΔΟΜΟ

Ἡ νίκη τῆς Τζούν.

Ἡ Τζοὺν περίμενε τὴν ὥρα της, ψάχνοντας πρωῒ καὶ βράδυ τὶς πιὸ κουραστικὲς στῆλες τῶν ἐφημερίδων μὲ τέτοια ἐπιμονή, ποὺ παραξένεψε τὸ γέρο-Τζόλυον. Καὶ σὰν τῆς ἦρθε ἡ τύχη, τὴν ἅρπαξε μ' ὅλη τὴ γρηγοράδα καὶ τὴν ἀποφασιστικότητα ποὺ τὴ χαραχτήριζε πάντα.

Ἡ καλύτερη θύμησή της, σ' ὅλη της τὴ ζωή, θἄναι κεῖνο τὸ πρωϊνὸ ποὺ διάβασε ἐπιτέλους ἀνάμεσα στὶς δίκες τῆς ἡμέρας, ποὺ τὸν κατάλογό τους ἔδιναν οἱ «Τάϊμς» μὲ τὸν τίτλο «Δικαστήριο XIII, δικαστὴς Μπένθαμ», τὴ δίκη Φορσάϊτ καὶ Μποσίνεϋ.

Σὰν τὸ χαρτοπαίχτη ποὺ ριψοκινδυνεύει τὴν τελευταία του πέννα, εἶχε προετοιμαστεῖ νὰ τὰ παίξει ὅλα γιὰ ὅλα σ' αὐτὸ τὸ

χαρτί. Δὲν ἦταν στὴ φύση της νὰ παραδεχτεῖ τὴν ἦττα. Πῶς ἤξερε — ἐκτὸς μὲ τὸ ἔνστικτο τῆς ἐρωτευμένης γυναίκας — πῶς ὁ Μποσίνεϋ θἄχανε αὐτὴ τὴν ὑπόθεση; Κανεὶς δὲ μπορεῖ νὰ τὸ πεῖ. Καὶ ὅμως σ' αὐτὴ τὴν προϋπόθεση, σὰ σὲ βεβαιότητα, εἶχε στηρίξει τὰ σχέδιά της.

Στὶς ἐντεκάμισι βρισκόταν καραδοκώντας στοὺς διαδρόμους τοῦ XIII Δικαστηρίου κι' ἔμεινε κεῖ ὡς ποὺ τέλειωσε ἡ δίκη Φορσάϊτ - Μποσίνεϋ. Ἡ ἀπουσία τοῦ Μποσίνεϋ δὲν τὴν ἀνησύχησε. Κάτι τῆς ἔλεγε μέσα της πὼς δὲ θὰ ρχόταν ν' ἀπολογηθεῖ. Στὸ τέλος τῆς δίκης κατέβηκε βιαστικὰ στὸ δρόμο, πῆρε ἕνα ἀμάξι κι' ἔτρεξε σπίτι του.

Πέρασε τὴν ἀνοιχτὴ ξώπορτα καὶ τὰ τρία πατώματα τὰ γραφεῖα, χωρὶς νὰ κινήσει τὴν προσοχὴ κανενός. Μόνο σὰν ἔφτασε στὸ τελευταῖο πάτωμα, ἄρχισαν οἱ δυσκολίες.

Κανεὶς δὲν ἀπάντησε στὸ κουδούνισμά της. Ἔπρεπε νὰ σκεφτεῖ τώρα ἂν θὰ πήγαινε νὰ ζητήσει ἀπὸ τὴ θυρωρὸ κάτω τὴν ἄδεια νὰ περιμένει τὸ γυρισμὸ τοῦ κ. Μποσίνεϋ στὸ θυρωρεῖο, ἢ ἂν θἄμενε κεῖ, ἔξω ἀπὸ τὴν πόρτα, ὑπομονετικά, μὲ τὴν ἐλπίδα πὼς κανεὶς δὲ θὰ τύχαινε ν' ἀνεβεῖ. Ἀποφάσισε νὰ κάμει τὸ δεύτερο. Ἕνα τέταρτο περίμενε ἔτσι παγώνοντας στὸ κεφαλόσκαλο, ὅταν ξάφνου θυμήθηκε πὼς ὁ Μποσίνεϋ συνήθιζε νὰ βάζει τὸ κλειδὶ τῆς κάμαράς του κάτω ἀπὸ τὴν ψάθα. Κοίταξε καὶ τὸ βρῆκε. Γιὰ λίγα λεπτὰ δίστασε νὰ τὸ χρησιμοποιήσει Τέλος μπῆκε μέσα κι' ἄφησε ἀνοιχτὴ τὴν πόρτα, ὥστε, ἂν τύχαινε ν' ἀνεβεῖ κανένας, νὰ μπορεῖ νὰ ἰδεῖ πὼς πῆγε γιὰ κάποια ὑπόθεση.

Δὲν ἦταν ἡ ἴδια Τζοὺν ποὺ εἶχε χτυπήσει, τρέμοντας, αὐτὴ τὴν πόρτα ἐδῶ καὶ πέντε μῆνες. Ὁ καιρὸς αὐτὸς τοῦ πόνου καὶ τῆς ἐγκαρτέρησης τὴν ἔμαθε νὰ μὴν εἶναι τόσο εὐαίσθητη. Εἶχε τόσο πολὺ ζήσει αὐτὴ τὴν ἐπίσκεψη ἀπὸ πρίν, ποὺ εἶχε προεξοφλήσει πιὰ κάθε φόβο. Δὲν εἶχε ἔρθει ἐδῶ γιὰ ν' ἀποτύχει πάλι, γιατὶ ἂν ἀποτύχαινε κι' αὐτὴ τὴ φορά, κανεὶς δὲ θὰ μποροῦσε πιὰ νὰ τὴ βοηθήσει.

Σὰν ἕνα ζῶο ποὺ ἀνησυχεῖ γιὰ τὸ μικρό του, τὸ λεπτοκαμωμένο ζωηρὸ κορμί της τριγύριζε ἀνήσυχο στὸ δωμάτιο, δρασκελώντας το ἀπὸ τὴ μιὰν ἄκρη στὴν ἄλλη, πηγαίνοντας ἀπὸ τὸ παράθυρο στὴν πόρτα, πιάνοντας πότε τὸ ἕνα καὶ πότε τὸ ἄλλο. Ὅλα ἦταν σκονισμένα, βδομάδες θἄχε νὰ καθαριστεῖ αὐτὸ τὸ δωμάτιο· κι' ἡ Τζούν, πρόθυμη ν' ἀγκαλιάσει κάθε τὶ ποὺ μεγάλωνε τὴν ἐλπίδα της, εἶδε σ' αὐτὸ τὴν ἀπόδειξη πὼς ὁ Φὶλ ἀναγκάστηκε γιὰ οἰκονομικοὺς λόγους νὰ διώξει τὴν παραδουλεύτρα.

Κοίταξε στὴν κρεβατοκάμαρα. Τὸ κρεβάτι ἦταν κακοστρωμένο σὰν ἀπὸ ἀντρικὸ χέρι. Προσέχοντας καὶ στὸν ἐλάχιστο θόρυβο, προχώρησε μέσα καὶ κοίταξε τὴ ντουλάπα. Λίγα πουκάμισα καὶ κολάρα, ἕνα ζευγάρι λασπωμένα παπούτσια· ἡ κάμαρα ἦταν ἄδεια ἀκόμα κι' ἀπὸ ροῦχα.

Ξαναγύρισε ἀθόρυβα στὸ γραφεῖο καὶ τότε πρόσεξε πὼς ἔλειπαν ὅλα τὰ μικροπράματα ποὺ φύλαγε μὲ τόση στοργὴ ὁ ἀρραβωνιαστικός της. Τὸ ρολόϊ, ποὺ ἦταν τῆς μητέρας του, τὰ κιάλια ποὺ συνήθως κρέμονταν πάνω ἀπὸ τὸ ντιβάνι. Δυὸ πραγματικὰ ἀξιόλογες παλιὲς ξυλογραφίες τοῦ Χάρροου, ὅπου εἶχε σπουδάσει ὁ πατέρας του, καὶ τέλος, κι' ὄχι τὸ πιὸ ἀσήμαντο, ἕνα γιαπωνέζικο βάζο ποὺ ἡ ἴδια τοῦχε χαρίσει. Ὅλα εἶχαν πάει περίπατο, καὶ παρ' ὅλη τὴ λύσσα ποὺ φούντωσε μέσ' στὴ μαχητικὴ καρδιά της στὴ σκέψη πὼς τοῦ εἶχαν φερθεῖ ἔτσι, ἡ ἐξαφάνισή τους ἦταν ἕνας καλὸς οἰωνὸς πὼς θὰ πετύχαιναν τὰ σχέδια της.

Κι' ἀκριβῶς τὴν ὥρα ποὺ κοίταζε ἴτη θέση ἀπ' ὅπου ἔλειπε τὸ γιαπωνέζικο βάζο, αἰστάνθηκε μὲ μιὰ παράξενη βεβαιότητα πὼς κάποιος τὴν παρακολουθοῦσε, καὶ γυρίζοντας εἶδε τὴν Εἰρήνη στὴν ἀνοιχτὴ πόρτα.

Γιὰ ἕνα λεπτὸ κοίταξαν ἡ μιὰ τὴν ἄλλη, σιωπηλά. Ὕστερα ἡ Τζοὺν προχώρησε κι' ἄπλωσε τὸ χέρι. Ἡ Εἰρήνη δὲν τὸ πῆρε.

Τότε ἡ Τζοὺν ἔκρυψε πίσω της τὸ χέρι ποὺ ἀρνήθηκε ἡ Εἰρήνη. Τὰ μάτια της προσηλώθηκαν πάνω της μὲ θυμό. Περίμενε νὰ μιλήσει πρώτη ἡ Εἰρήνη. Καὶ περιμένοντας ἐξέταζε — ὁ Θεὸς ξέρει μὲ πόση ζηλότυπη λύσσα, ὑποψία καὶ περιέργεια — κάθε λεπτομέρεια στὸ πρόσωπο, στὸ ντύσιμο καὶ στὴ σιλουέττα τῆς φίλης της.

Ἡ Εἰρήνη φοροῦσε ἕνα μακρὺ γκρίζο γούνινο πανωφόρι. Τὸ ταξιδιωτικὸ καπελάκι της ἄφινε ἕνα κῦμα χρυσῶν μαλλιῶν νὰ λάμπει πάνω ἀπὸ τὸ μέτωπο της. Τὸ πρόσωπό της, μέσα στὸ μαλακὸ φαρδὺ πανωφόρι, φαινόταν μικρό, σὰν παιδιοῦ.

Ἀντίθετα μὲ τῆς Τζούν, τὰ μάγουλα της ἦταν χλωμά, ἄσπρα σὰ φίλντισι καὶ σὰ δαρμένα ἀπὸ τὸ κρύο. Τὰ μάτια της ἦταν τριγυρισμένα μὲ μαύρους κύκλους. Στὸ ἕνα χέρι κρατοῦσε ἕνα ματσάκι βιολέττες.

Κοίταξε κι' ἐκείνη τὴ Τζοὺν χωρὶς χαμόγελο στὰ χείλη. Καὶ μέσα σὲ κεῖνα τὰ μεγάλα μαῦρα μάτια, ποὺ ἦταν καρφωμένα πάνω της, ἡ νέα κοπέλλα, παρ' ὅλο τὸ θυμὸ ποὔβραζε μέσα της, ξαναβρῆκε κάτι ἀπὸ τὸ παλιὸ θέλγητρο.

Τέλος μίλησε πρώτη:

— Γιατί ἦρθες ἐδῶ;

Μὰ στὴ σκέψη πὼς μποροῦσαν νὰ τῆς κάμουν τὴν ἴδια ἐρώτηση, πρόσθεσε:

— Ἡ φριχτὴ αὐτὴ δίκη! Ἦρθα νὰ τοῦ πῶ... Τὴν ἔχασε.

Ἡ Εἰρήνη δὲ μίλησε. Τὰ μάτια της ἦταν ὅλη τὴν ὥρα καρφωμένα στὸ πρόσωπο τῆς Τζοὺν κι' ἡ νέα φώναξε:

— Μὴ στέκεσαι ἔτσι σὰ νἄσαι καμωμένη ἀπὸ πέτρα!

Ἡ Εἰρήνη γέλασε:

— Ὁ Θεὸς ξέρει πόσο θἄθελα νἄμουν!

Μὰ ἡ Τζοὺν γύρισε ἀλλοῦ τὰ μάτια:

— Σώπα, φώναξε, μὴ μοῦ πεῖς τίποτα! Δὲ θέλω ν' ἀκούσω. Δὲ θέλω ν' ἀκούσω γιατί ἦρθες ἐδῶ. Δὲ θέλω ν' ἀκούσω!...

Καὶ σὰν κάποιο ἀνήσυχο πνεῦμα ἄρχισε νὰ πηγαινοέρχεται στὸ δωμάτιο. Ἄξαφνα ξέσπασε:

— Εἶχα ἔρθει πρώτη. Δὲ μποροῦμε νὰ μείνουμε κι' οἱ δυὸ ἐδῶ μέσα.

Στὸ πρόσωπο τῆς Εἰρήνης φάνηκε ἕνα χαμόγελο καὶ χάθηκε ἀμέσως σὰν τρεμόσβυστη φλόγα. Δὲ σάλεψε. Καὶ τότε ἡ Τζούν, κάτω ἀπὸ τὴ γλύκα καὶ τὴν ἀκινησία της, εἶδε κάτι τὸ ἀπελπισμένο καὶ τὸ ἀποφασιστικό, κάτι ποὺ δὲ θὰ παραμεριζόταν, κάτι τὸ ἐπικίνδυνο. Ἔβγαλε τὸ καπέλο της, καὶ σηκώνοντας τὰ χέρια της στὸ μέτωπο, ἔσπρωξε πίσω τὸ μπρούτζινον ὄγκο τῶν μαλλιῶν της.

— Δὲν ἔχεις τὸ δικαίωμα νὰ βρίσκεσαι δῶ! φώναξε προκλητικά.

Ἡ Εἰρήνη ἀπάντησε:

— Πουθενὰ δὲν ἔχω τὸ δικαίωμα...

— Τί θὲς νὰ πεῖς;

— Ἔφυγα ἀπὸ τὸν Σόμς. Πάντα μοῦ τὸ συμβούλευες...

Ἡ Τζοὺν ἔφερε τὰ χέρια στ' αὐτιά της.

— Ὄχι! Δὲ θέλω ν'ἀκούσω τίποτα. Δὲ θέλω νὰ ξέρω τίποτα! Εἶναι ἀδύνατο νὰ παλέψω μαζί σου. Τί σὲ κάνει καὶ στέκεσαι ἔτσι; Γιατί δὲ φεύγεις;

Τὰ χείλη τῆς Εἰρήνης σάλεψαν, σὰ νἄθελαν νὰ ποῦν: «Ποῦ νὰ πάω;»

Ἡ Τζοὺν γύρισε στὸ παράθυρο. Ἕνα ρολόϊ φαινόταν στὸ δρόμο... Κόντευαν τέσσερις. Ἀπὸ στιγμὴ σὲ στιγμὴ μποροῦσε νὰ ρθεῖ. Κοίταξε πίσω, πάνω ἀπὸ τὸν ὦμο της, μὲ πρόσωπο ταραγμένο ἀπὸ θυμό.

Μὰ ἡ Εἰρήνη δὲ σάλεψε. Στὰ γαντοφορεμένα χέρια της στριφογύριζε ἀκατάπαυστα τὸ μπουκετάκι τὶς βιολέτες.

Δάκρυα ἀγανάκτησης κι' ἀπελπισίας κυλοῦσαν στὰ μάγουλα τῆς Τζούν.

— Πῶς μπόρεσες κι' ἦρθες, εἶπε. Φάνηκες κακὴ φίλη ἀπέναντι μου.

Ἡ Εἰρήνη γέλασε πάλι. Ἡ Τζοὺν κατάλαβε πὼς εἶχε πάρει στραβὸ δρόμο καὶ ξέσπασε.

— Γιατί ἦρθες ἐδῶ; φώναξε μὲ λυγμούς. Κατάστρεψες τὴ ζωή μου καὶ τώρα θὲς νὰ καταστρέψεις καὶ τὴ δική του.

Μιὰ τρεμούλα φάνηκε στὸ στόμα τῆς Εἰρήνης. Ἔριξε στὴ Τζοὺν ἕνα τόσο μελαγχολικὸ βλέμμα, ποὺ τὸ κορίτσι φώναξε μέσ' στοὺς λυγμούς του:

— Ὄχι! Ὄχι!

Μὰ τὸ κεφάλι τῆς Εἰρήνης ἔγειρε τόσο, ποὺ ἄγγιξε τὸ στῆθος της. Γύρισε καὶ βγῆκε γρήγορα ἔξω, κρύβοντας τὸ στόμα της μὲ τὶς βιολέττες.

Ἡ Τζοὺν ἔτρεξε στὴν πόρτα. Ἄκουσε τὰ βήματα ποὺ κατέβαιναν ὁλοένα. Φώναξε:

— Ἔλα πίσω, Εἰρήνη! Ἔλα πίσω!

Τὰ βήματα ἔσβυσαν μακρυά.

Χαμένη, μὲ τὴν καρδιὰ κομμάτια, ἡ νέα στάθηκε στὴν κορφὴ τῆς σκάλας. Γιατί ἔφυγε ἡ Εἰρήνη ἀφήνοντάς της ἐλεύθερο

τὸ πεδίο; Τί ἐσήμαινε αὐτό; Τῆς τὸν ξανάδινε πραγματικὰ πίσω; Ἡ μήπως... Κι' ἡ ἀβεβαιότητα ξέσκιζε τὴν ψυχή της. Ὁ Μποσίνεϋ δὲν ἐρχόταν...

***

Κατὰ τὶς ἕξη τὸ ἀπόγεμα ὁ γέρο-Τζόλυον γύρισε ἀπὸ τὴ Λεωφόρο Βιστάρια, ὅπου πήγαινε σχεδὸν κάθε μέρα νὰ περάσει μερικὲς ὧρες, καὶ ρώτησε ἂν ἦταν ἀπάνω ἡ ἐγγονή του. Σὰν ἔμαθε πὼς μόλις εἶχε ἔρθει, τῆς μήνυσε νὰ κατέβει, ποὺ ἤθελε νὰ τῆς μιλήσει.

Εἶχε ἀποφασίσει νὰ τῆς πεῖ πὼς συμφιλιώθηκε μὲ τὸν πατέρα της. Τὰ περασμένα θἄμεναν περασμένα. Δὲ θὰ ζοῦσε πιὰ μονάχος ἡ παραμελημένος σ' αὐτὸ τὸ μεγά-

λο σπίτι. Θὰ τἄφινε καὶ θἄπερνε ἕνα ἄλλο στὴν ἐξοχὴ γιὰ τὸ γιό του, ὅπου μποροῦσαν νὰ ζήσουν ὅλοι μαζί. Ἂν τῆς Τζοὺν δὲν τῆς ἄρεσε αὐτὸ τὸ σχέδιο, θὰ τῆς ἐξασφάλιζε ἕνα εἰσόδημα καὶ θὰ μποροῦσε νὰ ζήσει μόνη της. Δὲ θἄλλαζε καὶ πολὺ ἡ ζωή της, γιατί, ἀπὸ καιρὸ τώρα, δὲν τοὔχε δείξει καμιὰ στοργή.

Μὰ σὰν κατέβηκε ἡ Τζούν, εἶχε τὴν ὄψη κομμένη κι' ἀξιολύπητη. Τὸ βλέμμα της ἦταν ἀφηρημένο, γεμάτο πάθος. Ζάρωσε στὸ χεροῦλι τῆς πολυθρόνας του, ὅπως συνήθιζε τὸν παλιὸ καιρό, κι' ὅσα εἶπε ὁ γέρο-Τζόλυον, συγκρινόμενα μὲ τὴν ξεκάθαρη, αὐθεντικὴ καὶ προσβλητικὴ δήλωση ποὺ σκεφτόταν νὰ κάμει, ἦταν ἕνας ἁπλὸς ἴσκιος της. Ἡ καρδιά του πονοῦσε σὰν τὴ μητρικὴ καρδιὰ ἑνὸς πουλιοῦ ποὺ βλέπει τὸ μικρό του νὰ ματώνει στὸ πέταγμα τὰ φτερά του. Τὰ λόγια ἔβγαιναν δισταχτικά, σὰ ν'ἀπολογιόταν γιατὶ ξεστράτισε στὸ τέλος ἀπὸ τὸ μονοπάτι τῆς ἀρετῆς, ὑποκύπτοντας, παρ' ὅλες τὶς βαθύτερες ἀρχές του, στὰ πιὸ φυσικὰ ἔνστικτά του.

Ἦταν νευρικός, γιατὶ φοβόταν μὴ δώσει ἀναγγέλλοντας ἔτσι τὶς προθέσεις του, κακὸ παράδειγμα στὴν ἐγγονή του. Καὶ σὰν ἔφτασε στὸ δύσκολο σημεῖο, ὁ τρόπος ποὺ ἔκαμε τὸν ὑπαινιγμό, πὼς ἂν δὲν τῆς ἄρεσε μποροῦσε νὰ ζήσει μόνη της κι' ἂς τὰ ξεμπέρδευε ὅπως ἤθελε, ἦταν ἐξαιρετικὰ λεπτός.

— Κι' ἂν τυχόν, ἀγαπημένη μου, εἶπε, βρεῖς πὼς δὲ μπορεῖς νὰ ζήσεις μαζί τους, θὰ τὰ κανονίσω ὅλα. Μπορεῖς νἄχεις ὅ,τι ἐπιθυμεῖς. Θὰ σοῦ βροῦμε ἕνα μικρὸ διαμέρισμα στὸ Λονδῖνο, ὅπου μπορεῖς νὰ μένεις, κι' ἐγὼ θἄρχομαι ὅλη τὴν ὥρα νὰ σὲ βλέπω. Μὰ τὰ παιδιά, πρόσθεσε, ἦταν μικρούλικα καὶ χαριτωμένα.

Καὶ τότε, ἐνῶ τῆς ἀνέπτυσσε σοβαρά, μᾶλλον καθαρά, τὰ νέα αὐτὰ σχέδια του, μιὰ ἀστραπὴ πέρασε ἀπὸ τὰ μάτια του.

— Αὐτὸ θὰ ταράξει τ' ἀδύνατα νεῦρα τοῦ Τίμοθυ. Ὁ λεπτεπίλεπτος αὐτὸς νεώτερος ἀδελφός μου θἄχει νὰ πεῖ τὸ λογάκι του γιὰ ὅλα τοῦτα. Ἀλλιώτικα δὲν εἶμαι Ἄγγλος.

Ἡ Τζοὺν δὲν εἶχε ἀκόμα μιλήσει. Καθὼς ἦταν ἔτσι σκαρφαλωμένη στὸ χεροῦλι τῆς πολυθρόνας τοῦ παποῦ της, μὲ τὸ κεφάλι ψηλότερα ἀπ' τὸ δικό του, ὁ γέρο-Τζόλυον δὲν ἔβλεπε τὸ πρόσωπό της. Μὰ ἔξαφνα ἔνιωσε τὸ ζεστὸ μάγουλό της πάνω στὸ δικό του, καὶ κατάλαβε πὼς δὲν εἶχε τίποτα νὰ φοβᾶται γιὰ τὴν ἐντύπωση ποὺ τῆς ἔκαμαν τὰ νέα. Ἄρχισε νὰ παίρνει θάρρος.

— Θὰ σοῦ ἀρέσει ὁ πατέρας σου, εἶπε — εἶναι ἀξιαγάπητος. Ποτέ του δὲν ἔκαμε πολὺ θόρυβο γιὰ τὸ ἄτομο του, μὰ εἶναι εὔκολο νὰ ζήσει κανεὶς μαζί του. Θὰ δεῖς πὼς εἶναι καλλιτέχνης.

Κι' ὁ γέρο-Τζόλυον σκέφτηκε τὴ ντουζίνα τὶς ὑδατογραφίες ποὺ εἶχε κλειδώσει τόσο προσεχτικὰ στὴν κρεβατοκάμαρα του. Τώρα ποὺ ὁ γιός του θὰ γινόταν ἄνθρωπος μὲ περιουσία, δὲν τὶς πίστευε πιὰ τόσο ἀσήμαντες σὰν τότε.

— Ὅσο γιὰ τὴ μητριά σου, εἶπε προφέροντας μὲ κάποια δυσκολία τὴ λέξη, τὴ θεωρῶ πολιτισμένη γυναῖκα, — ἕνα εἶδος κυρίας Γκάμιτζ, μπορῶ νὰ πῶ, — μὰ πολὺ ἀφοσιωμένη στὸν Τζό. Καὶ τὰ παιδιά, ξανάπε, — κι' αὐτὴ ἡ φράση ἀκούστηκε πολὺ μουσικὰ ἀνάμεσα σ' ὅλη τὴν ἐπίσημη ἀπολογία του, — εἶναι τόσο γλυκὰ μικρὰ ἀγγελούδια!

Τὰ λόγια τοῦτα — ἡ Τζοὺν δὲν τὄνιωσε — ἦταν ἡ νέα ἐνσάρκωση τῆς τρυφερῆς ἀγάπης ποὺ ὁ γέρο-Τζόλυον ἔνιωθε πάντα γιὰ τὰ μικρὰ παιδιά, γιὰ κάθε νέο κι' ἀδύνατο πλάσμα, τῆς ἀγάπης ἐκείνης ποὺ τὸν εἶχε κάμει, σὲ περασμένα χρόνια, ν' ἀφήσει τὸν ἴδιο τὸ γιό του γιὰ ν' ἀφοσιωθεῖ στὴν ἀδύνατη μικρή της ζωούλα καὶ ποὺ τώρα, μὲ τ' ἀνακύκλισμα τοῦ καιροῦ, τὸν ἔπαιρνε πάλι ἀπὸ κοντά της.

Μὰ ἡ σιωπή της ἄρχισε νὰ τὸν τρομάζει, καὶ ρώτησε ἀνυπόμονα:

— Λοιπόν, τί λές;

Ἡ Τζοὺν γλύστρησε μπροστά του, στὰ γόνατα, κι' ἄρχισε, μὲ τὴ σειρά της κι' ἐκείνη, τὴν ἱστορία της. Εἶχε τὴ γνώμη πὼς ὅλα θὰ πήγαιναν λαμπρά. Δὲν ἔβλεπε καμιὰ δυσκολία καὶ δὲν τὴν ἔνιαζε καθόλου τί θἄλεγε ὁ κόσμος.

Ὁ γέρο-Τζόλυον σούφρωσε τὰ φρύδια του. Χμ! Ὥστε κάτι θἄλεγε ὁ κόσμος! Νόμιζε πώς, ὕστερ' ἀπὸ τόσα χρόνια, δὲ θἄχε τίποτα νὰ πεῖ. Λοιπόν, τόσο τὸ χειρότερο. Ὅμως, δὲν τοῦ ἄρεσε ὁ τρόπος ποὺ μιλοῦσε ἡ ἐγγονή του — ἔπρεπε νὰ τὴ νιάζει τί θἄλεγε ὁ κόσμος.

Ὅμως δὲν εἶπε λέξη. Τὰ αἰσθήματά του, θολὰ καὶ ἀβέβαια, δὲ μποροῦσαν νὰ ἐκφραστοῦν.

— Ὄχι, ἐξακολούθησε ἡ Τζούν, δὲν ἔδινε δυάρα. Τί τοὺς ἔνιαζε τοὺς ἄλλους. Κάτι θἄθελε μόνο — κι' ὁ γέρο Τζόλυον, νιώθοντας τὸ μάγουλό της ν' ἀκουμπᾶ μὲ θέρμη στὸ γόνατο του, κατάλαβε μονομιᾶς πὼς αὐτὸ τὸ κάτι δὲν ἦταν ἀσήμαντο. Ἀφοῦ εἶχε σκοπὸ ν' ἀγοράσει ἕνα σπίτι στὴν ἐξοχή, δὲ θἄθελε — γιὰ χατῆρι της — ν' ἀγοράσει ἐκεῖνο τὸ θαυμάσιο σπίτι τοῦ Σὸμς στὸ Ρόμπιν Χίλλ; Εἶχε τελειώσει, καὶ κανεὶς τώρα δὲ θὰ κατοικοῦσε σ' αὐτό. Θἄταν ὅλοι τόσο εὐτυχισμένοι ἐκεῖ πέρα.

Ὁ γέρο-Τζόλυον ἀναπήδησε μονομιᾶς. Δὲν εἶχε σκοπὸ λοιπὸν ὁ «ἰδιοκτήτης» νὰ κατοικήσει στὸ νέο του σπίτι; Ποτὲ δὲν ἀνάφερε, τώρα πιά, μ' ἄλλο ὄνομα τὸν Σόμς.

— Ὄχι, εἶπε ἡ Τζούν, δὲ θὰ κατοικοῦσε ἐκεῖ. Τὄξερε πὼς δὲ θὰ πήγαινε...

Πῶς τὄξερε;

Δὲ μποροῦσε νὰ τοῦ πεῖ, μὰ τὄξερε. Ἦταν σχεδὸν βέβαιη. Ἦταν ὁλότελα ἀπίθανο. Οἱ περιστάσεις εἶχαν ἀλλάξει. Τὰ

λόγια τῆς Εἰρήνης ἀντηχοῦσαν ἀκόμα στ' αὐτιά της: «Ἄφησα τὸν Σόμς. Ποῦ νὰ πάω;»

Μὰ δὲν εἶπε λέξη γι' αὐτά.

Νἄθελε μόνο ὁ παπούς της νὰ τ'ἀγοράσει καὶ νὰ κανονίσει ἐκεῖνο τὸ καταραμένο χρέος, ποὺ ποτὲ δὲν ἔπρεπε νὰ τὸ ζητήσουν ἀπὸ τὸν Φίλ. Αὐτὸ θἄταν τὸ καλύτερο γιὰ ὅλους καὶ γιὰ ὅλα... Ὅλα μποροῦσαν νὰ πᾶνε καλά.

Κι' ἡ Τζοὺν ἔφερε τὰ χείλη στὸ μέτωπο του καὶ τὸν φίλησε σφιχτά.

Μὰ ὁ γέρο-Τζόλυον λευτερώθηκε ἀπὸ τὸ χάδι της καὶ τὸ πρόσωπό του πῆρε τὴν ἐρευνητικὴ ἔκφραση ποὺ συνήθιζε νὰ παίρνει σὰν ἐξέταζε ὑποθέσεις. Ρώτησε: Τί ἐννοοῦσε; Κάτι κρυβόταν πίσω ἀπ' ὅλα τοῦτα. Μὴν εἶχε ἰδεῖ τὸ Μποσίνεϋ;

Ἡ Τζοὺν ἀποκρίθηκε:

—Ὄχι. Μὰ πῆγα σπίτι του.

— Πῆγες σπίτι του; Ποιὸς σὲ πῆγε κεῖ;

Ἡ Τζοὺν τὸν κοίταξε κατὰ πρόσωπο:

— Πῆγα μόνη μου. Ἔχασε κείνη τὴ δίκη. Δὲν ἐξετάζω ἂν ἔκαμα καλὰ ἢ ὄχι. Θέλω νὰ τὸν βοηθήσω, καὶ θὰ τὸν βοηθήσω.

Ὁ γέρο-Τζόλυον ρώτησε πάλι:

— Τὸν εἶδες;

Τὸ βλέμμα του ζητοῦσε, λές, μέσα ἀπ' τὰ μάτια τοῦ κοριτσιοῦ νὰ μπεῖ στὴν ψυχή του.

Καὶ πάλι ἡ Τζοὺν εἶπε:

—Ὄχι, δὲν ἦταν ἐκεῖ. Περίμενα, μὰ δὲν ἦρθε.

Ὁ γέρο-Τζόλυον ἔγειρε μ' ἀνακούφιση στὴν πολυθρόνα του. Ἡ Τζοὺν σηκώθηκε καὶ τὸν κοίταξε κατάματα. Τόσο ἀνάλαφρη, τόσο λεπτή, τόσο νέα, μὰ τόσο ἀποφασιστική, τόσο σταθερή. Καὶ καθὼς ἦταν ταραγμένος κι' ἀνήσυχος, δὲ μπόρεσε νὰ ἀντιμετωπίσει τὸ σταθερὸ αὐτὸ βλέμμα. Ἡ συναίσθηση πὼς ἦταν ὁ νικημένος, πὼς τὰ χαλινάρια ξέφευγαν ἀπ' τὰ χέρια του, πὼς ἦταν γέρος καὶ κουρασμένος, κυριάρχησε μέσα του.

— Ἄ! εἶπε τέλος. Θὰ μπλεχτεῖς σὲ καμιὰν ἄσκημη δουλειὰ τοῦτες τὶς μέρες, βλέπω. Σὲ ὅλα θὲς νὰ γίνεται τὸ δικό σου.

Καί, μέσα σὲ μιὰν ἀπὸ κεῖνες τὶς ξαφνικὲς παράξενες φιλοσοφικὲς ἐκρήξεις του, πρόσθεσε:

—Ἔτσι γεννήθηκες κι' ἔτσι θὰ μείνεις ὡς ποὺ νὰ πεθάνεις.

Κι' αὐτός, ποὺ στὶς δοσοληψίες του μὲ τὸν κόσμο καὶ τὶς δουλειές, μὲ τὰ Σωματεῖα καὶ τοὺς Φορσάϊτ κάθε κατηγορίας καὶ μ' ὅσους δὲν ἦταν Φορσάϊτ, κατάφερνε πάντα νὰ γίνεται τὸ δικό του, κοίταζε μελαγχολικὰ τὴν ἀδάμαστη ἐγγονή του — γιατὶ ἔβλεπε στὸ χαραχτῆρα της ἐκείνη τὴν ἀρετὴ ποὺ ὑποσυνείδητα θαύμαζε περισσότερο ἀπὸ κάθε τὶ στὴ ζωή.

—Ξέρεις τί ψιθυρίζει ὁ κόσμος; εἶπε ἀργά.

Ἡ Τζοὺν ἄναψε:

— Ναὶ — ὄχι. Ξέρω... καὶ δὲν ξέρω. Δὲ μὲ νιάζει.

Καὶ χτύπησε τὸ πόδι της στὸ πάτωμα.

— Πιστεύω, εἶπε ὁ γέρο-Τζόλυον χαμηλώνοντας τὰ μάτια, πὼς θὰ τὸν ἔκανες δικό σου μόνο ἂν πέθαινε.

Ὕστερ' ἀπὸ μεγάλη σιωπή, ξανάπε:

—Ὅσο γιὰ ν' ἀγοράσω ἐκεῖνο τὸ σπίτι — δὲν ξέρεις τί ζητᾶς.

Ἡ Τζοὺν εἶπε πὼς ἤξερε πολὺ καλά. Ἤξερε πὼς μποροῦσε νὰ τὸ κάμει, ἂν ἤθελε. Δὲν εἶχε παρὰ νὰ πληρώσει τὴν ἀξία του.

— Τὴν ἀξία του! Δὲν ἔχεις ἰδέα. Δὲ θέλω νὰ πάω στὸν Σόμς. Δὲ θέλω νἄχω καμιὰ δοσοληψία μ' ἐκεῖνο τὸ νεαρό.

— Μὰ δὲ χρειάζεται. Μπορεῖτε νὰ πᾶτε στὸ θεῖο Τζαίημς. Ἂν δὲ μπορεῖτε ν' ἀγοράσετε τὸ σπίτι, δὲ θέλετε τουλάχιστον νὰ ἀναλάβετε ἐκεῖνο τὸ ποσὸν ποὺ χρωστάει; Ξέρω πὼς εἶναι φριχτὰ στενοχωρημένος — τὸ εἶδα. Μπορεῖτε νὰ δώσετε ἀπὸ τὰ χρήματά μου.

Μιὰ ἀστραπὴ φώτισε τὰ μάτια τοῦ γέρο-Τζόλυον:

— Νὰ δώσω ἀπὸ τὰ χρήματά σου! Ὡραία λύση! Καὶ τί θὰ γίνεις, παρακαλῶ, χωρὶς τὰ χρήματά σου;

Μά, μυστικά, ἡ ἰδέα ν' ἁρπάξει τὸ σπίτι ἀπὸ τὸν Τζαίημς καὶ τὸ γιό του ἄρχισε νὰ τὸν κυριεύει. Εἶχε ἀκούσει στὴ «Συναλλαγὴ» τῶν Φορσάϊτ πολλὲς κρίσεις, μᾶλλον ἀμφίβολους ἐπαίνους, γι' αὐτὸ τὸ σπίτι. Ἦταν «πολὺ καλλιτεχνικό», μὰ ἡ θέση ἦταν ὡραία. Ν' ἁρπάξει ἀπὸ τὸν «ἰδιοκτήτη» ἐκεῖνο ποὺ μὲ τόση ἐπιμονὴ εἶχε ἐπιδιώξει, θἄταν ἕνας ὑπέρτατος θρίαμβος ἐνάντια στὸν Τζαίημς, ἡ πιὸ χεροπιαστὴ ἀπόδειξη πὼς θἄκανε τὸν Τζὸ ἕναν ἰδιοκτήτη, πὼς θὰ τοῦ ξανάδινε τὴν παλιά του κοινωνικὴ θέση καὶ θὰ τὸν κρατοῦσε ἀσφαλισμένο σ' αὐτήν. Θἄπαιρνε δικαιοσύνη ἀπ' ὅλους αὐτούς, ποὺ τοὺς ἄρεσε νὰ λογαριάζουν τὸ γιό του φτωχό, ἀπένταρο, κοινωνικὸ παρία.

Θἄβλεπε! Θἄβλεπε! Ἴσως νὰ μὴ σήκωνε συζήτηση αὐτὴ ἡ ὑπόθεση. Δὲν εἶχε σκοπὸ νὰ πληρώσει μιὰ μυθικὴ τιμή, μὰ ἂν μποροῦσε νὰ γίνει κάτι, γιατί ὄχι, ἴσως θὰ τὄκανε.

Καὶ ὅμως στὸ βάθος τὄξερε πὼς δὲ μποροῦσε νὰ τῆς ἀρνηθεῖ.

Μὰ δὲ δέθηκε μὲ ὑπόσχεση. Θὰ τὸ σκεφτόταν, εἶπε στὴ Τζούν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΟΓΔΟΟ

Ὁ θάνατος τοῦ Μποσίνεϋ.

Ὁ γερο-Τζόλυον δὲ βιαζόταν νὰ παίρνει ἀποφάσεις. Ἴσως θὰ ἐξακολουθοῦσε νὰ σκέφτεται γιὰ πολὺν καιρὸ ἀκόμη τὴν ἀγορὰ τοῦ σπιτιοῦ, στὸ Ρόμπιν Χίλλ, ἂν δὲν εἶχε διαβάσει στὸ πρόσωπο τῆς Τζοὺν πὼς δὲ θὰ τὸν ἄφηνε νὰ ἡσυχάσει οὔτε στιγμή, ἂν δὲν ἐνεργοῦσε ἀμέσως.

Τὴν ἄλλη μέρα, στὸ πρόγευμα, τὸν ρώτησε τί ὥρα ἤθελε νὰ πεῖ νὰ τοῦ ζέψουν τ' ἁμάξι.

— Τ' ἁμάξι! εἶπε μὲ προσποιητὴ ἀθωότητα. Γιὰ ποιὸ λόγο; Δὲ θὰ βγῶ ἔξω.

Τοῦ ἀποκρίθηκε:

— Ἂν δὲν πᾶτε νωρίς, δὲ θὰ προλάβετε τὸ θεῖο Τζαίημς πρὶν φύγει γιὰ τὸ Σίτυ.

— Τὸν Τζαίημς! Τί δουλειὰ ἔχω μὲ τὸ θεῖο Τζαίημς;

— Τὸ σπίτι, ἀπάντησε μὲ τέτοια φωνή, ποὺ δὲν τόλμησε πιὰ νὰ προσποιηθεῖ ἄγνοια.

— Δὲν ἀποφάσισα ἀκόμη, εἶπε.

— Πρέπει! Πρέπει! Ὤ! Παπούλη! Σκεφθῆτε καὶ μένα!

Ὁ γερο-Τζόλυον γκρίνιαξε:

— Νὰ σὲ σκεφτῶ! — Πάντα σὲ σκέφτομαι, μὰ ἐσὺ δὲ σκέφτεσαι τὸν ἑαυτό σου! Δὲν ξέρεις ποῦ ζητᾶς νὰ χωθεῖς. Καλά, πὲς νὰ ζέψουν τ' ἁμάξι στὶς δέκα.

Στὶς δέκα καὶ τέταρτο ἄφηνε τὴν ὀμπρέλλα του στὸ χώλλ τοῦ σπιτιοῦ τοῦ Τζαίημς, στὸ Πὰρκ Λαίην.

Προτίμησε νὰ κρατήσει τὸ καπέλλο καὶ τὸ παλτό του, κι' ἀφοῦ εἶπε στὴ Γουῶρμσον πὼς ἤθελε νὰ δεῖ τὸν κύριό της, μπῆκε χωρὶς νὰ τὸν ἀναγγείλουν στὸ γραφεῖο καὶ κάθισε σὲ μιὰ πολυθρόνα.

Ὁ Τζαίης ἦταν ἀκόμα στὴν τραπεζαρία, μιλώντας μὲ τὸν Σὸμς ποὺ εἶχε ξαναπάει πρὶν ἀπ' τὸ πρόγευμα. Ἀκούοντας ποιὸς ἦταν ὁ ἐπισκέπτης, μουρμούρισε νευρικά:

— Μπᾶ! Τί νὰ θέλει; Περίεργο!

Σηκώθηκε.

— Λοιπόν, εἶπε στὸν Σόμς, μὴν κάμεις τίποτα βιαστικό. Τὸ πρῶτο ποὺ πρέπει νὰ γίνει, εἶναι νὰ μάθεις ποῦ βρίσκεται. Ἂν ἤμουν στὴ θέση σου, θ' ἀπευθυνόμουν στοὺς Σταίηνερ. Εἶναι οἱ πιὸ ἁρμόδιοι. Ἂν αὐτοὶ δὲν τὴ βροῦν, κανεὶς δὲ μπορεῖ.

Κι' ἄξαφνα, κινημένος ἀπὸ μιὰ περίεργη τρυφερότητα, εἶπε μέσα του: «Δυστυχισμένη μικρούλα! Τί νὰ τῆς πέρασε ἀπὸ τὸ νοῦ!» Καὶ βγῆκε φυσώντας τὴ μύτη του.

Ὁ γερο-Τζόλυον δὲ σηκώθηκε σὰν εἶδε τὸν ἀδερφό του· ἄπλωσε μόνο τὸ χέρι του κι' ἀντάλλαξαν τὸν ψυχρὸ χαιρετισμὸ τῶν Φορσάϊτ.

Ὁ Τζαίημς πῆρε μιὰν ἄλλη καρέκλα δίπλα ἀπ' τὸ τραπέζι, καὶ κάθισε στηρίζοντας τὸ κεφάλι στὸ χέρι του.

— Λοιπόν, εἶπε, πῶς εἶσαι; Δὲ σὲ βλέπουμε συχνὰ τὸν τελευταῖον καιρό.

Ὁ γερο-Τζόλυον δὲν ἔδωσε σημασία σ αὐτὰ τὰ λόγια.

— Πῶς εἶναι ἡ Ἔμιλυ; ρώτησε.

Καί, χωρὶς νὰ περιμένει ἀπάντηση, ἐξακολούθησε:

— Ἦρθα νὰ σὲ ἰδῶ γιὰ κείνη τὴν ὑπόθεση τοῦ νέου Μποσίνεϋ. Μοῦπαν πὼς τὸ καινούργιο σπίτι ποὖχτισε εἶναι δῶρο ἄδωρο.

— Δὲν ξέρω ἂν εἶναι δῶρο ἄδωρο, εἶπε ὁ Τζαίημς. Ξέρω πὼς ἔχασε τὴ δίκη καὶ φαντάζομαι πὼς θὰ χρεωκοπήσει.

Ὁ γερο-Τζόλυον δὲν ἄργησε ν' ἁρπάξει τὴν εὐκαιρία ποὺ τοῦ δινόταν.

— Δὲ θὰ μοῦ φανεῖ διόλου παράξενο, παραδέχτηκε. Κι' ἂν χρεωκοπήσει, θὰ ζημιωθεῖ κι' ὁ «ἰδιοκτήτης» — θέλω νὰ πῶ ὁ Σόμς. Νά λοιπὸν τί σκέφτομαι: Ἂν δὲν κατοικήσει ἐκεῖ ὁ Σόμς...

Παρατηρώντας στὸ βλέμμα τοῦ Τζαίημς τὴν ἔκπληξη μαζὶ καὶ τὴν ὑποψία, ἐξακολούθησε γρήγορα:

— Δὲ θέλω νὰ ξέρω τίποτα. Ὑποθέτω πὼς ἴσως ἡ Εἰρήνη νὰ φέρει ἀντίρρηση — αὐτὸ δὲ μ' ἐνδιαφέρει. Μὰ σκέφτομαι ν' ἀγοράσω ἕνα σπίτι στὴν ἐξοχή, ὄχι μακρυὰ ἀπὸ τὸ Λονδῖνο, κι' ἂν μοῦ ταίριαζε, δὲ βλέπω τὸ λόγο γιατί νὰ μὴν τὸ λάβω ὑπ' ὄψη μου, ἂν μὲ συμφέρει.

Ὁ Τζαίημς ἄκουσε αὐτὴ τὴ δήλωση μ' ἕνα παράξενο κράμα ἀμφιβολίας, ὑποψίας κι' ἀνακούφισης, ποὺ ἔσμιγαν ὅλα μαζὶ στὸ φόβο πὼς κάτι κρυβόταν ἀπὸ πίσω, μὰ καὶ στὴν πεποίθηση ποὺ τοὔμενε ἀκόμα γιὰ τὴν καλὴ πίστη καὶ τὴν ὀρθὴ κρίση τοῦ μεγαλύτερου ἀδερφοῦ του.

Ἔνιωθε ἀκόμα κι' ἀνησυχία, γιατὶ σκεφτόταν τί νἄχε τάχα ἀκούσει ὁ γερο-Τζόλυον καὶ πῶς νὰ τὄχε ἀκούσει. Μὰ καὶ κάποια ἐλπίδα ξυπνοῦσε μέσα του, στὴ σκέψη πὼς ἂν ὁ δεσμὸς τῆς Τζοὺν μὲ τὸν Μποσίνεϋ εἶχε ὁριστικὰ τελειώσει, πολὺ ἀπίθανο θἄταν νὰ θέλει νὰ βοηθήσει τὸ νέο ὁ γερο-Τζόλυον. Μὲ λίγα λόγια, τἄχε χαμένα, κι' ἐπειδὴ δὲν ἤθελε μήτε νὰ τὸ δείξει, μήτε νὰ ἐκτεθεῖ σὲ τίποτα, εἶπε:

— Μοῦ λένε πὼς ἄλλαξες τὴ διαθήκη σου σ' ὄφελος τοῦ γιοῦ σου.

Δὲν τοὔχαν πεῖ ἔτσι. Ἁπλούστατα θυμήθηκε, συνδυάζοντάς τα, πὼς εἶδε τὸ γέρο Τζόλυον μὲ τὸ γιό του καὶ τὰ ἐγγονάκια του καὶ πὼς ὁ ἀδερφός του πῆρε τὴ διαθήκη του ἀπὸ τοὺς Φορσάϊτ-Μπάσταρντ-Φορσάϊτ. Βρῆκε τὸ στόχο.

— Ποιὸς σοῦ τὄπε; ρώτησε ὁ γερο-Τζόλυον.

— Σὲ βεβαιῶ, δὲν ξέρω, εἶπε ὁ Τζαίημς. Δὲ μπορῶ νὰ θυμηθῶ ὀνόματα. Κάποιος μοῦ τὄπε, πάντως. Ὁ Σὸμς ξόδεψε πολλὰ χρήματα γι' αὐτὸ τὸ σπίτι. Δὲν πιστεύω νὰ τὸ δώσει, ἐκτὸς ἂν βρεῖ καλὴ τιμή.

Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΧΑΡΑΚΤΙΚΗ

ΑΓΓ. ΘΕΟΔΩΡΟΠΟΥΛΟΣ

ΕΛΙΕΣ (ΞΥΛΟΓΡΑΦΙΑ ΣΕ ΟΡΘΙΟ ΞΥΛΟ)

— Καλά, εἶπε ὁ γέρο-Τζόλυον. Ἂν πιστεύει πὼς ἔχω σκοπὸ νὰ τ' ἀγοράσω σὲ ἐξωφρενικὴ τιμή, ἀπατᾶται. Δὲν ἔχω ἐγὼ τὰ λεφτὰ ποὺ φαίνεται πὼς ἔχει ἐκεῖνος γιὰ νὰ τὰ σκορπῶ στὸ δρόμο. Ἂς προσπαθήσει νὰ τὸ πουλήσει σὲ δημόσια ἀγορά, νὰ δοῦμε τί μπορεῖ νὰ πιάσει. Δὲν εἶναι σπίτι γιὰ τὸν καθένα, καθὼς ἀκούω.

Ὁ Τζαίημς, ποὺ μυστικὰ εἶχε τὴν ἴδια γνώμη, ἀπάντησε:

— Εἶναι σπίτι γιὰ τζέντλεμεν. Ὁ Σὸμς βρίσκεται δῶ τούτη τὴ στιγμή. Θέλεις νὰ τὸν δεῖς;

— Ὄχι, εἶπε ὁ γέρο-Τζόλυον, δὲν ἀποφάσισα ἀκόμα, καὶ δὲν πιστεύω ν' ἀποφασίσω, τὸ βλέπω πολὺ καλά, ἀφοῦ μοῦ μιλοῦν ἔτσι.

Ὁ Τζαίημς τρόμαξε λίγο. Ὅταν καταπιανόταν μὲ ἐμπορικὲς διαπραγματεύσεις, ἦταν σίγουρος γιὰ τὸν ἑαυτό του, γιατὶ τότε εἶχε νὰ κάμει μὲ περιστατικά, ὄχι μ' ἀνθρώπους, μὰ οἱ τέτοιας λογῆς προκαταρκτικὲς συζητήσεις τὸν νεύρωναν. Ποτὲ δὲν ἤξερε ὡς ποῦ μποροῦσε νὰ φτάσει.

— Καλά, εἶπε, δὲν ἔχω ἰδέα. Ὁ Σὸμς δὲ μοῦ λέει τίποτα. Πιστεύω πὼς θὰ δεχόταν

νὰ τὸ συζητήσει. Εἶναι ζήτημα συμφέροντος.

—Ὦ! εἶπε ὁ γέρο-Τζόλυον, δὲν τοῦ ζητῶ νὰ μοῦ κάμει χάρη.

Κι' ἔβαλε μὲ θυμὸ τὸ καπέλο του στὸ κεφάλι του.

Ἡ πόρτα ἄνοιξε κι' ὁ Σὸμς μπῆκε.

—Ἕνας πολίσμαν, εἶπε μὲ μισὸ χαμόγελο, γυρεύει τὸ θεῖο-Τζόλυον.

Ὁ γέρο-Τζόλυον τὸν κοίταξε θυμωμένα κι' ὁ Τζαίημς εἶπε:

—Ἕνας πολίσμαν! Δὲν ἔχω ἰδέα! Μὰ ὑποθέτω πὼς ξέρεις τί θέλει, πρόσθεσε κοιτάζοντας μὲ ὑποψία τὸ γέρο-Τζόλυον. Πιστεύω πὼς θἄναι καλύτερα νὰ τὸν δεῖς.

Στὸ χὼλλ εἶχε θρονιαστεῖ ἕνας ἀστυνομικὸς ἐπιθεωρητής, κοιτάζοντας μὲ τὰ χλωμὰ γαλάζια του μάτια, ποὺ τὰ σκέπαζαν βαρειὰ βλέφαρα, τὰ ὡραῖα παλιὰ ἀγγλικὰ ἔπιπλα ποὺ ὁ Τζαίημς εἶχε ἀγοράσει ἀπὸ τὴν περίφημη ἀγορὰ Μαυρογιάνο στὴν πλατεῖα Πόρτμαν.

—Ὁρίστε μέσα. Ὁ ἀδερφός μου εἶναι ἐδῶ, εἶπε ὁ Τζαίημς.

Ὁ ἀστυνομικὸς ἔφερε μὲ σεβασμὸ τὸ χέρι στὸ πηλίκιο του καὶ μπῆκε στὸ γραφεῖο.

Ὁ Τζαίημς παρακολούθησε τὴν εἴσοδό του μ' ἕνα περίεργο αἴσθημα.

—Λοιπόν, εἶπε στὸν Σόμς, θαρῶ πὼς πρέπει νὰ περιμένουμε νὰ δοῦμε τί θέλει. Ὁ θεῖος σου εἶχε ἔρθει γιὰ τὸ σπίτι.

Γύρισε μὲ τὸν Σὸμς στὴν τραπεζαρία, μὰ δὲν μποροῦσε νὰ ἡσυχάσει.

—Τί νὰ θέλει τάχα, μουρμούρισε πάλι.

—Ποιός; ἀπάντησε ὁ Σόμς. Ὁ ἀστυνόμος; Τὸν ἔστειλαν ἐδῶ ἀπὸ τὸ Στάνχοπ Γκαίητ. Δὲν ξέρω τίποτ' ἄλλο. Αὐτὸς ὁ «μεθοδιστὴς» τοῦ θείου-Τζόλυον θἄχει τίποτα σουφρώσει. Δὲ θὰ μοῦ φανεῖ παράξενο.

Μὰ παρὰ τὴ φαινομενικὴν ἠρεμία του, δὲν εὕρισκε κι' αὐτὸς ἡσυχία.

Ὕστερ' ἀπὸ δέκα λεπτά, ὁ γέρο-Τζόλυον μπῆκε μέσα.

Σίμωσε στὸ τραπέζι καὶ στάθηκε κεῖ ὁλότελα σιωπηλός, τραβώντας τὰ μεγάλα ἄσπρα μουστάκια του.

Ὁ Τζαίημς τὸν κοιτοῦσε μ' ἀνοιχτὸ τὸ στόμα. Ποτὲ δὲν εἶχε ἰδεῖ τέτοιο ὕφος στὴν ὄψη τοῦ ἀδελφοῦ του.

Ὁ γέρο-Τζόλυον σήκωσε τὸ χέρι καὶ εἶπε ἀργά:

—Ὁ νέος Μποσίνεϋ τσακίστηκε ἀπὸ ἕνα ἁμάξι μέσ' στὴν ὁμίχλη. Εἶναι νεκρός!

Κι' ὄρθιος, πάνω ἀπὸ τὸν ἀδερφό του καὶ τὸν ἀνιψιό του, κοιτάζοντάς τους κατάματα μὲ τὸ βαθὺ βλέμμα του:

—Λένε... κάτι... γιὰ... αὐτοκτονία, εἶπε.

Ὁ Τζαίημς ἄφησε τὸ σαγόνι του νὰ πέσει.

—Αὐτοκτονία! Μὰ τί λόγο θἄχε;

Ὁ γέρο-Τζόλυον ἀποκρίθηκε σκληρά:

—Ὁ Θεὸς ξέρει, ἂν ἐσὺ κι' ὁ γιός σου δὲν ξέρετε.

Μὰ ὁ Τζαίημς δὲν ἔδωσε ἀπάντηση.

Ὅλοι οἱ ἡλικιωμένοι, ἀκόμα κι' ὅταν εἶναι Φορσάϊτ, ἔχουν γνωρίσει πικρὲς στιγμὲς στὴ ζωή τους. Ὁ διαβάτης ποὺ τοὺς βλέπει τυλιγμένους στὰ πατροπαράδοτα φορέματά τους, τὸν πλοῦτο καὶ τὴν ἄνεση, δὲ μπορεῖ νὰ ὑποψιαστεῖ ποτὲ πὼς τόσο μαῦρα σύννεφα ἴσκιωσαν τὸ δρόμο τους. Κάθε ἡλικιωμένος — κι' ὁ Σὲρ Οὐώλτερ Μπένθαμ ὁ ἴδιος — εἶδε μιὰ φορὰ τουλάχιστον στὴ ζωή του τὴν ἰδέα τῆς αὐτοκτονίας νὰ στέκεται στὸν προθάλαμο τῆς ψυχῆς του. Περίμενε στὸ κατώφλι ζητώντας νὰ μπεῖ, κι' ἐμποδίστηκε ἀπὸ ἕνα τυχαῖο περιστατικό, ἀπὸ κάποιον ἀόριστο φόβο, ἀπὸ μιὰν ὀδυνηρὴ ἐλπίδα. Γιὰ τοὺς Φορσάϊτ εἶναι πολὺ σκληρὴ ἡ τελειωτικὴ αὐτὴ ἄρνηση κάθε περιουσίας. Ὦ, εἶναι πολὺ σκληρή! Σπάνια — σχεδὸν ποτὲ — δὲν αὐτοκτονοῦν. Μὰ πόσο κοντὰ ποὺ φτάνουν κάποτε!

Ἀκόμα κι' ὁ Τζαίημς εἶχε αὐτὴ τὴν πεῖρα. Ἔξαφνα, μέσ' ἀπὸ τὶς ἀνάκατες σκέψεις του, φώναξε:

— Ναί, τὸ εἶδα χτὲς στὴν ἐφημερίδα. Σκοτώθηκε ἀπὸ ἕνα ἁμάξι μέσ' στὴν ὁμίχλη. Δὲν ἤξεραν τ' ὄνομα του.

Κοίταξε τὸ ἕνα πρόσωπο ὕστερ' ἀπὸ τ'ἄλλο, μὲ τὴν ψυχὴ ταραγμένη. Μά, ἀπὸ ἔνστικτο, ὅλη αὐτὴ τὴν ὥρα πάλευε νὰ διώξει τὴν ἰδέα τῆς αὐτοκτονίας, τόσο ἀντίθετη μὲ τὰ συμφέροντά του, μὲ τὰ συμφέροντα τοῦ γιοῦ του, μὲ τὰ συμφέροντα κάθε Φορσάϊτ. Πάλευε νὰ τὴ διώξει! Καὶ καθὼς ἦταν φυσικό του κι' ὑποσυνείδητα ἀκόμα ν' ἀπομακρύνει κάθε τὶ ποὺ δὲ μποροῦσε νὰ τὸ δεχτεῖ μὲ ἀσφάλεια, κατάφερε σιγὰ-σιγὰ νὰ κατανικήσει αὐτὸ τὸ φόβο. Ἦταν ἕνα δυστύχημα. Δὲ μποροῦσε νἄταν τίποτα ἄλλο!

Ὁ γέρο-Τζόλυον τοῦ ἔκοψε τὴν ὀνειροπόληση.

—Ὁ θάνατος ἦταν ἀκαριαῖος! Ὅλη τὴν ἡμέρα χτὲς τὸ πτῶμα βρισκόταν στὸ νοσοκομεῖο. Δὲ βρῆκαν ἀπάνω του καμιὰ ταυτότητα, νὰ μάθουν ποιὸς εἶναι. Πάω ἐκεῖ. Θἄναι καλύτερα νὰ ρθῆτε μαζί μου κι' ἐσὺ κι' ὁ γιός σου.

Κι' ἀφοῦ κανεὶς δὲν ἔφερε ἀντίρρηση, βγῆκε πρῶτος ἀπ' τὸ δωμάτιο.

Ἡ μέρα ἦταν ἤρεμη, φωτεινή, λαμπερή, κι' ὁ γέρο-Τζόλυον εἶχε τ' ἁμάξι του ἀνοιχτὸ ὅταν ἐρχόταν ἀπὸ τὸ Στάνχοπ Γκαίητ στὸ Πάρκ Λαίην. Ξαπλωμένος στὰ μαλακὰ μαξιλάρια, τέλειωνε τὸ ποῦρο του καὶ χαιρόταν τὸ στεγνὸ δροσερὸν ἀέρα, τὸ θόρυβο τῶν ἁμαξιῶν καὶ τοῦ κόσμου, τὴν παράξενη, σχεδὸν παριζιάνικη, ζωηρὴ κίνηση ποὺ πλημμυρίζει τοὺς δρόμους τοῦ Λονδίνου στὴν πρώτη καλοκαιρία ὕστερ' ἀπὸ κάμποσες μέρες βροχῆς καὶ ὁμίχλης. Κι' ἔνιωθε τόσο εὐτυχισμένο τὸν ἑαυτό του. Μῆνες εἶχε νὰ αἰστανθεῖ ἔτσι.

Ἡ ἐξομολόγηση ποὖχε κάμει στὴ Τζοὺν

τοῦ ξαλάφρωσε τὴν καρδιά. Ἀντίκρυζε τὸ μέλλον μὲ τὴν προοπτικὴ μιᾶς ζωῆς δίπλα στὸ γιό του καὶ προπαντὸς δίπλα στὰ ἐγγονάκια του — (εἶχαν συμφωνήσει νὰ συναντηθοῦν τὸ ἴδιο ἐκεῖνο πρωῒ μὲ τὸν νέο Τζόλυον στὸ Πὸτ Πουρὶ γιὰ νὰ συζητήσουν πάλι τὸ σχέδιο). — Αἰσθανόταν ἀκόμα τὴν εὐχάριστη νευρικότητα μιᾶς συνάντησης, μιᾶς θριαμβευτικῆς συνάντησης μὲ τὸν Τζαίημς καὶ τὸν «ἰδιοκτήτη» σχετικὰ μὲ τὸ σπίτι.

Τώρα εἶχε κλειστὸ τ' ἀμάξι. Δὲν εἶχε καρδιὰ νὰ βλέπει τὴν εὐθυμία τοῦ κόσμου. Οὔτε κι' ἦταν σωστὸ νὰ φαίνονται οἱ Φορσάϊτ στὸ ἴδιο ἀμάξι μ' ἕναν ἀστυνομικό.

Στὸ δρόμο ὁ ἀστυνομικὸς μιλοῦσε πάλι γιὰ τὸ δυστύχημα.

— Δὲν ἦταν τόσο πυκνὴ ἡ ὁμίχλη σ' ἐκεῖνο τὸ μέρος. Ὁ ἁμαξᾶς ἔλεγε πὼς ὁ τζέντλεμαν εἶχε τὸν καιρὸ νὰ δεῖ τ' ἀμάξι καθὼς ἐρχόταν. Φαινόταν σὰ νὰ πήγαινε ἴσια ἀπάνω του. Εἶχε, φαίνεται, οἰκονομικὲς στενοχώριες. Στὸ σπίτι του βρῆκαν κάμποσες ἀποδείξεις ἐνεχυροδανειστηρίου, στὴν τράπεζα εἶχε ἐξαντλήσει τὴν πίστωσή του, κι' εἶναι καὶ κείνη ἡ δίκη ποὺ γράφουν σήμερα οἱ ἐφημερίδες.

Καὶ τὰ κρύα γαλάζια μάτια του κοίταζαν τὸν ἕνα ὕστερ' ἀπὸ τὸν ἄλλο τοὺς τρεῖς Φορσάϊτ μέσα στ' ἀμάξι.

Ὁ γέρο-Τζόλυον, ποὺ κοίταζε ἀπὸ τὴ γωνιά του, εἶδε τὸ πρόσωπο τοῦ ἀδελφοῦ του ν' ἀλλάζει ἔκφραση, καὶ τὸ σκεφτικὸ ταραγμένο βλέμμα του νὰ γίνεται ἀκόμα πιὸ σκοτεινό. Πραγματικά, στὰ λόγια τοῦ ἀστυνομικοῦ ὅλες οἱ ἀμφιβολίες κι' οἱ φόβοι τοῦ Τζαίημς ζωήρεψαν πάλι. Οἰκονομικὲς στενοχώριες — ἐνέχυρα — ἀποδείξεις — ἐξαντλημένη πίστωση! Τὰ λόγια τοῦτα πού, σ' ὅλη του τὴ ζωή, μόνο σὰ μακρυνοὺς ἐφιάλτες τἄχε νιώσει ὁ Τζαίημς, ἔκαναν τώρα ἐπικίνδυνα ἀληθινὴ τὴν ὑποψία τῆς αὐτοκτονίας, ποὺ μὲ κανένα τρόπο δὲν ἔπρεπε νὰ γίνει δεκτή.

Γύρεψε τὸ βλέμμα τοῦ γιοῦ του. Μὰ ὁ Σόμς, ἀμίλητος, ἀκίνητος, μὲ ἄγρυπνο βλέμμα, δὲν ἔδωσε ἀπάντηση στὴ ματιὰ τοῦ πατέρα του. Κι' ὁ γέρο-Τζόλυον, ποὺ κοίταζε πάντα, μαντεύοντας τὴν ἀμοιβαία ὑποστήριξη ποὺ τοὺς ἔνωνε, ἔνιωσε μιὰν ἀκατανίκητη λαχτάρα νἄχε κι' αὐτὸς πλάϊ του τὸ γιό του, σὰν αὐτὴ ἡ ἐπίσκεψη στὸν πεθαμένο νἄταν μιὰ μάχη ποὺ θἄπρεπε ἀλλιώτικα νὰ τὴν ἀντιμετωπίσει μόνος ἐνάντια σ' αὐτοὺς τοὺς δυό. Μὰ κι' ἡ σκέψη νὰ μὴν ἀνακατευτεῖ τ' ὄνομα τῆς Τζοὺν σ' αὐτὴ τὴν ὑπόθεση ἀπασχολοῦσε τὸ νοῦ του. Ὁ Τζαίημς εἶχε στήριγμα τὸ γιό του. Γιατί νὰ μὴ στείλει κι' αὐτὸς νὰ φωνάξει τὸν Τζό;

Καὶ παίρνοντας μιὰ κάρτα, ἔγραψε:

«Ἔλα ἀμέσως. Σοῦ στέλνω τ' ἀμάξι».

Κατεβαίνοντας ἀπὸ τ' ἀμάξι, ἔδωσε τὴν κάρτα στὸν ἁμαξᾶ, λέγοντάς του νὰ πάει, ὅσο μπορεῖ πιὸ γρήγορα, στὴ λέσχη Πὸτ Πουρί, κι' ἂν εἶναι κεῖ ὁ κ. Τζόλυον Φορσάϊτ, νὰ τοῦ τὴ δώσει καὶ νὰ τὸν φέρει ἀμέσως. Ἂς δὲν εἶναι, νὰ περιμένει ὡς ποὺ νὰ πάει.

Ἀνέβηκε ἀργὰ τὴ σκάλα, πίσω ἀπὸ τοὺς ἄλλους, ἀκκουμπώντας στὴν ὀμπρέλα του, καὶ στάθηκε μιὰ στιγμὴ ν' ἀνασάνει. Ὁ ἀστυνομικὸς εἶπε:

— Ἐδῶ εἶναι ἡ αἴθουσα τῶν νεκρῶν, κύριε. Μά, μὲ τὴν ὑπομονή σας.

Στὸ γυμνὸ δωμάτιο μὲ τοὺς ἄσπρους τοίχους, ἄδειο ἀπὸ κάθε τὶ ἄλλο, ἐκτὸς ἀπὸ μιὰν ἡλιαχτίδα ποὺ σερνόταν στὸ κατακάθαρο πάτωμα, ἕνα σῶμα ξεχώριζε κάτω ἀπὸ ἕνα σεντόνι. Μὲ τὸ πλατὺ σταθερὸ χέρι του, ὁ ἀστυνομικὸς σήκωσε τὴν ἄκρη καὶ τὸ τράβηξε πίσω. Οἱ τρεῖς Φορσάϊτ ἀντίκρυσαν ἕνα πρόσωπο χωρὶς βλέμμα, ποὺ τοὺς προκαλοῦσε, καθὼς τὸ κοίταζαν ὄρθιοι ἀπὸ δῶ κι' ἀπὸ κεῖ. Στὸν καθένα, οἱ μυστικὲς συγκινήσεις, οἱ φόβοι κι' ὁ οἶκτος, ποὺ ἡ φύση του ἦταν ἱκανὴ νὰ νιώσει, ὑψώθηκαν καὶ ξανάπεσαν πάλι σὰν τὰ κύματα τῆς ζωῆς ποὺ οἱ τέσσερις τοῦτοι ἄσπροι τοῖχοι κρατοῦσαν πιὰ γιὰ πάντα μακρυὰ ἀπὸ τὸν Μποσίνεϋ. Ἡ φυσικὴ κλίση, ἡ παράξενη βασικὴ ὁρμὴ ποὺ ἐμπνέει στὸν κάθε ἄνθρωπο τὴν ἀδιόρατα μὰ ἀναλλοίωτα διαφορετικὴ συμπεριφορὰ ποὺ τὸν ξεχωρίζει ἀπὸ τὸν ἄλλον κόσμο, βύθισαν τὸν καθένα σὲ διαφορετικὲς σκέψεις. Μακρυὰ ἀπὸ τοὺς δυὸ ἄλλους, μὰ καὶ παράξενα κοντά τους, καθένας στεκόταν ἐκεῖ, μόνος μπροστὰ στὸ θάνατο, σιωπηλός, μὲ χαμηλωμένα μάτια.

Ὁ ἀστυνομικὸς ρώτησε σιγά:

— Βεβαιώνετε τὴν ταυτότητά του, κύριε;

Ὁ γέρο-Τζόλυον σήκωσε τὸ κεφάλι κι' ἀπάντησε μ' ἕνα καταφατικὸ νεῦμα. Κοίταξε ἀντίκρυ τὸν ἀδερφό του, τὴν ψηλὴ ἀδύνατη σιλουέττα του μὲ τὸ σκοτεινὸ κόκκινο πρόσωπο καὶ τὰ ὁλάνοιχτα γκρίζα μάτια, ποὔσκυβε σκεφτικὴ πάνω ἀπ' τὸ νεκρό, καί, δίπλα στὸν πατέρα του, ἥσυχο καὶ χλωμὸ τὸν Σόμς. Κι' ἡ ἀντιπάθεια ποὔνιωθε γι' αὐτοὺς τοὺς δυὸ διαλύθηκε σὰν κάπνὸς μπροστὰ στὴ μεγάλη λευκὴ παρουσία τοῦ θανάτου. Ὁ θάνατος! Ἀπὸ ποῦ ἔρχεται; Καὶ πῶς ἔρχεται; Ξαφνικὴ ἀνατροπὴ ὅλων, ποὺ ζοῦσαν πρὶν ἔρθει. Τυφλὴ πορεία σ' ἕνα μονοπάτι ποὺ φέρνει — ποῦ; Σκοτάδι ποὺ σβύνει κάθε φωτιά. Βαρὺ κι' ἀπάνθρωπο ποδοπάτημα, ποὺ πρέπει νὰ τὸ ὑποστοῦν, μ' ἀνοιχτὰ ὡς τὸ τέλος κι' ἄτρομα τὰ μάτια, ὅλοι οἱ ἄνθρωποι, μικρὰ ἀσήμαντα ἔντομα στὴ ζωή. Καὶ στὸ πρόσωπο τοῦ γέρο-Τζόλυον φάνηκε μιὰ εἰρωνικὴ λάμψη: Γιατὶ ὁ Σόμς, μουρμουρίζοντας κάτι στὸν ἀστυνομικό, γλύστρησε ἀθόρυβα κι' ἔφυγε.

Τότε ἄξαφνα σήκωσε τὰ μάτια ὁ Τζαίημς. Τὸ δύσπιστο ταραγμένο βλέμμα του εἶχε μιὰ παράξενη ἱκεσία: «Ξέρω πὼς δὲ

μπορῶ νὰ τὰ βγάλω πέρα μαζί σου», σὰ νἄλεγε. Καὶ ψάχνοντας, πῆρε ἕνα μαντῆλι καὶ σκούπισε τὸ μέτωπό του. Ὕστερα, ἀφοῦ ἔσκυψε περίλυπος κι' ἀδύνατος πάνω ἀπὸ τὸ νεκρό, γύρισε κι' αὐτὸς κι' ἔφυγε βιαστικά.

Ὁ γέρο - Τζόλυον στεκόταν, ἀκίνητος σὰν τὸ θάνατο, μὲ τὰ μάτια προσηλωμένα στὸν πεθαμένο. Ποιὸς μπορεῖ νὰ μᾶς πεῖ τί σκεφτόταν; Τὸν ἑαυτό του ὅταν εἶχε κατσνὰ μαλλιὰ ὅπως ὁ νεκρὸς τοῦτος; Τὸν ἑαυτό του, ὅταν, νέος ἀκόμα, ἄρχιζε τὸν ἀγῶνα τῆς ζωῆς, τὸν ἀγῶνα ποὺ τόσο εἶχε ἀγαπήσει, τὸν ἀγῶνα ποὺ εἶχε πιὰ τελειώσει γι' αὐτὸν τὸ νέο σχεδὸν πρὶν ἀκόμα ἀρχίσει; Νὰ σκεφτόταν τὴν ἐγγονή του μὲ τὶς σβυσμένες ἐλπίδες; Ἢ τὴν ἄλλη ἐκείνη γυναῖκα; Τὸ περίεργο κι' ἀξιολύπητο ὅλων αὐτῶν ἢ τὴν ἀπροσμέτρητη καὶ πικρὴ εἰρωνεία ἑνὸς τέτοιου τέλους; Δικαιοσύνη! Δὲν ὑπάρχει δικαιοσύνη γιὰ τοὺς ἀνθρώπους, γιατὶ ζοῦν πάντα μέσ' στὸ σκοτάδι.

Ἴσως, φιλοσοφώντας, νὰ συλλογιόταν: «Καλύτερα νὰ φύγεις ἀπ' ὅλα τοῦτα! Καλύτερα νὰ ξοφλήσεις μὲ ὅλα σὰν τὸ φτωχὸ τοῦτο νέο...»

Κάποιος τὸν ἄγγιξε στὸ χέρι.

Ἕνα δάκρυ ἀνάβλυσε κι' ἔβρεξε τὰ ματόκλαδά του.

— Πολὺ καλά, εἶπε, δὲ χρειάζομαι ἐδῶ, καλύτερα νὰ πηγαίνω. Θἄρθεις νὰ μὲ βρεῖς ὅσο πιὸ γρήγορα μπορεῖς, Τζό!

Καί, μὲ σκυμμένο κεφάλι ἀπομακρύνθηκε.

Ἦταν ἡ σειρὰ τοῦ νέου Τζόλυον νὰ σταθεῖ δίπλα στὸ νεκρό, πού, γύρω στὸ ξαπλωμένο σῶμα του, θαροῦσε πὼς ἔβλεπε μπρούμυτα, χωρὶς πνοή, ὅλους τοὺς Φορσάϊτ. Τὸ χτύπημα ἦταν ἀπότομο.

Ὅλες οἱ μυστικὲς δυνάμεις ποὺ βρίσκονται στὸ βάθος κάθε τραγωδίας — οἱ δυνάμεις ποὺ δὲ μπορεῖ κανένας νὰ τοὺς ἀντισταθεῖ, ποὺ ἀπὸ τόσες διαφορετικὲς διευθύνσεις τρέχουν ἀσυγκράτητες στὸ εἰρωνικὸ αὐτὸ τέλος, ἔσμιξαν σὲ μιὰ φοβερὴ βροντὴ καὶ κατακεραύνωσαν τὸ θῦμα κι' ἀνάτρεψαν ὅσους τὸ τριγυρίζαν.

Ἔτσι τουλάχιστον τοὺς ἔβλεπε τώρα ὁ νέος Τζόλυον, πεσμένους γύρω ἀπὸ τὸ νεκρὸ σῶμα.

Ρώτησε τὸν ἀστυνομικὸ νὰ τοῦ πεῖ τί εἶχε συμβεῖ, κι' αὐτός, σὰν ἄνθρωπος ποὺ δὲ βρίσκει κάθε μέρα τέτοια εὐκαιρία, ξαναδιηγήθηκε στὶς λεπτομέρειες της ὅλη τὴν ἱστορία, ὅπως τὴν ἤξερε.

— Κάτι κρύβεται, κύριε, πίσω ἀπ' ὅλα τοῦτα, εἶπε. Ἐγὼ δὲν πιστεύω στὴν αὐτοκτονία, μὰ οὔτε καὶ σ'ἕνα ἁπλὸ δυστύχημα. Τὸ πιὸ πιθανὸ εἶναι πὼς μιὰ ἔμμονη σκέψη τὸν τάραζε καὶ δὲν εἶχε συνείδηση τί γινόταν γύρω του. Ἴσως μπορεῖτε κάτι νὰ καταλάβετε ἀπὸ τοῦτα ἐδῶ.

Πῆρε ἀπὸ τὴν τσέπη του ἕνα μικρὸ δέμα καὶ τ' ἄπλωσε στὸ τραπέζι. Ξεδιπλώνοντάς το προσεχτικά, τοὔδειξε ἕνα γυναικεῖο μαντῆλι, καὶ πάνω του καρφωμένη μιὰ ξεθωριασμένη βενετσιάνικη χρυσὴ καρφίτσα, ποὺ ἡ πέτρα της εἶχε φύγει. Ὁ νέος Τζόλυον ἔνιωσε λεπτὸ ἄρωμα σὰν ἀπὸ ξεραμένες βιολέτες.

— Αὐτὰ βρέθηκαν στὴ μέσα τσέπη τοῦ σακακιοῦ του. Τὴ μάρκα τὴν εἶχαν κόψει.

Ὁ νέος Τζόλυον ἀπάντησε μὲ δισταγμό:

— Φοβοῦμαι πὼς δὲ μπορῶ νἀ'σᾶς βοηθήσω!

Μὰ εἶδε ἄξαφνα ζωηρὰ μπροστά του τὸ πρόσωπο ἐκεῖνο ποὺ εἶχε ἰδεῖ νὰ φωτίζεται μὲ τόση χαρὰ καὶ συγκίνηση στὸν ἐρχομὸ τοῦ Μποσίνεϋ. Ἐκείνην ποὺ τὴν εἶχε σκεφτεῖ περισσότερο κι' ἀπὸ τὴν ἴδια τὴν κόρη του, περισσότερο ἀπ' ὅλους αὐτοὺς — ἐκείνην μὲ τὸ σκοτεινὸ τρυφερὸ βλέμμα, τὸ λεπτὸ καρτερικὸ πρόσωπο, ποὺ περίμενε τὸν πεθαμένο, ποὺ θὰ τὸν περίμενε καὶ τούτη τὴ στιγμὴ ἴσως, ἥσυχη κι' ὑπομονετική, σ' ἕνα ἡλιόλουστο μονοπάτι.

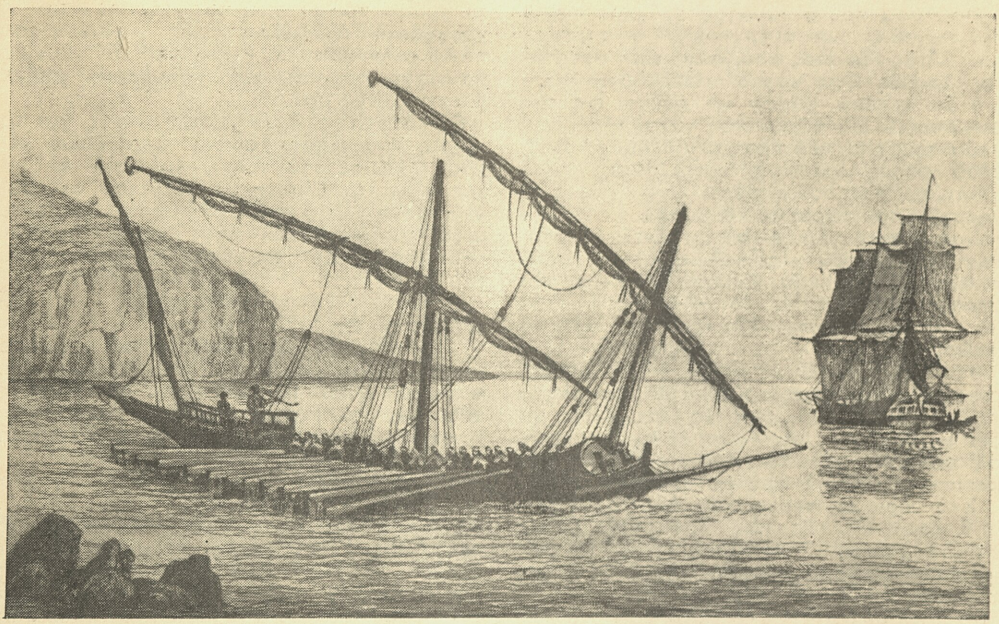
Ἔφυγε περίλυπος ἀπὸ τὸ νοσοκομεῖο γιὰ τὸ σπίτι τοῦ πατέρα του, καὶ συλλογιόταν πὼς ὁ θάνατος τοῦτος θἄφερνε τὴ διάλυση στὴν οἰκογένεια τῶν Φορσάϊτ. Τὸ χτύπημα, παρ' ὅλες τὶς προφυλάξεις τους, εἶχε πληγώσει στὴ ρίζα τὸ οἰκογενειακὸ δέντρο. Ἴσως ν' ἄνθιζαν φαινομενικὰ ὅπως πρῶτα, δείχνοντας σ'ὅλο τὸ Λονδῖνο μιὰ λαμπρὴ ἐξωτερικὴ ὄψη, μὰ ὁ κορμὸς ἦταν νεκρός, χτυπημένος ἀπὸ τὸν ἴδιο κεραυνὸ ποὺ σώριασε κάτω τὸν Μποσίνεϋ. Καὶ τώρα τὰ παρακλάδια θὰ πάρουν τὴ θέση του, καθένας τους κι' ἕνας νέος φρουρὸς τῆς ἰδέας τῆς ἰδιοκτησίας.

«Πολύτιμο δάσος τῶν Φορσάϊτ», σκέφτηκε ὁ νέος Τζόλυον. «Ἡ πιὸ στέρεη ξυλεία τοῦ τόπου μας.»

Ὅσο γιὰ τὴν αἰτία αὐτοῦ τοῦ θανάτου — ἡ οἰκογένειά του θ' ἀρνιόταν μὲ δύναμη τὴν ὑποψία τῆς αὐτοκτονίας, ποὺ μποροῦσε τόσο νὰ τὴν ἐκθέσει. Θὰ ὑποστήριζαν πὼς ἦταν ἕνα δυστύχημα, ἕνα χτύπημα μοιραῖο. Ἴσως στὰ κατάβαθα τῆς ψυχῆς τους νὰ τὸ νιωθαν σὰν ἐπέμβαση τῆς Θείας Πρόνοιας, σὰν ἀνταπόδωση. — Μὴ δὲν εἶχε βάλει σὲ κίνδυνο ὁ Μποσίνεϋ τὰ δυὸ πιὸ πολύτιμα ἀγαθά τους, τὴν καρδιὰ καὶ τὸ χρῆμα; Καὶ θὰ μιλοῦσαν γιὰ «κεῖνο τὸ λυπηρὸ δυστύχημα τοῦ νέου Μποσίνεϋ», μὰ ἴσως καὶ νὰ μὴ μιλοῦσαν διόλου — ἡ σιωπὴ θἄταν καλύτερη.

Ὅσο γι' αὐτόν, δὲν ἔδινε πολλὴ σημασία στὴ θεωρία τοῦ ἀμαξᾶ. Ἕνας ἐρωτευμένος μὲ τόσο πάθος δὲν αὐτοκτονεῖ γιὰ οἰκονομικοὺς λόγους, κι' ὁ Μποσίνεϋ δὲν ἦταν ἀπὸ τοὺς τύπους ποὺ παίρνουν τραγικὰ μιὰν οἰκονομικὴ κρίση. Δὲν παραδεχόταν λοιπὸν οὔτ' αὐτὸς τὴ θεωρία τῆς αὐτοκτονίας. Ἔβλεπε πολὺ καθαρὰ μπροστά του τὸ πρόσωπο τοῦ νεκροῦ. Εἶχε φύγει στὴν ἄνθηση τῆς ζωῆς του — κι' αὐτὸ ποὺ γεννοῦσε ἀκόμα μεγαλύτερο οἶκτο στὸ νέο Τζόλυον, ἦταν ἡ σκέψη πὼς ἕνα τυχαῖο δυστύχημα ἔκοψε τὴ ζωὴ τοῦ Μπο-

Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΧΑΡΑΚΤΙΚΗ

ΛΥΚ. ΚΟΓΕΒΙΝΑΣ

ΓΑΛΙΟΤΑ ΨΑΡΙΑΝΗ (ΧΑΛΚΟΓΡΑΦΙΑ)

σίνεϋ στὴ μεγαλύτερη ἔνταση ἑνὸς πάθους.

Ὕστερα εἶδε μὲ τὴ φαντασία του τὸ σπίτι τοῦ Σόμς, ὅπως ἦταν τώρα κι' ὅπως θἄταν ἀπὸ τώρα καὶ πέρα. Μιὰ ἀστραπὴ εἶχε ρίξει τὴν καθαρὴ ὑπερκόσμια λάμψη της πάνω στὰ γυμνὰ κόκκαλα μὲ τοὺς μορφασμοὺς τοῦ κενοῦ χώρου ἀνάμεσό τους, ποὺ δὲν τοὺς σκέπαζε πιὰ ἡ σάρκα.

***

Στὴν τραπεζαρία τοῦ Στάνχοπ Γκαίητ ὁ γέρο-Τζόλυον καθόταν μόνος σὰ μπῆκε ὁ γιός του. Ἦταν πολὺ χλωμὸς στὴ μεγάλη του πολυθρόνα. Τὰ μάτια του, ταξιδεύοντας γύρω-γύρω στοὺς τοίχους, τοὺς στολισμένους μὲ διάφορες natures mortes καὶ μὲ τὸ ἀριστούργημα τῆς συλλογῆς του «Ὁλλανδέζικες ψαρόβαρκες στὸ ἡλιοβασίλεμα», ἔδιναν τὴν ἐντύπωση πὼς ἀγκάλιαζαν μὲ τὸ βλέμμα τους ὅλη του τὴ ζωὴ μὲ τὶς ἐλπίδες, τὰ κέρδη καὶ τὶς ἐπιτυχίες του.

—Ἄ! ἐσὺ εἶσαι, Τζό! εἶπε. Τὰ εἶπα στὴν καημένη τὴ μικρὴ Τζούν. Μὰ δὲ φτάνει αὐτό. Θἄθελες νὰ πᾶς στοῦ Σόμς; Ἀ ὐτὴ τὸν πῆρε στὸ λαιμό της, ὑποθέτω. Μὰ δὲ μπορῶ νὰ τὴ σκέφτομαι κλεισμένη ἐκεῖ κάτω — καὶ μόνη.

Καὶ σηκώνοντάς το, ἔσφιξε σὲ γροθιὰ τὸ ἀδύνατο χέρι του μὲ τὶς ἔντονες φλέβες.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΝΑΤΟ

Ὁ γυρισμὸς τῆς Εἰρήνης.

Ὅταν ἄφησε τὸν Τζαίημς καὶ τὸ γέρο-Τζόλυον στὴν αἴθουσα τῶν νεκρῶν τοῦ νοσοκομείου, ὁ Σὸμς ἄρχισε νὰ περιπλανιέται ἄσκοπα στοὺς δρόμους. Ὁ τραγικὸς θάνατος τοῦ Μποσίνεϋ ἄλλαζε ἐντελῶς τὴν κατάσταση. Δὲν εἶχε πιὰ τὴν αἴσθηση πὼς κάθε λεπτὸ ποὺ χανόταν ἦταν καταστρεπτικό, οὔτε θὰ ριψοκινδύνευε τώρα νὰ φανερώσει τὴ φυγὴ τῆς γυναίκας του πρὶν τελειώσουν οἱ ἀνακρίσεις.

Ἐκεῖνο τὸ πρωῒ εἶχε σηκωθεῖ νωρίς, πρὶν ἔρθει ὁ ταχυδρόμος. Πῆρε μόνος του τὰ πρῶτα γράμματα ἀπὸ τὸ κουτὶ καί, μ' ὅλο ποὺ κανένα δὲν ἦταν ἀπ' τὴν Εἰρήνη, βρῆκε μιὰν εὐκαιρία νὰ πεῖ στὴ Μπίλσον πὼς ἡ κυρία της εἶχε πάει στὴ θάλασσα. Ἴσως νὰ πήγαινε κι' αὐτός, εἶπε, τὸ Σαββατοκύριακο. Ἔτσι θἄχε τὸν καιρὸ ν' ἀνασάνει,

νὰ μὴν ἀφίσει πέτρα ἀγύριστη ὡς ποὺ νὰ βρεῖ τὴν Εἰρήνη.

Μὰ τώρα ποὺ ὁ θάνατος τοῦ Μποσίνεϋ τὸν ἐμπόδιζε νὰ ἐνεργήσει, — ὁ παράδοξος αὐτὸς θάνατος πού, σὰν τὸν σκεφτόταν, ἔνιωθε ἕνα καφτὸ σίδερο στὴν καρδιὰ μὰ κι' ἕνα βάρος νὰ φεύγει ἀπ' τὴν ψυχή του, — δὲν ἤξερε πῶς νὰ περάσει τὴν μέρα του. Καὶ περιπλανιόταν ἐδῶ κι' ἐκεῖ, μέσα στοὺς δρόμους, κοιτάζοντας κάθε πρόσωπο ποὺ συναντοῦσε, ἐνῶ χίλιες ἀνησυχίες τοῦ τάραζαν τὸ μυαλό.

Καί, καθὼς γύριζε δῶ κι' ἐκεῖ, σκεφτόταν ἐκεῖνον ποὺ εἶχε τελειώσει τὴν περιπλάνησή του, τὴν ἄσκοπη πορεία του μέσα στοὺς δρόμους, καὶ ποὺ ποτὲ πιὰ δὲ θὰ ρχόταν νὰ στήσει καρτέρι ἔξω ἀπὸ τὸ σπίτι του.

Τὸ ἀπόγεμα κιόλας ἄκουσε τοὺς ἐφημεριδοπῶλες νὰ ἀναγγέλουν τὴν ταυτότητα τοῦ νεκροῦ κι' ἀγόρασε τὶς ἐφημερίδες νὰ δεῖ τί ἔλεγαν. Ἂν μποροῦσε, θἄκλεινε ὅλ' αὐτὰ τὰ στόματα. Πῆγε στὸ Σίτυ καὶ κλείστηκε ἀρκετὴ ὥρα μὲ τὸν Μπάλτερ.

Στὸ γυρισμό, περνώντας ἀπὸ τοῦ Τζόμψον, κατὰ τὶς τέσσερις καὶ μισή, βρῆκε στὴν πόρτα τὸν Τζώρτζ Φορσάϊτ, ποὺ δείχνοντας μιὰ βραδυνὴ ἐφημερίδα στὸν Σόμς, τοῦ εἶπε :

— Στάσου! Διάβασες αὐτὸ ἐδῶ γιὰ τὸν κακομοίρη τὸν Κουρσάρο ;

Ὁ Σὸμς ἀποκρίθηκε ψυχρά :

— Ναί.

Ὁ Τζὼρτζ τὸν κοίταξε. Ποτὲ δὲ συμπαθοῦσε τὸν Σόμς. Τώρα τὸν θεωροῦσε ὑπεύθυνο γιὰ τὸ θάνατο τοῦ Μποσίνεϋ. Αὐτὸς τὸν ἔσπρωξε στὴν ἀπελπισία — αὐτός, μὲ τὴν πράξη του ἐκείνη τῆς « ἰδιοκτησίας », ἔκαμε τὸν Κουρσάρο νὰ πάρει σὰν τρελλός, τὸ μοιραῖο ἐκεῖνο ἀπόγεμα, τοὺς δρόμους.

Ὁ δυστυχισμένος, σκεφτόταν, ἦταν τόσο παραλοϊσμένος ἀπὸ τὴ ζήλεια, τόσο τυφλωμένος ἀπὸ τὴ δίψα του γιὰ ἐκδίκηση, ποὺ δὲν ἄκουσε τ' ἀμάξι μέσ' στὴ σατανικὴ ἐκείνη ὁμίχλη.

Ὁ Σὸμς τὸν ἔσπρωξε στὸ θάνατο. Αὐτὴ τὴν κρίση διάβαζες στὰ μάτια τοῦ Τζώρτζ.

— Ἐδῶ μιλοῦν γιὰ αὐτοκτονία, εἶπε τέλος. Μὰ « αὐτὸ δὲν κολλάει ».

Ὁ Σὸμς κούνησε τὸ κεφάλι του.

— Δυστύχημα, μουρμούρισε.

Σφίγγοντας τὴ γροθιά του πάνω στὴν ἐφημερίδα, ὁ Τζὼρτζ τὴν ἔχωσε μέσα στὴν τσέπη του. Δὲν κρατήθηκε νὰ μὴν κάμει ἕναν τελευταῖο ὑπαινιγμό :

— Χμ! Ὅλοι καλὰ σπίτι ; Ἀκόμα τίποτα μικροὶ Σόμς ;

Μὲ τὸ πρόσωπο ἄσπρο σὰν τὰ σκαλοπάτια τοῦ Τζόμψον, μὲ τὸ ἕνα χεῖλι ἀνασηκωμένο σὰ νἄθελε νὰ δαγκάσει, ὁ Σὸμς πέρασε ἀπότομα δίπλα του κι' ἔφυγε.

Φτάνοντας σπίτι του, κι' ἀνοίγοντας τὸ μικρὸ φωτισμένο χώλλ μὲ τὸ κλειδί του, τὸ πρῶτο πράμα ποὺ παρατήρησε ἦταν ἡ χρυσόδετη ὀμπρέλλα τῆς γυναίκας του πάνω στὴν κασέλα. Ρίχνοντας τὸ γούνινο πανωφόρι του σὲ μιὰ πολυθρόνα, μπῆκε βιαστικὰ στὸ σαλόνι.

Οἱ κουρτίνες ἦταν τραβηγμένες γιὰ τὴ νύχτα. Μιὰ ὡραία φωτιὰ ἀπὸ ξύλα κέδρου ἔλαμπε στὸ τζάκι, καὶ στὴ φλόγα της εἶδε τὴν Εἰρήνη νὰ κάθεται στὴ συνηθισμένη γωνιά της στὸ ντιβάνι. Ἔκλεισε σιγὰ τὴν πόρτα καὶ πῆγε κοντά της. Δὲν κουνήθηκε. Δὲ φαινόταν νὰ τὸν εἶχε δεῖ...

— Λοιπόν, ξαναγύρισες ; εἶπε. Γιατί κάθεσαι στὸ σκοτάδι ;

Τότε εἶδε τὸ πρόσωπό της, τόσο ἄσπρο καὶ τόσο ἀσάλευτο, ποὺ θαρεῖς πὼς εἶχε πάψει νὰ κυλᾶ τὸ αἷμα μέσα στὶς φλέβες της, καὶ τὰ μάτια της, ποὺ φαίνονταν τόσο πελώρια, σὰν τὰ μεγάλα, πλατειά, τρομαγμένα μάτια μιᾶς κουκουβάγιας.

Κουβαριασμένη μέσα στὴ γκρίζα γούνα της, πάνω στὰ μαξιλάρια τοῦ ντιβανιοῦ, εἶχε ἕνα ἀλλόκοτο ὕφος. Ἔμοιαζε μὲ σκλαβωμένο νυχτοπούλι ποὺ δίπλωσε τὰ φτερά του πίσω ἀπὸ τὰ κάγκελα ἑνὸς κλουβιοῦ. Δὲν τοὔριξε ἕνα βλέμμα, δὲν εἶπε μιὰ λέξη... Στὸ ἀκίνητο πρόσωπό της ἔπαιζε ἡ λάμψη τῆς φωτιᾶς.

Ἄξαφνα προσπάθησε νὰ σηκωθεῖ, μὰ τὴν ἐμπόδισε.

Τότε μόνο κατάλαβε ὁ Σόμς.

Εἶχε γυρίσει σὰν ἕνα θανάσιμα πληγωμένο ζῶο, ποὺ δὲν ξέρει ποῦ νὰ πάει, ποὺ δὲν ξέρει τί κάμει. Μόνο νὰ τὴν ἔβλεπες, ἔτσι ζαρωμένη μέσα στὴ γούνα της, ἔφτανε.

Τότε βεβαιώθηκε πὼς ὁ Μποσίνεϋ ἦταν ἐραστής της. Πὼς εἶχε μάθει τὴν εἴδηση τοῦ θανάτου του — ἴσως σὰν κι' αὐτὸν ν' ἀγόρασε μιὰ ἐφημερίδα στὴν ἀνεμόδαρτη γωνιὰ ἑνὸς δρόμου καὶ νὰ τὴ διάβασε κεῖ.

Καὶ τότε εἶχε γυρίσει, μὲ τὴ θέλησή της, στὸ κλουβὶ ἀπ' ὅπου εἶχε λαχταρήσει νὰ φύγει. Καὶ σὰν ἔνιωσε τὴ φοβερὴ σημασία αὐτῆς τῆς ἐπιστροφῆς, ὁ Σόμς αἰστάνθηκε τὴν ἐπιθυμία νὰ φωνάξει : « Πάρε μακρυὰ ἀπ' τὸ σπίτι μου τὸ μισητὸ αὐτὸ σῶμα ποὺ ἀγαπῶ! Πάρε μακρυά μου τὸ ἀξιολύπητο χλωμὸ αὐτὸ πρόσωπο, τὸ τόσο σκληρὸ καὶ τόσο γλυκὸ μαζί — πρὶν τὸ ξεσκίσω. Φύγε ἀπὸ τὰ μάτια μου. Προσπάθησε νὰ μὴ σὲ ξαναδῶ ποτὲ πιά ».

Καὶ καθὼς ἔλεγε μέσα του τ' ἀνείπωτα αὐτὰ λόγια, τοῦ φάνηκε πὼς τὴν εἶδε νὰ φεύγει, σὰ μιὰ γυναῖκα ποὺ προσπαθεῖ νὰ ξυπνήσει γιὰ ν' ἀποφύγει ἕνα φριχτὸ ὄνειρο — νὰ σηκώνεται καὶ νὰ φεύγει μέσα στὸ κρύο καὶ στὸ σκοτάδι, χωρὶς καθόλου νὰ τὸν σκεφτεῖ, χωρὶς κὰν νὰ προσέξει τὴν παρουσία του.

Καὶ τότε φώναξε, παίρνοντας πίσω ἐκεῖνα ποὺ δὲν εἶπε:

—Ὄχι, μεῖνε ἐδῶ.

Καὶ φεύγοντας ἀπὸ κοντά της, κάθησε στὴ συνηθισμένη του πολυθρόνα, δίπλα στὸ τζάκι, ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριά.

Δὲ μιλοῦσαν...

Κι' ὁ Σὸμς σκεφτόταν: «Γιατί ὅλα αὐτά; Γιατί πρέπει νὰ βασανίζομαι ἔτσι; Τί ἔκαμα; Τί ἔκαμα; Δὲν εἶναι δικό μου λάθος».

Τὴν κοίταξε πάλι, ζαρωμένη σὰν ἕνα πουλὶ χτυπημένο κι' ἑτοιμοθάνατο ποὺ βλέπει τὸ φτωχὸ στῆθος του ν' ἀνεβοκατεβαίνει ἀπὸ τὴν ἀγωνία καθὼς φεύγει ὁ ἀέρας, καὶ ποὺ τὰ θλιμμένα του μάτια σὲ κοιτάζουν, ἐσένα ποὺ τόχεις χτυπήσει, μ' ἐκεῖνο τὸ ἀργὸ τρυφερὸ βλέμμα ποὺ δὲ σὲ βλέπει, ἀποχαιρετώντας ὅ,τι ὡραῖο, — τὸν ἥλιο, τὸν ἀέρα, τὸ ταῖρι του!

Κάθονταν ἔτσι, σιωπηλοί, δίπλα στὸ τζάκι, καθένας ἀπὸ τὴ μιὰ μεριά.

Κι' ὁ καπνὸς ἀπὸ τὰ ξύλα τοῦ κέδρου ποὺ καίγονταν καὶ ποὺ τόσο ἀγαποῦσε ὁ Σόμς, τοῦ φάνηκε πὼς τὸν πείραζε στὸ λαιμὸ σὲ βαθμὸ ποὺ δὲ μποροῦσε πιὰ νὰ τὸν ὑποφέρει. Καὶ βγαίνοντας στὸ διάδρομο, ἄνοιξε διάπλατα τὴν πόρτα ν' ἀναπνεύσει τὸν κρύο ἀέρα... Ὕστερα, χωρὶς παλτὸ καὶ χωρὶς καπέλλο, βγῆκε στὴν πλατεῖα.

Μιὰ γάτα, μισοπεθαμένη ἀπὸ τὴν πεῖνα, τριβόταν στὰ κάγκελα τοῦ κήπου, προσπαθώντας νἄρθει κοντά του. Κι' ὁ Σὸμς συλλογιόταν: «Τί πόνος! Πότε θὰ πάψω νὰ ὑποφέρω;»

Στὴν ἄλλη μεριὰ τοῦ δρόμου, σὲ μιὰ πόρτα, ἕνας γνωστός του, ποὺ τὸν ἔλεγαν Ράτερ, ἔτριβε τὰ παπούτσια του στὸ σίδερο μ' ἕνα κίνημα σὰ νἄλεγε: «Εἶμαι ὁ ἀφέντης ἐδῶ». Κι' ὁ Σὸμς ἐξακολούθησε τὸ δρόμο του.

Ἀπὸ μακρυά, στὸν καθάριον ἀέρα, οἱ καμπάνες τῆς ἐκκλησιᾶς, ὅπου εἶχε γίνει ὁ γάμος του μὲ τὴν Εἰρήνη, ἠχοῦσαν γιορτάσιμα, κάνοντας πρόβα γιὰ τὰ Χριστούγεννα ποὺ πλησίαζαν, κι' οἱ ἁρμονικὲς νότες τους κυριαρχοῦσαν πάνω ἀπὸ τὸ θόρυβο τῶν δρόμων... Ἐνιωθε μιὰ σφοδρὴ ἐπιθυμία νὰ πιεῖ κάτι δυνατό, νὰ βυθιστεῖ μέσα στὴν ἀδιαφορία ἢ νὰ ξυπνήσει μέσα του τὴ μανία... Νὰ μποροῦσε μόνο νὰ ξεφύγει ἀπὸ τὸν ἑαυτό του, νὰ σκίσει αὐτὴ τὴν ἀράχνη ποὺ πρώτη φορὰ στὴ ζωή του ἔνιωθε τυλιγμένη γύρω του. Νὰ μποροῦσε μόνο νὰ ὑποχωρήσει στὴ σκέψη: «Χώρισέ την. Διῶξε την. Σὲ ξέχασε, ξέχασέ την».

Νὰ μποροῦσε μόνο ν' ἀκούσει αὐτὴ τὴν ἄλλη σκέψη: «Ἄφησέ την νὰ φύγει, πόνεσε ἀοκετά».

Νὰ μποροῦσε μόνο νὰ ὑποκύψει σ' αὐτὴ τὴν ἐπιθυμία: «Κάμε τη σκλάβα. Εἶναι στὴν ἐξουσία σου!»

Νὰ μποροῦσε μόνο νὰ δεχτεῖ τὴν ξαφνικὴ αὐτὴ ἔμπνευση. «Τί σημασία ἔχουν ὅλα αὐτά;» Νὰ ξεχάσει γιὰ ἕνα λεπτὸ τὸν ἑαυτό του, νὰ ξεχάσει πὼς θἄχε σημασία ἐκεῖνο ποὺ θἄκανε, νὰ ξεχάσει πὼς ὅ,τι καὶ νἄκανε κάτι ἔπρεπε νὰ θυσιάσει.

Νὰ μποροῦσε μόνο ν' ἀφεθεῖ σὲ μιὰ ὥθηση...

Ἀδύνατο νὰ ξεχάσει τίποτα. Νὰ ὑποταχτεῖ σὲ μιὰ σκέψη, μιὰ ἔμπνευση, μιὰ ἐπιθυμία. Ἦταν ὅλα τόσο σοβαρά! Τὸν ἔπνιγαν, τόσο σφιχτὰ γύρω του, σὰν ἕνα κλουβὶ ποὺ δὲ μποροῦσε νὰ τὸ σπάσει.

Ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριὰ τῆς πλατείας, οἱ ἐφημεριδοπῶλες διαλαλοῦσαν τὰ βραδυνὰ νέα κι' οἱ φωνές τους ἀνακατώνονταν παράφωνες καὶ δαιμονισμένες μὲ τοὺς ἁρμονικοὺς ἤχους τῆς καμπάνας.

Ὁ Σὸμς ἔφραξε τ' αὐτιά του. Μιὰ σκέψη πέρασε σὰν ἀστραπὴ ἀπὸ τὸ νοῦ του. Ἦταν μιὰ σύμπτωση μόνο ποὺ δὲ βρισκόταν αὐτὸς στὴ θέση τοῦ Μποσίνεϋ, ξαπλωμένος νεκρός, κι' ἐκείνη, ἀντὶ νὰ κάθεται κεῖ ζαρωμένη σὰν ἕνα πληγωμένο πουλί, μὲ τὴν ἀγωνία τοῦ θανάτου στὰ μάτια...

Κάτι μαλακὸ ἄγγιξε τὰ πόδια του. Ἦταν ἡ γάτα ποὺ τριβόταν ἀπάνω του. Ἕνας λυγμός, ποὺ τὸν τάραξε ἀπ' τὴν κορφὴ ὡς τὰ νύχια, ξέφυγε ἀπὸ τὸ στῆθος του. Ὕστερα ὅλα σώπασαν πάλι μέσ' στὸ σκοτάδι. Τὰ σπίτια ἔμοιαζαν νὰ τὸν κοιτάζουν. Μέσ' στὸ καθένα ζοῦσε κι' ἕνα ἀντρόγυνο μὲ τὴ μυστικὴ ἱστορία τῆς εὐτυχίας του ἢ τῆς λύπης του.

Κι' ἄξαφνα εἶδε τὴν πόρτα τοῦ σπιτιοῦ του ἀνοιχτή, καὶ στὸ φῶς ποὺ ρχόταν ἀπὸ τὸ χώλλ, τὴ μαύρη σιλουέττα ἑνὸς ἀντρὸς μὲ γυρισμένη τὴν πλάτη. Ἔνιωσε κάτι νὰ τὸν πνίγει κι' ἔτρεξε πίσω του.

Ἀπὸ τὴ θέση ποὺ στεκόταν, ἔβλεπε τὸ πανωφόρι του πάνω στὴ δρύϊνη σκαλιστὴ πολυθρόνα. τὰ περσικὰ χαλιά, τ' ἀσημένια μπώλ, τὶς σειρὲς τὶς πορσελάνες ποὺ στόλιζαν τοὺς τοίχους, καὶ τὸν ἄγνωστο ἐπισκέπτη. Μὲ ἀπότομη φωνὴ ρώτησε:

— Τί θέλετε, κύριε;

Ὁ ἐπισκέπτης γύρισε. Ἦταν ὁ νέος Τζόλυον.

— Βρῆκα τὴν πόρτα ἀνοιχτή. Μπορῶ νὰ δῶ μιὰ στιγμὴ τὴ γυναῖκα σας; Ἔχω μιὰ παραγγελία γι' αὐτήν.

Ὁ Σὸμς τὸν κοίταξε μ'ἕνα περίεργο πλάγιο βλέμμα.

— Ἡ γυναίκα μου δὲ μπορεῖ νὰ δεῖ κανένα, μουρμούρισε θυμωμένα.

Ὁ νέος Τζόλυον εἶπε εὐγενικά:

— Δὲ θὰ τὴν ἀπασχολήσω παρὰ ἕνα λεπτό.

Ὁ Σὸμς πέρασε δίπλα του καὶ τοὔφραξε τὸ δρόμο.

— Δὲ μπορεῖ νὰ δεῖ κανένα, ξανάπε.

Ὁ Σὸμς εἶδε τὸ βλέμμα τοῦ νέου Τζόλυον καρφωμένο πίσω του, μέσα στὸ χώλλ, καὶ γύρισε. Στὴν πόρτα τοῦ σαλονιοῦ στε-

κόταν ἡ Εἰρήνη, μὲ τὰ μάτια ἄγρια, γεμᾶτα λαχτάρα, μὲ τὰ χείλη μισανοιγμένα, μ' ἁπλωμένα τὰ χέρια. Σὰν εἶδε τοὺς δυὸ ἄντρες, τὸ φῶς ἔσβυσε στὸ πρόσωπο της, τὰ χέρια της ἔπεσαν κι' ἔμεινε σὰν ἄγαλμα.

Ὁ Σὸμς γύρισε πάλι κι' εἶδε τὸν ἐπισκέπτη νὰ τὸν κοιτάζει. Ἕνας ἦχος σὰ γρυλλισμὸς τοῦ ξέφυγε ἄθελα, σὰν ἀπάντηση στὸ βλέμμα ἐκεῖνο... Μὰ στὰ χείλη του φάνηκε κάτι ποὺ ἔμοιαζε μὲ χαμόγελο.

—Εἶμαι στὸ σπίτι μου ἐδῶ, εἶπε. Θὰ κανονίσω μόνος μου τὶς ὑποθέσεις μου. Σᾶς τὄπα καὶ πρὶν — σᾶς τὸ λέω καὶ πάλι. Δὲ δεχόμαστε κανένα.

Κι' ἔκλεισε μὲ θόρυβο τὴν πόρτα ἀφήνοντας ἔξω τὸ νέο Τζόλυον.

ΤΕΛΟΣ

ΟΤΑΝ ΜΙΛΟΥΜΕ ΜΟΝΟΙ

Ἐπειδὴ πολὺ σ' ἐπιθύμησα,
δὲν πρόφτασα νὰ σὲ γνωρίσω.
Ἰδού, οἱ ἐπιθυμίες μου ὅλες.
Πύρινες φλόγες πυρπόλησαν κάθε προσπάθεια.
Μάταιος στάθηκεν ὁ μακρὺς δρόμος.
Οἱ νύχτες δὲ μὲ ξεκούρασαν.
Ἡ ψυχή μου ἦταν πάντα μιὰ πανύψηλη φλόγα,
ποὺ ἔψαχνε σὲ ὕψος,
σὲ βάθος,
σὲ μάκρος.
Ὅμως, ἐπειδὴ ἔφτανε τόσο μακρυά,
δὲ σὲ εἶδα στὸ πλάϊ μου.
Τώρα ποὺ ξόδεψα ὅ,τι εἶχα,
κέρδισα ἐκεῖνο ποὺ εἶχα πάντα.
Νά σε λοιπὸν δική μου.
Ὅλος αὐτὸς ὁ καιρὸς ποὺ κάηκε,
ὑπῆρξα ἐγὼ
μία φλόγα ποὺ ἄρχισε νὰ τρεμουλιάζει,
ἕνας καπνὸς ποὺ δὲν πηγαίνει πιὰ σὲ ὕψος.

Ἂς ρίξω ἐδῶ τὴν ἄγκυρα κι' ἂς κατεβῶ μαζί της.
Ἐκεῖ στὸ βάθος ὑπάρχει κάτι δικό μου.
Κάτι ζεστό,
κάτι ἀπέραντα γλυκό.
Ὤ, πόσο ζεστὴ εἶν' ἀκόμα ἡ καρδιά μου.
Ἡ λάσπη εἶναι ζεστὴ γιὰ κείνους ποὺ τὰ ἔχασαν ὅλα,
γιὰ κείνους ποὺ πάγωσαν μπρὸς στὴν ἀδιαφορία.
Καὶ εἶναι πολλοί.
Πῶς δὲν τὸ πρόσεξα, ἀγαπημένη μου;
Εἶναι πάμπολλοι ἐκεῖνοι ποὺ ἔπαψαν νὰ ζητοῦν.
Εἶναι πάμπολλοι ἐκεῖνοι μὲ τὰ σβυμένα πρόσωπα.
Ἡ λάσπη γι' αὐτοὺς εἶναι ἡ μεγάλη χαρά.
Γεμίζουν τὶς χοῦφτες καὶ σκεπάζονται μ' αὐτή.
Καὶ χαμογελοῦν.

Λίγη λάσπη.
Ἕνας μικρὸς σπόρος.
Ἕνα κορμάκι τόσο τρυφερὸ στὴν ἀρχή.
Κι' ὕστερα δύναμη καὶ πλημμύρα λαχτάρας.
Δίψα γιὰ φῶς καὶ διαύγεια.
Λίγη λάσπη.
Λίγο χῶμα μαῦρο ἢ κόκκινο.
Νά ἡ ἱστορία μας ποὺ ὅλα τὰ πεθύμησε, καὶ τίποτα, τίποτα δὲ γνώρισε.

. . . . . .

Καὶ τὰ χέρια ποὺ στέγνωσαν ἐκλιπαρώντας τοὺς ὅμοιους.
Καὶ κεῖνα ποὺ ἔλυωσαν, προσπαθώντας νὰ λυώσουν τοὺς πάγους,
χύνοντας κόμπο-κόμπο τὸ φλογερὸ ἱδρῶτα.
Ὅμως οἱ πάγοι ἔγιναν βουνά.
Καὶ οἱ ὅμοιοι ἔπαψαν νὰ μοιάζουν.
Καὶ τὰ στεγνωμένα χέρια πληθαίνουν.
Γέμισαν τὴν τρυφερή σου κοιλιά, Γῆ!
Γῆ, ποὺ σὲ λούζει ἕνας Ἥλιος πανέμορφος καὶ σπλαχνικός.
Γιατί, φίλοι μου;

ΜΑΡΙΑ ΧΡΥΣΣΑ

CYRIL BOUDA

ΣΥΝΘΕΣΗ (ΧΑΛΚΟΓΡΑΦΙΑ)

ΚΑΘΑΡΤΗΡΙΟ

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ ΜΙΑΣ ΜΗΤΕΡΑΣ

Τὸ ΟΛΑΣΠΡΟ λίκνο στὴ γωνιὰ δίνει ἕναν τόνο χαρούμενο στὴ γυμνὴ λευκότητα αὐτοῦ τοῦ δωματίου. Τὰ μάτια μου ὑγραίνονται βλέποντάς το ἀκόμη ἀδειανό.

— Θεέ μου, τί θὰ εἶναι; ἀναρωτιέμαι μὲ συγκίνηση.

— Ὅλα θὰ πᾶνε περίφημα, ἐνθαρρύνει ὁ γιατρός.

Καὶ κανεὶς δὲν καταλαβαίνει τὴν ἐπιθυμία μου νὰ πονέσω.

***

Μέσα στὴ νύχτα, μένω μονάχη στὸ ἔλεος τῆς νεαρῆς ἀδελφῆς. Μ' ἀρέσει τὸ βλέμμα της, ποὺ μὲ περιεργάζεται μὲ κάποια κρυμμένη σκληρότητα. Μέσ' ἀπὸ τὶς συσπάσεις τῆς ὀδύνης, προσπαθῶ καὶ τῆς χαμογελῶ.

— Ἤμουν κι' ἐγὼ κάποτε λυγερὴ σὰν ἐσᾶς. Μπορεῖτε νὰ τὸ φαντασθῆτε; λέω μετακινώντας μὲ κόπο τὸ βαρὺ ὄγκο μου στὸ μάκρος τοῦ δωματίου.

Ζητῶ νὰ τὴν ἐκπλήξω. Μὰ μὲ κοιτᾶ μὲ εἰρωνία.

— Πονᾶτε; ρωτᾶ.

— Ἀρκετά.

— Ὄχι. Πρέπει νὰ πονέσετε. Νὰ πονέσετε δυνατά, πολὺ δυνατά, ξαναλέει μὲ πάθος, εὐχαριστημένη ποὺ προφέρει λόγια φριχτά.

— Πῶς λέγεστε;

— Ἀνθή.

— Ναί, ἀδελφὴ Ἀνθή. Εἶναι ἀνάγκη νὰ πονέσω. Σ' εὐχαριστῶ πολὺ ποὺ τὸ σκέπτεσαι.

Θεέ μου! Πῶς τόλμησα νἄρθω ἀντιμέτωπη μὲ τὸ ἀπειρό Σου;

***

— Ἀδελφή.

— Ὁρῖστε.

— Τὸ χέρι σου. Δός μου τὸ χέρι σου, μικρὴ ἀδελφή. Ἔτσι. Δὲ ζητῶ τὴν ἀγάπη σου. Μὴ φοβᾶσαι. Ἡ σκληρότητά σου μοῦ χρειάζεται. Σ' εὐχαριστῶ ποὺ μὲ κοιτᾶς μὲ τόση ἀπάθεια. Βόηθησε νὰ περάσω τὸ δύσκολο μονοπάτι. Πονῶ. Ὁ πόνος αὐτός, ποὺ μόνο στὸν πόνο βρίσκει διέξοδο, ἔχει μιὰ δική του, ξέχωρη δόξα. Δὲν εἶναι; Ἄνοιξε τὰ παράθυρα. Τί πνιχτικὴ βραδυά! Ἀπόψε κάτι μεγάλο ὅσο κι' ἡ ζωὴ παλεύει μὲ τὴν ὑπαρξή μου. Τὸ χέρι ἑνὸς δημιουργοῦ Θεοῦ ἀγγίζει τὶς ρυτίδες ποὺ ἡ ὀδύνη συσπᾶ στὸ μέτωπό μου. Ἔχω τὴ δύναμη νὰ πονέσω ὅσο ἕνας Θεὸς δημιουργὸς μπορεῖ νὰ πονέσει, κι' ὡστόσο ἄχ! πῶς μοῦ χρειάζεται ἡ παρηγοριὰ τοῦ χεριοῦ σου! Πονῶ. Ἄχ, ἄχ, πονῶ, ἀδελφή! Γιατί ἀποτραβιέσαι;

— Αὐτὰ τὰ κινίνα θὰ τὰ πάρετε ὅλα, λέει ἀπιθώνοντας τὰ ροδαλὰ κουφετάκια στὴν παλάμη μου. Γιὰ νὰ πονέσετε. Νὰ πονέσετε περισσότερο.

— Ὦ! Εὐχαριστῶ.

***

Ξημερώνει. Πόσο σὲ σκλάβωσα ξαγρυπνισμένη στὴν ἀγωνία μου, καλή μου. Τέτοια μιὰ νύχτα θερμή, πόσο θὰ λαχτάρησες γιὰ τὴ ζωή, τὴ χάρη τῆς ἁμαρτίας, ποὺ στάζει τὴ λαχτάρα της στὸν κάθε κόμπο ποὺ ἱδροκοπᾶ τὸ σφριγηλό σου κορμί. Πῶς εἶχα κάποτε κι' ἐγὼ τόσο λεπτὴ μέ-

ση! Ἄχ, εἶναι ὅλα τόσο ὡραῖα στὸν κόσμο καὶ τόσο χαρωπά! Μὰ ἔρχεται ὥρα κι᾽ εἶναι ἀνάγκη ν᾽ ἁγιαστοῦν ἀπὸ τὸν πόνο μας. Μικρή μου, μὴ φοβηθεῖς. Δὲς ἐγώ. Βογγῶ. Ὅμως ἀντέχω. Μ᾽ ὅλη τὴ δύναμή μου ἀντέχω.

Ἀδελφή. Τώρα ποὺ θὰ ἀποσυρθεῖς, συχώρεσε τὶς δύσκολες ὧρες ποὺ σοῦ ἔδωσα. Καλὴ ἀνάπαυση στὰ γλυκὰ ὄνειρα τοῦ ὕπνου σου. Εὔχομαι γιὰ σένα τὴν εὐτυχία ὅλων τῶν πόνων τῆς γῆς.

***

Οἱ αἰσθήσεις μου πιὰ δὲν προσδιορίζονται. Προσδιορίζουν. Προσδιορίζουν γιὰ μένα τὸ ἄπειρο. Ἔχω ξεπεράσει τὸν ἑαυτό μου. Βρίσκομαι στὴ δικαιοδοσία μιᾶς δύναμης ἀπεριόριστης. Σφαδάζω καὶ ἀγαλλιῶ, λαχταρῶ καὶ ἀπολαμβάνω, ὅμως πάνω ἀπ᾽ ὅλα ἔχω, στὴν πιὸ δυνατὴ ὑπερένταση, τὴν αἴσθηση αὐτοῦ τοῦ πόνου ποὺ μὲ ἀπορροφᾶ στὴν ἀπεραντωσύνη του, καὶ σκούζω μὲ τὴν ἡδυπάθεια καὶ τὸ ἄλγος ἀγριμιοῦ στὸν παροξυσμὸ τῆς ἐρωτικῆς του χαρᾶς.

Ἕνα μαρτύριο ὡς τὴν αἰωνιότητα. Δὲ χωρεῖ διέξοδος. Καμμιὰ λύτρωση. Ὅμοια θὰ δέρνονται οἱ κολασμένοι στὴν καφτερὴ αἰώνια φλόγα. Χουφτώνω τὶς τοῦφες τῶν μαλλιῶν καὶ σέρνομαι πάνω στοὺς σκληροὺς τοίχους, ν᾽ ἀφήσω σὲ γρανίτινες αἰχμὲς τὰ κομμάτια τῆς ὕπαρξής μου. Οἱ κραυγὲς ξεκολλοῦν σχίζοντας τὸ στῆθος μου. Θεέ! Πόση ἀνάγκη ὑπάρχει αὐτοῦ τοῦ πόνου! Ἂν σωθεῖ, τὸ νιώθω πὼς χάθηκα! Τὰ ζωϊκά μου ἔνστικτα συγκεντρώνονται πάνω του μὲ ἀπεγνωσμένη ἐγκατάλειψη.

Δυνατός, ὅλο πιὸ δυνατός, ἀδυσώπητος. Μὲ χτυπᾶ ὁλοῦθε. Δὲν εἶναι τρόπος νὰ ἀνασάνω. Σὲ κάθε συνεχῆ σύσπασή του, νιώθω νὰ ὑπάρχω σὲ μιὰ ἀπειρία ὄντων ποὺ προϋπῆρξαν. Πῶς θ᾽ ἀνθέξω τὸ βάρος τῆς πραγματικότητάς τους; Ἡ δύναμή μου πεισμώνει σὲ ἀντοχή. Γραπώνω τὰ μπράτσα, μπήγοντας τὰ νύχια στὶς σάρκες ποὺ ἀναισθητοῦν. Καὶ τότε, μιὰ ξαφνικὴ στιγμή, σὲ ὕστατο σπασμό, ἡ δύναμή μου συγκεντρωμένη, κρουνὸς ἀστείρευτος, ἐκτοξεύεται πέρα μακριά: Πάνω στὴ νέα ἀντίληψη, ποὺ διαχωρισμένη γιὰ πάντα ἀπὸ τὸ ἄπειρό μου, σφαδάζει στὰ πρῶτα ἀνατριχιάσματα τῆς ὕπαρξης.

Κερδίσαμε τὴ ζωή! Ἁπλώσαμε πάνω ἀπὸ τοὺς αἰῶνες! Γαλήνη. Ἔκσταση.

Ὑπάρχω ὡς τὴν προέκταση ἑνὸς σύμπαντος.

***

Ἡ ἱκανοποίησή μου ἔχει ἀπόλυτη ἀνάγκη τῆς ἀκινησίας ποὺ μοῦ ἐπιβάλλεται, γιὰ ν᾽ ἁπλώσει τὶς ἐκτάσεις της. Εἶναι μιὰ γλυκύτατη ἐκμηδένιση. Οἱ αἰσθήσεις μου, μετὰ τὸν παροξυσμό τους, ἔχουν ἀφαιρεθεῖ σὲ τόση γενικότητα, λὲς καὶ δὲν μποροῦν νὰ περικλειστοῦνε στὴ στενότητα τοῦ κορμιοῦ, ποὺ ἐξουθενώνεται στὴν ἠρεμία τους.

***

Ἡ ἀμείλικτη ἀναγκαιότητα τῆς ἐξάγνισης συνεχίζεται κάθε λεπτὸ πάνω στὸ φλοιὸ τῆς σφαίρας. Πρέπει νὰ κερδίσουμε τὴ συνείδηση τῆς ἁμαρτίας, γιὰ νὰ γίνουμε ἀντικείμενα ἀπολύτρωσης. Πρέπει.

Δὲ μὲ ταράζουν πιὰ οἱ κραυγὲς ποὺ διαλύονται στὸ σκοτάδι τῆς νύχτας, σὰ νὰ βγαίνουν ἀπὸ τὰ σπλάχνα κόσμου κολασμένου ποὺ ἐγκυμονεῖ τὴ συμφορά. Στὸν κρίκο τῆς ὀδύνης αὐτῆς, ποὺ ἁλυσοδένει κάθε γυναῖκα τῆς πλάσης, ἁγία καὶ ἁμαρτωλή, ποὺ καθαρίζει τὴ ζωή, βοηθώντας την νὰ ἀνανεώνεται καὶ νὰ ὑπάρχει, ἡ ψυχή μου πρόσφερε ὅλη τὴν ἀντοχή της, γιὰ ν᾽ ἀξίζει τὴ γαλήνη.

***

Ἡ προϊσταμένη συχνὰ μοῦ διηγεῖται ὅλες τὶς τρομακτικὲς ἐπεκτάσεις αὐτῆς τῆς ὀδύνης, ποὺ εἶναι τὸ καθημερινό της μέλημα. Διψῶ νὰ μάθω. Ἀπορῶ πῶς δὲν ἀναταράζομαι καθόλου γιὰ ὅσα ἀκούω. Τόσο λοιπὸν ἔφτασα νὰ κατέχω τὴν ἀναγκαιότητα αὐτοῦ τοῦ πόνου;

— Κι᾽ ἐσεῖς; τὴ ρωτῶ. Γνωρίζοντας τόσες λεπτομέρειες, θὰ ἦταν δυνατὸν νὰ ἀποφασίζατε ποτέ;

Μὲ κοιτᾶ ἔκπληκτη, σὰ νὰ τῆς κάνει κόπο παρόμοια ἐρώτηση. Ἀπαντᾶ ἤρεμα:

— Ἂν ξέρω πὼς αὐτὸς ὁ πόνος δὲ μοῦ εἶναι δυνατός, δὲν παντρεύομαι.

Πῶς χαίρομαι γιὰ τὴν τέλεια ὡριμότητα ποὺ λαχταρᾶ στὰ λόγια τῆς ἐπιθυμίας της! Μιὰ γυναίκα! Ἀγαπημένη! Εὔχομαι γιὰ σένα τὴν εὐτυχία ὅλων τῶν πόνων τῆς γῆς.

***

Στὰ κυματιστὰ μαλλιὰ τῆς ἀδελφῆς Ἀνθῆς ἕνας ἥλιος ἔχει σκορπίσει τὸ χρυσάφι του. Εἶναι ἡ ψυχὴ τῆς εὐθυμίας στὸν τόπο τοῦ πόνου. Πηγαινοέρχεται ἀεικίνητη, ἀνάλαφρη, φαιδρή, σὰν τὸν ἀνασασμὸ δροσάτου ἀγέρα.

Κάτω ἀπὸ τὴ σεμνὴ ἄσπρη ποδιά, αἰσθάνομαι κάθε ἴνα τοῦ λεπτόγραμμου κορμιοῦ της σὰ μιὰ πρόσκληση στὴ χαρά.

— Ἀδελφὴ Ἀνθή. Φοβᾶσαι τὸν πόνο;

Τὰ χείλη της συσπᾶ περιφρόνηση.

— Δὲν τὸν παραδέχομαι κάν.

— Ἀλλά;

— Ἂν ἤμουν κυρία, δὲ θὰ ἤμουν τόσο ἀπερίσκεπτη! Θὰ στολιζόμουνα, θὰ γλεντοῦσα, θὰ ταξίδευα, θὰ χαιρόμουνα. Ὤ! Θὰ χαιρόμουνα . . .

Κάποια λησμονημένη ἐπιθυμία ἀναβλύζει ἀπὸ τὴν ψυχή μου. Μὲ τὸ βλέμμα κατατρώγω τὴ λυγερή της κορμοστασιά. Καὶ ξαφνικά, μ' ἕνα ἀπότομο δονισμό, τὴ βλέπω νὰ ἐκσφενδονίζεται στὸ κέντρο κόσμου χαρωποῦ, ποὺ στριφογυρνᾶ γύρω της σὲ εἰκόνες εὐθυμίας. Στριφογυρνᾶ, στριφογυρνᾶ, καὶ δὲν εἶναι ἐκείνη, ἀλλὰ ἐγώ, καὶ μαζί μου ὅλα τὰ νιάτα ποὺ παθαίνονται γιὰ τὴ χαρά.

Ἀνοίγω τὰ βλέφαρα. Κατάματα τὴν κοιτῶ. Δὲν εἶναι ξένη. Δὲν εἶναι. Σκέπτομαι γι' αὐτὴν τὴν ὥρα ποὺ παθιασμένα θὰ λαχταρᾶ τὸν πόνο ποὺ ἀποστρέφεται. «Ἄχ, εἶναι ἀνάγκη νὰ κερδίσουμε τὴ συνείδηση τῆς ἁμαρτίας, γιὰ νὰ γίνουμε ἀντικείμενα ἀπολύτρωσης», θέλω νὰ τῆς πῶ. Ὅμως φοβοῦμαι νὰ τὴν τρομάξω πρόωρα μὲ μιὰν ἀλήθεια.

***

Μὲ ἀναβαστᾶ νὰ στηριχτῶ στὰ πόδια μου ποὺ τρέμουν καὶ ξεκαρδίζεται στὰ γέλια.

— Εἴσαστε κάποτε λυγερή, δὲν εἴπατε;

Καὶ μόλις κατορθώνει νὰ μὲ στηλώσει.

Ὁ κάθε πλατυασμὸς τοῦ πέλματός μου εἶναι μιὰ ἐπανάκτηση σ' αὐτὴ τὴ γῆ, ποὺ ἔχει μιὰ ὕπαρξη νὰ χρωστᾶ στὴν ἀντοχὴ τῆς ὀδύνης μου.

Στὸ μπράτσο τῆς μικρῆς ἀδελφῆς στηριγμένη, περιφέρομαι συρτὰ στὸ διάδρομο. Ἀπὸ τὶς ἀνοιχτὲς πόρτες χαμογελῶ φιλικὰ στὶς χλωμὲς συντρόφισσες τοῦ πόνου μου,

ποὺ οἱ κραυγές τους ἔθρεψαν τὴν ἀπάθεια τῆς ψυχῆς μου. Ὑπάρχει μιὰ ἀπευθείας συνεννόηση μεταξύ μας. Καὶ μυστικά, μὲ τὴν ψυχή μου, τὶς εὐλογῶ.

***

Ἀντικρύζω μὲ ἠρεμία τὸν ἥλιο κατάματα. Ἄλλοτε ζητοῦσα νὰ κρυφτῶ κι' ἀπὸ τὸ φῶς τῆς μέρας. Τόσο θεωροῦσα τὸν ἑαυτό μου ἀνάξιο τῆς γῆς. Τώρα ἔφτασα νὰ τὸν ἀγαπῶ. Γιατὶ κατόρθωσα νὰ τὸν ἀγαπῶ γιὰ κάτι πολὺ πιὸ πέρα ἀπὸ τὴν ἴδια του ὑπόσταση.

Ἡ ζωή μου πιὰ ὅλη εἶναι ἡ συναίσθηση τῆς εὐθύνης, ποὺ ὅσο ἁπλώνει σὲ διαστάσεις τρομακτικὲς γιὰ τὴν ἀδυναμία μου, ἄλλο τόσο εἶναι πολύτιμη.

***

Ἀποχαιρετῶ μὲ ἀγάπη τὸν τόπο ποὺ πόνεσα, ὅσους μὲ βόηθησαν νὰ περάσω τὶς δύσκολες ὧρες. Ἔπειτα πέρνω τὸν ἀκριβό μου ἀπὸ τὰ χέρια τῆς ἀδελφῆς Ἀνθῆς καὶ σκύβοντας:

— Μικρή μου, εὔχομαι γιὰ σένα τὴν εὐτυχία ὅλων τῶν πόνων τῆς γῆς, τῆς λέω γλυκὰ καὶ πρώτη φορὰ τὴ βλέπω νὰ ξαφνιάζεται, νὰ τρομάζει.

***

Κινῶ γιὰ ἕνα νέο τρόπο ζωῆς, ποὺ συγκρατεῖ ὅ,τι ὑπερούσιο κλείνει στὴν καθημερινότητά του αὐτὸς ὁ κόσμος.

Στὰ λαμπερὰ μάτια τοῦ βρέφους βλέπω νὰ ἰριδίζουνε καὶ νὰ μὲ προσκαλοῦνε ὅλες οἱ ὑποσχεμένες ὁμορφιὲς ἑνὸς χαμένου Παραδείσου.

ΡΟΥΛΑ ΒΑΡΕΛΛΑ - ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ

ΚΥΠΑΡΙΣΣΩ

Ὅταν τραγουδοῦσε θ' ἀκουγόταν
— πάντα πρὸς τὸ δεῖλι τὸ χρυσὸ —
σὰν κελαρυσμὸς ἀπὸ βρυσούλα
ἡ Κυπαρισσώ, ἡ Κυπαρισσούλα,

ποὺ ἦταν ἡ ψυχὴ τοῦ ἔρημου τόπου
στὸ φυλάκιο, ἀπάνω στὸ Βορρᾶ.
Κι' ἦταν τοῦ φαντάρου ἡ ἀδερφούλα,
ἡ Κυπαρισσώ, ἡ Κυπαρισσούλα. . .

Κάθε ποὺ γυρνοῦσε ἀπὸ τὰ βόδια
κι' ἔλουζε τὰ μαῦρα της μαλλιά,
κάτι θἄχε πάντα νὰ φιλέψει
τὸ σκοπό, — καρύδια, μέλι, ρόδια.

Ἔρχονταν χαρούμενη — ἕνα, δύο,
τὴ μικρὴ καρδούλα της ν' ἀδειάσει.
(Κι' εἶχε στ' ἀστηθάκι της ἡ ἄνοιξη
δυὸ κυπαρισσόπουλα σχεδιάσει.)

Ὅμως ἕνα βράδυ, μὲ τὸ ἕν - δυό,
πῆγε καὶ πιὸ κάτω, πρὸς τὸ ἕλος.
Πῆγαν κι' ἄλλα χείλια... Κι' ἀρχινᾶν,
φαίνεται, καὶ φτάσαν ὡς τὸ τέλος.

Τώρα πῶς στὴ μάννα της νὰ πάει;
(Φαίνεται θὰ φτάσαν ὡς τὸ τέλος.)
Καὶ γιὰ νὰ σκεπάσει τὴ ντροπή,
γλύστρησεν ἀνάλαφρα στὸ ἕλος. . .

Γλύστρησε σὰν ἴσκιος ἁπαλά,
ὅλα γιὰ νὰ τὰ ξεπλύνει.
Κρύφτηκε στὸ βάθος καὶ καλὰ - καλὰ
δὲν τὴν εἶδ' οὔτε ἡ σελήνη.

Ὅμως τὴν κατάλαβε ὁ σκοπὸς
κι' ἔσκουξε ὁ μοῦργος μας κι' ἀλύχτα.
Ἄδικα βυθᾶμε στὰ νερὰ
τὰ ψυχρὰ οἱ φαντάροι ὅλη τὴ νύχτα.

Ἡ Κυπαρισσώ, ἡ Κυπαρισσούλα,
— χάραξε, καὶ πῶς νὰ κοιμηθῶ; —
ἡ Κυπαρισσώ, ἡ Κυπαρισσούλα
ἔμεινε νεράϊδα στὸ βυθό.

Φῶς ἀπὸ φεγγάρι θὰ φορᾶ
καὶ θὰ κελαρύζει σὰ βρυσούλα.
Ἤτανε, θὰ λέμε, μιὰ φορά,
σ' ἕνα ἀπ' τὰ φυλάκια τοῦ Βορρᾶ,
ἦταν μιὰ μικρὴ Κυπαρισσούλα. . .

ΟΛΜΟΣ ΠΕΡΑΝΘΗΣ

ΠΙΚΡΗ ΠΑΡΑΔΟΧΗ

Ὥριμη δίψα στάζουν, ἁγιοκέρια,
σὰν τοῦ παιδιοῦ δετὰ τὰ δυό μου χέρια.
Βαστᾶνε τὴν ὁρμή μου στεῖρα οἱ φόβοι·
κι᾽ ἡ ἐπιθυμία, νὰ ξέρῃς, πῶς σταλάζει
καὶ τὰ ζεστὰ τὰ βλέφαρα μοῦ κόβει,
καθὼς καὶ σιγολιώνει στὸ μαράζι.

Βαρὺς συγκρατημός, καὶ κλείνει ὁ τόπος.
Στὸ γέλιο νὰ θαφτῇ ἡ λαχτάρα, κόπος!
Καὶ σὺ τὸ ξέρεις, κι᾽ ἂς μὴ τὄχῃς πῇ,
ἀφοῦ ποτὲ δὲν ἔχουμε μιλήσει...
—Ἄπιαστο βλέμμα, κι᾽ ἦταν ἀστραπή,
μιὰ μόνη ἀναλαμπὴ ποὔχε κυλήσει.

Παράπονο δὲν εἶναι· μά, θαρῶ,
κι᾽ οἱ φόβοι θὰ χαθοῦν μὲ τὸν καιρό.
Τ᾽ ὁλόφορβο παιδί, ποὔχουν γελάσει
καὶ δείλια ἔχουν γεμίσει στὴν ψυχή,
ποιὸς θὰ μπορέσει τάχα νὰ δαμάσῃ;..
—Ὥριμη δίψα σὲ ζεστὴ ἐποχή!...

ΙΣΙΔΩΡΑ ΚΑΜΑΡΙΝΕΑ

ΚΗΠΟΣ ΜΕΛΑΓΧΟΛΙΑΣ

Ἀπόψε, ποὺ μὲ θλίβει ρέμβη τόση
καὶ ἡ μόνωση τὸ στέρνο μου βαρύνει,
πὼς ἐβουλήθη — λέω — νὰ μὲ πληγώσῃ
ὡς καὶ τοῦ φθινοπώρου αὐτὴ ἡ γαλήνη!

Ποὺ φῶς ἔχει ξανθὸ στὰ φύλλα ἁπλώσει,
τόσο γλυκὰ τὰ πάντα ν᾽ ἁπαλύνῃ,
ἔτσι ποὺ τρέμουν κι᾽ αἴσθηση καὶ γνώση
νὰ λογιστοῦν, πὼς ἡ χαρά τους φθίνει.

Αὐτὴ ἡ χαρά, ποὺ μὲ τὸ πεπρωμένο
φεύγει στὸ χρόνο κι᾽ ἔρχεται ἐδῶ πάλι,
δὲν εἶναι πὼς ἀρνήθηκεν ἐμέ:

Ἄχ! ἔμαθα ἐγὼ πλέον νὰ μὴ προσμένω...
Ἀλλ᾽ ἄντικρυ στ᾽ ὠχρὸ ρόδο, ποὺ θάλλει
ἀκόμη, πῶς νὰ πνίξω σε, Λυγμέ;

ΚΛΕΑΡΧΟΣ ΣΤ. ΜΙΜΙΚΟΣ

Η "ΝΕΑ ΕΣΤΙΑ,,

ΚΑΤΑ ΤΟ 1940

Ἡ « ΝΕΑ ΕΣΤΙΑ », πρὶν δώσῃ τὰς ὑποσχέσεις της διὰ τὸ 1940 καὶ πρὶν ἀπαριθμήσῃ τὰ ἐκτενῆ ἔργα ποὺ θὰ δημοσιεύσῃ εἰς τοὺς τόμους τῶν δύο ἑξαμήνων του, αἰσθάνεται τὴν ἀνάγκην νὰ ἐξηγήσῃ εἰς τοὺς ἀναγνώστας της τὴν βασικὴν ἀρχὴν ποὺ διέπει τὴν προσπάθειάν της καὶ χαράσσει τὸν δρόμον της εἰς τὴν πνευματικήν μας κίνησιν. Συμπληρώνουσα ἀκόμη ἕνα ἔτος συνεχοῦς ἐκδόσεως, ἡ « ΝΕΑ ΕΣΤΙΑ » ἐπιθυμεῖ νὰ ὑπενθυμίσῃ ὅτι, παρὰ τὴν κυρίαν μέριμνάν της νὰ συγκεντρώνῃ εἰς τὰς σελίδας της ὅ,τι ἐκλεκτὸν παράγει ἡ λογοτεχνία μας καὶ ὅ,τι δύναται νὰ κρατῇ εἰς ὠφέλιμον ἐπικοινωνίαν τὴν ἑλληνικὴν σκέψιν μὲ τὰς ξένας λογοτεχνίας, ὁ ἀγών της, εὐρύτερος, καθὼς πιστεύει, καὶ χρησιμώτερος, γίνεται διὰ τὴν παροχὴν γενικῆς μορφώσεως καὶ τὴν δημιουργίαν καλῶς συγκροτημένης πνευματικῆς ζωῆς. Μάχεται, μὲ τὴν τακτικήν της πάντοτε, ποὺ τὴν διεμόρφωσε ἡ πεῖρα ἀπὸ τὴν ἔκδοσιν εἴκοσι ἓξ μεγάλων τόμων, μάχεται διὰ τὸ Ὡραῖον εἰς ὅλας τὰς μορφάς του, ἀλλὰ καὶ φροντίζει διὰ τὴν καλυτέραν ἐξασφάλισίν του ἀπὸ τοὺς ποικίλους κινδύνους ποὺ τὸ ἀπειλοῦν. Φιλοδοξεῖ ἡ « ΝΕΑ ΕΣΤΙΑ » ὄχι μόνον νὰ προσφέρῃ αἰσθητικὰς ἀπολαύσεις, ἀλλὰ

καὶ νὰ μορφώνῃ, νὰ διαφωτίζῃ, νὰ συνδέῃ τὴν λογοτεχνίαν μὲ τὰς ἄλλας ἐκδηλώσεις τοῦ πνεύματος καὶ νὰ προετοιμάζῃ τὴν πληρεστέραν κατανόησίν της καὶ τὴν ἀσφαλεστέραν περιφρούρησίν της ἀπὸ πάσης φύσεως παρεξηγήσεις καὶ παραπλανήσεις.

Μὲ αὐτὰς τὰς προθέσεις καὶ μὲ τὴν γνωστὴν εἰς τοὺς φίλους της σταθερότητα ἀντιλήψεων, ὑπόσχεται διὰ τὸ 1940 τὰ ἑξῆς:

Ὁ Καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν κ. ΝΙΚΟΣ ΒΕΗΣ (BEES) θὰ συνεχίσῃ τὰς μελέτας του ἐπὶ τῆς νέας ἑλληνικῆς λογοτεχνίας, ἐρευνῶν ἀξιολόγους σελίδας της καὶ προσφέρων νέα στοιχεῖα διὰ τὴν δικαιοτέραν ἐκτίμησιν προσώπων καὶ ἔργων.

Εἰς τὴν θέσιν τοῦ μονίμου χρονογραφήματος τῆς «ΝΕΑΣ ΕΣΤΙΑΣ», μετὰ τὸν κ. ΚΩΣΤΑΝ ΟΥΡΑΝΗΝ, ὁ ὁποῖος θὰ συνεχίσῃ τακτικῶς τὴν ἐκλεκτὴν συνεργασίαν του εἰς ἄλλας σελίδας της, ἔρχεται, μὲ τὴν σειράν του, ὁ κ. ΣΤΡΑΤΗΣ ΜΥΡΙΒΗΛΗΣ νὰ προσδώσῃ τὸν προσωπικόν του τόνον καὶ νὰ προσφέρῃ σελίδας, τὴν ἀξίαν τῶν ὁποίων δύνανται νὰ μαντεύσουν οἱ ἀναγνῶσται τῆς «Ζωῆς ἐν τάφῳ» καὶ τῆς «Δασκάλας μὲ τὰ χρυσὰ μάτια».

Ὁ ποιητὴς κ. Μ. ΜΑΛΑΚΑΣΗΣ θὰ συγκεντρώσῃ τὰς ἀναμνήσεις του ἀπὸ ἐξέχοντας λογοτέχνας καὶ καλλιτέχνας μας, καὶ τὰς κρίσεις του διὰ τὸ ἔργον των, εἰς σειρὰν πορτραίτων, τὰ ὁποῖα θὰ ἔχουν ὡς πλαίσιον τὴν ζωὴν καὶ τὴν πνευματικὴν κίνησιν τῆς παρελθούσης γενεᾶς. Μερικὰ ἀπὸ τὰ πορτραῖτα αὐτά: «Μαρίκα Κοτοπούλη», «Ἀλέξανδρος Παπαδιαμάντης», «Ζὰν Μορεάς», «Κωνσταντῖνος Χρηστομᾶνος», «Ἰωάννης Κονδυλάκης».

Ὁ ΑΛΚΗΣ ΘΡΥΛΟΣ θὰ συμπληρώσῃ τοὺς «Ἕλληνας πεζογράφους» μὲ τὰς διεξοδικὰς μελέτας: «Παῦλος Νιρβάνας», «Ἀλέξ. Παπαδιαμάντης», «Χρ. Χρηστοβασίλης», «Πλάτων Ροδοκανάκης» κ. ἄ.

Τακτικὴ θὰ εἶναι καὶ ἡ ἐξέτασις γενικῶν αἰσθητικῶν καὶ φιλολογικῶν ζητημάτων ἀπὸ τοὺς κ.κ. ΑΡΙΣΤΟΝ ΚΑΜΠΑΝΗΝ, Κ. ΠΑΡΑΣΧΟΝ, Λ. ΚΟΥΚΟΥΛΑΝ, Π. ΠΡΕΒΕΛΑΚΗΝ, ΤΕΛΛΟΝ ΑΓΡΑΝ, Ν. Β. ΤΩΜΑΔΑΚΗΝ, ΑΙΜ. ΧΟΥΡΜΟΥΖΙΟΝ, Π. ΣΠΑΝΔΩΝΙΔΗΝ καὶ ΠΕΤΡΟΝ ΧΑΡΗΝ μὲ σειρὰν ΔΟΚΙΜΙΩΝ, τὰ ὁποῖα θ' ἀποτελέσουν μίαν ἐπίμονον προσπάθειαν διὰ τὴν καλλιέργειαν καὶ εἰς τὸν τόπον μας τοῦ λογοτεχνικοῦ αὐτοῦ εἴδους ποὺ τόσους φανατικοὺς ἀναγνώστας ἔχει εἰς τὴν ἐποχήν μας.

Ὁ κ. ΠΑΝΑΓΗΣ ΛΕΚΑΤΣΑΣ θὰ δώσῃ τὰ θαυμάσια

ΑΛΕΞΑΝΔΡΙΝΑ ΕΠΙΓΡΑΜΜΑΤΑ

ἐμμέτρως καὶ πιστῶς μεταφρασμένα ἀπὸ τὴν Παλατινὴν Ἀνθολογίαν καὶ τὴν Ἀνθολογίαν τοῦ Πλανούδη. Διακόσια σαράντα ἐπιγράμματα, τὰ ὡραιότερα καὶ ἀντιπροσωπευτικώτερα τῆς ἐπιγραμματικῆς ποιήσεως τῆς παρακμῆς: ἐρωτικά, ἀναθηματικά, ἐπιτύμβια, ἐπιδεικτικά, συμποτικὰ καὶ σατυρικά, μία χαρακτηριστικὴ εἰκὼν τῆς Ἀλεξανδρινῆς ἐποχῆς.

Εἰς τοὺς δύο τόμους τοῦ 1940 θὰ δημοσιευθοῦν τέσσαρες νουβέλλες:

ΝΑΠ. ΛΑΠΑΘΙΩΤΗ:

"ΚΑΠΟΥ ΠΕΡΝΟΥΣΕ ΜΙΑ ΦΩΝΗ...,,

ἱστορία τῆς προπολεμικῆς Ἀθήνας ποὺ ἐκτυλίσσεται εἰς χαρακτηριστικὸν συνοικιακὸν περιβάλλον.

Μ. ΠΑΠΑΝΙΚΟΛΑΟΥ:

"ΜΟΥΣΙΚΗ ΔΩΜΑΤΙΟΥ,,

Ὁ ἐσωτερικὸς μονόλογος ἑνὸς καλλιεργημένου ἀνθρώπου, ἡ περιπλάνησις εἰς τὴν χώραν τοῦ ὀνείρου καὶ ὁ ἀπολογισμὸς μιᾶς ζωῆς ποὺ ἔχει φθάσει εἰς τὴν κρίσιμον καμπὴν τῶν σαράντα ἐτῶν.

ΝΙΚΟΛΑ·Ι· ΛΕΣΚΩΦ:

"Η ΛΑΙΔΗ ΜΑΚΒΕΘ ΑΠΟ ΤΟ ΧΩΡΙΟ ΜΤΣΕΝΣΚΗ,,

μεταφρασμένη ἐκ τοῦ ρωσικοῦ ἀπὸ τὴν κ. ΑΘ. ΣΑΡΑΝΤΙΔΗ. Ἡ νουβέλλα αὐτή, ὅπως ἐσημειώσαμεν ὅταν τὴν ἀναγγείλαμε πέρυσι, δίνει ἔντονη εἰκόνα τῶν πλουσίων ἐμπόρων τῆς ἐποχῆς ποὺ ἐγράφη, τὸ βαθὺ ψυχικὸ σκοτάδι καὶ τὴν ἀγριότητα τῶν ἠθῶν, μὲ τὰ ὁποῖα ἔζη ἡ μεγαλοαστικὴ κοινωνία τῆς Ρωσίας.

ΜΙΓΚΟΥΕΛ ΝΤΕ ΟΥΝΑΜΟΥΝΟ:

"Ο ΜΑΡΚΗΣΙΟΣ ΤΗΣ ΛΟΥΜΠΡΙΑΣ,,

οἰκογενειακὴ τραγωδία σ' ἕνα παλιὸ ἀριστοκρατικὸ σπίτι, πιστὸ εἰς τὰς παραδόσεις του, μὲ πρωταγωνίστριες δυὸ κοπέλλες μὲ διαφορετικὴ τύχη: ἡ μία ὑφίσταται τὴν γοητείαν τοῦ δρόμου, ποὺ εἶναι ἡ ζωή, ἐνῶ ἡ ἄλλη μένει προσηλωμένη μὲ φανατισμὸν εἰς τὴν μοῖραν τῆς τάξεώς της· συγκρούονται καὶ ἀγωνίζονται διὰ τὸ ἴδιον ἔπαθλον: τὸν ἔρωτα. Μεταφραστὴς τῆς νουβέλλας αὐτῆς ὁ κ. Γ. ΦΤΕΡΗΣ.

ΘΕΟΔΩΡΟΥ ΣΤΟΡΜ:

"ΟΛΟΓΥΡΑ ΣΤΗ ΛΙΜΝΗ,,

Ἀπὸ τὰ χαρακτηριστικώτερα ἔργα τοῦ μεγάλου Γερμανοῦ πεζογράφου. Μεταφραστὴς ὁ κ. Λ. ΚΟΥΚΟΥΛΑΣ.

ΜΑΡΣΕΛ ΑΡΛΑΝ (Βραβεῖον Γκονκοὺρ):

"Ο ΑΝΤΑΡΗΣ,,

Ἀπὸ τὰ νεώτερα γαλλικὰ πεζογραφήματα, διὰ τὰ ὁποῖα ἐξήντλησε τοὺς ἐπαίνους της ἡ κριτική. Μεταφραστὴς ὁ κ. Μ. ΠΑΠΑΝΙΚΟΛΑΟΥ.

Ἡ «ΝΕΑ ΕΣΤΙΑ» θὰ δώσῃ ἀκόμη κατὰ τὸ 1940 δύο ὀνομαστὰ ἔργα τοῦ μεγάλου Γάλλου συγγραφέως ΡΟΜΑΙΝ ΡΟΛΛΑΝ (Βραβεῖον Νόμπελ), δύο κλασικὰς πλέον βιογραφίας:

ΤΗΝ "ΖΩΗΝ ΤΟΥ ΜΠΕΤΟΒΕΝ,,

ΚΑΙ

ΤΗΝ "ΖΩΗΝ ΤΟΥ ΜΙΧΑΗΛ - ΑΓΓΕΛΟΥ,,

Εἰς τὰς βιογραφίας αὐτάς, ὁ συγγραφεὺς τοῦ «Jean - Christophe» καὶ τῆς «Ame

Enchantée », πολυτόμων μυθιστορημάτων παγκοσμίου φήμης, μὲ τὸ ἔντονον καὶ νευρῶδες ὕφος καὶ τὸ ζωηρὸν πάθος ποὺ χαρακτηρίζουν ὅλα τὰ ἔργα του, ἐξιστορεῖ τὴν ζωὴν τῶν δύο μεγάλων « Ἡρώων », τοῦ μεγαλοφυοῦς συνθέτου τῆς « Ἑνάτης Συμφωνίας » καὶ τοῦ ἀφθάστου δημιουργοῦ τοῦ « Μωϋσέως » καὶ τοῦ « Δαυΐδ », ἀναλύει καὶ ἑρμηνεύει τὴν ψυχολογίαν των, τὸ ἔργον των καὶ τὰ τραγικὰ προβλήματα ποὺ ἀνετάραξαν βαθύτατα τὴν ψυχήν των, καὶ προσφέρει εἰς τὸν ἀναγνώστην μίαν ἀληθινὰ ἀναδημιουργικὴν σύνθεσιν τῆς « ἡρωϊκῆς » ἀλλὰ καὶ τόσον βαθειὰ ἀνθρώπινης προσωπικότητός των, γεμάτην παλμόν, ἀλήθειαν καὶ ποίησιν. Μεταφραστὴς ὁ κ. ΝΑΣΟΣ ΔΕΤΖΩΡΤΖΗΣ.

Ἀπὸ τὴν Ἀγγλικὴν φιλολογίαν, ἡ « ΝΕΑ ΕΣΤΙΑ » θὰ παρουσιάσῃ τὰ περίφημα

"ΔΟΚΙΜΙΑ,, ΤΟΥ ΒΑΚΩΝΟΣ

μεταφρασμένα καὶ προλογισμένα ἀπὸ τὸν κ. Γ. ΜΑΚΡΗΝ. Σελίδες μοναδικαὶ εἰς πυκνότητα σκέψεως καὶ φιλοσοφικὴν διάθεσιν, ὑποδειγματικαὶ διὰ τὴν ἀρτίαν μορφήν των, πλούσιαι εἰς ποικιλίαν θεμάτων.

Ἡ Πολωνικὴ Λογοτεχνία θὰ ἀντιπροσωπευθῇ μὲ τὴν

"ΝΥΧΤΑ ΤΩΝ ΝΕΚΡΩΝ,,

τοῦ ΑΔΑΜ ΜΙΤΣΚΙΕΒΙΤΣ, τὸ ἐκτενὲς αὐτὸ ποίημα, εἰς τὸ ὁποῖον ὁ μεγάλος ποιητὴς τῆς Πολωνίας, κατὰ τὴν φράσιν τοῦ υἱοῦ του Λαδίσλαου Μιτσκιέβιτς, « ἔβαλε ὁλόκληρη τὴν ψυχή του, ὁλόκληρο τὸ εἶναι του ».

Θὰ περιλάβῃ, ἐπίσης, ἡ « ΝΕΑ ΕΣΤΙΑ » εἰς τοὺς δύο τόμους τοῦ 1940 ὅ,τι ὑπεσχέθη καί, λόγῳ ἐκτάκτων ἀναγκῶν της, δὲν κατώρθωσε νὰ δώσῃ κατὰ τὸ 1939, ἤτοι : τὸ

"ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΤΗΣ ΓΥΝΑΙΚΑΣ,,

τρίπρακτη κωμωδία τοῦ ΛΟΥΔΟΒΙΚΟΥ ΦΟΥΛΝΤΑ καὶ τὸ

"ΑΠΑΝΩ ΑΠΟ ΤΗ ΔΥΝΑΜΗ ΜΑΣ,,

δίπρακτο δρᾶμα τοῦ μεγάλου Νορβηγοῦ συγγραφέως ΜΠΓΙΟΡΝΣΟΝ (μεταφραστὴς ὁ κ. ΔΗΜ. ΛΑΜΨΑΣ), τοὺς

"ΜΕΝΑΙΧΜΟΥΣ,,

τοῦ ΠΛΑΥΤΟΥ (μεταφραστὴς ὁ κ. Γ. ΣΙΔΕΡΗΣ) καὶ τὸ δρᾶμα

"ΟΥΡΑΝΟΣ ΚΑΙ ΓΗ,,

τοῦ ΛΟΡΔΟΥ ΒΥΡΩΝΟΣ (μετ. ὁ κ. ΗΡ. Π. ΓΕΩΡΓΟΥΛΗΣ).

Ἐπίσης, θὰ συνεχισθοῦν οἱ « ΝΕΟΙ ΓΑΛΛΟΙ ΠΕΖΟΓΡΑΦΟΙ » (μεταφράσεις καὶ πρόλογοι τοῦ κ. Μ. ΚΑΡΑΓΑΤΣΗ) καὶ οἱ « ΑΡΧΑΙΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ ΛΥΡΙΚΟΙ », ἤτοι αὐτοτελεῖς μελέται τοῦ κ. ΠΑΝΑΓΗ ΛΕΚΑΤΣΑ συνοδευόμεναι ἀπὸ ἐμμέτρους ματαφράσεις.

Τέλος, ἡ « ΝΕΑ ΕΣΤΙΑ » θὰ ἀφιερώσῃ ἓν' ἀπὸ τὰ τεύχη τοῦ πρώτου ἑξαμήνου τοῦ 1940 εἰς τὴν

ΝΕΑΝ ΤΟΥΡΚΙΑΝ,

τὴν λογοτεχνίαν της, τὴν τέχνην της, τὴν ἐπιστημονικήν της κίνησιν, ὅλας ἐν γένει τὰς πνευματικὰς ἐκδηλώσεις της. Τὴν ἐπιμέλειαν τοῦ τεύχους αὐτοῦ ἀνέλαβε ὁ κ. ΑΒΡΑΑΜ Ν. ΠΑΠΑΖΟΓΛΟΥ.

Συνεχής, ἐννοεῖται, θὰ εἶναι ἡ προσπάθεια εἰς

ΤΟ "ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟΝ,,

τῆς « ΝΕΑΣ ΕΣΤΙΑΣ », τὸ ὁποῖον, κατὰ κοινὴν ὁμολογίαν, δίδει πλήρη καὶ ἀντικειμενικὴν εἰκόνα ὅλης τῆς φιλολογικῆς καὶ καλλιτεχνικῆς κινήσεως τῆς ἐποχῆς μας, μὲ σχόλια ἐπὶ τῶν κυριωτέρων γεγονότων, μὲ κριτικὴν τοῦ Βιβλίου, τοῦ Θεάτρου, τῶν Εἰκαστικῶν Τεχνῶν, τοῦ Κινηματογράφου, τῶν Ἀρχαιολογικῶν Ἐργασιῶν, τῶν Συναυλιῶν, μὲ λεπτομερεῖς ἐπισκοπήσεις τοῦ ἑλληνικοῦ καὶ ξένου Τύπου, καθημερινοῦ καὶ περιοδικοῦ, μὲ ἐξηκριβωμένας φιλολογικὰς εἰδήσεις κλπ. κλπ.

ΟΙ ΟΡΟΙ

Ἡ « ΝΕΑ ΕΣΤΙΑ », παρὰ τὴν αἰσθητὴν αὔξησιν τῆς τιμῆς τοῦ χάρτου, λόγῳ τῆς πολεμικῆς καταστάσεως, καὶ τῶν δαπανῶν ἐκτυπώσεως, καταβάλλει κάθε δυνατὴν προσπάθειαν διὰ νὰ μὴ ζητήσῃ νέας θυσίας ἀπὸ τοὺς φίλους της.

Γνωρίζει ὅτι διαβάζεται ἀπὸ μορφωμένους ὅλων τῶν τάξεων, ἐνδιαφέρεται ἰδιαιτέρως διὰ τὴν ἐπαφήν της μὲ τοὺς νέους σπουδαστάς, ἐκ τῶν ὁποίων πολλοὶ μόλις κατορθώνουν ν' ἀντιμετωπίζουν τὰς στοιχειωδεστέρας ἀνάγκας τῆς ζωῆς, καὶ θεωροῦσα καθῆκον της νὰ εἶναι προσιτὴ εἰς ὅλους, διατηρεῖ τοὺς ὅρους ἐγγραφῆς συνδρομητῶν καὶ τὴν τιμὴν τοῦ τεύχους ποὺ ὥρισε **ἀπὸ τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1936,** ἤτοι: Συνδρομὴ ἐσωτερικοῦ, ἐτησία **δρ. 200,** ἑξάμηνος **δρ. 110.** Ἐξωτερικοῦ, μόνον ἐτησία, **μία Στερλίνα.** Τιμὴ τεύχους **δρ. 10.** Δὲν θὰ παύσῃ δὲ νὰ δίδῃ εἰς τοὺς συνδρομητάς της δωρεὰν τὸ

ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΙΑΤΙΚΟ ΤΕΥΧΟΣ,

τὸ ὁποῖον εἶναι πάντοτε ἕνας πολυσέλιδος καὶ πολυτελὴς τόμος.

Εἶναι, νομίζομεν, περιττὴ κάθε πρόσκλησις πρὸς τοὺς κ. κ. συνδρομητάς μας διὰ τὴν ἀνανέωσιν τῆς συνδρομῆς των, καὶ κάθε παράκλησις, πρὸς αὐτοὺς καὶ πρὸς τοὺς ἀναγνώστας μας, διὰ τὴν διάδοσιν τοῦ περιοδικοῦ μας εἰς τοὺς φιλικούς των κύκλους. Ἀντιλαμβανόμενοι τὰς θυσίας, εἰς τὰς ὁποίας ὑποβάλλεται διαρκῶς ἡ « ΝΕΑ ΕΣΤΙΑ », ποὺ ἀσφαλῶς τὴν θεωροῦν ὡς περιοδικὸν ἰδικόν των, εἴμεθα βέβαιοι ὅτι θὰ κάμουν τὸ καθῆκον των ἀπέναντί της μὲ προθυμίαν καὶ ἐπιτυχίαν.

Ἀθῆναι, 18 Δεκεμβρίου 1939.

ΠΕΤΡΟΣ ΧΑΡΗΣ

ΙΩΑΝΝΗΣ Δ. ΚΟΛΛΑΡΟΣ ΚΑΙ Σ[ΙΑ] Α.Ε.

ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ

18 Δεκεμβρίου 1939

Αἱ ἀνάγκαι τοῦ τεύχους περιορίζουν καὶ πάλιν τὴν «Ἀλληλογραφίαν» εἰς δύο μόνον σελίδας. Αἱ ὑπολειπόμεναι ἀπαντήσεις πρὸς τοὺς ἀναγνώστας μας θὰ δοθοῦν στὸ Πρωτοχρονιάτικο τεῦχος.

Ὁ κ. Παῦλος Φλῶρος μᾶς παρακαλεῖ νὰ σημειώσωμεν ὅτι εἰς τὸ ἄρθρον του «Ὁ Θερισμὸς τῶν Γενναίων», τεῦχος 311, σελ. 1598, στήλη β΄, στ. 14, ἡ φράσις «τοῦ ἰδίου πολιτικοῦ κύκλου» πρέπει νὰ διορθωθῇ «τοῦ ἰδίου **πολιτιστικοῦ** κύκλου». Ἐπίσης, εἰς τὴν σελ. 1599, στήλη α΄, στ. 15, ἡ φράσις «πυκνοὺς δρόμους της» νὰ γίνῃ «πυκνοὺς **δρυμοὺς** της».

κ. **Β. Β.** Ἐνταῦθα. Κρατοῦμεν τὴν «Ἱστορίαν τῶν ἡμερῶν μου» — ἁπλῶς ὅμως διὰ λόγους κάποιας ἐνθαρρύνσεως. — κ. **Λ. Νίκ.** Ἅγιον Φραγκίσκον Καλιφορνίας. Κανονικόν, ὄχι δὲ βέβαια καὶ ἐξαιρετικόν, εἰς τὸ σύνολον. Ἀλλ' εἰς τὰς λεπτομερείας; Ἡ γλῶσσα ἀνομοιόμορφος καὶ ἀπειρόκαλος («διαπαντός», «θεομπαῖχτρα», «ἐπροχθές», «καημένη», «εὔοσμα»). Γράψετέ μας ποιοὺς ποιητὰς διαβάζετε! — κ. **Β. Λ. Μ. Πειραιᾶ.** Μέσα ἀπὸ τὰ ποιήματά σας, γραμμένα ἐπὶ ὑπερεξηντλημένου θέματος καὶ εἰς πολυσυνηθέστατον τόνον, ξεχωρίζομεν ἐλάχιστα στοιχεῖα πρωτοτυπα: «καὶ στοῦ θανάτου τὸ μεγάλο καταφύγιο — κάπου θὰ βροῦμε, χωρὶς κόπο, ἀθανασία». «Ποτὲ δὲν ἔχομε ἁμαρτήσει, οὔτε καὶ φταίξει — πιστὰ τηρήσαμε τὸ πνεῦμα καὶ τὸ γράμμα». Ἀλλ' εἶναι περίπου τὰ μόνα. Τὸ «Σύγχρονο», πεζότερον δυστυχῶς. — κ. **Χ. Κ. Δ.** Κορφούς. Πῶς δὲν σᾶς θυμούμεθα, ἀφοῦ εἴσθε ἀπὸ τοὺς τακτικωτέρους... συνεργάτας — αὐτῆς τοὐλάχιστον τῆς σελίδος; Καλογραμμένοι, ὅπως πάντοτε, οἱ «Ψαράδες», καθὼς καὶ οἱ «Στροφές». Ἀλλ' εἰς τὴν ποιότητα αὐτὴν λαμβάνομεν, — σᾶς τὸ βεβαιώνομεν αὐτό, — πολλὴν ἐργασίαν ἀπὸ τοὺς νέους. Φαίνεται ὅτι εἶναι κάτι ποὺ ἐκερδήθη, ποὺ κατεκτήθη ὁριστικῶς. Τώρα, πρὸς ἄλλους ὁρίζοντας. Θέλομεν πρωτοπόρους! Ἂν δὲν αἰσθάνεσθε ἀκόμη πὼς ἦλθε τὸ «πλήρωμα τοῦ χρόνου» γιὰ σᾶς, περιμένετε. Δὲν θ' ἀργήσει! — κ. **Α. Α.** Φυσικά, δὲν ἐλησμονήθη τὸ «Ὄνειρο στὸ περιβόλι». Ὅσον διὰ τὴν «Κλεψύδρα», θὰ μᾶς ἐπιτρέψετε μερικὰς παρατηρήσεις: φεύγετε, ὁλοένα, ἀπὸ τὴν σύνθεσιν, πρὸς τὴν ἀνάλυσιν. Πολλὲς σκέψεις, καθόλου δρᾶσις! Καὶ πολὺς ναρκισσισμός. Συμπυκνώσατέ την εἰς δύο σελίδας. Εἰκόνες! Οἱ διαλογισμοί, ταχεῖς, σύντομοι! Τὸ τέλος, τὴν φυγὴν μέσα στοὺς εὐκαλούους, νὰ τὸ κρατήσετε. — κ. **Ἀργ. Λύραν.** Οἱ «Ἐρωδιοὶ» εἶναι τὸ σχετικῶς ἀνώτερον ἀπὸ τὰ τέσσαρα πρωτόλειά σας. Συνεχίσατε καὶ προσέχετε πολὺ τὴν στιχουργικήν σας συμμετρίαν. — κ. **Φ. Σ.** Ὄχι ἀκόμη γιὰ «νὰ δημοσιευθῇ» τὸ «Λιμάνι». Σημειώνομεν ὅμως ὅτι εὑρήκαμεν πολὺ καλοὺς τοὺς δύο τελευταίους του στίχους. — κ. **Κ. Μ.** Καρύταιναν. Καλογραμένη καὶ περιποιημένη ἠθογραφία οἱ «Ἐρωτικοὶ καημοί». Ἀλλ' ἁπλουστάτη. Πάρετε κάτι δραματικώτερον ἀπὸ τὸ περιβάλλον σας. Αὐτὸ σημαίνει, ἄλλως τε, λογοτεχνία. Κάποια κατάκτησις τῆς ψυχῆς διὰ μέσου μιᾶς ἠθικῆς δοκιμασίας. Τὰ λοιπὰ εἶναι μᾶλλον ἐπεισοδιακὴ χρονογραφία. — κ. **Μ. Χρ.** Τὸ «Σύννεφο», τὸ «Ὄνειρο» καὶ οἱ «Ὧρες», συντομώτατα ὅλα, δὲν μᾶς δίδουν ἀκόμη ἰδέαν διὰ τὸ ποιητικόν σας τάλαντον. Στείλατέ μας νεώτερα. — κ. **Ν. Θαλασ.** Ἐνταῦθα. Ὡραῖα καὶ τὰ δύο σημερινά σας, ἐκτὸς τῶν δύο τελευταίων στίχων τοῦ καθενός («Πόσο ψηλά», «Θὰ τραγουδήσω»), ποὺ μᾶς εἶναι ἀκατανόητοι καὶ ποὺ πρέπει νὰ ξαναγραφοῦν σαφέστεροι. — **Ναυσίθοον,** Κέρκυραν. Ἀπ' ὅλα τὰ σημερινά, προτιμῶμεν — καὶ μὲ μερικὰς διορθώσεις, κρατοῦμεν — τὴν «Βροχή». — δ. **Τούλαν Κ. Λάρνακα Κύπρου.** Συμπαθητικώτατα ἄτεχνα τὰ «Ἁπλὰ δῶρα» σας καὶ τὸ «Μελάγχολο δειλινό». Ἀλλ' ἡ τεχνικὴ εἶναι ζήτημα ἀσκήσεως, συγκρίσεως καὶ πείρας. — κ. **Θ. Στεργ.** Αἴγιον. Ἀκοῦστε καὶ τὴν σημερινήν μας κρίσιν: ἀπὸ τὴν «Πίστη» λείπει ἡ εὐαισθησία καὶ ἡ εὐδιαθεσία ποὺ ἔχει ὁ «Χωρισμός». Ἀπὸ τὸν «Χωρισμὸ» λείπει ἡ πρωτοτυπία καὶ ἡ ρωμαλεότης ποὺ ἔχει ἡ «Πίστη»... Θὰ εὕρετε «σφιγγώδη» καὶ αὐτὴν τὴν ἀπάντησιν; — κ. **Ἀρ. Σταθόπ.** Πρῶτον: Ἔχετε καλλιτεχνικὴν διάθεσιν καὶ δραματικὸ ταλέντο πεζογράφου. Δεύτερον: Σημειώνετε τὸ ἔργον σας, ἀνυψώνων τὰς ψυχολογικὰς καταστάσεις τῶν προσώπων εἰς ἐπίπεδα ἀσυμβίβαστα μὲ τὴν εὐθύτητα πρὸ πάντων, τὴν πνευματικὴν στερεότητα καὶ τὴν φυσικὴν ὑγείαν των. Τὸ λέγομεν γιὰ τὸν Δημήτρη καὶ γιὰ τὴ Δημήτραινα, γιὰ τὸν Σταυρῆ καὶ γιὰ τὴν Ἑλλη. Ξαναστείλετέ τα μας ἁπλουστευμένα — κατὰ βάσιν, ἐννοεῖται: δηλαδὴ σχεδὸν δύο νέα διηγήματα. Τὸ «βουνὸ τῆς κατάρας στὴν πλάτη» δὲν εἶναι φράσις φυσικὴ εἰς τὰ χείλη ἑνὸς κυφοῦ, καὶ μάλιστα ἀγρότου. Γράψετε, ἂς ποῦμε: «Ἂς μὴν εἶχα στὴν πλάτη αὐτὴ τὴ συφορά!» Καὶ οὕτω καθ' ἑξῆς. Ἐξαφνα, τὸ «πάρ' τους, Σταυρῆ» εἶναι ἔκτακτον, ἀμίμητον. — κ. **Ν. Π. Καρ.** Ἐνταῦθα. Καὶ σεῖς ἔχετε ταλέντο πεζογράφου. Τὰ δύο μικρά σας διηγήματα ἀφθονοῦν ἀπὸ ζωντανά, σπαρταριστὰ στοιχεῖα παρατηρητικότητος καὶ ἐφηβικῆς ψυχολογίας. Νὰ ξανακυττάξετε τὴν «Κυριακάτικη ἐκδρομὴ» (τὸ «Καλοκαιρινὸ τραγουδάκι» δὲν ἔχει τὴν ἐσωτερικότητά της) καὶ νὰ μᾶς τὴν ξαναστείλετε. Κάμετε καὶ τὴν περιγραφὴ τοῦ ἐσωτερικοῦ τοῦ λεωφορείου, κάπως πιὸ συμπαθητικὴν ἢ ἁπλῶς πιὸ εὐπρεπῆ: ἡ ὁσμὴ τοῦ ἀνθρωπίνου ἱδρῶτος κ.λ.π. κ.λ.π... — κ. **Α. Ν. Χ.** Κόρινθον. Ἡ «Ἀπελπισία» εἶναι ἕνα καθαυτὸ πρωτότυπο ποίημα. Περιττεύουν ὅμως πολλὰ πράγματα, ὅπως π.χ. ὁλόκληρη ἡ ε΄ στροφή. Ἂν μπορούσατε νὰ δώσετε στὸ σύνολον καὶ ἕνα ἐντονώτερον ποιητικὸν χρῶμα. Διότι ἐγράψατε στιχούργημα καθαρῶς ἐγκεφαλικόν, καθαρῶς διανοητικόν... Τὰ αὐτὰ περίπου καὶ διὰ τὸ «Καραβάνι». — κ. **Ν. Βίγλ.** Κάστρο Λήμνου. Δὲν εἶναι, γενικῶς, κακὴ ἡ «Προσδοκία». Νὰ μᾶς στείλετε ὅμως καὶ ἄλλα, περισσότερον προσωπικά. Τὰ σύμβολα τῶν καραβιῶν, τῆς προκυμαίας, τῆς τρικυμίας ἔχουν, δυστυχῶς, ἐπαναληφθῆ ὑπερμέτρως. — κ. **Κ.** Ἀτσ., Θεσ)νίκην. Μᾶς ἀρέσουν, καὶ πολύ, τὰ «Ὀνειρα». Ἀλλ' ὡς ἀπαρχή! Εἰς τὰς ἁδράς, τὰς ἀνηλεεῖς αὐτὰς καὶ τόσον ἀληθινὰς εἰκόνας, πρέπει νὰ δώσετε τὸ ἀναγκαῖον συμπλήρωμα: μορφὴν ἐπιγραμματικήν, ὅπως ὁ παλαιότερος διδάσκαλος τοῦ εἴδους, ὁ Καβάφης. Μία κάπως πιὸ «προσωδιακὴ» διάθεσις εἰς τοὺς ἐλευθέρους — τοὺς πεζούς, μᾶλλον — στίχους σας θὰ ἔφερε πολὺ καλὰ εἰς τοῦτο. Πάντως, αἱ δυσκολίαι εἶναι μεγάλαι. — κ. **Στρ. Λ.** Καλὸ ποίημα, ἔξω ὅμως τοῦ θέματός του. Τί ἀκριβῶς εἶναι τὸ Καποσίδερο; Περὶ αὐτοῦ δὲν ὁμιλεῖτε εἰς κανένα στίχον. — κ. **Γ. Κ.** Καλαμάτα. Συνεργασία ἀσυνήθους μορφῆς διὰ τὴν «Ν. Ἑστίαν». Εἰς αὐτὸ τὸ εἶδος θὰ δυσκολευθῆτε πολὺ νὰ ἐπιτύχετε κάτι τὸ παγκοίνως ἐνδιαφέρον. — κ. **Στ. Παολ.** Κέρκυραν. Εὐγενικώτατο καὶ συμπαθητικώτατο τὸ «Départ». Πρῶτα ὅμως νὰ διαβάσετε τί εἴπαμε παραπάνω εἰς τὸν κ. **Χ Δ.**, συμπολίτην σας. — κ. **Θ. Γιαν.** Εἴσθε ξενητεμένος καὶ ἀξίζετε ἰδιαιτέραν παρακολούθησιν. Λοιπόν, ἔχετε ποιητικὴν διάθεσιν ἀναμφισβήτητον. Διαλέγετε ὅμως, ἐν πρώτοις, μεγάλα καὶ μοιραίως, ἀφηρημένα θέματα — ζωγραφικὰς συνθέσεις, τὰς ὁποίας δὲν ἠμπορεῖ, παρὰ νὰ δώσετε ὠχράς. Ἔτσι αἱ

περιγραφαί σας καταντοῦν ἀπαριθμήσεις μεγάλων λέξεων, καὶ εἰς τὴν φαντασίαν τοῦ ἀναγνώστου δὲν ὑπάρχει τρόπος νὰ προσφέρετε κάτι τὸ ἰδιαιτέρως ἰδικόν σας, μίαν συγκίνησιν, μίαν ἀντίληψιν, μίαν ἰδέαν. 'Εντοπισθῆτε λοιπὸν εἰς στενότερα πλαίσια. Καὶ θὰ τὰ ξαναποῦμε. — κ. **Μ. Στ.** Συγχαρητήρια διὰ τὰ θαρραλέα καὶ ἀπολύτως ὀρθὰ λόγια τῆς ἐπιστολῆς. 'Αλλ' ἀπὸ ἕνα μόνον ποίημα — « Τὰ καράβια ποὺ φεύγουν » — δὲν ἠμποροῦμεν νὰ κρίνωμεν πολλὰ πράγματα. Πάντως, μᾶς φαίνεται μᾶλλον ὡς ἁπλῆ ἀπήχησις τῶν κλασσικῶν σας σπουδῶν. Δὲν ἐπικοινωνεῖτε, πρὸς τὸ παρόν, μὲ τὸ πραγματικὸν ποιητικὸν ρεῦμα τῆς ἐποχῆς. — κ. **Κυρ. Φ.** Χαλκίδα. "Οχι ἀκόμη ἡ « Θλιμμένη ψυχή μου ». — κ. **Γ. Φ.** Κύπρον (Μόρφον). Καὶ οἱ « 'Εφηβοι » καὶ τὰ « Δυὸ ἐλεγεῖα » καλοκαμωμένα ποιήματα. "Οχι ὅμως μὲ πολὺν παλμόν. Διὰ τὴν ἀρχὴν τοὐλαχιστον τῆς ποιητικῆς σας σταδιοδρομίας, προσπαθῆστε ν' ἀποδίδετε καταστάσεις ποὺ σᾶς συγκινοῦν εἰς τὸ ἔπακρον, λησμονώντας ὅσον τὸ δυνατὸν τί ἔχετε διαβάσει ἀπὸ ἄλλους ποὺ ἔγραψαν τὰ ἴδια θέματα. — κ. **Ι. Γ.** "Ιον. Οἱ « Πικρὲς ἀλήθειες » εἶναι ἀσυγκρίτως ἀνώτερες ἀπ' ὅ,τι μᾶς ἐστείλατε ὡς τώρα. 'Ελᾶτε τώρα ν' ἀκούσετε καὶ τὸ μειονέκτημά των: δὲν εἶναι γραμμένες — μέχρι τέλους τοὐλάχιστον (σελ. 4 κ. ἑ.) — μὲ τὴν κομψότητα καὶ τὴν χάριν τῆς ἀρχῆς. 'Η φιλοσοφία των γίνεται βαρειά, ὅσο καὶ στερεότυπη. Θὰ μποροῦσαν, ἐν τούτοις, νὰ γίνουν ἕνα ὡς τὸ τέλος χαριτωμένο κομμάτι. — κ. **Ρ.** 'Αγ. 'Ενταῦθα. 'Ομολογοῦμεν καὶ ἡμεῖς ὅτι εἰς τὰ σημερινὰ (« 'Αμφιβολία », « Συλλογὴ » κ.λ.π.) δυσκολευόμεθα ν' ἀναγνωρίσωμεν τὸν ποιητὴν τοῦ « Χινόπωρου ». Διαβάζομεν φράσεις στρυφνάς, περιτὰς σφήνας, ρυθμοὺς πρωτοτύπους μὲν (« Κάθε γειτονιά »), ἀλλὰ μᾶλλον ἀμούσους. Καὶ μίαν ἐπιστολὴν γεμάτην ἀπογοήτευσιν. Τί συμβαίνει; Θὰ περιμένωμεν καὶ νεώτερα, πρὶν ἀποφανθῶμεν. . . τελεσιδίκως. — κ. **Δ. Κ.** 'Αμοργόν. Καὶ ὅμως σᾶς ἀπαντήσαμεν, ἀγαπητὲ φίλε, διὰ ἀρκετὰ τοὐλάχιστον ἀπ' αὐτὰ ποὺ μᾶς ἐστείλατε καὶ ἐκ δευτέρου σήμερα. Πάντως θὰ σᾶς παρακαλέσωμεν πολὺ νὰ κ α θ α ρ ο γ ρ ά ψ ε τ ε τὰ σοβαρὰ λυρικά σας, τὸ καθένα δὲ χωριστὰ καὶ ἀπὸ τὴν μ ί α ν μόνον ὄψιν τοῦ φύλλου (στοιχειώδης... προετοιμασία διὰ τὴν ἔντυπον ἀθανασίαν) καὶ νὰ τὰ στείλετε ἐκ τρίτου. Τότε θ' ἀπαντήσωμεν καὶ ἐπ' αὐτῶν ὁριστικῶς. Μὲ ὀλίγην προσοχὴν ἀκόμη, ἡ μετάφρασις θὰ ἐγίνετο ἔκτακτη. — Μάγιαν, 'Ενταῦθα Πόση νὰ εἶναι ἔως τώρα « ὅλη ἡ ζωή » σας; Δεκαέξη, δεκαεννέα, τὸ πολύ, ἐτῶν; . . . Καὶ μιλᾶτε, σὰν νὰ εἴσθε τοὐλάχιστον σαρανταπέντε. Πῶς νὰ ἔχουν πειστικότητα τόσον τραγικοὶ στίχοι; — κ. **Κελ.** "Αρταν. Τὸ « Συναπάντημα » εἶναι τὸ σχετικῶς ἀνώτερον ἀπὸ τ' ἀγροτικά σας. 'Επεξεργασθῆτε το, προσθέσατε ἕνα τόνον τρυφερώτερον. — κ. 'Απ. **Κ.**, 'Αλμυρόν. Κρατοῦμεν λοιπὸν τὶς « Χίμαιρες ». Τὰ ἄλλα εἶναι κατώτερά των. — κ. **Α. Σ.** Σαλαμῖνα. 'Εν πρώτοις — διότι σπανίως διαβάζομε γράμματα σὰν τὸ δικό σας — ἔχετε ἕνα ἀνεκμετάλλευτο ταλέντο κριτικοῦ. Καὶ ἡ διατύπωσίς του καὶ ἡ λεπτότης μὲ τὴν ὁποίαν ἐπιμένετε εἰς τὰς ἀντιλήψεις σας, μᾶς ἔκαμαν ἐντύπωσιν. Δυστυχῶς δὲν θυμούμεθα πιὰ τὰς λεπτομερείας αὐτὰς τοῦ παλαιοῦ σας ποιήματος. 'Από τὰ σημερινά, κρατοῦμεν τὴ « Λοξὴ ματιά », ποὺ εἶναι τὸ ἀρτιώτερον. — κ. **Η. Λ.** Σάμον, Βαθύ. 'Ακριβῶς ὅπως τὸ λέτε. 'Από τὸν « Κωστῆ » λείπει ἡ « φιλολογὴ φόρμα », δηλαδὴ τὸ λογοτεχνικὸ γράψιμο. Πολὺ πεζά, πολὺ μαθηματικὰ τὰ διηγεῖσθε ὅλα κατὰ τὰ τρία τέταρτα τοῦ πεζογραφήματος. « Τὸ καὶ τό... » 'Αρχίστε λοιπὸν τὸ κομμάτι μᾶλλον ἀπὸ τὸ τέλος, ἀπὸ τὴν ἐμπιστευτικὴν ἐξομολόγησιν, κάμετε ἀναδρομὴν εἰς τὰ προηγηθέντα κι' ἐπανέλθετε εἰς τὴν « κορώνα » τοῦ ἡλιοβασιλέμματος. Καὶ βλέπομεν. — κ. **Ν.** 'Ιερ. Φλώρινα. Γιατὶ λοιπὸν ἡ « δροσόλουστη » Φλώρινα δὲν σᾶς ἐνέπνευσε; Κάποιαν μικροπεριπέτειαν — δὲν γίνεται — θ' ἀποκομίσετε ἀπὸ κεῖ. Τώρα ποὺ θ' ἀποστρατευθῆτε, ρίψετέ την στὸ χαρτί, μὲ τὴν ἡσυχίαν σας. — κ. **Θ. Φ.** Θεσ)νίκην. 'Η « Κοπέλλα μὲ τὴ βάρκα » ἔχει τὰ σπέρματα ἑνὸς μικροῦ κομψοτεχνήματος. Τὴν ἐχειρισθήκατε ὅμως κακῶς. "Επρεπε ν' ἀρχίσετε ἀπὸ τὴν τελευταίαν παράγραφον· καὶ δὲν πειράζει ἂν χαθῇ τὸ ἄλλως τε λογικὸν καὶ ὄχι ὑποβλητικόν της μυστήριον. 'Από ἐκεῖ νὰ πάρετε καὶ τὸν τ ό ν ο ν τοῦ ὑπολοίπου. Ξαναδοκιμάστε. — κ. **Μιλτ. Χρ.** Σᾶς ἀπαντήσαμεν καὶ διὰ τὰ προηγούμενα. 'Από τὰ νεώτερα, ὁ « 'Εξαγνισμὸς » εἶναι τὸ καλύτερον. Περιέχει ὅμως καὶ αὐτὸ πράγματα ἀδικαιολόγητα καὶ ἀκατανόητα: « Δίχως τὴ σπιθίτσα τῆς φωτιᾶς », κάπως ἄτονο καὶ ἄνοστο. « Μὲς στὸν κύκλο πάλι νὰ σὲ πάω », πεζόν. « Σκοτεινὰ τοῦ ἔρωτα τελώνια », ὑπερβολικὸν ὅσον καὶ ἀσαφές. « "Αφησε τὸ αἴσχος τῆς ψευτιᾶς » καὶ αὐτὸ ὑπερβολικόν. — κ. **Φρ. Τζ.** 'Ασπραγγέλους Ζαγορίου. Συγχαρητήρια καὶ διὰ τὸ θαυμάσιο γράμμα καὶ διὰ τὰς αἰσθητικὰς ἀντιλήψεις, αἱ ὁποῖαι, ἀσχέτως πρὸς οἱανδήποτε ἀντίρρησιν, μαρτυροῦν ἐκτάκτως καλλιεργημένην ἰδέαν τοῦ Καλοῦ, τέλος δὲ καὶ διὰ τὴν — ἐπὶ τέλους — ὁριστικὴν μορφὴν τοῦ ποιήματος, τὸ ὁποῖον κρατοῦμεν διὰ πρώτην εὐκαιρίαν. Χαιρετισμοὺς καὶ εἰς τὸν συμπατριώτην σας κ. Μ. Γ. — κ. **Κυρ. Δ.** Πειραιᾶ. Κρατοῦμεν — διὰ νὰ διαλέξωμεν — τὰ « Courtisane imparfaite », « Μονοτονία » καὶ « Ζήλεια ». Γενικῶς, ἡ σειρὰ τῶν στροφῶν σας ἔχει ἀρκετὴν ποιητικὴν βαρύτητα. Δὲν εἶναι συνήθης. — κ. **Μ. Λ.** Ναί, κρατοῦμεν τὴ « Περιοχή » σας. Τὰ « σύνηχα » νερά, τὰ « ἄτολμα βουνά », ἡ « ἀγγελικὴ σάρκα τῶν λουλουδιῶν » εἶναι, ἀληθινά, εὑρήματα. — κ. **Τ. Ὀρ.** Πάτρας. Πρώτη ἀφύπνισις ποιητικῆς φαντασίας, ἐνδιαφέρουσα. Προσέχετε πολὺ εἰς τὸν ρυθμὸν τῶν συλλαβῶν καὶ ἐξοβελίζετε τὰς σφήνας, τὰ « παράσιτα » τοῦ ποιήματος. — κ. **Αχ. Κ.** 'Αγαπητὲ φίλε, πρέπει νὰ τολμήσωμεν νὰ σᾶς εἰποῦμεν ὅτι παρεξηγεῖτε κάπως τὸ νόημα, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀ ξ ί α ν τῆς τέχνης. Δὲν εἶναι ἁπλῶς ἡ ἔμμετρος ἔκφρασις μιᾶς οἱασδήποτε φιλοσοφικῆς ἰδέας, ἀλλ' ἡ ἀποκάλυψις μιᾶς προσωπικότητος, ἡ τοὐλάχιστον μιᾶς πτυχῆς τῆς ψυχῆς. Εἰς τὸ ποίημά σας λοιπὸν (« Μιὰν αὐγὴ φωτολαμπούσα ») αὐτὸ συμβαίνει: ἡ φιλοσοφικὴ ἰδέα εἶναι διατυπωμένη κατὰ τρόπον τόσον « ὑπερβολικὸν καὶ πομπῶδη » ὅπως θὰ ἔλεγεν ὁ Καβάφης, ὥστε νὰ μαρτυρῇ ὅτι προέρχεται ὄχι ἀπὸ τὰ ρηγοῦντα ἐνδόμυχα τῆς προσωπικότητός σας, ἀλλ' ἀπ' ἔξω, ἀπὸ τὰ βιβλία, ἀπὸ τὴν σκέψιν ἔστω. Εἶναι δηλαδὴ κάτι ποὺ δὲν τὸ αἰσθάνεσθε ἀ κ ρ ι β ῶ ς, ἰ δ ι α ι τ έ ρ ω ς, ἔτσι ὅπως τὸ λέτε, ἀλλὰ ποὺ τὸ ἐπήρατε ὅπως τὸ ἀκοῦτε νὰ τὸ λέγουν ἄλλοι. Ρωτῆστε τὴν ποιητικήν σας συνείδησιν! — κ. **Φρ. Φ.** Τὸ « Τελευταῖο ἄρθρο » εἶναι ἕνα πεζογράφημα πρωτότυπον εἰς τὴν σύλληψιν, ἀλλὰ γραμμένον ἀμελῶς. Δὲν εἶναι, πῆτε μας, τὸ πρῶτο χέρι; Τιτλοφορήσατέ το: « Περικλῆς Γιαννόπουλος » κι' ἐργασθῆτε ὅσο μπορεῖτε εἰς τὰς τεχνικὰς λεπτομερείας μιᾶς περιπτώσεως δραματικῆς, ὅσον καὶ δικαιωμένης, ἀφοῦ εἶναι αὐθεντική. "Εχετε εὐρὺν χῶρον. — κ. **Βυρ. Π.** Βόλον. Τὸ διήγημά σας « Αὐτὸς ποῦδινε ζωὴ καὶ στὸν ἴσκιο του » ἔχει ὄφος. Τοῦ λείπει ὅμως ἡ δράσις, κάποια ὑπόθεσις. 'Ο ἥρως του κινεῖ τὴν φρίκην, ἀλλ' ὄχι καὶ τὴν συμπάθειαν, οὔτε τὸν σεβασμόν. 'Ομιλεῖ πολὺ καὶ ἡ ἀναξιοπάθειά του μᾶς ἐπιβάλλεται ὡς δεδομένον. Μία περίπτωσις δυστυχίας, ποὺ δὲν συμπίπτει πάντοτε μὲ τὴν τέχνην. — κ. **Β. Μ.** Καλλιθέαν. Κάτι διαφορετικὸν περιμένει ὁ ἀναγνώστης ἀπὸ τὸ τέλος τοῦ « Δυστυχήματος ». 'Εὰν ἐπρόκειτο νὰ τελειώσῃ ἔτσι, — δεκτὸν καὶ αὐτό, — θὰ ἔπρεπε νὰ μεσολαβήσουν μερικαὶ ἄλλαι σκέψεις, μερικὰ ἄλλα γεγονότα. "Αν ἠθέλατε νὰ πῆτε ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἐμπρὸς στὴν πραγματικότητα εἶναι πολὺ περισσότερον ἀναίσθητος, παρ' ὅσον ἐμπρὸς εἰς τὴν φαντασίαν, καὶ αὐτὸ ἔπρεπε νὰ τὸ πῆτε σαφέστερα. — κ. **Ν. Παλ.** Βόσπορον. Μὰ τί εἶναι τὸ « Στοὺς ἴσκιους καὶ στοὺς δρυμούς»; "Εν' ἁπλὸ παραμῦθι; Δίχως σύμβολον τοὐλάχιστον; Δίχως νόημα; Καὶ ἔτσι γραμμένον; Διὰ τὴν « Νέαν 'Εστίαν »; — κ. **Α. Μ.** 'Ενταῦθα. Πτωχὴ ἡ « Φτώχεια », ὅπως τὸ θέμα της. Καὶ ἀρχιτεκτονικῶς, σφαλερὰ καμωμένη. 'Ο ἐπίλογός της θὰ ἔπρεπε νὰ εἶναι ἀκριβῶς ἡ ἀρχή. Δὲν βρίσκετε καὶ σεῖς; — κ. **Α. Κ.** Χανιά. Κρατοῦμεν, μ' ὅλην του τὴν τολμηρότητα, τὸ « Τραγοῦδι τοῦ νόθου ». Καὶ θὰ ἰδοῦμε. — κ. **Εὐθ. Γ. Μπ.** Τὸ διήγημά σας « Στὸ βωμὸ τῆς ἀγάπης » ἔχει ὅλην τὴν ἀξίαν καὶ τὴν δύναμιν μιᾶς τραγικῆς « καταστάσεως ». 'Η ἀφήγησις ὅμως εἰς ὄφος εἶναι πεζή, ἡ γλῶσσα πτωχὴ καὶ πολὺ εὔκολη, οἱ διάλογοι λείπουν, καὶ ἀπὸ τὸ τέλος λείπει ἐπίσης ἡ ἔξαρσις τοῦ παραλληλισμοῦ τῶν δύο θλιβερῶν γεγονότων. Τί νὰ σᾶς ποῦμε; Νὰ τὸ ξαναγράψετε; — κ. **Γ. Στ.** Μανσούραν. 'Αργοῦν, πράγματι, αἱ ἀπαντήσεις μας κάποτε: 'Αλλὰ δημοσιεύονται ὅλαι, κατὰ σειράν. Διὰ τὰ σημερινὰ σας ὅμως ποιήματα ἐπιφυλασσόμεθα... 'Αφοῦ διαβάσωμεν καὶ ἄλλα.

Η « ΝΕΑ ΕΣΤΙΑ »

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Μ. ΜΑΛΑΚΑΣΗΣ, *Ἐθνικὸν Ἀριστεῖον Γραμμάτων:* Προσευχὴ πρὸς τὸ Βρέφος *(ποίημα)* 1
Δ. Σ. ΜΠΑΛΑΝΟΣ, *Πρόεδρος τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν:* Καὶ ἐπὶ γῆς Εἰρήνη! 2
Γ. Α. ΣΩΤΗΡΙΟΥ, *τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν:* Ἡ Κυκκιώτισσα 3
ΔΗΜ. Ν. ΒΟΥΤΥΡΑΣ, *Ἐθνικὸν Ἀριστεῖον Γραμμάτων:* Νὰ ξεκουραστεῖ...*(διήγημα)* . . 7
ΑΙΜΙΛΙΑ ΣΤΕΦ. ΔΑΦΝΗ: Βραδυνὴ Φαντασία σὲ τρεῖς πράξεις *(ποίημα)*. 15
ΝΙΚ. Ι. ΛΑΣΚΑΡΗΣ: Εἰς τὸ περιθώριον τῆς ἱστορίας τοῦ Θεάτρου: Ὁ Ἀνδρονόπουλος εἰς τὴν Ἀγγλίαν 17
ΓΕΡ. ΣΠΑΤΑΛΑΣ: Σονέττο 21
Ν. ΚΑΖΑΝΤΖΑΚΗΣ: Το γαλάζιο πουλι της Αγγλίας 22
Γ. ΤΣΟΥΚΑΛΑΣ: Προσδοκία *(ποίημα)*. 26
ΚΩΣΤΑΣ ΟΥΡΑΝΗΣ: Τὰ ἐναέρια ταξίδια. 27
ΣΤΕΦΑΝΟΣ ΔΑΦΝΗΣ: Ἱστορίες λουλουδιῶν καὶ δέντρων: Τὸ ἔλατο. 30
Γ. ΣΤΑΥΡΟΠΟΥΛΟΣ: Πρόλογος *(ποίημα)* 35
ΓΑΛΑΤΕΙΑ ΚΑΖΑΝΤΖΑΚΗ: Παράμερες ζωὲς *(διήγημα)* 36
ΘΕΟΚΡΙΤΟΣ (μετάφρ. ΣΠ. ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΥ): Θύρσις ἢ Ὠδὴ — Εἰδύλλιο Ι . 43
ΠΑΥΛΟΣ ΦΛΩΡΟΣ: Ὁ ἄνθρωπος τῆς ἐποχῆς *(κεφάλαιο ἀπὸ μυθιστόρημα)*. 48
ΖΑΧΑΡΙΑΣ ΠΑΠΑΝΤΩΝΙΟΥ, *τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν:* Ἡ χαρακτικὴ *(μελέτη)* . . 53
ΝΑΣΟΣ ΔΕΤΖΩΡΤΖΗΣ: Ἔργο καλοῦ τεχνίτη *(ποίημα)*. 63
ΠΕΤΡΟΣ ΧΑΡΗΣ: Ἡ «ἄγνωστη» λογοτεχνία μας 64
Γ. ΚΟΤΖΙΟΥΛΑΣ: Ἔρημο σκυλὶ *(διήγημα)* 67
ΖΩΗ ΚΑΡΕΛΛΗ: Ἐπιθυμίες *(ποίημα)* 70
ΓΙΑΝΝΗΣ ΧΑΤΖΙΝΗΣ: Λογοτέχνες καὶ κοινὸν 71
ΔΗΜ. ΛΑΜΠΙΚΗΣ: Σαλεντινὴ Λαογραφία: Χριστουγεννιάτικα τραγούδια 76
Ν. ΚΛ. ΛΑΝΙΤΗΣ: Ἡ δημοτικὴ γλῶσσα εἰς τὴν κυπριακὴν ποίησιν 78
JOHN GALSWORTHY (μετάφρ. ΣΟΦΙΑΣ ΜΑΥΡΟΕΙΔΗ-ΠΑΠΑΔΑΚΗ): Ὁ Ἰδιοκτήτης *(μυθιστόρημα, τέλος)* 81
ΜΑΡΙΑ ΧΡΥΣΣΑ: Ὅταν μιλοῦμε μόνοι *(ποίημα)*. 96
ΡΟΥΛΑ ΒΑΡΕΛΛΑ ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ: Καθαρτήριο *(σημειώσεις μιᾶς μητέρας)* . . 97
ΟΛΜΟΣ ΠΕΡΑΝΘΗΣ: Ἡ Κυπαρισσὼ *(ποίημα)* 100
Ἡ «Νέα Ἑστία» κατὰ τὸ 1940 101
Ἀλληλογραφία 105

*

ΕΙΚΟΝΕΣ

Ἡ εἰκονογράφησις τοῦ τεύχους εἶναι ἀφιερωμένη εἰς τὴν Χαρακτικήν. Τὰ κοσμήματα, τὰ ἀρχικὰ καὶ αἱ εἰκόνες ποὺ συνοδεύουν τὰ διάφορα κείμενα, καθὼς καὶ ἡ σύνθεσις τοῦ ἐξωφύλλου, εἶναι ἐπίσης χαρακτικὰ ἔργα, φιλοτεχνηθέντα εἰδικῶς διὰ τὴν « Νέαν Ἑστίαν » ἀπὸ τὸν ἐκλεκτὸν νέον χαράκτην κ. ΤΑΣΣΟΝ καὶ ἐκτυπωθέντα ἀπευθείας ἀπὸ τὰς πρωτοτύπους ξυλογραφίας του.

Ἐξώφυλλον :

ΤΑΣΣΟΣ : Σύνθεση *(ξυλογραφία σὲ ὄρθιο ξύλο)*.

Ἐκτὸς κειμένου :

A. DÜRER : Ὁ ἄσωτος υἱὸς *(χαλκογραφία, burin)* 1
REMBRANDT : Τοπίο *(χαλκογραφία, eau-forte)* 17
GOYA : Ὁ Κολοσσὸς *(χαλκογραφία, ἀκουατίντα)* 33
ΔΗΜ. ΓΑΛΑΝΗΣ : Τοπίο *(ξυλογραφία)* 49
ΓΙΑΝΝΗΣ ΚΕΦΑΛΛΗΝΟΣ : Κεφάλι ἀλόγου *(ξυλογραφία)* 65
ALEXIS KRAVTCHENKO : Ἡ ἐπίσκεψις τοῦ Κυρίου *(ξυλογραφία)* 81
CYRIL BOUDA : Σύνθεση *(χαλκογραφία)* 97

Ἐντὸς κειμένου :

Ἅγιος Ἀντώνιος *(ξυλογραφία τοῦ ΙΕ' αἰῶνος)* 11
Ἅγιος Χριστόφορος *(ξυλογραφία τοῦ 1423)* 13
BREUGHEL : Τὸ μεγάλο ψάρι τρώει τὸ μικρὸ *(χαλκογραφία - burin)* 24
KÄTHE KOLLWITZ : Ὄργωμα *(χαλκογραφία)* 25
Μ. ΖΑΒΙΤΣΙΑΝΟΣ : Παιδάκια *(ξυλογραφία)* 29
Μ. ΖΑΒΙΤΣΙΑΝΟΣ : Γυμνὸ *(eau-forte)* 34
Μ. ΖΑΒΙΤΣΙΑΝΟΣ : Στὴν ταβέρνα *(eau-forte)* 40
HONORÉ DAUMIER : Στὴν ὁδὸ Τρανσνοναὶν *(λιθογραφία)* 41
G. DARAGNÈS : Ὁ φυλακισμένος *(ξυλογραφία)* 56
A. DESLIGNIÈRES : Ἡ ἀγορὰ *(ξυλογραφία)* 57
FÉLIX VALLOTON : Ἡ διαδήλωση *(ξυλογραφία)* 72
FRANS MESEREEL : Ὁ ἥλιος *(ξυλογραφία)* 73
ΑΓΓ. ΘΕΟΔΩΡΟΠΟΥΛΟΣ : Ἐλιὲς *(ξυλογραφία)* 89
ΛΥΚ. ΚΟΓΕΒΙΝΑΣ : Γαλιότα Ψαριανὴ *(χαλκογραφία)* 93
ΤΑΣΣΟΣ :
Ἐννέα εἰκόνες ἐντὸς κειμένου *(ξυλογραφίες σὲ πλάγιο ξύλο)* . 9, 23, 27, 31, 37, 51, 67, 85, 99
Δεκατέσσερα κοσμήματα *(ξυλογραφίες σὲ πλάγιο ξύλο)*.
Ὀκτὼ ὑποσέλιδα *(ξυλογραφίες σὲ ὄρθιο ξύλο)*.
Δεκατέσσερα ἀρχικὰ *(ξυλογραφίες σὲ ὄρθιο ξύλο)*.

Τὸ θαῦμα τῆς εἰκόνος τῆς Κυκκιωτίσης κατὰ παλαιὰν χαλκογραφίαν 3
Ἡ θαυματουργικὴ εἰκὼν τῆς Κυκκιωτίσσης ἐπὶ προσκυνηταρίου τοῦ τέμπλου τοῦ Καθολικοῦ τῆς μονῆς τῆς Κύπρου 4
Εἰκὼν τῆς Παναγίας Κυκκιωτίσσης τοῦ Μουσείου Φανερωμένης Κύπρου. 5
Βασ. Ἀνδρονόπουλος 19

Μόλις ἐκυκλοφόρησε

ΣΤΡΑΤΗ ΜΥΡΙΒΗΛΗ

ΤΟ ΓΑΛΑΖΙΟ ΒΙΒΛΙΟ

ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ

⊙

Σὲ ὅλα τὰ κεντρικὰ βιβλιοπωλεῖα.

Δρχ. 60

Σὲ ὅλα τὰ βιβλιοπωλεῖα

ΗΛΙΑ ΒΕΝΕΖΗ

ΓΑΛΗΝΗ

⊙

Τιμὴ δρχ. 50.

Κυκλοφορεῖ γύρω στὶς γιορτὲς

ΠΑΥΛΟΥ ΦΛΩΡΟΥ

Ο ΑΝΘΡΩΠΟΣ ΤΗΣ ΕΠΟΧΗΣ

ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑ

⊙

Τοῦ ἰδίου τὰ προηγούμενα βιβλία:

ΟΙ ΑΠΟΙΚΟΙ, Μυθιστόρημα

Η ΑΜΑΡΑΝΤΑ, Διηγήματα.

Πουλιοῦνται στὰ κυριώτερα βιβλιοπωλεῖα.

Τυπώνεται

Τὸ νέο βιβλίο

τοῦ

ΜΕΝΕΛΑΟΥ ΛΟΥΝΤΕΜΗ

"ΚΑΛΗΝΥΧΤΑ ΖΩΗ,,

Σελ. 200 *Δρ. 50*

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΚΔΟΤΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ Α.Ε.

ΙΔΡΥΤΑΙ, ΟΙ ΕΚΔΟΤΙΚΟΙ ΟΙΚΟΙ:
''ΕΛΕΥΘΕΡΟΥΔΑΚΗΣ,, Α.Ε. ◆ ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΤΗΣ ''ΕΣΤΙΑΣ,, Ι. Δ. ΚΟΛΛΑΡΟΥ & Σ^ΙΑΣ Α.Ε.
Ι. Ν. ΣΙΔΕΡΗΣ ◆ Δ. ΤΖΑΚΑΣ & Σ. ΔΕΛΑΓΡΑΜΜΑΤΙΚΑΣ

◆

ΕΡΓΟΣΤΑΣΙΟΝ ΓΡΑΦΙΚΩΝ ΤΕΧΝΩΝ

ΠΑΠΑΔΙΑΜΑΝΤΟΠΟΥΛΟΥ 44, ΤΗΛΕΦ.: 71-427
(Πρώην 'Εργοστάσιον 'Ελευθερουδάκη)

◆

ΑΙ ΤΕΛΕΙΟΤΕΡΑΙ
ΤΥΠΟΓΡΑΦΙΚΑΙ ΚΑΙ ΒΙΒΛΙΟΔΕΤΙΚΑΙ ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΕΙΣ

◆

'Αρτία καὶ ἀκριβὴς ἐκτέλεσις
πάσης φύσεως τυπογραφικῆς
καὶ βιβλιοδετικῆς ἐργασίας

◆

Εἰδικόλης καλλιεχνικῶν ἐκδόσεων

'Εκυκλοφόρησε:

ΡΟΖΑΣ ΙΜΒΡΙΩΤΗ

ΑΝΩΜΑΛΑ
ΚΑΙ
ΚΑΘΥΣΤΕΡΗΜΕΝΑ ΠΑΙΔΙΑ

Τὸ βιβλίο αὐτὸ προορίζεται νὰ βοηθήσῃ τὸ Δάσκαλο, τὸ Γονέα, τὸ Γιατρό, τὸ Δικαστή, νὰ πάρῃ σωστὴ στάσῃ καὶ νὰ κατανοήσῃ τὴν ἄρρωστη ψυχὴ τοῦ ἀνώμαλου παιδιοῦ. Εἶναι ὁ φωτεινὸς ὁδηγὸς ποὺ δὲν πρέπει νὰ λείψῃ ἀπὸ καμμιὰ βιβλιοθήκη. Δίνει τὴν πεῖρα τοῦ Προτύπου Εἰδικοῦ Σχολείου γιὰ τὴν προληπτικὴ θεραπεία καὶ τὴν ὀρθὴ ἀγωγὴ τοῦ ἀνώμαλου καὶ καθυστερημένου παιδιοῦ.

Σελ. 294

'Αδ. Δρ. 125 Δεμένο Δρ. 150

'Εκυκλοφόρησε:

Σ. ΚΑΡΑΪΣΚΑΚΗ

Ο ΓΥΙΟΣ ΤΗΣ ΚΑΛΟΓΡΗΑΣ

Στὸ βιβλίο αὐτό, ποὺ ζωντανεύει τὴν προσωπικότητα καὶ τὴ δράση τοῦ Καραϊσκάκη, παρουσιάζεται ἡ ἱστορία ἑνὸς γενναίου λαοῦ, ποὺ ζητεῖ μὲ κάθε μέσο, ἀψηφώντας τὴ θέληση τῶν μεγάλων, νὰ ἀποκτήσῃ τὴν ἐλευθερία του, ποὺ αἰῶνες τὴ λαχταρᾶ.— 'Έκδοση καλλιτεχνικὴ καὶ πολυτελής, μὲ 16 εἰκόνες ἐκτὸς κειμένου καὶ 1 χάρτη. Πανόδετο (fers - spéciaux).

Σελ. 500 *Δρχ. 150*

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΤΗΣ "ΕΣΤΙΑΣ,,

Ι. Δ. ΚΟΛΛΑΡΟΥ ΚΑΙ ΣΙΑΣ Α. Ε.

46 — ΣΤΑΔΙΟΥ — 46

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΟΝ ΔΕΛΤΙΟΝ

ΠΕΤΣΑΛΗ Θ. Ὁ Μάγος μὲ τὰ δῶρα, *μυθιστόρημα. 8ον σελ. 192*	Δρχ.	40.—
ΒΕΛΜΟΥ ΝΙΚ. Δυὸ Ἀγάπες, *δεύτερη ἔκδοση. 8ον σελ. 86*	»	60.—
ΨΑΛΤΗΡΑ ΠΟΤΗ Γιάννης Καμπύσης. *8ον σελ. 36*	»	15.—
KOCHANOWSKI JAN Τὸ διόξιμο τῶν Ἑλλήνων Πρέσβεων. *Δράμα. Μετάφρ. Γ. Θωμοπούλου 8ον σελ. 24*	»	10.—
ΦΑΛΑΓΚΑ ΜΑΡ. Alfced de Musset. (Ἡ ζωὴ τὸ ἔργον του). *8ον σελ. 48*	»	30.—
ΜΠΟΣΔΑ ΔΗΜ. Ζητήματα ἀστικοῦ δικαίου. *8ον σελ. 40*	»	35.—
ΜΩΡΑ-Ι-ΓΙΝΗ ΤΙΜΟΥ Ὁ Ἄρχοντας τοῦ κόσμου. *Κωμωδία, 8ον σελ. 148*	»	30.—
Σ.Ε.Κ. Ὁδηγὸς τῶν σιδηροδρόμων τῆς Ἑλλάδος 1 - 11 - 39 — 18 - 5 - 40. *8ον σελ. 98.*	»	12.—
ΓΕΔΕΩΝ Μ. Ἱστορία τῶν τοῦ Χριστοῦ πενήτων 1453 - 1913. *Τεῦχος Β' 8ον σελ. 97 - 192*	»	50.—
ΓΕΔΕΩΝ Μ. Ἱστορία τῶν τοῦ Χριστοῦ πενήτων. *Τεῦχος Γ' σελ. 193 - 288.*	»	50.—
ΣΠΥΡΙΔΑΚΗ Γ. Ὁ ἀριθμὸς τεσσαράκοντα παρὰ τοῖς Βυζαντινοῖς καὶ νεωτ. Ἑλλησι. *8ον σελ. 112*	»	100.—
ΔΟΥΡΑ Γ. Καρπὸς χειλέων. *Στίχοι, 8ον σελ. 24*	»	15.—
† ΜΑΡΤΙΑΝΟΥ ΙΩΑΚΕΙΜ, Μητροπολίτου Ξάνθης. Συμβολαὶ εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς Μοσχοπόλεως. Α'. Ἡ ἱερὰ μονὴ τοῦ Τιμίου Προδρόμου 1630 - 1875. *8ον σελ. 194.*	»	150.—
ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΥ Π. Στὸ περιθώριο τῆς ζωῆς. *8ον σελ. 166*	»	50.—
ΚΑΣΟΜΟΥΛΗ ΝΙΚ. Ἐνθυμήματα στρατιωτικὰ τῆς ἐπαναστάσεως τῶν Ἑλλήνων 1821 - 1833. *Εἰσαγωγὴ καὶ σημειώσεις Γ. Βλαχογιάννη. Τόμος Α'. 8ον σελ. 466*	»	150.—
ΛΙΒΑΘΥΝΟΠΟΥΛΟΣ Γ. Ὁ Περικλῆς. *Δράμα σὲ 5 πράξεις. 8ον σελ. 92*	»	20.—
ΙΣΟΚΡΑΤΟΥΣ Φίλιππος. *Εἰσαγωγή, μετάφρασις καὶ σημειώσεις Β. Λασύρδα. 8ον σελ. 72*	»	50.—
ΚΑΛΟΚΑΙΡΙΝΟΥ ΜΙΝ. Ο. Ἡ θετικὴ Ἐγκυκλοπαιδεία τῶν 33 ἀρχ. ἐφευρέσεών μου. *8ον σελ. 103 - 126*	»	20.—
ΠΑΠΑΧΑΤΖΗ Γ. Σύστημα τοῦ ἐν Ἑλλάδι Διοικητικοῦ δικαίου. *Γεν. μέρος. Τεῦχος Α'. 8ον σελ. 384*	»	250.—
ΕΞΑΡΧΟΠΟΥΛΟΥ Κ. Ἐθνικὰ ποιήματα. *8ον σελ. 32*	»	10.—
ΒΟΥΡΑΖΕΛΗ ΕΛ. Ὁ βίος τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ κατὰ τὴν Τουρκοκρατίαν. *Τεῦχος Α'. Εἰσαγωγή. 8ον σελ. 256*	»	200.—
ΚΟΥΤΣΟΠΟΔΙΩΤΗ ΤΑΚΗ Πῶς θὰ προφυλαχθῶμεν ἀπὸ τὰς ἀεροπορικὰς ἐπιδρομάς *8ον σελ. 32*	»	12.—
ΔΟΞΑ ΑΓ. Σορπράϊζ πάρτυ. *Διηγήματα. 8ον σελ. 220*	»	50.—
ΛΑΜΠΡΟΛΕΣΒΙΟΥ Β. Ἐπίνεια (Περαιᾶς). *Στίχοι. 8ον σελ. 16*	»	15.—
ΣΤΑΜΑΤΕΛΑΤΟΥ ΑΝΝΑΣ Τὸ παιδὶ καὶ τὸ ἐπάγγελμα. *Μέρος Α' ὁ ἐπαγγελματικὸς προσανατολισμός. 8ον σελ. 40*	»	30.—
ΚΑΛΟΚΑΙΡΙΝΟΥ ΜΙΝ. Ο. Τὰ λάθη τοῦ ἡμερολογίου. *8ον σελ. 127 - 150*	»	10.—
ΤΣΒΑ-Ι Χ ΣΤ. Λέων Τολστόη. *8ον σελ. 192*	»	30.—
ΤΟΥΡΝΑ-Ι-ΣΣΕΝ Γ. - Δ. ΓΙΑΝΝΙΑ Μέσα καὶ γύρω ἀπὸ τὸ δάσος. *Ἐλεύθ. παιδαγ. ἀνάγνωσμα. 8ον σελ. 162*	»	50.—
ΚΑΡΑΒΙΔΑ Κ. Ποιητικὰ ἔργα. *8ον σελ. 48*	»	25.—
ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΑΝΤ. Ὁ κηπὸς τῶν μελισσῶν καὶ ἡ λεύκανσίς του. *8ον σελ. 24*	»	40.—
AVLONITIS A. An English method for Greek students. *Second book. 8ον σελ. 108*	»	40.—
AVLONITIS A. An English method for Greek students. *Third book. 8ον σελ. 109 - 212.*	»	40.—
ΚΑΡΑΒΙΔΑ Κ. Τὰ κοινοτικὰ δίκαια εἰς τὴν βάσιν τοῦ κράτους. *8ον σελ. 58*	»	20.—
ΡΟΚΑ Κ. Ἡ συναλλαγματικὴ «οὐχὶ εἰς διαταγήν». *8ον σελ. 84*	»	75.—
ΠΟΥΣΚΙΝ Α. Γράμματα. *Μέρος Α'. Μετάφρ. Χρ. Λαμπαδαρίου. 8ον σελ. 102*	»	25.—
ΙΩΑΝΝΟΥ ΠΑΥΛΟΥ Ἐπιστροφὴ τοῦ Ὀδυσσέα. *Ἐπικὸ ποίημα. 8ον σελ. 16*	»	40.—
ΜΟΣΧΟΥ ΜΙΧ. Καὶ ἐκείνην ποὺ εἴτανε ἡ Θάλεια θέλω νὰ ὑμνήσω. *8ον σελ. 52*	»	35.—
ΠΑΠΑΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΥ ΠΟΛ. Χαμένοι κόσμοι. *Χριστούγεννα, Πρωτοχρονιὰ καὶ Πασχαλιὰ στὴ Θράκη. 8ον σελ. 164*	»	75.—
ΜΕΡΜΗΓΚΑ Κ. Ἱστορία τῶν ἐπιστημῶν (θεωρητικῶν καὶ θετικῶν) *8ον σελ. 540*	»	250.—

Βιβλιοθήκη
ΤΕΛΟΓΕΙΟΥ
ΙΔΡΥΜΑΤΟΣ
ΤΕΧΝΩΝ
Α.Π.Θ.
Κωδ.....

ΕΘΝΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΙΔΡΥΘΕΙΣΑ ΤΩι 1841

◆

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΜΕΤΟΧΙΚΟΝ & ΑΠΟΘΕΜΑΤΙΚΟΝ Δρχ. 1.205.000.000

ΚΑΤΑΘΕΣΕΙΣ (ΤΗι 30 ΙΟΥΝΙΟΥ 1939) . . . . » 10.665.000.000

ΔΙΟΙΚΗΤΗΣ: ΑΛΕΞ. Γ. ΚΟΡΙΖΗΣ

◆

ΚΑΤΑΘΕΣΕΙΣ ΤΑΜΙΕΥΤΗΡΙΟΥ

Πρὸς ἐνίσχυσιν τῆς λαϊκῆς ἀποταμιεύσεως ἡ Ἐθνικὴ Τράπεζα δέχεται καταθέσεις Ταμιευτηρίου (ἀπὸ δρχ. 100 καὶ ἄνω) μὲ εὐνοϊκὸν ἐπιτόκιον, παρέχουσα εἰς τὸ κοινόν, πλὴν τῆς ἀπολύτου ἀσφαλείας, καὶ πᾶσαν εὐκολίαν διὰ τὴν ταχεῖαν καὶ εὐχερῆ κατάθεσιν καὶ ἀνάληψιν τῶν χρημάτων. Τὸ Ταμιευτήριον τῆς Ἐθνικῆς Τραπέζης ἐργάζεται συνεχῶς ἀπὸ πρωΐας μέχρις ἑσπέρας. Εἴσοδος εἰς τὴν γωνίαν τῶν ὁδῶν Σταδίου καὶ Γεωργίου Σταύρου.

◆

Η ΕΘΝΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΔΕΧΕΤΑΙ ΕΠΙΣΗΣ ΚΑΤΑΘΕΣΕΙΣ ΕΙΣ ΔΡΑΧΜΑΣ ΟΨΕΩΣ, ΠΡΟΘΕΣΜΙΑΣ ΚΑΙ ΔΙΑΡΚΕΙΣ

ΤΥΠΟΙΣ: ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΕΚΔΟΤΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ Α. Ε. ΠΑΠΑΔΙΑΜΑΝΤΟΠΟΥΛΟΥ 44

ΔΡΧ. 35